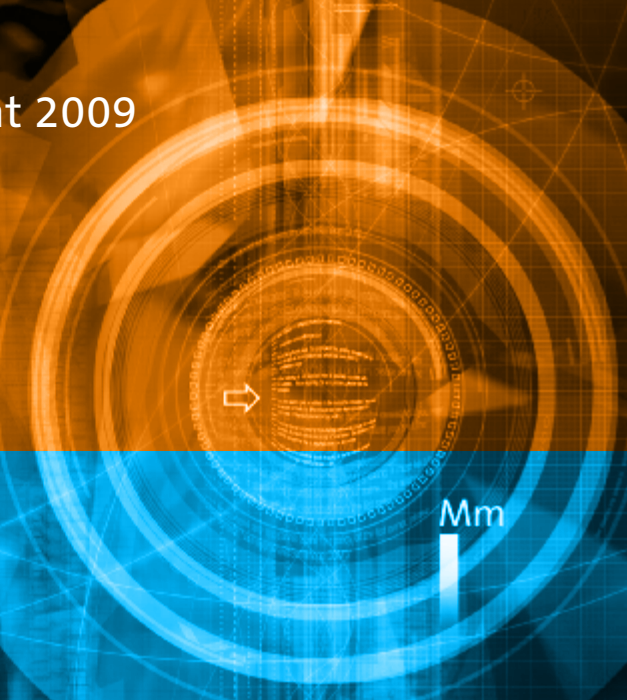

Maailman
politiikka

Maailman markkinat 2009

031111 LE03

ULKOASIAINMINISTERIÖ
UTRIKESMINISTERIET

MAAILMAN MARKKINAT 2009

Ulkoasiainministeriö
Ministry for Foreign Affairs
Helsinki 2009

MAAILMAN MARKKINAT 2009

Toimittanut:
Anne Ahonen

Toimitussihteeri:
Marika Knaapila-Navarrete

Painopaikka: Edita Prima Oy

Kannen suunnittelu: Mainostoimisto Adults, Jussi Sinervo
Taitto: Mainostoimisto Hurraa Oy, Tuire Laine

ISBN (painettu julkaisu): 978-951-724-750-4
ISBN (verkkojulkaisu): 978-951-724-751-1

Julkaisija:
Ulkoasiainministeriö
Ministry for Foreign Affairs
Merikasarmi
PL 176, 00023 Valtioneuvosto
Finland

formin.finland.fi

Kirjoittajat vastaavat itse julkaistujen artikkeleiden sisällöstä.
Artikkelit eivät välttämättä edusta ulkoasiainministeriön kantaa.

ESIPUHE

Hyvä lukija,

Maailman markkinat -vuosikatsaus julkaistaan nyt neljättä kertaa. Julkaisu tarjoaa 17 maakohtaisen artikkelin kautta mahdollisuuden tarkastella toimintaympäristöä suomalaissilmin laajalti eri puolilla maailmaa.

Ministeriö on tehostanut edustustojemme hyödyntämistä talouskriisin vaikutusten seurannassa. Työssä on huomioitu kaupallistaloudellisten intressien ohella myös poliittiset ja kehityspoliittiset ulottuvuudet. Saatua tietoa hyödynnetään sekä ministeriössä että jaetaan laajalti sidosryhmiemme ja muun suomalaisen yhteiskunnan käyttöön.

Edustustoverkostomme toiminnan selkärankana on useinkin taloudellisten intressiemme valvonta. Pyrimme vaikuttamaan toimintaympäristöön ja madaltamaan markkinoillepääsyn ja investointien tiellä olevia esteitä. Globaalissa taloudessa korostuvat toisaalta tarve huolehtia oman viiteryhmämme, EU:n sisämarkkinoiden, toiminnasta samalla kun pyritään vastaamaan ulkopuolisilta markkinoilta tuleviin haasteisiin. Vientimarkkinoiden avoimuuden säilyttäminen ja tuotantopanosten saatavuuden varmistaminen kilpailukykyiseen hintaan ovat toimintamme keskeisiä tavoitteita.

Parhaat tulokset saavutetaan yhteistyössä muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Suomella on tällä hetkellä neljä TEKESin, Finpron, VTT:n, Sitran ja Suomen Akatemian perustamaa FinNode-keskusta Kalifornian piilaaksossa, Pietarissa, Tokiossa ja Shanghaissa. Keskusten tarkoituksena on yhdessä toimimalla vahvistaa suomalaista innovaatiotoimintaa ja osaamista ulkomailla. Samalla keskusten toiminta täydentää myös edustustojemme tarjoamia VKE-palveluja. Pidämme tärkeänä tiivistää yhteistyötä FinNode-keskusten kanssa. Yhteen hiileen puhaltamalla voidaan parhaiten toteuttaa kansallisen innovaatiostrategian henkeä myös kentällä.

Ennakoivan ja oikea-aikaisen reagoinnin sekä vaikuttamisen merkitys korostuvat sekä laajentuneessa EU:ssa että kansainvälisissä yhteyksissä. Asioiden seuranta ei riitä. Pyrimme tässä hengessä tehostamaan ja kehittämään ennakoivan tiedon hyödyntämistä ministeriön työssä. Innovaatiopolitiikan myös kauppapolitiikalle asettamat haasteet tulisi voida huomioida jo varhaisessa vaiheessa. Pyrkimyksemme tulee olla tulevaisuuden rakentaminen, ei jo tapahtuneeseen reagoiminen.

Maailma tarvitsee entistä enemmän puhtaaseen tuotantoprosessiin perustuvia tavaroita ja palveluja. Cleantech-osaamisemme tulisi mahdollisimman pikaisesti kaupallistaa myytäviksi tavaroiksi, palveluiksi ja tuotannoksi. Kuluvan vuoden lopulla YK:n ilmastokokous Kööpenhaminassa ja sen aikana järjestettävä Bright Green -tapahtuma tarjoavat mahdollisuuksia myös suomalaisille yrityksille.

Helsingissä 2. kesäkuuta 2009

Jorma Korhonen

Osastopäällikkö

Kauppapoliittinen osasto

SISÄLLYS

Kauppapolitiikan ja taloussuhteiden näkymät Anne Ahonen	1
Taloustaantuma ja tuleva kasvun aika haastavat innovaatiopolitiikan Petri Peltonen	4
Muu Eurooppa	
Venäjä Anna-Kaisa Heikkinen, Vesa Korhonen ja Marja Liivala	8
Turkki Markus Teir	16
Ukraina Lauri Pullola ja Jukka Pajarinen	23
Pohjois-Amerikka	
Yhdysvallat Marja Kuosmanen	32
Kanada Markku Virri	39
Latinalainen-Amerikka	
Brasilia Ilpo Manninen, Ville Cantell ja Pekka Horttanainen	46
Meksiko Nina Jaakkola ja Seppo Tunturi	52
Chile Iivo Salmi, Suvikki Silvennoinen sekä Heta Pyhälähti	60
Aasia	
Kiina Teemu Turunen ja Anna Koikkalainen	68
Japani Juha Niemi	75
Etelä-Korea Stefan Lee	82
Intia Keijo Norvanto ja Sanna Selin	88
Indonesia Stefan Lindström	95
Vietnam Elina Poikonen	101
Kazakstan ja Keski-Aasia Tuula Yrjölä, Anneli Halonen ja Seppo Lindroos	108
Afrikka ja Lähi-itä	
Etelä-Afrikka Juha Savolainen	114
Pohjois-Afrikka ja Persianlahden maat Anssi Leino	120

KAUPPOLITIIKAN JA TALOUSSUHTEIDEN NÄKYMÄT

* Anne Ahonen

Johtuen talouskriisin syventymisestä maailmankaupan kehitykseen liittyy entistä enemmän epävarmuuksia. Kuluvana vuonna globaalien kaupan arvioidaan laskevan 9-10 prosenttia, mikä on eniten sitten 60 vuoteen. Kriisin vaikutusten leviäminen kehittyneistä maista kehitys- ja siirtymätalousmaihin on jo selkeästi havaittavissa. Taloudelliset vaikutukset vaihtelevat kuitenkin edelleen riippuen alueesta ja maasta. Myös nousevien talouksien kasvu hidastuu, vaikkakin Kiina ja Intia säilyttävät edelleen merkittävän kasvuprosentin. Talouskriisin keskellä syntyy myös uusia mahdollisuuksia uusille kehittyville innovatiivisille aloille, joiden potentiaali saattaa tulla kunnolla esiin vasta kriisin laannuttua.

Maailmankaupan kasvun laskuun vaikuttavat useat tekijät, kuten kysynnän lasku, globaalien tarjontaketjujen roolin lisääntymisen vaikutukset kaupassa, rahoituksen väheneminen sekä protektionistiset toimet eri puolilla maailmaa. WTO:n arvion mukaan maailmankaupan volyymin kasvu olisi 2 prosenttia viime vuonna alempi kuin vuosi sitten tehty 4,5 prosentin kasvuennuste. Viime vuonna Euroopan ja Pohjois-Amerikan talouskasvu oli vain yksi prosenttia. Aasian talouskasvu oli kaksi prosenttia, mikä johtui pitkälti Japanin tilanteesta. Samanaikaisesti Kiinan kasvu oli edelleen korkea yhdeksän prosenttia. Euroopan vientikasvu oli vain 0,5 prosenttia verrattuna vuoden 2007 4 prosenttiin.¹

Rahoituskriisin vaikutus Aasian on ollut yllättävän voimakas, vaikka alkuun ajateltiin Aasian olevan siltä suojatumpi kuin Euroopan. Kiina ja Intia ovat selvinneet vähemmällä, mutta niihinkin kriisi on vaikuttanut vientipuolella. Kysynnän väheneminen on leikannut tuotantoa ja vientiä yleisesti ottaen Itä-Aasiassa. Glo-

baali kysyntä on vähentynyt erityisesti autojen, elektroniikan, kulutushyödykkeiden osalta. Kiinan kasvun arvioidaan pysyvän 6 ½ prosentin tasolla vuonna 2009 ja Intian osalta kasvun arvellaan laskevan yhdeksästä prosentista neljään ja puoleen.² Kiina vienti kohdistuu pääosin kuuteen kauppakumppaniin ml EU, jotka edustivat 70 % sen kokonaisviennistä vuonna 2007.³ Kaikilla näillä kauppakumppaneilla on odotettavissa heikompaa tuontikysyntää.

Vuonna 2008 maailman viisi tärkeintä viejää olivat EU-27 15,9 prosenttia (poislukien sisäinen kauppa), Kiina 11,8 prosenttia, USA 10,7 prosenttia, Japani 6,4 prosenttia ja Venäjä 3,9 prosenttia. Tavarakaupan kasvu hidastui kahteen prosenttiin verrattuna vuoden 2007 6 prosenttia. Kehittyvien talouksien osuus viennistä kasvoi 38 prosenttia ja tuonti 34. Saksa säilytti asemansa maailman johtavana tavaraviejänä. Samanaikaisesti USA säilytti asemansa suurimpana kaupallisten palvelujen tuojana ja viejänä.⁴

Suomen ulkomaan kauppa vuonna 2008

Vuonna 2008 Suomen kauppataaseen ylijäämä jäi kolmanneksen pienemmäksi kuin vuonna 2007. Vaihtotaseen ylijäämä oli 3,8 mrd euroa vuonna 2008 (vrt. 7,5 mrd vuonna 2007) Vaihtotaseen ylijäämän pieneminen johtui kauppataaseesta sekä selkeästi alijäämäisestä tuotannontekijäkorvausten taseesta. Viime vuosina palvelukaupan osuus on vaihtotaseessa pysynyt melko vakaana.⁵ Vuonna 2008 Suomen viennin arvo pysyi samalla tasolla edellisvuoteen nähden. Viennin arvo oli yhteensä 65,5 miljardia euroa. Tuonti supistui loppuvuodesta ja oli neljä prosenttia kor-

keampi kuin vuonna 2007 eli yhteensä 62,1 miljardia euroa. Kauppataaseen ylijäämä oli 3,4 miljardia ja jäi näin alemmaksi kuin edellisvuonna (6,1 mrd).⁶

EU:n osuus Suomen kaupassa jäi jokseenkin samalle tasolle kuin vuonna 2007. Venäjä nousi Suomen suurimmaksi kauppakumppaniksi. Sen osuus viennissä oli 11,6 prosenttia ja tuonnissa 16,3 prosenttia. Kokonaisviennissä Ruotsilla ja Saksalla oli kummallakin tasan kymmenen prosentin osuus. Näiden jälkeen viennissä tulivat Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Alankomaat. Suo-

* Kirjoittaja toimii johdon neuvonantajana Ulkoasiainministeriön kauppapolitiisella osastolla.

men Kiinan vienti oli 2000 miljoonaa euroa ja tuonti yli 4000 miljoonaa. EU:n ulkopuolisista vientimais-

ta osuutta nostivat vuonna 2008 Ukraina, Brasilia ja Australia sekä tuonnin osalta Norja ja Etelä-Korea.⁷

Epävarmuutta maailmantalouden kasvunäkymistä

Maailmantalouden kasvu on heikentynyt, eikä vuonna 2009 ole odotettavissa nopeaa käännettä. Kriisi on iskenyt merkittävästi teollisuustuotantoon, ja vuoden 2009 alussa melkein kaikki teollisuusmaat ovat olleet taantumassa. Maailmankaupan arvioidaan supistuvan vuonna 2009 10 prosenttia. Suomen viennin arvellaan vähenevän tänä vuonna 17 prosenttia ja vientihintojen 5 prosenttia. Tuonnin arvellaan myös supistuvan. Suomi kuuluu niihin maihin, jotka ovat kyenneet hyödyntämään globalisaation tuomat mah-

dollisuudet viime vuosina. Vienti on kasvanut vuoden 2004 alusta aina vuoden 2008 puoliväliin asti 8 ½ prosentin vauhtia. Samalla myös tuonti on kasvanut miltei samaa vauhtia, koska kasvava osa väli tuote- ja kulutushyödykkeistä ovat tulleet ulkomailta. Verrattuna vuoden 1990-luvun lamaan viennin merkitys kokonaiskysynnän kasvussa on nyt suurempi. Viennin osuus BKT:stä nousi puoleen viime vuonna 1990 -luvun taitteen viidenneksestä. Vuonna 2009 arvioidaan BKT:n supistuvan 5 prosenttia.⁸

Suorat ulkomaiset sijoitukset

Vuosi 2008 päätti maailmalla suorien ulkomaisten investointien kasvusyklin, laskun arvellaan olevan 20 prosenttia vuonna 2008. Kansainvälisesti tarkasteltuna suorat ulkomaiset sijoitukset ovat vähentyneet kehittyneisiin maihin johtuen likviditeettikriisistä, kasvun laskemisesta sekä riskien kasvusta rahoitusmarkkinoilla.⁹

UNCTAD arvioi suorien ulkomaisten investointien laskun olleen merkittävää erityisesti Saksassa, Unkarissa, Italiassa, Isonsa-Britanniassa ja Suomessa. Kokonaisuudessaan laskun arvellaan olleen kehittyneiden maiden osalta noin 33 prosenttia verrattuna vuoden 2007 tasoon. UNCTAD:in World Investment Prospects Surveyn mukaan viime vuonna olivat nousevat taloudet Brasilia, Venäjä, Intia ja Kiina merkittäviä monikan-sallisten yritysten ulkomaisten investointien kohteita. Johtuen kuitenkin näidenkin talouksien kasvavista epävarmuuksista on nähtävissä niidenkin osalta laskua viimevuoden lopulla.¹⁰

Vuonna 2008 Suomesta sijoitettiin ulkomaisiin kohteisiin 1,1 mrd euroa. Ulkomaiset sijoittajat palauttavat Suomeen eri kohteisiin sijoitettua pääomaa takaisin ulkomaille 2,9 mrd euroa. Suomen maksutaseen

ennakkokatsauksen mukaan tämä liittyi muutamien yksittäisten ulkomaisten konsernien sisäisiin omistusjärjestelyihin, eikä merkinnyt sitä, että ulkomaiset yritykset olisivat alkaneet mittavassa määrin vetää pois pääomaansa suomalaisista sijoituskohteista. 2000-luvun alkupuolelta lähtien suorissa sijoituksissa ulkomaille muuta pääomaa on palautunut merkittäviä määriä Suomeen. Vuonna 2008 muun pääoman virta Suomeen kasvoikin kaikkein aikojen suurimmaksi. Ulkomaisten sijoittajien Suomeen tekemien suorien sijoitusten kannan arvo oli vuoden 2008 lopussa 63 mrd euroa ja suomalaisten sijoittajien ulkomaille tekemien sijoitusten kannan arvo 82 mrd euroa. Vuonna 2008 suorien sijoitusten tuottojen vaihtotasevaikutus oli arviolta noin 1,2 mrd.¹¹ Invest in Finlandin mukaan vuonna 2008 Suomeen sijoittui yhteensä 185 uutta ulkomaista yritystä. Määrä on 40 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna, joka oli muutenkin ennätysvuosi. Puolet uusista yrityksistä oli vähittäismyynnin tai palvelusektorin alalla. ICT on säilyttänyt edelleen vahvan aseman 21 prosentin osuudella. Ruotsi on Suomelle merkittävin ulkomaisten suorien investointien lähde. Vuonna 2008 kolmannes uusista tulokkaista oli Ruotsista.¹²

Kauppapolitiikan tulevaisuuden haasteet

Suomen kannalta WTO:n Dohan neuvottelukierroksen loppuunsaattaminen on talouskriisin keskellä entistä tärkeämpi tavoite. Nähtäväksi jää, miten tässä onnistutaan tänä vuonna. Obaman hallinnolla ja Intian kevään 2009 vaalien tuloksella on myös oma vaikutuksensa mahdollisuuksiin saada neuvottelut jälleen

käyntiin. Vahvan multilateraalien sääntöpohjaisen kauppajärjestelmän vahvistaminen on keskeistä myös, kun ajatellaan tavoitteita luoda mahdollisimman hyviä edellytyksiä kansainvälistä kilpailukykyä vahvistavalle innovaatiotoiminnalle pidemmällä tähtäimellä. Vaikka erilaisilla kahdenvälisillä ja alueellisilla kauppajärjeste-

lyillä on jo nyt oma tärkeä roolinsa, eivät ne korvaa vahvaa multilateraalaa järjestelmää, joka tuo selkeyttä ja avoimuutta toiminnalle.

WTO:lla on myös keskeinen asema protektionististen ja erilaisten kauppaa rajoittavien ja vaikeuttavien esteiden monitoroinnissa ja vertaispaineen luomisessa. Tämä rooli on entisestään korostunut rahoituskriisin vaikutuksia seurattaessa sen takaamiseksi, että säilytetään suotuisat olosuhteet liiketoiminnalle ja investoinneille. Jo nyt on huomattavissa erinäisten toimien lisääntymistä. Joidenkin arvioiden mukaan on havaittu 78 toimenpidettä liittyen kauppaan. Näistä 66 sisälsi kaupparajoituksia ja yhteensä noin 47 toimenpidettä käytännössä on otettu jo käyttöön.¹³

Viime vuoden jälkipuoliskolla avattujen tuontisuo-jainstrumenttitutkimintojen määrä WTO-jäsenmaissa nousi 17 %:lla verrattuna vuoden 2007 samaan ajan-jaksoon. Tätä kasvua ei kuitenkaan voida vielä pitää huomattavana ottaen huomioon sen, että vuonna 2007 avattujen tutkimintojen määrä oli poikkeuksellisen pieni. Kokonaisuudessaan viime vuonna maailmalla avattiin 208 tutkintaa. EU:ssa ei myöskään ole havaittavissa tuontisuo-jainstrumenttien käytön lisääntymistä. Vuoden 2009 toukokuuhun mennessä on avattu vasta kaksi uutta tutkintaa. Vuonna 2008 avattiin 20 uutta tutkintaa, mikä on 11 enemmän kuin vuonna 2007. Tämä luku jää huomattavasti alle viimeisen kymmenen vuoden keskiarvon. Aiemmat talouskriisit ovat osoittaneet, että tuontisuo-jainstrumenttien käyttö ei välttämättä lisääny välittömästi talouskriisin alettua, vaan voi tapahtua viiveellä.

Finanssikriisin olosuhteissa korostuu entisestään pitkäjänteinen työ kaupan esteiden kartoittamisessa ja niihin vaikuttamisessa kolmansien maiden markkinoil-

la. EU:n markkinoillepääsystegegegege toimeenpanoon vuodesta 2007 lähtien onkin kehittynyt suotuisasti ja on tiivistänyt yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa sekä EU:n sisäisessä työssä eri tasoilla.

Business European viime vuonna tekemän tutkimuk-sen mukaan yritykset entistä enemmän nostavat reg-ulatoriset ja standardeihin liittyvät asiat keskeiseksi kysymyksiksi, joihin tulisi kiinnittää huomiota tulevai-suudessa.¹⁴ Näiden kysymysten ratkaisemissa EU:lla on kauppakumppaneiden kanssa lukuisia eri tasoisia dialogeja yhteistyötä. Tuotannontekijöiden liikkues-sa aiempaa esteettömämmin saavat kaupan esteet myös uusia muotoja. Rajasuo-ajan madaltuessa tulevat sisäiset sääntelykeinot entistä merkityksellisemmiksi. Ulkoasiainministeriö on tehnyt vuonna 2008 yhteis-työssä työ- ja elinkeinoministeriön, Elinkeinoelämän keskusliiton, Keskuskauppakamarin, Suomen Yrittäjien ja Finpron kanssa vienti- ja tuontikaupan sekä investointien esteitä koskevan selvityksen. Vastaavanlainen selvitys tehtiin edellisen kerran vuonna 2005. Selvitys tullaan julkaisemaan tämän vuoden kesällä.

Viime aikaisissa tutkimuksissa on havaittu, että muun muassa ympäristön suojeluun liittyvillä tekijöillä sekä regulaatiolla ja standardeilla on ollut Suomessa merkittävä rooli innovaatioiden syntyyn vaikuttavina tekijöinä 40 prosentissa innovaatioista ja tämä trendi on myös kasvava.¹⁵ Kansainvälisissä tullinalennusneuvot-teluissa on jo nyt muun muassa pyritty varmistamaan, että myös suomalaisen innovaatiotoiminnan kannalta tärkeät tuotenimikkeet ovat prioriteetteja ympäris-töteknologian alalla. Tulevaisuudessa korostuukin tärkeys entistä paremmin ennakoita ja puuttua jo ai-kaisessa vaiheessa sellaisiin muilla markkinoilla oleviin esteisiin, joilla on vaikutusta suomalaisten yritysten kilpailukyvyille.

¹ World Trade 2008 Prospects for 2009. Press Release 24.3.2009. ss.1-9.

² World Economic Outlook, Crisis and Recovery April 2009. International Monetary Fund, ss. 71-73.

³ World Trade 2008, Prospects for 2009, 24.3.2009, s. 3.

⁴ ibid., ss. 7 ja 13.

⁵ Suomen maksutase. Ennakkokatsaus 2008. Suomen Pankki.Tilastoyksikkö 5.5.2009, s.7.

⁶ Tullin tavaroiden ulkomaankaupan kuukausikatsaus 2008 joulukuun. Suomen virallinen tilasto, 4.3.2009

⁷ ibid.

⁸ Taloudellinen katsaus kevät 2009. Talouden kehitys ja finanssipolitiikan linja 2009-2013, Valtionvarainministeriön julkaisuja 16a/2009, ss. 13-15.

⁹ UNCTAD Investment Brief Number 1 2009.

¹⁰ ibid.

¹¹ Suomen maksutase.Ennakkokatsaus 2008, Suomen Pankki Tilastoyksikkö. 5.5.2009, ss.10-11.

¹² Invest In Finland, News, 13.2.2009

¹³ Trade Protection:Incipient but Worrysome Trends. Trade Notes, Elisa Gambersoni and Richard Newfarmer. International Trade Department, March 2 2009, no 37. s.1.

¹⁴ Business Europe, Study Going Global. The way Forward Securing the EU's Export Competitiveness, Lokakuu 2008 sekä Commission Staff Working Document, Communication from the Commission on the European Competitiveness Report 2008 774 Final, s. 33.

¹⁵ Jukka Hyvönen ja Jani Saarinen. Suomalaiset innovaatiot ja muuttuva innovaatiotoiminta - empiirisiä tuloksia Sfinno-ainistosta.

Kasvuparadigman muutos -Innovaatiotoiminnan uudet trendit (toim.) Eija Ahola ja Anna-Maija Rautiainen. TEKESin katsaus 250/2009, s. 89.

TALOUSTAANTUMA JA TULEVA KASVUN AIKA HAASTAVAT INNOVAATIOPOLITIIKAN

* Petri Peltonen

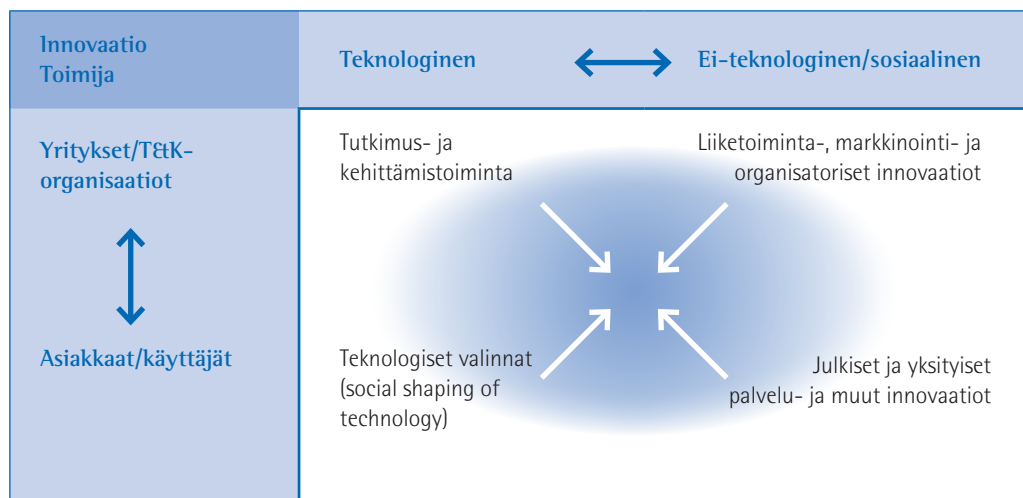
Suomi on viime vuosiin asti menestynyt hyvin kansainvälisissä koulutuksen, tutkimuksen ja teknologisen kehityksen vertailuissa. Olemme yksi kärkimaita tutkimuksen, innovaatiotoiminnan ja yritysten toimintaympäristön laadun suhteen. Suomen menestys on paljolti perustunut laadukkaaseen koulutusjärjestelmään, yritysten ja julkisen sektorin pitkäjänteisiin panostuksiin tutkimus- ja kehitystoimintaan sekä toimivaan yhteistyöhön elinkeinoelämän, tutkimuslaitosten ja julkisen sektorin kesken innovaatiotoiminnan eri osa-alueilla.

Edelläkävijyys edellyttää uudistumista

Aiempi menestys ei kuitenkaan ole erityinen tae tulevasta. Globalisaation vaikutuksesta kilpailu innovaatiotoiminnan rajattomassa maailmanlaajuisessa toimintaympäristössä on nopeasti kiristymässä. Lisäksi kansainvälinen talouskriisi muokkaa voimakkaasti nykyisiä toimialoja, muuttaa kansainvälistä työnjakoa ja kiihdyttää rakenteellisia muutoksia. Näiden vaikutuksesta monet nykyiset kilpailuetumme tulevat haastetuiksi.

Suomen menestys kansainvälisissä kilpailukykyä ja tietoyhteiskuntakehitystä arvioivissa vertailuissa onkin viime vuosina ollut laskeva. Tämä pakottaa pohtimaan kriittisesti ja ennakkoluulottomasti omaa kilpailuasemaamme. Samalla tilanne kannustaa etsimään talouden, yhteiskunnan ja globaalien toimintaympäristön muutoksista Suomelle avautuvia uusia mahdollisuuksia.

Suomen pitkäjänteinen panostaminen osaamiseen sekä teknologiseen tutkimus- ja kehitystoimintaan on tuottanut hyviä tuloksia. Onnistunut tiede- ja teknologiapolitiikka on luonut pohjaa monille menestyville toimialoille. Niiden varaan on hyvä rakentaa tulevaisuutta. Kasvun ja kilpailukykyyn haasteisiin ei kuitenkaan enää pystytä vastaamaan pelkästään toimialapohjaisen ja teknologia- ja yhteiskuntastrategian keinoin. Kansallisen innovaatiostратегian mukaisesti innovaatiotoimintaa tulee kehittää sisällöllisesti entistä laajalajemmaksi ja toimintatavoiltaan käyttäjäsuuntaisemmaksi. Tätä muutosta havainnollistaa tutkimus ja innovaationeuvosto linjaraportissaan joulukuussa 2008 alla olevan kuvan mukaisesti.

Innovaatiotoiminnan laajentuminen – toimijoiden ja toimintojen uudet vuorovaikutussuhteet (Tutkimus- ja innovaationeuvosto, linjaraportti joulukuu 2008)

* Kirjoittaja toimii työ- ja elinkeinoministeriön innovaatio-osaston osastopäällikkönä.

Kohti laaja-alaista innovaatiotoimintaa

Vuonna 2008 valmistuneessa kansallisessa innovaatiostrategiassa innovaatio määritellään hyödynnettyinä osaamislähtöisenä kilpailuetuna. Menestyvät innovaatiot perustuvat yleensä ennakkoluulottomaan erilaisten osaamisten yhdistämiseen. Liian kapea-alainen käsitys innovaatiotoiminnasta johtaa siihen, että osa innovaatiopotentiaalista jää hyödyntämättä.

Laaja-alainen innovaatiokäsite tuo innovaatiotoiminnan ja systemaattisen kehittämisen kehityksen piiriin tutkimus- ja kehittämistoiminnan ohella muut aineettomat investoinnit. Näitä ovat esimerkiksi liiketoimintakonseptit, palvelumallit, brändit, organisaatorakenteet ja toimintatavat. Sisällöllisesti osana innovaatioita hyödyntyvät muukin kuin teknologinen osaaminen kuten tuotemuotoilu, liiketalous-, käyttäytymis-, kulttuuri-, terveys- ja sosiaalitieteet.

Laaja-alaisesta innovaatiotoiminnasta on mahdollista muodostaa uusia, hyvin Suomeen sopivia vahvuustekijöitä. Toimivat yhteistyön rakenteet ja matalat raja-aidat yritysten, yliopistojen, tutkimuslaitosten ja julkisen sektorin kesken antavat hyvät edellytykset monimuotoiselle osaamisperusteiselle uudistamistyölle. Samoin luovien alojen entistä vahvempi kytkeytyminen osaksi innovaatiotoimintaa - esimerkkinä Aalto-yliopisto - avaa Suomelle uusia mahdollisuuksia.

Julkinen innovaatorahoitus Suomessa kannustaa rajat ylittävään yhteistyöhön ja entistä enemmän myös monimuotoiseen teknologista ja ei-teknologista osaamista hyödyntävään innovaatiotoimintaan. Tämä luo edellytyksiä innovaatiotoimintamme monipuolistamiselle ja tulevaisuuden kilpailukyvyyn vahvistamiselle tilanteessa, jossa monilla perinteisillä tutkimuksen ja teknologian kehittämisen alueilla kansainvälinen kilpailu on meitä saavuttamassa.

Kysyntä- ja käyttäjälähtöisyys innovaatiotoiminnan lähtökohtana

Innovaatiotoiminta ei enää noudata perinteistä keksimisen logiikkaa. Sen sijaan että uusille keksinnöille etsittäisiin asiakkaita, etsitään yhä useammin asiakkaille uusia ratkaisuja. Maailmassa, jossa suuri osa teknologioista on saatavissa markkinoilta, kilpailukyky perustuu usein kykyyn oivaltaa asiakkaiden, kuluttajien ja kansalaisten tarpeet ennen kilpailijoita ja tarjota niitä vastaavia tuotteita ja palveluja. Kaikkialla maailmassa eturivin yritykset ovat ottaneet kuluttajat ja asiakkaat mukaan tuotekehitykseen. Yritykset jopa työstävät yhdessä käyttäjien kanssa aiemmin tunnistamattomia tarpeita ja vaikuttavat siten kokonaan uudenlaisten markkinoiden syntymiseen. Erilaiset avoimen ja julkisen innovaatiotoiminnan muodot valtaavat jalansijaa perinteisen suljetun innovaatiotoiminnan rinnalla. Poliitiikan tulee luoda edellytyksiä avoimien innovaatioympäristöjen syntymiselle.

Suomessa innovatiiviset yritykset tekevät moniin muihin maihin verrattuna useammin yhteistyötä asiakkaidensa kanssa. Innovaatiotoiminta on markkinalähtöistä, markkinoiden avaamiin mahdollisuuksiin tarttuvaa

innovointia. Arvoketjut ohjautuvat asiakkaista ja kuluttajista kohti tuottajia ja kehittäjiä, ei päinvastoin. Innovaatiopolitiikan on mukauduttava tähän innovaatiotoiminnan muutokseen ja annettava sille lisää vauhtia. On kiinnitettävä huomiota yhteistyön laatuun ja syvällisyyteen sekä edistettävä markkinoiden syntymistä innovatiivisille ratkaisuille.

Perinteisen innovaatiopolitiikan painopisteenä on ollut uusien teknologioiden kehittäminen ja kaupallistaminen. Innovaatiopolitiikan onnistumistakin on mitattu ennen kaikkea kehityspanostusten ja teknologiatuotosten avulla. Jatkossa innovaatiopolitiikassa painotetaan entistä enemmän asiakkaiden tarpeita vastaavien tuotteiden ja palvelujen kehittämistä sekä käyttäjien ja kehittäjien yhteisen kehitystyön vahvistamista. Esimerkiksi käyttäjälähtöisten palveluinnovaatioiden kehittämisessä ja käyttöönotossa Suomella on vielä parantamisen varaa. Erityistä huomiota vaatii myös julkisen sektorin tuottavuuden kasvattaminen osaamislähtöisiä palveluita ja palvelukyvykkyyttä kehittämällä.

Yksilöt ja yhteisöt synnyttävät innovaatioita

Innovaatioiden tuottaminen on viimekädessä yksilöiden varassa. Innovaatiot eivät silti ole yleensä sattuman kauppaa. Innovaatiivisuus on yhteydessä selkeisiin tavoitteisiin ja ongelmanasetteluun. Innovaatio edellyttää järjestelmällistä työskentelyä ongelman parissa ja riittävästi tietoa ilmiöstä, asiakkaista, teknologioista, patenteista, aikaisemmista ratkaisuista ja toimintatavoista jne. Innovaatiot vaativat myös työnjakoa sekä riittävän tilan ja ajan varaamista innovaattoreille. Tämä puolestaan merkitsee uusia haasteita organisaattorikenteille ja johtamiselle.

Innovaatiot ja yrittäjyys kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa. Usein juuri yrittäjillä ideat, riskinottamisen kyky ja muut tarvittavat valmiudet yhdistyvät selkeään näkemykseen asiakkaiden tarpeista. Innovaatiopolitiikan tulee olla yrittäjyyspolitiikkaa, mikä on tärkeä näkökohta myös julkisten palvelujen uudistamiselle. Suomen yrittäjyysaktiivisuuden on todettu olevan heikko ja sen kehittämiseen tarvitaan toimenpiteitä, jotka ottavat huomioon myös uusien sukupolvien uudenlaiset asennoitumistavat yrittäjyyteen.

Innovaatioille hedelmällinen toimintaympäristö on sellainen, jossa erilaisen taustan omaavat yksilöt työskentelevät samojen ongelmien parissa. Innovaatioyhteisöt voivat olla tiiviitä, päivittäin kokoontuvia tiimejä tai verkostomaisesti toimivia löyhempiä yhteisöjä. Innovaatioyhteisöjen menestys perustuu osaamisen ja tiedon jakamiseen sekä kykyyn yhdistää erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja. Innovaatiot syntyvät yhä useammin eri osaamisalueiden rajapinnoilla.

Innovaatioyhteisöt ja keskittymät ovat yhä enemmän kansainvälisiä. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyn-

täen muodostuu globaaleja tietämysyhteisöjä, joiden jäsenet ovat missä päin maailmaa tahansa. Myös yritykset turvautuvat innovaatiotoiminnassaan entistä enemmän avoimiin yhteisöihin.

Kansainväliset esimerkit osoittavat, että innovaatio-toiminta keskittyy ja hakeutuu alueille ja paikkoihin, joissa on riittävästi innovaatiotoiminnan edellytyksiä. Kansallisten innovaatiojärjestelmien sijasta huomio kiinnittyy innovaatioiden ekosysteemeihin ja innovaatiokeskittymiin, jotka ovat paikallisesti ja alueellisesti kiinnittyneitä, mutta samalla globaalisti verkottuneita. Niissä yhdistyvät hedelmällisellä tavalla tarve ja ideat sekä niiden toteuttamiseksi tarvittavat kyvyt. Tällaisten ekosysteemien dynamiikka perustuu yhteisöihin, joissa vallitsee yhteistyön, tiedon ja ideoiden jakamisen ja riskinottohalukkuuden kulttuuri.

Suomen on löydettävä oloihimme soveltuva ja omia vahvuksiamme hyödyntävä tapa synnyttää globaalisesti verkottuneita innovaatiotoiminnan ekosysteemejä. Suomessa on kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen tiiviit yhteydet tiedon tuottajien ja hyödyntäjien välillä. Toisaalta lähtökohdissamme on myös selkeitä heikkouksia. Meiltä puuttuvat esimerkiksi ideoiden nopeaa kaupallistamista varten tarvittavat huippuluokan palvelut uusien yritysten synnyttämiseen. Menestyvässä ekosysteemeissä toimii pääomasijoittajia, jotka turvaavat alkavien yritysten nopean kasvun riittävän suurilla sijoituksilla. Merkittäviä toimijoita ovat myös bisnesenkelit, jotka tuovat kokemuksensa ja verkostonsa yrittäjän käyttöön. Suomi on näillä alueilla kansainvälistä kehitystä jäljessä.

Uudistuva innovaatiotoiminta vastaa taloustaantumana haasteisiin

Suomella on talouslamasta kohtalaisen tuoretta kokemusta. Nousimme 1990-luvun alun vaikeuksista nopeasti uuteen kasvuun panostamalla määrätietoisesti tutkimukseen ja uuteen teknologiaan. Yliopistojen ja yritysten välinen tiivis ja toimiva yhteistyö kehittyi suomalaisen innovaatiotoiminnan kansainvälisestikin tunnustetuksi vahvuudeksi.

Mutta pelkät 90-luvun menestysreseptit eivät riitä. Tänä päivänä yritysten ja yliopistojen toimintaympäristö on rajaton. Nyt tarvitaan sekä määrätietoista yksityisten ja julkisten tutkimus- tuotekehitys- ja in-

novaatiotoiminnan investointien ylläpitämistä että ennakkoluulotonta innovaatiotoiminnan sisältöjen ja toimintamallien uudistamista. Innovaatiopolitiittisen selonteon kehittämislinjaukset vastaavat sisällöllisesti varsin hyvin innovaatiotoiminnan tarpeisiin myös taloudellisesti haastavana aikana.

Kannusteet ja rahoitus: Julkisen rahoituksen merkitys tutkimus-tuotekehitys- ja innovaatiotoimintaa ylläpitävänä kannusteena korostuu entisestään taloustaantumana aikana. Heikentyvän taloustilanteen vaikutuksesta yritysten innovaatiotoiminnan aikajänne lyhenee

ja riskinotto kyky heikkenee. Panostukset pitemmän tähtäyksen ja korkeamman riskin tutkimus- ja tuotekehitystoimintaan uhkaavat laskea. Taantuma heijastuu myös yritysten yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa rahoittamien tutkimushankkeisiin, joissa luodaan osaamispääomaa yritysten pitkän tähtäyksen kilpailukyvyille ja uusille liiketoiminnoille. Tämä elinkeinoelämän ja tutkimusmaailman välinen tiivis yhteistyö on suomalaisen innovaatiotoiminnan erityinen vahvuus. On ensiarvoisen tärkeää, että tämä ydinvahvuus ei rapaudu taloustaantumana vaikutuksesta

Kysyntä- ja asiakaslähtöisyys: Taloustaantuma vähentää väijäämättä kysyntää, mutta luo myös uusia tarpeita arvoketjujen muuttuessa ja yritysten muokatessa toimintamalleja, alihankkijarakenteita ja ulkoistaessa toimintoja. Palveluiden merkitys sekä liiketoiminnan että innovaatiotoiminnan lähtökohtana korostuu. Taantumana kiihdyttäessä rakennemuutoksia menestyvä yritys on se, joka kykenee ensimmäisenä ennakoimaan asiakkaan tarpeen muutoksen ja kehittämään sille ratkaisun. Tässä toimintaympäristössä kysyntälähtöisen ja käyttäjäkeskeisen innovaatiotoiminnan avoimuus, nopeus ja ketteruus sekä myös kustannustehokkuus korostuvat etuina yritysten oman sisäisen tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan rinnalla.

Monimuotoinen innovaatiotoiminta: Kilpailun ja taloustilanteen kiristymisen myötä yritysten ja arvoket-

jujen toiminnoilta odotetaan nopeutta ja taloudellisuutta. Entistä laaja-alaisempi ja monimuotoisempi innovaatiotoiminta pitää sisällään myös pienimuotoisten ja suoraviivaisten kehittämistoimenpiteiden hyödyntämisen. Yhdistämällä ennakkoluulottomasti olemassa tekniikasta ja ei-tekniikasta osaamista palvelu- ja toimintamalleihin sekä työ- ja tuotantoprosesseihin on yritysten mahdollista nopeasti muokata tuotevalikoimaansa sekä parantaa tuottavuuttaan ja kustannustehokkuuttaan.

Osaamisperusta uuteen kasvuun: Merkittävät muutokset kuten globalisaatio, ikääntyminen ja ilmastomuutos muokkaavat maailmaa. Ne luovat uusia tarpeita ja muuttavat monia nykyisiä toimintatapoja ja toimialoja. Samoin taloustaantumana jälkeinen markkinoiden elpyminen avaa mahdollisuuksia täysin uusille liiketoiminnoille ja merkittävälle markkinaosuuksien uusjaolle. Kaikki tämä edellyttää elinkeinoelämän uudistumisen sekä yhteiskunnan kehityksen kannalta keskeisimpien alojen vahvaa osaamisperustaa Suomessa. Näihin haasteisiin ja mahdollisuuksiin vastaamisessa uudet strategisten huippuosaamisten keskittymät (SHOK), uutta osaamista käytäntöön vievät kansalliset ohjelmat (Tekes, OSKE) sekä Suomen integroituminen eurooppalaisiin ja kansainvälisiin tutkimusohjelmiin ja -verkostoihin entistäkin tärkeämmässä roolissa.

Viitteet

Kansallinen innovaatiostратегия, innovaatiopolitiittinen selonteko 2008, www.tem.ti/finno
 Tutkimus- ja innovaationeuvosto, linjaraportti 2008, www.minedu.fi
 Suomen innovaatiojärjestelmän kansainvälinen arviointi 2009, www.evaluation.fi

VENÄJÄ

**Anna-Kaisa Heikkinen, Vesa Korhonen ja Marja Liivala*

Venäjän talous kääntyi globaalin taluskriisin seurauksena kasvu-uralta nopeaan laskuun. Taluskriisin myötä valtion rooli on kasvanut ja talouden sääntely lisääntynyt. Maan hallitus on yrittänyt pehmentää taluskriisin vaikutusta pankeille ja yrityksille kohdistetuilla tukitoimin sekä talouspolitiikan keinoin. Suomen ja Venäjän välinen kauppa kääntyi loppuvuodesta 2008 jyrkkään laskuun. Venäjän talous kansainvälistyy edelleen hitaasti. Vaikka toiminta Venäjällä vaatii runsaasti voimavaroja ja erityisosaamista, on se Suomen kannalta jatkossakin merkittävä markkina-alue.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Talous ja ulkomaankauppa kasvu-uralta nopeaan laskuun

Venäjän talouden tila on kansainvälisen talous- ja rahoituskriisin myötä heikentynyt voimakkaasti. Venäjälle tärkeä öljyn maailmanmarkkinahinta romahti vuoden 2008 jälkipuoliskolla noin kolmasosaan huipputasostaan, ja myös muiden keskeisten vientituotteiden – polttoöljyjen, maakaasun ja metallien – vientihinnat ovat pudonneet. Bruttokansantuotteen 7–8 prosentin kasvuvauhti vaihtui nopeasti laskuksi: BKT pieneni vuoden 2009 ensineljänneksellä 10 prosenttia vuotta aiemmasta, ja jalostavan teollisuuden tuotanto väheni viidenneksellä. Keskeisissä ennusteissa BKT:n arvioidaan vuonna 2009 olevan noin 6 prosenttia pienempi kuin vuonna 2008 ja kasvavan lievästi vuonna 2010 – jos maailmantalous kääntyy kasvuun ja öljyn hinta nousee.

Yksityisen kulutuksen kasvu, joka oli monen vuoden ajan ollut toistakymmentä prosenttia vuodessa, hidastui vuoden 2008 lopulla; vuoden 2009 tammi-maaliskuussa kulutus ja vähittäiskaupan myynti vähenivät pari prosenttia vuotta aiemmasta. Palkkojen nousu on hidastunut huomattavasti ja edelleen nopeana jatkuva kuluttajahintojen nousu syö kuluttajien ostovoimaa. Perustavaroiden kulutukseen suuntautuvaa ostovoiman kasvua ylläpitävät vielä pieneltä osin eläkkeiden nopeat korotukset sekä julkisen sektorin palkkojen korotukset, joista pyritään pitämään kiinni heikentyneestä budjettitilanteesta huolimatta. Toisaalta kuluista vähentää nopeasti kasvanut työttömyys etenkin, kun työttömyyskorvaus on hyvin pieni. Vuoden 2009 maaliskuussa työttömänä oli noin 10 prosenttia työvoimasta. Venäjän talouskehitysministeriö ennakoii vähittäiskaupan vuoden 2009 myynnin määrän viitisen prosenttia pienemmäksi kuin edellisvuonna.

Investointien ja rakentamisen vauhdikas kasvu seisahtui vuoden 2008 lopulla pankkiluototuksen pysähtyttyä epävarmojen talousnäkökymien edessä. Vuoden 2009 ensineljänneksellä investoinnit vähenivät 15 prosenttia vuoden takaisesta ja rakentaminen noin viidenneksellä. Talouskehitysministeriö arvioi investointien voivan jäädä vuonna 2009 viidenneksen edellisvuotta pienemmiksi.

Myös Venäjän ulkomaankaupassa käänne on ollut jyrkkä. Öljyn hinnan romahdettua Venäjän vientitulosten nopea kasvu kääntyi laskuksi loppusyksyllä 2008, ja vuoden 2009 ensineljänneksellä tulot vähenivät yli kolmanneksella vuotta aiemmasta. Tuloihin iski vientihintojen putoamisen ohella myös viennin määrän huomattava supistuminen. Tuonnin kasvu tyrehtyi vuoden 2008 lopulla, ja vuoden 2009 ensineljänneksellä tuonti väheni yli viidenneksellä. Tuonnin väheneminen on kohdistunut voimakkaimmin kuljetusvälineisiin sekä muihin koneisiin ja laitteisiin, lievimminkin tekstiili- ja vaatetusteollisuuden tuotteisiin sekä elintarvikkeisiin ja maataloustuotteisiin. Kysynnän laskun ja ruplan heikentymisen lisäksi tuonnin pudotusta ovat mahdollisesti syventäneet pankki- ja kauppaluototuksen seisahtuminen ja varastojen vähentäminen. Ennusteissa vuoden 2009 tuonti arvioidaan 15–20 prosenttia pienemmäksi kuin edellisvuonna.

Ulkomaisia suoria sijoituksia tehtiin Venäjälle maan keskuspankin mukaan vuonna 2008 enemmän kuin edellisenä vuonna, noin 47 miljardia euroa. Suoria sijoituksia tehtiin eniten kiinteistöalalle, öljyntuotantoon ja kauppasektorille. Suorien sijoitusten virta on alkuvuodesta 2009 pienentynyt, muttei tyrehtynyt – ulkomaiset yritykset ovat nähtävästi vielä osin toteuttaneet ennen taluskriisiä tekemiään suunnitel-

** Kirjoittajat työskentelevät Suomen Moskovan suurlähetystön kauppa- ja talouspoliittisessa yksikössä.*

mia. Venäjältä tehtiin vuonna 2008 suoria sijoituksia ulkomaille saman verran kuin vuonna 2007, noin 35 miljardia euroa. Yritykset ja pankit ottivat tammi-syyskuussa 2008 luottoa ulkomailta vähemmän kuin vuotta aiemmin. Sen jälkeen pankit ovat maksaneet velkojaan takaisin, ja yritykset ovat saaneet neuvoteltua uusiksi ulkomaisten luottojensa maksuaikatauluja huomattavassa määrin.

Inflaatio on Venäjällä edelleen paljon nopeampaa kuin useimmissa muissa maissa viime vuosien nopeasta palkkojen noususta ja valtion menojen lisäämisestä johtuen. Kuluttajahintojen nousuvauhti oli vuoden 2009 keväällä 13 prosenttia, mihin osaltaan vaikutti tuontitavaroiden kallistuminen ruplan heikennyttä.

Kriisilääkkeinä tukitoimet ja talouspoliittiset ratkaisut

Hallituksen taloudellinen tuki kriisin lieventämiseksi on Venäjällä suhteellisesti maailman kärkeä – ilmoitettu tuki on noin viidesosa BKT:sta. Puolet tuesta on käytössä. Hallituksen kriisitoimien ohjelma kattaa tässä vaiheessa vain vuodet 2008–09. Hallituksen päällimmäisenä tavoitteena on tukea tuotantoa, etenkin auttamalla keskuspankin ja federaation budjetin varoin suuria valtionpankkeja, jotka edustavat puolta pankkisektorin taseesta. Pankkien luotonanto yrityksille ja kotitalouksille ei ole epävarmuuksien keskellä tahtonut käynnistyä sen jälkeen, kun pankkien varainhankinta kotimaasta ja ulkomailta tyrehtyi syksyllä 2008.

Osa valtionpankkien luototuksesta ohjaillaan tietyille aloille tai yrityksille. Yritysluottojen korot ovat nousseet 20–30 prosenttiin. Pankkien ongelmaluotot ovat kasvussa. Hallitus on laatinut yritystuen mahdollisista saajista pitkät listat. Tuen lisäksi kaivattaisiin kuitenkin myös kysyntää.

Suomen ja Venäjän kauppa kääntyi jyrkkään laskuun

Suomen ja Venäjän välisen kaupan nopea kasvu jatkui vuoden 2008 syksyyn saakka, minkä jälkeen kauppa on talouskriisin keskellä supistunut nopeasti. Suomen tuonti Venäjältä kasvoi tammi-syyskuussa 2008 kolmanneksella vuotta aiemmasta öljyn ja kaasun hinnan nousun ansiosta, mutta väheni viimeisellä neljänneksellä 10 prosenttia ja vuoden 2009 tammi-helmikuussa noin 40 prosenttia. Suomen vienti Venäjälle lisääntyi tammi-syyskuussa 2008 yli viidenneksen edellisvuodesta, mutta pieneni viimeisellä neljänneksellä lähes 10 prosenttia ja tammi-helmikuussa lähes 50 prosenttia. Viennin jyrkkä pudotus johtui muun muassa siitä, että investointitavarat ja jälleenviedyt autot, joiden myynti

Öljyn hinnan pudottua ja pääoman ulosvirtauksen yllyttyä syksyllä 2008 ruplan vahvistuspaineet vaihtuivat nopeasti heikentymispaineiksi. Keskuspankki myi ruplan tukemiseksi valuuttavarantoaan usean kuukauden ajan, mutta joului-tammikuussa ruplan annettiin heikentyä, euroon nähden noin viidenneksellä. Rupla on sen jälkeen ollut vakaa tuonin pudotusta, öljyn hinnan hieman noustua ja venäläisten yritysten saatua lykättyä ulkomaanvelkojensa maksuja. Näistä syistä ruplan kurssin odotetaan vuoden 2009 aikana heikentyvän melko vähän tai pysyvän jopa suhteellisen vakaana. Ruplan heikentyminen ja palkkojen nousun hidastuminen on tuonut Venäjällä toimiville koti- ja ulkomaisille yrityksille kustannusetua, jota tosin nopeana jatkuva inflaatio nakertaa.

Myös valtiontalous on joutunut uuteen tilanteeseen. Öljyn hinnasta hyvin riippuvaiset federaation budjettitulot vähenivät jo vuoden 2008 lopulla, ja vähennys ennakoidaan merkittäväksi vuonna 2009. Hallitus kuitenkin lisää budjettimenoja. Tähän synnä ovat lähinnä talouden tukitoimet, kiinnipito valtion johdon lupaaamista sosiaalisista sitoumuksista sekä varojen lisäsiirrot alueiden budjetteihin ja valtion eläkerahastoon. Syntyvän vajeen kooksi ennakoidaan yli 7 prosenttia BKT:sta, mikä pääosin rahoitetaan hyvinä vuosina öljytulojen kartutetusta valtion reservirahastosta. Varojen lisäsiirroista huolimatta alueet ja kunnat joutuvat vuonna 2009 vähentämään menojaan. Ennustetuilla öljyn hinnoilla federaatiokin joutuu leikkaamaan budjettimenoja ja tarkastelemaan menoprioriteettejaan jo vuonna 2010, sillä ainakin tällä erää julkilausuttuna tavoitteena on vajeen pienentäminen tulevina vuosina.

Venäjällä on kärsinyt lamasta erityisen voimakkaasti, ovat edustaneet suurempaa osuutta Suomen viennistä Venäjälle kuin Venäjän kokonaistuonnissa.

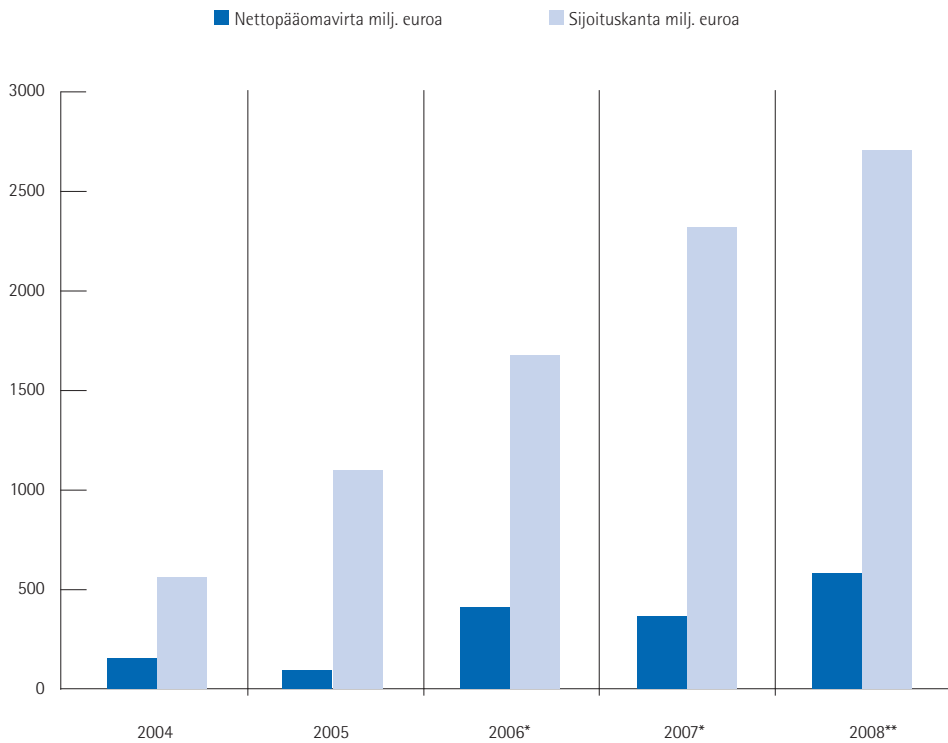
Suomen Venäjän-viennin arvo vuonna 2008 oli 7,6 miljardia euroa eli lähes 12 prosenttia tavaraviennistä, ja Venäjä nousi Suomen suurimmaksi vientimarkkinaksi. Suomen viennistä Venäjälle huomattava osa oli Suomeen tullattujen tavaroiden jälleenvientiä, jota ilman Venäjän osuus Suomen koko tavaraviennistä oli noin 8 prosenttia. Transitoliikenne (tavaroiden kuljetus Suomeen tullaamatta) kasvoi hieman vuodesta 2007, ja Suomen kautta kulki transitona, kuljetettujen tava-

Suomen ja Venäjän välinen kauppa 2004-2008

Lähde: Tullihallitus

Suomesta Venäjälle tehdyt suorat sijoitukset, 2004-2008

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakkoarvio

roiden arvolla mitattuna, edelleen noin 15 prosenttia Venäjän koko tuonnista. Keskinäisen tavarakaupan ohella Suomi pysyi siis edelleen suurena Venäjälle tuotavien tavaroiden kauttakuljetusväylänä.

Palvelujen vienti (sisältäen matkailutulot) Suomesta Venäjälle pieneni noin 10 prosenttia vuonna 2008. Se oli arvoltaan 2,4 miljardia euroa eli neljäsosa Suomen tavara- ja palveluviennistä Venäjälle. Palvelujen viennistä huomattava osa oli liike-elämän palveluja sekä tuloja Venäjältä Suomeen suuntautuneesta matkailusta. Venäjä oli vuonna 2008 edelleen Suomen palveluviennin suurin markkina, ja toi lähes 15 prosenttia palveluvientituloista. Palvelujen tuonti Venäjältä Suomeen väheni hieman, 1,1 miljardiin euroon.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Venäjän nykyisessä poliittisessa järjestelmässä presidentti Dmitri Medvedevin ja pääministeri Vladimir Putinin katsotaan pyrkivän työnjakoon, jossa presidentti hoitaa ulkopolitiikan ja pääministeri keskittyy talouteen. Alle kolmannes venäläisistä katsoo pääministerillä olevan eniten valtaa ja lähes puolet uskoo vallan jakautuvan johtajien välillä tasan. Valtapuolue Yhtenäisen Venäjän puoluejohtajana Putin johtaa toimeenpanovallan lisäksi lainsäädäntövaltaa; puolueella on 2/3 määräänemistöt duumassa ja myös enemmistö lähes kaikissa alueparlamenteissa.

Kuten kaikkialla, globaali talouskriisi asetti myös Venäjän hallituksen suurten haasteiden eteen. Hallitus painotti aluksi kriisin ulkomaista alkuperää ja piti yllä toivoa nopeasta toipumisesta. Vertailut Venäjän vuoden 1998 talouskriisiin eivät ole juuri auttaneet tilanteessa, jossa lama koskee koko maailmantaloutta. Asiantuntija-arviot laman syvyydestä ja kestosta vaihtelevat suuresti. Yksityisiä ongelmaluottoja pelätään olevan uskottua enemmän. Hallitus pitää keskeisenä saavutuksenaan ruplan hallittua devalvaatiota, jonka katsotaan pitäneen kansalaisten säästöt pankkitalleilla ja siten pelastaneen pankkijärjestelmän.

Kansalaisten huolestuneisuus oman taloustilanteensa heikkenemisestä on johtanut hienoiseen hallituksen politiikan arvosteluun ja mielenilmauksiin erityisesti

Suomalaisten yritysten suorat sijoitukset Venäjälle kasvoivat Suomen tilastojen mukaan vuonna 2008 edelleen. Uusia investointeja tehtiin Venäjälle lähes 0,6 miljardin euron arvosta. Vuoden 2008 lopussa suomalaisia suoria sijoituksia laskettiin Venäjällä olevan kaikkiaan noin 2,7 miljardin euron arvosta, ja kolmansien maiden kautta tehdyt sijoitukset mukaan lukien kertymän arvioidaan olevan yli viisi miljardia euroa. Arvopaperimarkkinoilla tapahtuneiden romahdusten myötä Suomesta Venäjälle tehtyjen arvopaperisijoitusten kertymä supistui vuoden 2008 loppuun mennessä 500 miljoonaan euroon, jotka olivat sijoituksia lähinnä osakkeisiin.

autojen tullikorotusten johdosta. Hallituksen päätös ylläpitää sosiaalietuja on kuitenkin rauhoittanut mielialoja. Valtion tukirahan siirtyminen tileille on kuitenkin hidastunut, palkkataso yrityksissä laskenut ja pari prosenttia taloudesta siirtynyt jälleen käyttämään barterkauppaa.

Työttömyyslukujen odotetaan kriisin seurauksena kohoavan selvästi yli 10 prosenttiin työvoimasta; monissa yhden tehtaan ympärille kasvaneissa kaupungeissa työttömyysluvut tulevat nousemaan kymmeneen prosenttiin. Tällaisia teollisuuspaikkakuntia on lähes 500. Sekä rahoitussektorin että reaalitalouden kamppaillessa kriisin kourissa valtion rooli Venäjän taloudessa on entisestään kasvanut. Valtion tukipaketit suurimmille yrityksille ovat korostaneet valtiollisen ja taloudellisen eliitin riippuvuussuhteita toisistaan.

Venäjän sosioekonomisista ongelmista suurin ja monisyisin on edelleen korruptio. Transparency Internationalin viimeisimmässä, 180 maata käsittäneessä korruptiotutkimuksessa Venäjä oli sijalla 147. Presidentti Medvedev on tehnyt useita korruptionvastaisia aloitteita – esimerkiksi johtavien poliitikkojen ja virkamiesten odotetaan tekevän ilmoituksen tuloistaan ja omaisuudestaan. Viranomaistarkastuksiin usein liittyvää korruptiota pyritään saamaan aisoihin rajoittamalla viranomaisten oikeutta tarkastaa yrityksiä.

Sääntely-ympäristön kehitys

WTO-neuvottelut edelleen pitkällä loppusuorallaan

IVY-maat ovat Venäjän ulkopolitiikan julkilausuttu prioriteetti, ja pyrkimyksenä on kehittää näiden naapurivaltioiden kanssa myös taloussuhteita, joissa erityistä merkitystä on energian kaupalla ja kauttakuljetuksella. Venäjän ulkomaankaupasta IVY-maiden osuus oli vuonna 2008 kuitenkin vain 14–15 prosenttia. Venäjä, Valko-Venäjä ja Kazakstan sopivat vuonna 2008 tulliliiton muodostamisesta Euraasian talousyhteisön (EurasEC) puitteissa. Kyseisen löyhän yhteenliittymän jäseniä ovat myös Kirgistan, Tadžikistan ja Uzbekistan. Tavoitteena on saada kolmen maan tulliliitto toimintaan vuoden 2010 kuluessa. Toistaiseksi IVY-yhteistyö on kuitenkin ollut julistuksenomaista ilman merkittävää taloudellista konkretiaa. Talouden yhdentymistä vaikeuttavat myös poliittiset erimielisyydet alueella, kuten EU-maidenkin huoltovarmuutta koetelleet kaasun hintakiistat Ukrainan kanssa sekä sotatoimet Venäjän ja Georgian välillä elokuussa 2008.

Venäjän tärkein kauppakumppani on Euroopan unioni. EU-maiden osuus Venäjän tavaraviennistä vuonna 2008 oli 57 prosenttia ja tavaratuonnista 44 prosenttia. EU:n ja Venäjän neuvottelut uudesta, vuoden 1997 kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen korvaavasta perussopimuksesta alkoivat kesäkuussa 2008. Sopimus kattaa myös talous- ja kauppasuhteet. Keskeisin tavoite on EU:n ja Venäjän välisen kaupan ja investointitoiminnan lisääminen poistamalla kaupan estei-

tä ja parantamalla liiketoimintaympäristöä. Tavoitetta edistetään erityisesti viranomais- ja asiantuntijayhteistyön kautta. Taloussuhteiden odotetaan edelleen kehittyvän kohti vapaakauppaa, kun Venäjältä on aikanaan tullut WTO:n jäsen.

Venäjän WTO-jäsenyysneuvottelut ovat olleet käynnissä jo 14 vuoden ajan. Neuvotteluissa on edetty varsin pitkälle, ja Venäjällä ei ole virallisesti avoinna kahdenvälisiä sopimusneuvotteluja yhdenkään WTO-maan kanssa. Monenvälisten neuvottelujen osalta työtä on vielä jäljellä, joskin avoinna olevien kysymysten ratkaiseminen voisi periaatteessa olla mahdollista varsin nopeastikin. Perinteisen tullipolitiikan lisäksi WTO-jäsenyydellä on vaikutuksia laajaan määrään talouden sektoreita ja kysymyksiä, kuten palveluiden kauppaan, henkisen omaisuuden suojaan, kauppaa rajoittaviin tuotemääräyksiin sekä terveys- ja kasvin-suojelumääräyksiin.

Yksi avoimista kysymyksistä ovat Suomeakin koskettavat raakapuun vientitullit. Venäjä päätti viime vuoden lopussa siirtää seuraavan merkittävän tullinkorotuksen vuoden 2010 alkuun. Lopullista ratkaisua kysymykseen etsitään osana Venäjän WTO-jäsenyysneuvotteluja. WTO-jäsenyysprosessin eteneminen vaikuttaisi suoraan myös Venäjän käynnissä olevan OECD-jäsenyysprosessin edistymiseen. Venäjä haki OECD-jäsenyyttä vuonna 1996 ja neuvottelut jäsenyydestä käynnistyivät vuonna 2007.

Sääntely lisääntyy, talous kansainvälistyy hitaasti

Venäjän sääntely-ympäristö, eli yritystoimintaan kohdistuvien viranomaisvaatimusten ja -määräysten kokonaisuus, on monimutkainen, jatkuvassa muutoksessa ja siksi vaikeasti ennustettava. Talouskriisin myötä Venäjä on kiihdyttänyt toimia kotimaisen teollisuutensa suojelemiseksi. Taustalla on Venäjän teollisuustuotannon yksipuolinen rakenne, heikko kilpailukyky ja alhainen kansainvälistymisen aste. Tuotekehityspanostus yrityksissä on alhaisella tasolla eikä valtiolla ole pyrkimyksistään huolimatta toimivia mekanismeja innovaatiotoiminnan kehittämiseksi.

Venäjä pyrkii edistämään taloudellisia tavoitteitaan pitkälti omilla ehdoillaan ja omiin voimavaroihinsa nojautuen, ei markkinadynamiikan vauhdittamalle

kansainväliselle yhteistyölle avautuen. Vaikka Venäjä puhuu paljon sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän tärkeydestä, se näyttää kuitenkin toimivan usein suppeasti määriteltyjen kansallisten intressien pohjalta. Kilpailua ehkäisevät tukitoimet kuitenkin nostavat monien tuotteiden kuluttajahintaa kotimarkkinoilla ja siten ylläpitävät tarvetta suojautua. Mutkikas kansallinen teknisen sääntelyn järjestelmä sertifikaatteineen ja vastaavuustodistuksineen vaikeuttaa tuontia, ja myös hidastaa uusien teknologioiden markkinoilletuloa ja käyttöönottoa Venäjällä.

Venäjä on talouskriisin puhjettua lisännyt kotimarkkinoidensa suojatoimia esimerkiksi korottamalla eräitä tuontitulleja. Tullinkorotusten kohteina ovat olleet

muun muassa autot, puimurit, sementti, eräät rauta-putkilaadut ja valssatun teräksen laadut, kengät sekä eräät elintarvikkeet (muun muassa liha, soijajauho, voi ja muut maitopohjaiset rasvat sekä makeutettu tai tiivistetty maito ja kerma).

Monet ulkomaalaiset yritykset ovat kokeneet Venäjän eläin- ja kasvinterveysmääräykset byrokraattisiksi ja epäselviksi. Tavarakauppaa ovat edellisvuosien tapaan hankaloittaneet myös muun muassa Venäjän tullausmenettelyt sekä verot ja verolainsäädäntö. Arvonlisäverojen palautus niihin oikeutetuille yrityksille toteutuu käytännössä vasta tuomioistuinmenettelyn kautta.

Merkittäväksi ongelmaksi ovat muodostuneet ulkomaalaisten työntekijöiden työlupakäytännöt. Venäjällä työskentelyä varten vaaditaan työlupa, joka myönnetään kerrallaan korkeintaan vuodeksi, työsopimuksen pituudesta riippumatta. Työlupien myöntämistä rajoitetaan vuotuisilla kiintiöillä, jotka jaetaan alueellisesti, ammattinimike- ja yrityskohtaisesti. Kiintiöt ovat osoittautuneet useana vuotena peräkkäin riittämättömiksi erityisesti Moskovassa ja Pietarissa. Lisäongelmia tuovat työlupaprosessin kesto, joka ylittää viranomaisien antamat ohjeelliset määräajat moninkertaisesti, sekä vaadittavien terveystodistusten ja asiakirjojen suuri määrä.

Ulkomaalaisten oleskelua ja liikkumista Venäjällä rajoittavat myös vuodesta 2007 sovelletut rekisteröintimääräykset. Venäjällä asuvan toisen maan kansalaisen on sakkorangaistuksen uhalla rekisteröidyttävä joka kerta sekä maahan yli kolmeksi vuorokaudeksi saapuessaan että maasta poistuessaan. Ulkomaalaisten täytyy myös hakea erityislupa halutessaan vierailla rajavyöhykkeellä, joka kattaa muun muassa osia Suomen lähialueesta, koko Jamalo-Nenetsian alueen sekä Norilskin kaupungin.

Venäjä tavoittelee ulkomaisia investointeja, muttei ole toistaiseksi ollut halukas solmimaan länsimaiden kanssa kansainvälisen mallin mukaisia investointisuojausopimuksia. Vaikka lainsäädäntö on jo varsin kehittyntä, erilaisten toimeenpanosäädösten kirjo mahdollistaa vaihtelevan laintulkinnan. Tuomioistuinpäätösten laatu vaihtelee, ja niiden toimeenpanossa on esiintynyt ongelmia. Venäjän alueille suuntautuvissa investoinneissa federaation lainsäädännön lisäksi tulee huomioida paikalliset määräykset. Kunkin alueen johdolla on merkittävää sananvaltaa alueella tapahtuvan investointitoiminnan suhteen, esimerkiksi

maankäyttöoikeuksia ja kunnallistekniikkaa koskevissa asioissa. Venäjällä todetaan silloin tällöin myös sisäisiä kaupan esteitä, kuten kartelleja. Yrityskaappauksia pidetään Venäjällä pahenevana ongelmana, ja laittomien valtausyritysten kohteeksi on joutunut myös ulkomaalaisia yrityksiä.

Laki ulkomaalaisista investoinneista strategisille sektoreille tuli voimaan toukokuussa 2008. Siinä määritellään ulkomaalaisen omistuksen rajoitukset yli 40 toimialalle. Lain mukaan yksityisen ulkomaalaisen yhtiön tulee etukäteen hakea lupa investoinnilleen, jos sen omistus venäläisessä yrityksessä olisi vähintään 50 prosenttia tai jos se olisi muuten saamassa yli 10 prosenttia omistusosuudella määräysvallan kyseisestä yrityksestä. Valtiosektorin ulkomaalaisen investoijan puolestaan tulee hakea lupa investoinnilleen, jos sen omistus venäläisessä yrityksessä olisi vähintään 25 prosenttia. Öljy- ja kaasualan yrityksiä koskevat muita strategisia aloja tiukemmat omistusrajoitukset, ja ulkomaisen investoijan tulee hakea lupa investoinnilleen jo silloin, mikäli sen omistus venäläisessä yrityksessä olisi vähintään 10 prosenttia (ulkomaalaisen valtionyhtiön kohdalla lupa vaaditaan jo 5 prosenttia ylittävän osuuden hankkimiselle). Lisäksi, jos ulkomaalainen yhtiö löytää kaivaustensa aikana kokonsa perusteella strategiseksi luokiteltavan kaasu- tai öljyesiintymän, voi valtio kaivannaislain nojalla peruuttaa lisenssin ja ottaa esiintymän haltuunsa.

Ulkomaalaiset toimijat ovat pitäneet strategisten sektoreiden lakia sinänsä tervetulleena, jos se yksiselitteisesti määrittäisi ulkomaalaisten yritysten toiminnan rajat ja luvan saamisen prosessin. Toistaiseksi lain soveltamisesta ei kuitenkaan ole selkeitä ohjeita, ja aukkoja on paljon. Lupaviranomaisena toimiva federaation antimonopolivirasto on myöntänytkin soveltamisen muotoutuvan käytännön ja tapauskohtaisen harkinnan kautta. Päätöksen investointiluvasta tekee antimonopoliviraston esityksen perusteella pääministeri Putinin johtama komissio. Komissio on toistaiseksi tehnyt vasta muutamia päätöksiä. Pääministeri Putin on todennut lain vaativan muutoksia.

Strategisten sektorien ulkopuolella metsäalan suuret investointipäätökset vaativat alueviranomaisien ja valtion hyväksynnän. Tällöin metsäalan "prioriteetti-investoinnille" myönnetään myös tietyt erityisedut. Metsät ovat Venäjällä valtion omistuksessa, ja Venäjä on pyrkinyt edistämään kotimaahan tehtyjä metsäinvestointeja myös estämällä puuraaka-aineen viennin.

Valtion rooli kasvaa

Valtion viime vuosina lisääntynyt rooli Venäjän taloudessa on taloustaantumien myötä kasvanut entisestään. Hallitus on paitsi tukenut pankkeja, myös julkistanut useita erilaisia listoja ensisijaista kriisitukea saavista yrityksistä: yhdellä listalla on noin 300 suurta, kansallisesti tärkeää yritystä; toisella noin 1150 alueellisesti tärkeää yritystä, ja kolmannella noin 1200 puolustusteollisesti tärkeää yritystä. Kaikille ei kuitenkaan riitä varoja. Hallituksen tuen rahallisesti suurin osa on suuntautunut pankkituen ohella perinteisen teollisuuden – kuten puolustus- ja autoteollisuuden – tukemiseen. Hallitus on lisäksi ilmoittanut suosivansa venäläisiä yrityksiä julkisissa hankinnoissa. Lähivuosina ajankohtaisia ovat erityisesti Sotshin vuonna 2014 järjestettäviä talviolympialaisia varten tehtävät mittavat hankinnat koskien niin infrastruktuuriprojekteja kuin olympialaisten varsin naisten suorituspaikkojen rakentamista.

Erityislailla parin vuoden aikana perustettujen valtionkorporaatioiden rooli on kriisin oloissa alkanut herättää kysymyksiä; puhutaan niiden runsaasta valtionrahoituksesta, korkeasta palkkatasosta ja ylipäättään tarkoituksenmukaisuudesta. Runsaaimmin seitsemästä valtionkorporaatiosta ovat olleet esillä sotateolliselle pohjalle luotu, sittemmin myös muun muassa koneenrakennuksen itseensä sulauttanut Rostehnologii, nanoteknologia-alan Rusnano, ydinenergia-alan Rosatom sekä Sotshin talviolympialaisprojektista vastaava Olimpstroj. Myös valtion kehityspankki Vneshekonombank (VEB) on valtionkorporaatio. Osa korporatioista on jo luovuttanut takaisin valtiolta kehitystoimintaansa saamia varoja.

Taluskriisi vaikeuttaa suunnitelmien toimeenpanoa

Taloustaantuma on tuonut mukanaan eräitä keskeisiä veromuutoksia. Yritysten ja pankkien voittoveroa alennettiin vuoden 2009 alusta 24 prosentista 20 prosenttiin. Työnantajien 26 prosentin yhtenäinen sosiaalivero päätettiin syksyllä eriyttää kolmeksi veroksi ja nostaa verojen yhteismäärä 34 prosenttiin vuoden 2010 alusta. Päätöksen toimeenpanoa lykättäneen vuoteen 2011. Arvonlisäveron alentamisesta on jälleen käyty keskustelua, mutta finanssiministeriö on valtion heikentyneen budjettitilanteen vuoksi jyrkästi sen alentamista vastaan.

Korkea inflaatio on alkanut vaikuttaa väestön elintason, ja tämä on lisännyt julkista keskustelua hintojen sääntelymahdollisuuksista. Valtion johto on korostanut, että eräitä keskeisiä, hallinnollisesti päätettyjä hintoja – kuten energian, asumisen ja matkustamisen hintoja – on korotettava alan toimijoiden tulovirran turvaamiseksi, mutta hintoja kaavailaan nyt korotettavan aiemmin suunniteltua huomattavasti vähemmän. Muutamilla muilla aloilla on tehty elinkeinoelämän järjestöjen välisiä, hinnannousua hillitseviä sopimuksia viranomaisten myötävaikutuksella. Esimerkiksi elintarvikealalla tuotannon ja kaupan edustajat ovat tehneet asiasta aiesopimuksen. Viimevuotista kokeilua, jolla kaupoissa myytiin halvalla suppeaa "sosiaalisten" elintarvikkeiden valikoimaa, ei ole uusittu.

Venäjän tulli on aloittanut suuren uudistuksen, jonka tarkoituksena on siirtää tullauspisteet maan ulkorajojen läheisyyteen. Tämä tapahtuu Venäjän tullin kehi-

tysohjelman mukaan vuoteen 2020 mennessä. Oleellinen osa kehitysohjelmaa on tulliasemien erikoistaminen tavararyhmien ja liikennemuotojen perusteella. Esimerkiksi autorekkoja, raakapuuta ja lihaa saa jo nyt tullata vain tietyillä tulliasemilla. Tiettyjen tavararyhmien kohdalla (esimerkiksi tärkeiden investointihankkeiden puitteissa kuljetettavat tavarat, suurten teollisuusyritysten maahantuomat raaka-aineet sekä tietyt erityistä asiantuntemusta edellyttävät tavarat) nykyisiä tullauskäytäntöjä ei kuitenkaan muuteta. Esimerkiksi Moskovassa ja Pietarissa tullauspisteitä on jo siirretty kaupunkien ulkopuolisille alueille. Uudistus on johtanut useiden tullauspisteiden ajoittaiseen ruuhkautumiseen ja tullausaikojen pidentämiseen.

Tuonnin vähentyminen on johtanut rajaruuhkien väliaikaiseen helpottumiseen. Venäjän tavoitteena on edelleen saattaa voimaan Venäjän hallituksen asetus 266, jonka mukaan rajalla tulee toimimaan vain kaksi valvovaa viranomaista, tulli ja rajavartiopalvelu. Ensimmäisenä askeleena kohti sähköistä tullausta on EU:n ja Venäjän välillä vuoden 2009 alusta aloitettu ns. NCTS/TIR-pilottiprojekti, jonka puitteissa Venäjälle tulevista TIR-kuljetuksista annetaan sähköinen ennakoilmoitus.

Venäjä otti alkuvuodesta 2009 käyttöön Suomen ja Venäjän maantieliikennesopimuksen vastaiset tiemaksut. EU on ilmoittanut pitävänsä tiemaksuja syrjivinä, sillä ne kohdistuvat vain EU-maihin, Sveitsiin ja Turkmenistaniin.

Yleisarvio

Taluskriisi on osoittanut aiempaakin selvemmin Venäjän talouden kriittisen riippuvuuden energian maailmanmarkkinahinnoista ja niiden kautta maailmantalouden kysynnänvaihteluista. Riippuvuutta vähentäisi kansantalouden monipuolistuminen ja sen kilpailukyvyyn parantuminen tuotanto- ja toimintamuotoja modernisoimalla. Kriisi voi jossain määrin edistää tarvittavia uudistushankkeita, kun yritykset joutuvat tehostamaan toimintaansa. Ulkomaalaisen osaamisen hyväksikäyttö nopeuttaisi tätä prosessia, samoin kuin poliittinen valinta vapaamman kilpailun ja kansainvälisen taloudellisen integraation hyväksi. Keskeistä on, jääkö valtion kasvanut rooli taloudessa pitkäaikaiseksi vai aikaansaako taloustilanteen heikentyminen uutta halua markkinatalousuudistuksiin.

Lyhyellä tähtäyksellä Venäjän houkuttelevuus vientimarkkinana ja investointikohteena on tuonnin ja talouskasvun heikennyttyä notkahtanut. Markkinoillepääsyn kynnyks on verrattain korkea ja toiminta maassa vaatii ulkomaalaisilta yrityksiltä runsaasti voimavaroja ja erityisosaamista. Taluskriisin aikanaan hellittäessä Venäjän talous voi kuitenkin toipua suhteellisen nopeastikin, kun patoutunut kysyntä elpyy ja Venäjän tärkeimpien vientituotteiden hinnat todennäköisesti lähtevät nousuun. Suomen kannalta Venäjä on jatkossakin merkittävä markkina-alue, jossa kilpailuasemien säilyttäminen edellyttää jatkuvaa panostusta.

TURKKI

** Markus Teir*

Turkin hallituksen toisensuuntaisista vakuutteluista huolimatta maailmantalouden kriisi iski myös Turkkiin, jonka kansantalous supistui vuoden 2008 viimeisellä neljänneksellä ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2001 talouskriisiin. Hallituksen viime talouskriisistä saakka harjoittama tiukka talous- ja rahapolitiikka antaa Turkille jonkin verran liikkumavaraa suhdannevaihteluiden vaikutusten lieventämiseen. Turkin valtion ja kotitalouksien velkaantumisaste on pieni, mutta nopeasti kasvaneille pk-yrityksille maailmantalouden kriisin aiheuttaa rahoitusvaikeuksia. Turkki on kuitenkin alueellinen suurvalta, jolla on paljon potentiaalia kääntää talouskasvu uudelleen nousuun. Talouden useiden perusasioiden ollessa kunnossa myös tarpeellisten rakenteellisten uudistusten tekeminen on mahdollista, mikäli niistä päästään poliittiseen yhteisymmärrykseen. Nuori ja hyvin koulutettu väestö on Turkin menestyksen avain, mutta nuorten heikentyneet tulevaisuudennäkymät saattavat myös heijastua tyytymättömyytenä maan päättäjiin.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Taluskriisin kanssa painiva Turkki pelkää EU:n pitkäaikaista taantumaa, uusia markkinoita löytynyt lähialueilta

Turkki on vuoden 2008 aikana joutunut huomaamaan, että vaikka maan oma talouspolitiikka on ollut kurinalaista, maailmantalouden käänne ei ole mahdollista kenellekään turvasatamana olemista. Turkki on vuoden 2001 finanssikriisin jälkeen harjoittanut tiukkaa finanssi- ja talouspolitiikkaa, minkä seurauksena maan talouskasvu tämän vuosikymmenen aikana on ollut nopeaa. Tästä johtuen muun muassa maan pankkisektori on tiukassa valvonnassa eikä Turkissa ole nähty nurin meneviä pankkeja.

Turkin ulkomaankauppa on viime vuosina kasvanut erittäin nopeasti talouden rakennemuutoksen, IMF:n vakausohjelman sekä Turkin EU-jäsenyysprosessin siivittämänä. Maailmantalouden kriisi on kuitenkin heikentänyt vientinäkömiä tuntuvasti. Ulkomaankaupan kannalta suurin huoli on Euroopan unionin - Turkin tärkeimmän vientimarkkinan - ajautuminen taantumaan.

Vuonna 2007 Turkin kokonaisvienti ylitti jo sadan miljardin USD:n rajan (75,7 miljardia euroa) ja uskoa vientin jatkuvaan kasvuun riittää edelleen. Vaikka vienti hiipui vuoden kahtena viimeisenä kuukautena nopeasti, kasvoi vuoden 2008 kokonaisvienti yli 20 prosenttia ennätyskelliseen 93,2 miljoonaan euroon. Samalla

tuonti kasvoi samaa vauhtia 142,6 miljardiin euroon aiheuttaen Turkille lähes 50 miljardin euron kauppavajeen. Loppuvuoden heikko tulos osoittaa kuitenkin trendin olevan heikkenevä. Ulkomaankaupan jyrkkä lasku tulee näkymään vuoden 2009 tilastoissa. Vientimarkkinoiden nopea hiipuminen on iskenyt erityisen rankasti auto-, kodinkone- sekä tekstiiliteollisuuteen, jotka nojaavat pitkälti Euroopan markkinoihin.

Pitkään yli seitsemän prosentin talouskasvusta nauttineen Turkin talouskasvun hiipumisesta alkoi näkyä merkkejä jo vuonna 2007, jolloin talouskasvu jäi 4,5 prosenttiin. Vuoden 2008 ensimmäisellä neljänneksellä kasvu oli vielä 3,4 prosenttia, laski kolmannella neljänneksellä enää 0,5 prosenttiin ennen kuin romahti loppuvuodesta -6,2 prosenttiin. Talousennusteet ennakoivat Turkille synkkiä lukuja vuodelle 2009. Vaikka hallitus onkin myöntynyt siihen, että kansantalous supistuu muutamalla prosenttiyksiköllä vuonna 2009, sillä riittää optimismia tulevaisuuden suhteen. Hallitus ennustaa talouden kasvavan vuonna 2010 reilu kolme prosenttia ja vuonna 2011 neljä ja puoli prosenttia. Muun muassa IMF on kuitenkin omista arvioissaan huomattavasti pessimistisempi.

Kansantalouden näin nopea supistuminen on epätavallista Turkin kaltaisessa kehittyvässä taloudessa, jossa väestö kasvaa edelleen nopeasti. Turkin talouden kääntäminen takaisin nopeaan kasvuun vaatii rakenteellisten ongelmien selvittämistä, talousuudistusten

** Lähetyksihteeri Markus Teir työskentelee kauppa- ja talousasioista vastaavana virkamiehenä Suomen suurlähetystössä Ankarassa*

jatkumista ja maan poliittisten olojen rauhoittumista. Yhtenä suurimpana rakenteellisenä ongelmana on aktiivisen työvoiman ulkopuolella olevien suuri määrä. Jopa puolet työikäisistä turkkilaisista on työelämän ulkopuolella johtuen erityisesti naisten vähäisestä osallistumisesta työelämään.

Talouselämän kansainvälistymisen perässä Turkki on ryhtynyt harjoittamaan myös yhä aktiivisempaa ulkopoliittikkaa. Tämä on näkynyt erityisesti suhteissa naapurivaltioihin ja lähialueisiin Etelä-Kaukasiassa, Lähi-idässä ja Keski-Aasiassa. Turkki on onnistunut hyödyntämään lähentyneitä suhteita myös kaupallisesti. EU on edelleen maan tärkein vientimarkkina, mutta lähialueiden suhteellinen osuus niin viennin kuin tuonninkin suhteen on kasvanut nopeasti EU:n kustannuksella. EU:n osuus Turkin ulkomaankaupasta on pienentynyt 46,5 prosentista (2007) 41 prosenttiin (2008). Kauppa EU:n kanssa kasvoi kuitenkin absoluuttisesti viime vuonna, joten suhteellisen osuuden pieneneminen johtuu ennen kaikkea siitä, että Turkki on onnistunut löytämään lähialueitaan uusia markkinoita. Turkki toimii myös astinlautana monille ulkomaisille yrityksille, jotka pyrkivät Lähi-idän ja Keski-Aasian markkinoille. Venäjä on Turkille tärkeä kauppakumppani erityisesti energiatuonnin takia. Turkkilaiset yritykset ovat olleet aktiivisia Venäjällä erityisesti rakennus- ja vähittäiskaupan aloilla.

Tiukan julkisen taloudenpidon seurauksena valtion ulkomaanvelka on myös suhteellisen pieni, vain 39,5 prosenttia, mikä parantaa Turkin mahdollisuuksia maailmantalouden kriisin vaikutusten lieventämiseen. Myös kotitalouksien velkaantumisaste on vähäinen. Suuremmaksi ongelmaksi on muodostumassa nopeasti kasvaneet pk-yritykset, jotka ovat rahoittaneet kasvuaan ulkomaisilla lainoilla. Turkki on myös yksi Finnveran tärkeimmistä vientitakuumarkkinoista Lähi-idän alueella. Monilla ulkomaista lainaa ottaneilla pk-yrityksillä on viennin tyrehtymisen ja Turkin liiran heikkenemisen takia lainanmaksuvaikeuksia. Turkin hallitus onkin elvytyspaketissaan allokoitunut miljardi US dollaria pk-vientiryityksille.

Ulkomaiset suorat investoinnit Turkkiin ovat ulkomaankaupan tapaan olleet vahvassa kasvussa koko vuosikymmenen. Turkin hallituksen vuosituhannen alussa tekemät talousuudistukset osuivat hyvään ajankohtaan, sillä maan talous hyötyi monta vuotta maailmanlaajuisesta myönteisestä talousuhdanteesta. Kun lamavuonna 2001 suoria ulkomaisia sijoituksia tuli reilun kolmen miljardin USD arvosta, niitä saatiin vuonna 2007 jo lähes 22 miljardia USD. Turkin brut-

tokansantuote vuonna 2008 oli reilut 9400 dollaria henkilöä kohden.

Turkin kansantalous on maailman 17. suurin, ja mikäli siitä aikanaan tulee EU:n jäsen, kuuluu sen talous yhteisön suurimpiin. Suurten sisäisten markkinoittensa ja maantieteellisen asemansa ansiosta Turkki herättää edelleen suurta kiinnostusta kansainvälisesti. Turkin suhteet sen perinteisiin talousankkureihin Euroopan unioniin ja IMF:ään ovat kuitenkin murrosvaiheessa ja Turkilla on useita haasteita edessään talouden kääntämisessä uudelleen nousuun.

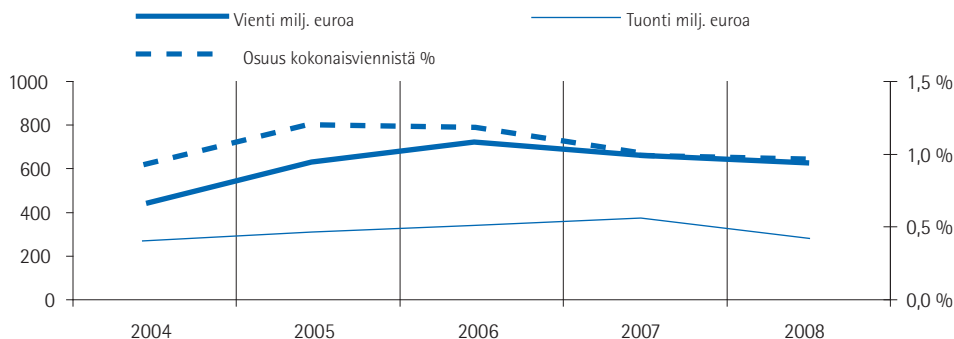
Suomen ja Turkin välinen kauppa hidastumassa, mutta vuoro vaikutus kasvaa

Suomen ja Turkin välinen kauppa on viime vuosina hyötynyt maiden välisistä hyvistä suhteista ja Turkin talouden voimakkaasta kasvusta. Vuodesta 2007 kauppavaihto on kuitenkin hieman pienentynyt heijastellen Suomen kokonaisviennin kasvun hidastumista. Vuonna 2008 maiden välinen kauppavaihto jäi ensimmäistä kertaa kolmeen vuoteen alle miljardin euron rajan. Huolimatta viennin kasvun pysähtymisestä Turkki on edelleen Suomen kannalta merkittävimpiä kehittyviä markkinoita. EU-alueen ulkopuolella Turkki on Suomen kahdeksanneksi tärkein vientikohde heti Venäjän, Yhdysvaltojen, Kiinan, Norjan, Japanin, Arabiemiirikuntien ja Saudi-Arabian jälkeen. Suomelle noin 300 miljoonaa euroa ylijäämäistä kauppatasetta tasoitti osaltaan lähes 100 000 suomalaisturistin vierailu Turkissa.

Kasvaneesta kiinnostuksesta Turkin markkinoita kohtaan kertoo myös nopeasti kasvaneet suorat lennot Istanbuliin. Siinä missä vielä runsas vuosi sitten Turkin valtion lentoyhtiö THY lensi yksin Helsingin ja Istanbulin väliä kolme kertaa viikossa, se lentää nyt samaa väliä päivittäin samalla kun Finnair muutamien vuoden tauon jälkeen palasi reitille lentäen Istanbuliin neljä kertaa viikossa.

Turkissa toimii täydessä tai osittaisessa suomalaisomistuksessa noin kolmekymmentä yritystä. Lisäksi yli 200 yrityksellä on edustaja Turkissa. Merkittäviä toimijoita Turkissa ovat Outokumpu, Wärtsilä, Nokia, TeliaSonera, Kone, Huhtamäki, UPM-Kymmene ja Metso, joilla kaikilla on jo pitkä historia Turkissa. Uusimpien tulokkaiden joukossa ovat muun muassa Uponor sekä Finnair. Tärkeimmät vientituotteet Suomesta Turkkiin ovat puhelin-, radio-, tv-, ja muut laitteet; paperi ja pahvi sekä niistä valmistetut tuotteet; eri toimialojen erikoiskoneet sekä rauta ja teräs. Tuonti Turkista muodostuu

Suomen ja Turkin välinen kauppa 2004-2008

Lähde: Tullihallitus

etenkin moottoriajoneuvoista (muun muassa Renault ja Toyota), vaatteista sekä muista tekstiilituotteista.

Investointikiinnostus Turkia kohtaan on hiljalleen heräämässä myös Suomessa. Esimerkkeinä ovat toimineet erityisesti TeliaSonera sekä Componenta. TeliaSonera omistaa lähes 40 prosenttia maan suurimmasta GSM-operaattorista Türkcellistä. Valukomponenttivalmistaja Componenta osti 2006 osake-enemmistön turkkilaisesta Dökta ista. Componenta jatkoi osakeosuutensa kasvattamista ja ilmoitti miljoonien eurojen lisäinvestoinneista Orhangazin laitoksiin. Orhangazin laitoksen uusi konepaja avattiinkin 2008. Componenta

on ilmoittanut lykkäävänsä muita suunnittelemaan lisäinvestointeja maailmantalouden tilanteen takia.

Suomi on tukenut Turkin EU-jäsenyysneuvotteluita siitä saakka, kun Turkki vuoden 1999 Helsingin Eurooppa-neuvostossa hyväksyttiin viralliseksi EU:n hakijamaaksi. Suomi kuitenkin korostaa, että Turkin tulee täyttää kaikki niin sanotut Kööpenhaminan kriteerit ennen jäsenyyttään. Turkissa Suomen tuki tunnetaan hyvin, mikä on edistännyt niin poliittisia kuin kaupallisiakin suhteita maiden välillä. Suomen kannalta onkin tärkeää pitää Turkin EU-jäsenysprosessi käynnissä.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Kyllä kansa tietää – talouskriisin väheksyminen söi hallituksen kannatusta

Turkin hallituspuolue AKP:n toimintakyky heikkeni vuonna 2008 yleisen syyttäjän nostettua syytteen puolueen lakkauttamiseksi. Samaan aikaan kun maailmantalouden pyörteet alkoivat koetella Turkin suhdannevaihtelukestävyyttä, AKP joutui taistelemaan oman olemassaolonsa puolesta. Vaikka AKP välttyikin sulkemiselta, kireä poliittinen tilanne vaikutti talutteen sekä suoraan markkinoiden epävarmuutena ja luottoluokitusten laskuna, että epäsuorasti talousuudistusten hidastumisena.

Lukuisia talousuudistuksia hallituskautensa alkuvuosi-
na tehnyt AK-puolue on sittemmin saanut huomata, että maailmantalouden vaikutukset tuntuvat myös sen

omissa kannatusluvuissa. Vuoden 2009 maaliskuussa AKP menetti asemiaan Turkin paikallisvaaleissa. Vaikka AKP lähes 40 prosentin kannatuksellaan edelleen on Turkin ylivoimaisesti suurin puolue, se menetti noin kahdeksan prosenttia parlamenttivaalien kannatuksesta. Nopeasti kasvava työttömyys on aiheuttanut kasvavaa tyytymättömyyttä äänestäjien keskuudessa.

Pääministeri Erdoğan yritti pitkään vähätellä talouskriisin vaikutuksia Turkkiin. Hallitus korjasikin pian paikallisvaalien jälkeen vuoden 2009 talousennusteensa neljän prosentin kasvusta 3,6 prosentin supistumiseen, mutta seuraavina vuosina hallitus ennustaa talouskasvun taas jatkuvan. Pääministeri Recep Tayyip Erdoğanin teki paikallisvaalien seurauksena vappuaattona suuria muutoksia hallitukseensa vaihtamalla yhteensä yhdeksän ministeriä. Talousasioista vastanneis-

ta viidestä ministeristä yksikään ei jatkanut vanhassa tehtävässään. Keskinäisen koordinoinnin vahvistamiseksi entinen ulkoministeri Ali Babacan nimitettiin talousasioista vastaavaksi varapääministeriksi.

Turkin talousuudistukset ovat viime vuosina hidastuneet huomattavasti, ja niin EU kuin talouselämäkin ovat turhaan saaneet odottaa uusia uudistuksia. Turkin talouselämää vaivaavat edelleen useat rakenteelliset ongelmat, kuten historian korkein yli 15 prosentin työttömyysaste, heikko veronkantokyky, alhainen eläköitymisikä sekä korruptio. Näiden ongelmien ratkaisemiseksi toisen sukupolven uudistukset ovat Turkille välttämättömiä.

Kysymys median vapaudesta Turkissa on jälleen kerän noussut esiin pääministeri Erdo anin ja maan suurimman mediayhtymän Do an Media Groupin erimielisyyksien takia. Erdo an kritisoi syksyllä 2008 kovin sanoin Do an Media Groupin uutisointia eräässä AKP:n lähelle menneessä korruptiojupakassa. Median vapautta epäilevät saivat lisää vettä myllynsä kun Do an Media Groupille langetettiin alkuvuodesta yli 914 miljoonan Turkin liiran (yli 400 miljoonan euron) lasku maksamattomista veroista. Veroviranomaiset ja pääministeri Erdo an ovat kiistäneet, että kyseessä olisi painostuskeino ja todenneet ongelman olevan puhtaasti verotuksellinen.

Vuosi 2009 tulee olemaan Turkin talouden huonoin sitten vuoden 2001 finanssikriisin. Maan hallituksella tulee olemaan suuri työ vakuuttaa kansalaiset ja markkinat, että sillä on selkeä visio siitä, miten talouden nopeasta syöksykierteestä selvitään. Turkki on markkinoinut itseään investointikohteena sillä, että sen yliopistoista valmistuu vuosittain 400 000 opiskelijaa. Opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden tulevaisuudennäkymien takaaminen heikoista talousnäkyistä huolimatta tulee olemaan hallitukselle suuri haaste. Tyytymättömyys saattaa heijastua kasvavana tyytymättömyytenä maan päättäjiin. Nuorten työttömyysaste Turkissa on 27,9 prosenttia.

Paradoksaalista on, että Turkki kärsii nuoresta väestöstään huolimatta myös eläköitymisongelmasta. Turkissa

alennettiin aikoinaan naisten eläkeikä jopa 38 vuoteen (miehillä muutama vuosi korkeampi), eikä eläkejärjestelmää ole pystytty radikaalisti muuttamaan yrityksistä huolimatta. Turkissa on tällä hetkellä kahdeksan miljoonan hengen eläkeläisarmeija, jonka keski-ikä on 44 vuotta. Kun Turkissa elinikäennuste on päälle 70 vuoden, nämä eläkeläiset ovat kolmisenkymmentä vuotta osa eläkejärjestelmää.

Energia on yksi Turkin talouskehityksen avainkysymyksistä. Energiankulutus on Turkissa kasvanut jopa nopeammin kuin maan talous, mikä on saanut päättäjät huolestumaan energian riittävydestä. Ainakin toistaiseksi päähuomio on ollut enemmän uusien energiamuotojen kehittämisessä kuin energiategohkuuden parantamisessa. Turkin hallitus on ryhtynyt toimiin maan energiatarpeen tyydyttämiseksi ja energiamuotojen monipuolistamiseksi kehittämällä niin tuuli-, vesi- ja ydinenergiaa kuin kaasuputkistoakin. Turkin hallitus on järjestänyt tarjouskilpailun Akkuyun ydinvoimalan rakentamisesta ja tarjouskilpailu Sinopin ydinvoimalasta on valmisteilla.

Turkin strategisena tavoitteena on tulla tärkeäksi energian kauttakulkumaaksi ja energiakeskukseksi. Avainasemassa tässä on Nabucco -kaasuputki, jonka toteutus on edelleen epävarma. Nabucco -kaasuputken tarkoituksena on tuoda maakaasua Kaspianmereltä Eurooppaan ohittaen Venäjän. EU toivoo Nabuccosta vaihtoehtoista energiaväylää, joka vähentäisi riippuvuutta Venäjästä. Ukrainan kaasukriisit sekä Georgian sota ovat vaikuttaneet huoleen energiaturvallisuudesta niin Turkissa kuin Euroopan unionissakin. Kaasuputken toteuttamista estävät ennen kaikkea epävarmuus kaasulähteistä mutta myös erimielisyydet EU:n ja Turkin välillä erityisesti kaasuinhoittelusta. Turkki tiedostaa hyvin EU:n pyrkimyksen vähentää energiariippuvuuttaan Venäjästä ja energia onkin eräänlainen valttikortti Turkille EU-jäsenyyneuvotteluissa. Turkilla ei kuitenkaan pitkällä aikavälillä ole välttämättä varaa olla liian tiukka Nabucco-neuvotteluissa. Ilman Nabuccoa Turkki kamppailisi yksin energiariippuvuutensa kanssa, jäisi tyystin ilman transittuloja eikä saavuttaisi tavoittelemansa asemaa strategisesti tärkeänä energiaväylänä.

Sääntely-ympäristön kehitys

Markkinat ennakoivat uutta sopimusta IMF:n kanssa, EU:n kanssa solmitun tulliuunionin soveltamisessa edelleen puutteita

Turkin talouden ankkureina ovat koko vuosikymmenen olleet Euroopan unioni sekä Kansainvälinen valuuttarahasto IMF. Vuoden 2001 talouskriisin jälkeen tehty vakautussopimus IMF:n kanssa pakotti Turkin harjoit-

tamaan tiukkaa finanssi- ja rahapolitiikkaa samalla kun EU-jäsenyysneuvottelut paransivat markkinoiden luottamusta maan talouden kasvuun. EU-jäsenyysneuvottelut ovat kuitenkin useamman vuoden edenneet nihkeästi ja IMF:n kanssa tehty vakautussopimus umpeutui toukokuussa 2008. Turkki on kuitenkin joutunut myöntämään taloutensa haavoittuvuuden vaikka sen kyky kestää suhdannevaihteluita on huomattavasti parantunut vuosituhannen vaihteesta.

Turkin hallitus on suhtautunut suurella varauksella uuden vakautusohjelman allekirjoittamiseen maailmantalouden kriisistä huolimatta. Päättäjien kannanotot sopimuksen tarpeellisuudesta ovat olleet osittain ristiriitaisia. Pelkona on, että Turkin hallitus luopuu pitkäjänteisestä raha- ja talouspolitiikasta poliittisten irtopisteiden ja lyhyen ajan voittojen saavuttamiseksi. Turkin hallitus teki vuoden 2009 budjettinsa ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2001 ilman IMF:n tukea. Neuvottelut uudesta vakautusohjelmasta kuitenkin jatkuvat. Todennäköistä on, että jatkuva finanssimekanismin epävakaus pakottaa hallituksen solmimaan uuden sopimuksen IMF:n kanssa investoijien luottamuksen säilyttämiseksi. Turkki on erittäin riippuvainen kansainvälisestä rahoituksesta, sillä maan oma rahoituskyky on heikko.

Turkin ja Euroopan yhteisön välillä vuonna 1995 solmitun tulliliiton ansiosta kauppa Turkin ja EU:n välillä on sisämarkkinakauppaa, mikä on merkittävästi vahvistanut Turkin ja EU:n välistä kauppaa sekä Turkin integraatiota Euroopan talousrakenteisiin. Tulliliitto ei kuitenkaan ole toiminut ongelmitta. Tulliliitosta huolimatta tavarat eivät liiku vielä täysin vapaasti yhteisön ja Turkin välillä. Tulliliiton liittyvä laillinen kehys on useimmiten kunnossa, mutta sen soveltamisessa on puutteita.

Turkki ei poliittisista syistä ole edelleenkään suostunut laajentamaan tulliliittoa koskemaan myös Kyproksen tasavaltaa, vaan vaatii Pohjois-Kyproksen taloussaarion purkamista. Turkki ei ole poistanut kyproslaisia aluksia ja Kyproksen satamissa käyneitä aluksia koskeneita rajoituksiaan, mikä estää viejiä valitsemaan taloudellisesti kannattavimman kuljetusvaihtoehdon. Kyproksen kysymys on edelleen suurimpia kantoja kaskessa Turkin EU-suhteissa.

Turkki ei Euroopan unionin vaatimuksista huolimatta ole vielä ryhtynyt vakaviin toimiin henkisen omaisuuden suojan takaamiseksi ja väärennettyjen tuotteiden valmistuksen ja levittämisen ehkäisemiseksi. Turkki on Euroopan unionissa löydettyjen väärennettyjen tuot-

teiden suurimpia alkuperämaita. EU komission tekemän tutkimuksen mukaan Turkki on yli 45 prosentin osuudella suurin alkuperämaa väärennettyjen ruokien ja juomien osalta ja sijoittui toiseksi kosmetiikassa (29 prosenttia), urheiluvaatteissa (19 prosenttia) ja muissa valmisvaatteissa (10 prosenttia) sekä kolmanneksi vaateetuksessa ja tarvikkeissa.

EU komissio on toistuvasti vaatinut Turkkia tehostamaan toimiaan piratismiin hillitsemiseksi. Tämä vaatisi myös Turkin tullilta huomattavasti nykyistä tiukempaa viennin valvontaa. Väärennettyjä tuotteita koskevia oikeuskanteitakin on nostettu, mutta oikeuskäsittely on kestänyt jopa vuosia. Henkisen omaisuuden suoja kuuluu myös Turkin EU-jäsenyysneuvotteluiden kriteereihin.

Turkki ryhtyi vuoden 2009 alusta soveltamaan uutta tuontisäännöstöä, jonka mukaan EU:n ulkopuolella valmistetut tuotteet joutuvat läpikäymään Turkin standardisointiviraston yhdenmukaisuusarvioinnin. Yhdenmukaisuusarviointi on pakollinen myös siinä tapauksessa, että tuotteet tuodaan EU:sta ja niillä olisi ATR-sertifikaatti ja CE-merkintä. Näillä merkinnöillä varustetut tuotteet liikkuvat vapaasti EU:ssa ja niin tulisi tulliliiton mukaan tapahtua myös Turkissa. Turkki vetoaa asiassa kuluttajaturvallisuuteen, mutta asiassa on selviä protektionistisia piirteitä, sillä tulliliiton määräysten laiminlyönnistä hyöttyy ennen kaikkea Turkin kotimainen teollisuus.

Tekstiilituotteiden osalta tulliliiton soveltamisessa on usein esiintynyt ongelmia. Tekstiiliteollisuus on perinteisesti ollut Turkissa hyvin vahva, mutta viime vuosina kilpailu erityisesti Kiinan kanssa on ajanut maan tekstiiliteollisuuden ahtaammalle. Tekstiilituotteiden ja vaatteiden tuomiseksi Turkkiin vaaditaan sertifikaatti, jonka rekisteröintikeskuksina toimivat Turkin tekstiiliviejien yhdistykset myöntävät ilmeisestä eturistiriidasta huolimatta.

Myös suomalaiset yritykset ovat kohdanneet ongelmia eri sektoreilla tulliliiton vastaisia tuontilupia ja -lisenssejä koskevien vaatimusten osalta. EU:n jäsenmaat sekä EU:n komissio nostavat säännöllisesti tulliliiton täytäntöönpanoon liittyviä ongelmia esille neuvotteluissaan turkkilaisten viranomaisten kanssa.

Turkin ympäristölainsäädännön yhteensovittamisen EU:n acquis'n kanssa on pahasti kesken ja edistys on hidasta. Kehitystä on tapahtunut ilmanlaadun ja hallinnollisen kapasiteetin vahvistamisessa ja vähemmässä määrin myös jätehuollon, veden ja luonnonsoje-

lun saralla. Vähäistä edistystä on ollut kemikaalisektorin kehittämisessä ja erityisen hidasta kehitys on ollut teollisuuden päästöjen ja riskienhallinnan osalta.

Ympäristölainsäädännön yhteensovittamisen kustannusarviot ovat yli 70 miljardia euroa vuoteen 2023 mennessä. Tästä summasta yli puolet, lähes 38 miljardia, kuluu samaisen arvion mukaan jäte- ja juomavesilainsäädännön yhteensovittamiseen. Monet asiantuntijat ovat todenneet todellisten kustannusten olevan luultavasti tätäkin suurempia. Kustannusten kattamiseen tullaan tarvitsemaan niin Turkin valtionvaroja kuin EU:n ja kansainvälisten rahoituslaitostenkin rahoitusta.

EU tukee IPA-rahoituksen (Instrument for Pre-Accession) kautta Turkkiä reilulla 560 miljoonalla eurolla vuonna 2009. Rahoituksen määrä on kasvussa, ja tulee olemaan noin 780 miljoonaa euroa vuonna 2011. Ympäristöön ja veteen liittyvät hankkeet vievät osan IPA-budjetista. Yksittäisten projektien kustannukset nousevat miljooniin euroihin, joten suomalaisella vesiosaamisella olisi Turkissa suuret markkinat.

Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki EBRD päätti kesällä 2008 ottaa Turkin uudeksi operaatiomaakseen. EBRD suunnittelee investoivansa jopa 600 miljoonaa USD Turkkiin vuonna 2010. Investoinnit on tarkoitus kohdentaa maatalouteen, pk-yritysten tukemiseen, yksityistämiseen, kunnallisten palveluiden tehostamiseen sekä energiatehokkuuteen. Jo pitkää Turkissa toiminut Euroopan investointipankki EIB on tukenut Turkin yksityistä ja julkista sektoria 6,8 miljardin euron lainoilla. EIB suunnittelee lisäävänsä tukeaan erityisesti pk-yrityksille sekä energian, ympäristön, kuljetuksen sekä maanjärjestysten vaikutusten lievennyksen saralla.

Harmaan talouden osuus Turkin taloudesta on arvioiden mukaan jopa 30-70 prosenttia. Pimeä kauppa jatkuu Turkissa useilla sektoreilla ja arvioiden mukaan 10-20 prosenttia monien yritysten liikevaihdosta on virallisen kirjanpidon ulkopuolella. Turkki onkin ryhtynyt toimenpiteisiin pimeän kaupan estämiseksi. Tämän seurauksena on kuitenkin tullut lisää erinäisiä rekisteröintivaatimuksia ja veroja, joita yritykset pitävät ongelmallisina. Edellä mainittujen tuontilupiin ja -lisensseihin sekä rekisteröintivaatimuksiin ja veroihin liittyvien ongelmien lisäksi suomalaiset yritykset ovat kohdanneet ongelmia tullin toiminnassa, työluopien saannissa, tehottomissa oikeuskäsittelyissä, materiaali oikeuksien turvaamisessa sekä kohtuuttomissa tuotevaatimuksissa.

Turkki on maailman 17. suurimpana kansantaloutena G20-ryhmän jäsen. Turkki on ollut tyytyväinen siihen, että maailmantalouden tilaa yritetään selvittää laajemmassa kokoonpanossa. Turkin mielestä G20-ryhmä tarjoaa suurimmille talouksille hyvän yhteisen keskustelufoorumin. Turkin huolena on, että kriisin varjolla peräännyttään yhteisistä pelisäännöistä ja kauppapoliittisesta säännöstöstä, jotka on vuosikymmenten mittaan yhdessä rakennettu. Elvytyspaketit ja myös uuden teknologian varjolla käyttöönotettavat protektionistiset toimet rajoittavat vapaata kilpailua ja vaikeuttavat viennistä riippuvaisten maiden selviytymistä.

Turkki on Maailman kauppajärjestön WTO:n ja teollisten maiden kauppajärjestön OECD:n jäsen. OECD:n kehitysapukomitea DAC:n luokituksen mukaan Turkki kuuluu vielä toistaiseksi ylemmän keskiluokan tulo-tason kehitysmaihin, mikä mahdollistaa esimerkiksi Finnpartnership-liikekumppanuustuen myöntämisen Turkkiin.

Yleisarvio

Lähes koko vuosikymmenen vahvasta talouskasvusta nauttinut Turkki pääsee maailman talouskriisin takia tahtomattaan kokeilemaan miten hyvin sen suhdannevaihtelukestävyys on näiden vuosien aikana parantunut. Kurinalaisen talous- ja rahapolitiikkansa ansiosta Turkin valtiontalous on suhteellisen hyvässä kunnossa. Vuosituhannen vaihteessa tapahtuneen talouden paradigman muutoksen ansiosta Turkin talous on kuitenkin vahvasti sidottu globaaliin talouteen, ja joutuu siten kärsimään siitä, ettei talouskasvun moottorina toiminut ulkomaankauppa vedä. Tämä on johtanut siihen, että vahvasti vientiorientoituneiden

alojen, kuten auto-, kodinkone- ja tekstiiliteollisuuden yritykset ovat joutuneet lomauttamaan tai irtisanoimaan henkilöstöään erityisesti Euroopan viennin ty-rehtymisen takia.

Turkin talouden nousukauden aikana EU ja Kansainvälinen valuuttarahasto IMF toimivat maan talouden ankureina. IMF:n kanssa solmitun vakautusohjelman umpeuduttua toukokuussa 2008 Turkin hallitus ei ollut halukas jatkamaan sopimusta markkinoiden suostuttelesta huolimatta. Maailmantalouden kriisin pakotettua maan hallituksen myöntämään vaikutusten ulottuvan

myös Turkkiin lienee todennäköistä, että uudesta IMF-sopimuksesta päästään yhteisymmärrykseen.

EU-jäsenyysneuvottelut ovat viime vuosina edenneet hitaasti ja EU:n kanssa solmitun tullionionin soveltamisessa on ollut erimielisyyksiä. Erityisesti henkisen omaisuuden suojan ja tekstiiliteollisuuden osalta Turkki soveltaa tullionionia sen kansallisten intressien näkökulmasta. Vaikka Turkki kansainvälisissä neuvotteluissa toimiikin vapaiden markkinoiden puolesta-puhujana, paineet protektionistisiin toimiin saattavat kasvaa talousnäkömyien heikentyessä. Mikäli EU-uudistukset saavat uutta vauhtia ja vakautussopimus IMF:n kanssa allekirjoitetaan, pysyvät EU ja IMF myös Turkin uuden talouskasvun ankkureina. Turkki on kuitenkin onnistunut vahvistamaan talousrakennettaan monipuolistamalla ulkomaankauppaansa, eikä siten ole yhtä riippuvainen EU:n markkinoista.

Historian korkeimpiin lukuihin noussut työttömyys ja muut rakenteelliset ongelmat kuten heikko veronkantokyky ja alhainen työhönohallistumisaste ovat Turkin suurimpia tulevaisuudenhaasteita. Näiden ongelmien ratkaisemiseksi talousuudistusten jatkaminen ovat Turkille välttämättömiä. Turkin talouden perusta, kuten julkisen talouden ja kotitalouksien alhainen velkaantumisaste ja hyvässä kunnossa oleva pankkisektori, antaa hyvän pohjan uudistusten tekemiselle. Maan hallituksen pitää pystyä todistamaan markkinoille, että Turkki ei luovu kurinalaisesta talouspolitiikastaan lyhyen ajan poliittisten irtopisteiden saavuttamiseksi. Samalla uudistusten läpivieminen vaatii kuitenkin maan oppositiolta luopumista lyhytkatseisesta puoluepolitiikasta pitkän aikavälin kansallisten etujen hyväksi.

UKRAINA

* Lauri Pullola ja Jukka Pajarinen

Ukrainan pitkään jatkunut talouskasvu taittui ja maa painui maailmantaluskriisin mukana syvään taantumaaan. Ukraina oli ensimmäisten hakijoiden joukossa pyytämässä IMF:n tukilainaa kriisistä selviämiseen. Vuosi 2009 tulee olemaan vaikea Ukrainan taloudelle. Jatkuva poliittinen valtataistelu tiivistyy vaalien alla, mikä ei helpota kriisistä selviämistä. Nousun uskotaan alkavan vuoden 2010 aikana.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Maailmantalouden syvä taantuma iski Ukrainan polvilleen

Pitkää nousukautta elänyt Ukraina on ajautunut ensimmäiseen kapitalistiseen taluskriisiinsä. Kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden notkahdus ei jättänyt Ukrainaa ulkopuolelleen. Kriisi ja sen aiheuttama jyrkkä lasku markkinoilla yllätti niin poliitikot kuin tutkijatkin. Vuoden 2009 talousnäköymät Ukrainassa ovat synkät ja maa on taantumassa.

Jo ilman maailmanlaajuisia ongelmiaakin Ukrainan tilanne oli muuttunut vaikeaksi talouden ylikuumentumisen vuoksi. Tärkeimpinä kotitekoisina syinä tilanteen kriisiytymiseen Ukrainassa olivat ennätysellinen vaihtotaseen 12,5 prosentin vaje, nopeasti lisääntynyt ulkomainen velka ja sen lyhennykset vuonna 2009 sekä kehittämätön ja heikko pankkisektori.

Maailmanmarkkinoiden näköymistä johtuen viennistä elävän Ukrainan tulevaisuutta on tällä hetkellä vaikea ennustaa. Viennin vaikeudet ulottuvat yhä laajemmin kotimarkkinoille, sillä vientitulot vähentyvät samaan aikaan kun ulkomaiset sijoittajat vetävät rahojaan maasta. Ukrainan pankkisektori on ajautunut asiakkaitten ongelmien vuoksi ahtaalle eikä poliittinen valtataistelu ei helpota tilanteesta selviytymistä.

Maailman taluskriisin alkaessa Ukraina oli ensimmäisiä maita, jotka vaipuivat taantumaaan. Jo kriisin alkuvaiheessa maa kääntyi IMF:n puoleen neuvotellakseen talouden romahtamista estävän tukilainan ehtoista. IMF ja Ukrainan hallitus sopivat 16,4 miljardin USD tukipaketista, joka maksettaisiin useassa erässä sitä mukaa, kun Ukraina toteuttaa lainan ehtoina olevat toimenpiteet. Ensimmäinen erä maksettiin marras-

kuun lopulla 2008. Toisen erän maksamiseen liittyvät neuvottelut jatkuivat huhtikuussa 2009.

Talouden tunnusluvut negatiivisiksi

Jo useita vuosia Ukrainan talouskasvu on ollut 7 prosentin luokkaa. Talouskasvua ei tänä vuonna nähdä. Syksyllä 2008 kaikki pysähtyi ja vuoden kasvu hidastui heikon viimeisen neljänneksen vuoksi 2,1 prosenttiin. Vuonna 2009 talouskasvun odotetaan olevan negatiivinen (-5,5 prosenttia). Näköymät ovat kehnot, sillä sekä metalli- että kemianteollisuuden markkinat eivät vedä ja maan tärkeimmän vientimaan eli Venäjän kysyntä on hiljentynyt öljyn markkinahintojen romahdettua. Talouskasvun uskotaan jatkuvan vuonna 2010 tai viimeistään 2011.

Inflaation odotetaan laskevan, mutta se säilyy edelleen korkealla. Viranomaiset uskovat inflaation putoavan tänä vuonna 9,5 prosenttiin, mutta tutkijoiden arviot vaihtelevat 14,2–17,5 prosentin välillä. Vuonna 2008 inflaatio päättyi 22,3 prosenttiin.

IMF:n kriisilainapaketin yhtenä ehtona oli kiinteästä valuuttakurssista luopuminen. Kun vuoden 2008 maahan virtasi ulkomaista valuuttaa niin paljon, että keskuspankki saattoi jopa revalvoida hrivnaa, kääntyi tilanne syksyllä nopeasti toiseen suuntaan.

Keskuspankin päästettyä hrivnaa kellumaan, laski sen arvo suhteessa dollariin ja euroon muutamassa kuukaudessa yli 45 prosenttia. Voimakas devalvaatio korjasi nopeasti vaihtotaseen positiiviseksi kevään 2009 kuluessa. Vaikka hrivnan kurssi on vakiintunut maaliskuun aikana, ovat paineet hrivnaa kohtaan edelleen korkeat, sillä yksityissektorilla on paljon valuuttaluottoja, jotka erääntyvät vuoden 2009 aikana.

* Ulkoasiainsihteerit Lauri Pullola ja ulkoasiainsihteerit Jukka Pajarinen työskentelevät Suomen Kiovan suurlähetystössä.

Ukrainan valtio velkaantunut maltillisesti - riskit yrityssektorilla

Kevään 2009 aikana luottamus Ukrainan velanhoito-kykyyn on heikentynyt selvästi ja maan luottoluokitus on laskenut. Ukraina on sijoitettu rahoitusriskien osalta maailman 10 huonoimman maan joukkoon. Tilanne ei kaikkien mielestä ole näin vakava. PMI Tymoshenko kumoa arviot siitä, että maa olisi ajautumassa maksuvaikkeuksiin. Valtionvelka oli syksyllä 2008 n. 11 prosenttia BKT:sta ja vaikka se on noussut kevään 2009 aikana 16 prosenttiin, määrää ei voi pitää kriittisenä. Näin arvioi myös arvostettu Itä-Euroopan taloustutkija Anders Åslund. Osa tutkijoista näkee suurimmat riskit maksuvaikkeuksiin ajautumisesta erityisesti suuria valtuuttalottoja ottaneilla valtion yrityksillä ja yksityissektorilla. Yksityissektorin velkaantumisaste oli vuoden 2008 lopussa n. 52 prosenttia BKT:sta. Luvun arvioidaan nousevan vuoden 2009 aikana 65 prosenttiin.

Valtion velkaantumisaste on matala, mutta verotulojen merkittävä vähentyminen on haastavaa budjettikurin ylläpitämiseksi, sillä vaalivuoden aikana tuskin ajetaan läpi kaikkia niitä päätöksiä, joita kansantalouden tervehdyttäminen edellyttäisi. Harmaatalous tulee kasvamaan, mikä johtaa valtion tulojen pientymiseen entisestään. Suuret haasteet kohdistuvat erityisesti eläkerahastoon, jonka tuotot pienenevät. Rahaston tasapainottaminen saattaa muodostua suureksi rasitteeksi valtion budjettiin kuluvan vuoden aikana

Pankkisektori vaikeuksissa

Yhä useammat yritykset ovat joutuneet lykkäämään lainojen lyhennyksiä, mikä asettaa maan liikepankit tukalaa tilanteeseen. IMF:n tukipaketin rahoituksesta merkittävä osa meneekin pankkien likviditeetin turvaamiseen. Osa maan johtavista pankeista on jo ajautunut keskuspankin ohjaukseen ja pankkisektorin näkyvät vuodelle 2009 ovat epävarmoja. Maassa toimii nykyisellään yli 180 pankkia ja konkurssreja on väistämättä edessä. Tilanteen pankkien kannalta tekee vaikeaksi myös se, että yleisen luottamuspuolan seurauksena kuluttajat nostavat talletuksiaan tileiltä. Parantaakseen likviditeettiään pankit kilpailevat talletuksista, mikä on nostanut entisestään korkeaa korkotasoa. Pankkien vaikeudet ovat jäädyttäneet rahoitusmarkkinat, mikä aiheuttaa ongelmia monille yrityksille ja on käytännössä pysäyttänyt suuren osan investointiohjelmista.

Ukrainan talouden selkärankana olevan terästeollisuuden näkyvät ovat synkät ja nykyisessä taloustilan-

teessa ennustaminen muutamien kuukausien päähän on mahdotonta. Suuret teräksen tuottajat uskovat kuitenkin, että taantuman päättyessä ja nousun alkaessa, on Ukrainan terässektori suuren devalvaation vuoksi hinnoiltaan erittäin kilpailukykyinen maailman teräsmarkkinoilla. Työvoimapula Ukrainassa on päättynyt. Talouskriisi pakottaa yritykset kustannussäästöihin, mikä johtaa väistämättä yhä useammin irtisanomisiin ja työttömyyden kiihtyvään kasvuun. Työttömien määrää lisäävät myös ulkomailta kotiin palaavat keikkatyöläiset. Virallisten arvioiden mukaan työttömiä olisi jo noin miljoona, epävirallisesti puhutaan kolmesta miljoonasta työttömästä. Luvun on ennustettu synkimmässä arvioissa nousevan jopa viiteen miljoonaan työttömään, mikä tarkoittaisi lähes 25 työttömyysprosenttia.

Työmarkkinoiden jäähtymisen mukana on palkkojen kasvu pysähtynyt ja monessa tapauksessa kääntynyt jopa laskuun. Yhä useammat työnantajat ovat jättäneet dollarit ja eurot palkan laskentavaluuttana ja ovat siirtyneet paikalliseen hrivnaan hallitukseen palkkakustannusten muutoksia budjeteissaan.

Taantuman vastaiset toimet vastoin muita velvoitteita

Maan syöksyminen syvään taantumaan ja sen hyväksyminen on suuri haaste Ukrainan hallitukselle. Kaikki valitut keinot tilanteen korjaamiseksi eivät ole kansainvälisen yhteisön mieleen. Maan maksutasetta parantaakseen hallitus asetti 6.3.2009 alkaen väliaikaisen 13 prosentin lisämaksun tuotteille, joiden tuonti edellisvuonna kasvoi yli 50 prosenttia. Lisämaksu kosketti n. 14 prosenttia EU:n viennistä Ukrainaan. Ukrainan viranomaiset tulkitsivat väliaikaisen toimen olevan WTO:n sääntöjen mukaan sallittua. EU suhtautui toimenpiteeseen kriittisesti, eteenkin kun voimakas devalvaatio oli jo ennen lisämaksun asettamista kääntynyt vaihtotaseen positiiviseksi. Kansainvälisen ja osittain myös kotimaisen paineen alla hallitus poisti lisämaksun 17.3. muilta tuotteilta kuin autoilta ja jääkaapeilta.

Markkinoilla uskotaan, että Ukrainan hallitus pyrkii toteuttamaan vuoden 2009 aikana jäljellä olevien merkittävien yritysten yksityistämiset. Myyntiin arvioidaan tulevan sekä Ukrtelekomin ja lannoitteita valmistavan Odessa Port Plantin osakkeita. Valtio pyrkii ylläpitämään infrastruktuuri-investointeja. Kansainväliset rahoituslaitokset pyrkivät edistämään investointeja rahoitusohjelmillaan. EBRD on ilmoittanut rahoittavansa Ukrainassa hankkeita edellisvuotta enemmän, eli yli

850 miljoonan euron edestä. Myös muut rahoituslaitokset jatkavat Ukraina-projektejaan suunnitelmiansa mukaisesti. Myös Maailmanpankki jatkaa ohjelmiaan Ukrainassa. Kansainvälisen lisärahoituksen turvin Ukrainan uskotaan selviävän taantumasta.

Energian hinta jatkaa nousuaan

Ukraina on EU:lle tärkeä energian transiittomaa. Ukrainan ja Venäjän väliset jatkuvat kaasukiistat ovat heijastaneet vaikutuksensa myös EU:n markkinoille. Kiistan taustalla ovat olleet sekä maksamattomat erät että kaasun ja kuljetusmaksujen hinta. Nyt hinnat ovat nousemassa eurooppalaiselle tasolle. Sopeutuminen uuteen hintatasoon on suuri haaste Ukrainan taloudelle ja kotitalouksille. Hinnankorotukset tulevat huonoon aikaan, sillä sekä kuluttajien että yritysten ostovoima on laskenut nopeasti. Energian hinnan nouseminen pakottaa Ukrainan ajamaan läpi energian säästämiseen liittyviä ohjelmia ja investointeja, mikä on myönteistä maan energiaomavaraisuudelle. Vaikka maassa on myös omaa kaasun- ja öljyntuotantoa, tuo Ukraina suurimman osan käyttämästään kaasusta ja öljystä Venäjältä.

Talouden näkymät epävarmat

Metallin- ja kemianteollisuuden näkymien ollessa heikot, kääntyvät katseet kohti maataloutta. Vuoden 2008 sato oli suurin 17 vuoteen, mutta heikentyneet rahoitusmarkkinat ja hyvä sato myös monissa muissa maissa laskivat maataloustuottoja merkittävästi. Mielenkiinto maatalousinvestointeihin on kuitenkin kasvussa, vaikka maatalousmaan myyntikielto rajoittaa rahoitusmahdollisuuksia. Globaaleilla elintarvikemarkkinoilla Ukrainalla on paljon annettavaa. Asiantuntija-arvion mukaan Ukraina on yksi neljästä maatalousalueesta, joiden avulla maailman ruokapulaan voitaisiin vastata.

WTO-jäsenyys sen enempiä kuin nykyiset talousvaikeudetkaan eivät ole parantaneet maan investointi-ilmapiiiriä. Vuoden 2008 aikana suurien ulkomaisten investointien määrä kasvoi vuoden ensimmäisen yhdeksän kuukauden aikana. Ulkomaiset kokonaisinvestoinnit Ukrainaan ovat noin 27 miljardia euroa. EURO2012 jalkapalloturnauksen hankkeiden odotetaan myös kiihtyvän vuosien 2009 ja erityisesti 2010 aikana. EURO2012 investointitarve on lähes yhtä suuri kuin ulkomaiset kokonaisinvestoinnit Ukrainaan 16 vuoden aikana. Suuren osan investoinneista odotetaan tulevan yksityissektorilta, mikä on suuri haaste Ukrainalle, ellei investointi-ilmapiiiriä saada parannet-

tua merkittävästi. Viranomaisten toimintaan tiiviisti liittyvä korruptio, huono infrastruktuuri ja byrokraatia, koskien mm. teknisiä määräyksiä, ovat edelleen liiketoiminnan suurimpia esteitä Ukrainassa.

Suomen Ukrainan viennin kasvuvauhti hidastuu nopeasti – kiinnostus investointeihin on säilynyt entisellä tasolla

Vienti – ja tuontikauppa

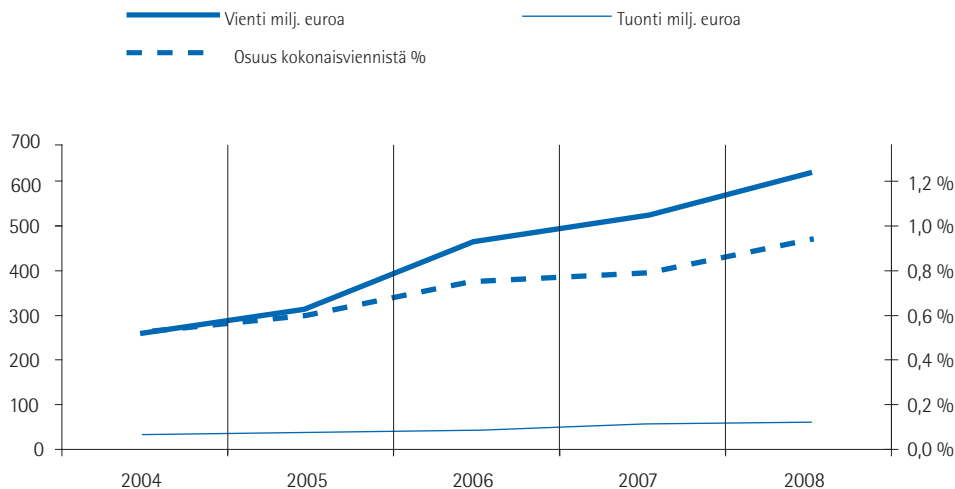
Suomalaisten yritysten kiinnostus ja aktiviteetit Ukrainassa ovat pitkään olleet kasvussa. Suomen vienti Ukrainaan kasvoi vuoden 2008 aikana 21 prosenttia. Viennin kokonaisarvo oli 629 miljoonaa euroa. Kansainvälisen talouskriisin vaikutukset Ukrainassa heijastuvat myös Suomen ja Ukrainan välisen kaupan ja sen kehitykseen. Marras- joulukuussa 2008 viennin arvo kääntyi selvään laskuun. Vienti laski edellisvuoden vastaavien kuukausien luvuista lähes 25 prosenttia. Osittain tämä selittynee Ukrainan hrinnan nopealla, yli 45 prosentin devalvoitumisella vuoden 2008 lopussa. Muita syitä ovat mm. markkinoiden heikentynyt ostovoima ja rahoituskriisi. Vuoden 2009 näkymät ovat haastavat.

Suomen tärkeimmät vientituoteryhmät Ukrainaan v. 2008 olivat (1) telekommunikaatioteollisuuden tuotteet 30,8 prosenttia, (2) paperiteollisuuden tuotteet 25,7 prosenttia (3) teollisuuskoneet 8,6 prosenttia, (4) kumituotteet 4,1 prosenttia ja (5) lääkevalmisteet 3,3 prosenttia viennistä. Suomalaisten yritysten myynti on kuitenkin vielä tilastoja suurempaa, sillä kaikki toimitukset eivät tule Suomessa sijaitsevilta tehtailta vaan myös muissa maissa sijaitsevien jakelukeskusten kautta. Suomalaiset yritykset ovat tarjonneet lisäksi konsulttipalveluita Ukrainassa mm. telekommunikaatio- ja energiasektoreilla. Suomen tuonti Ukrainasta jatkoi kasvuaan vuoden 2008 aikana. Tuonnin arvo nousi edellisvuodesta 17 prosenttia ja se ylitti 65 miljoonaa euroa. Ukrainan viisi tärkeintä vientituoteryhmää Suomeen olivat vuonna 2008: (1) rauta ja teräs 41,5 prosenttia, (2) kivennäisöljyt ja tuotteet 6,8 prosenttia, (3) voimakoneet ja moottorit 6,4 prosenttia (4) vaatteet 5,6 prosenttia ja (5) öljysiemenet 4,9 prosenttia tuonnista.

Investoinnit

Investoinnit Suomesta Ukrainaan ovat kasvussa, vaikkakin vähäisiä. Vuoden 2008 aikana mielenkiinto investointeihin on kuitenkin kasvanut merkittävästi mm. toukokuussa 2008 toteutuneen WTO jäsenyyden myö-

Suomen ja Ukrainan välinen kauppa 2004-2008

Lähde: Tullihallitus

tä. Taantumasta huolimatta yhä useampi yritys tutkii vakavasti Ukrainaa investointikohteena. Viime aikoina suomalaiset sijoittajat ovat olleet aktiivisia tutkimaan ja kehittämään myös Ukrainan maatalousmarkkinoita ja niihin liittyviä mahdollisuuksia.

Tähän mennessä merkittävimmät investoinnit ovat Sanitecin saniteettikeramiikkatehdas, Ruukin kat-toprofiili- ja sandwichpaneelitehtaat sekä teräksen pintakäsittelylaitos, Tikkurilan Kolorit-maalitehdas ja Konecranesin investoinnit Zaporozhiassa satamanoistimien tuotantoon. SanomaWsoy sai muutama vuosi sitten Venäjältä ostamansa kustantamon kautta omistuksen myös ukrainalaiseen kustantamoon. Syyskuussa v. 2007 avattiin historialliseen, länsiukrainalaiseen Lviviin (venäjäksi Lvov, puolaksi Lwow, saksaksi Lemberg) osittain suomalaisomisteinen hotelli Leopold. Stockmann avasi syksyllä 2008 ensimmäisen Seppälä-ketjun myymälän Harkoviin ja toisen Kiovaan 26.3.2009. Suomalaisen investointien kokonaismäärä oli ukrainalaisten tilastojen mukaan vuoden 2008 loppussa noin 17 milj. USD, mutta todellinen luku lienee selvästi suurempi. Yli 70 prosenttia investoinneista on mennyt teollisuuteen.

Nordic Investment Bankin yhteistyösopimus Ukrainan kanssa ratifioitiin syyskuussa 2006 ja pankki on aloittanut rahoitustoimintansa Ukrainan markkinoilla. NIB:n tytäryhtiö NEFCO keskittyy ympäristöhankkeisiin ja on aloittanut toimintansa Ukrainassa jo aikaisemmin. Finnfund on kiinnostunut osallistumaan

yksityissektorin hankkeisiin osarahoittajana. Ukraina on ODA-luokiteltu maa, johon voi hakea UM:n ja Finnfundin Finnpartnership-ohjelman mukaisia tukirahoja liiketoiminnan aloittamiseen.

Suomalaiset yritykset

Suomalaisten yritysten mielenkiinto Ukrainaa kohtaan on kasvanut ja uusia yrityksiä käy yhä useammin tutkimassa liiketoimintamahdollisuuksia. Suurlähetystön tietojen mukaan Ukrainaan oli vuonna 2008 asettautunut noin 80 suomalaisyritystä pääosin paikallisten yritysten kautta. Yritykset edustavat perinteisiä suomalaisia teollisuuden aloja, joista suurin osuus on rakentamisen ja metsäteollisuuden tuotteita kauppaavilla yrityksillä. Suomalaista henkilöstöä yritysten mukana on asettautunut Ukrainaan toistaiseksi vähän ja yritykset ovat pääosin paikallisten vetämiä.

Korruptio, huono infrastruktuuri ja byrokratia, mm. teknisiin määräyksiin liittyen, ovat liiketoiminnan ja investointien suurimpia esteitä. Tilanne ei markkinoilla ole juurikaan parantunut. Yksittäisistä viranomaisista selvästi vaikeimmaksi yritykset kokivat tullin ja teknisiä määräyksiä valvovien viranomaisten kanssa toimimisen.

Suomalaisyritysten Ukrainassa kokemat markkinoillepääsyongelmat koskevat teknisiä määräyksiä, tullitariffeja ja tulliluokittelua, tullaustenmenettelyjä, sertifiointia, yrityksen oikeudelliseen asemaan liittyviä kysymyksiä sekä muuttuneen lainsäädännön takautuvaa sovelta-

mista. Vuoden 2008 aikana merkittäväksi ongelmaksi ovat nousseet ALV-palautuksiin liittyvät ongelmat ja järjestelmälliset maksuviiveet. Ongelma koskettaa lähinnä Ukrainasta vieviä suomalaisyrityksiä aiheuttaen yrityksille merkittävää taloudellista haittaa.

Suomalaiset yritykset toivovat Ukrainalta 1) vakaita ja ennustettavissa olevia markkinaolosuhteita, joissa kaikilla on tasapuoliset kilpailuolosuhteet, 2) lainsäädännön harmonisoinnista eurooppalaisten lakien ja määräysten kanssa sekä 3) tehokkaan kuljetusinfrastruktuurin ja -verkoston kehittämistä.

Mahdollisuudet

Finpron mukaan Suomalaisille yrityksille potentiaalisia aloja ovat energiatehokkuus, infrastruktuuri, rakenta-

minen ja elintarviketeollisuus. Lähivuosien suurhanke EURO-2012 jalkapallolopputurnauksen isännöinti tulee myös olemaan mielenkiintoinen mahdollisuus suomalaiselle projektiosaamiselle. Investoinnit ovat vähäisiä energiasäästämisen alalla. Modernille energiatehokkuutta lisäävälle teknologialle on kaikkialla Ukrainassa suuri tarve. Infrastruktuurin alalla rakennetaan teitä, julkisia laitoksia, lentokenttiä, logistiikkakeskuksia ja energiakuljetuskanavia.

Taluskriisistä eniten kärsii rakentaminen, mutta kriisin hellittäessä sekä asunto- että kaupallisten kohteiden rakentamisen uskotaan nopeasti vilkastuvan. Elintarviketeollisuus tarjoaa suuria kehittämismahdollisuuksia suomalaisille yrityksille, sillä Ukraina, Euroopan vilja-aitta, tarvitsee kehittyäkseen esim. terveen ja turvallisen ruoan teknologiaa ja osaamista

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Sisäpolitiikka

Ukrainan demokratia on vakiintumassa, mutta vallanjako sekä vallankäytön mallit ovat vasta muotoutumassa. Presidentti, pääministeri ja parlamentin puhemies ovat päätöksenteon ytimessä, mutta henkilösuhteilla ja keskeisten poliitikkojen taustavoimilla on merkittävä rooli poliittisessa mielipiteenmuodostuksessa. Taustavoimat edustavat mm. suuria yritysryhmiä.

Poliittisen vallan ja taloudellisen vallan liitto on Ukrainassa edelleen tiivis. Useilla parlamentaarikoista on myös huomattavaa yritystoimintaa ja parlamentti on paikka, jossa tehdään merkittäviä päätöksiä, jotka koskevat valtion talouden lisäksi yksittäisiä yrityksiä. Ministereillä on myös mahdollisuus vaikuttaa yksittäisten yritysten asemaan, mistä syystä yritysten suhteet myös poliittiseen eliittiin saattavat olla merkityksellisiä yritystoiminnan edistämiseksi Ukrainassa.

Vuosi 2008 osoitti sisäpoliittisen tilanteen olevan edelleen nopeatempoisessa liikkeessä. Hallituskoalition koostumus vaihtui - pääministerinä jatkoi kuitenkin Julia Tymoshenko. Hallituksen työtä on rajoittanut se, että käytännössä sillä ei ole parlamentissa enemmistöä ja ennenaikaisista parlamenttivaaleista on käyty ja käydään maassa jatkuva keskustelua. Ukraina on sinänsä maana vakaa, mutta tällä hetkellä vaikuttaa edelleen siltä, että sisäpoliittinen ennakoitavuus on tulevaisuudessakin haastavaa. Maassa ei ole vielä

nähtävissä sisäpoliittista vakautta tai pitkäikäisiä hallituksia, mikä osaltaan saattaa vaikeuttaa yritysten toiminnan suunnittelua ja ennakoitua.

Sisäpoliittinen turbulenssi yhdistettynä maan talousongelmiin ovat heikentäneet valtaakäyttävien kannatusta, mikä saattaa johtaa yllätyksiin niin presidentin että parlamentin vaaleissa. Presidentti Jushtshenkon perustuslainmukainen kausi päättyi tammikuussa 2010 ja vaalit käytäneen ennen tätä. Istuvan presidentin mielipidetutkimusten mukainen kannatus on tätä kirjoitettaessa parin prosentin luokkaa. Suosituin ehdokas presidentiksi mielipidemittausten mukaan olisi Alueiden puolueen puheenjohtaja Janukovitsh, toisena pääministeri Tymoshenko ja kolmanneksi on nousut entinen ulkoministeri ja parlamentin puhemies Jatsenjuk. Poliitiikka on Ukrainassa henkilöityyttä ja poliittiset puolueet ja ryhmittymät ovat muodostuneet lähinnä karismaattisten henkilöiden ympärille ideologioiden jäädessä taka-alalle.

Ukrainassa valtarakenteiden ja poliittisten ryhmien välisellä kilpailulla on vaikutusta yhteiskunnan uudistuskehitystä hidastavana tekijänä, koska pitkän aikavälin suunnitelmia on vaikeaa tehdä ja toteuttaa. Tämä tulee jatkumaan myös tulevaisuudessa. Ukrainassa puhutaan myös perustuslain uudistamisesta ja pohdinnan alla on mm. Ukrainan valtiomuoto - tulisiko maasta luoda puhtaammin parlamentaarinen vai puhtaammin presidentinvaltainen.

Ulkopoliittiset seikat heijastuvat sisäpolitiikassa

Ukraina on ilmaissut selkeästi halunsa liittyä EU-jäseneksi. Voidaan sanoa, että kaikki merkittävät poliittiset ryhmittymät kannattavat Ukrainan eurointegraatiota. Eroja voidaan nähdä strategioissa ja puolueiden tavoiteaikataulussa, mutta yleisesti voitaneen sanoa, että Ukrainassa mielletään, että tie jäsenyyteen on pitkä. Lisäksi maassa ymmärretään, että EU-lähentyminen vaatii sisäpoliittisia uudistuksia ja yhteiskunnan toimintatapojen kehittämistä.

EU:n puolelta on todettu, ettei jäsenyys tällä hetkellä ole asialistalla. EU-maiden suhtautuminen Ukrainan EU-integraatioon vaihtelee suuresti lähimpien naapurien ollessa voimakkaimpia tukijoita. Suomen näkemyksen mukaan Ukraina on eurooppalainen maa, jolla on oikeus hakea EU-jäsenyyttä. Tämä ei Suomen näkemyksen mukaan ole kuitenkaan vielä ajankohtaista vaan Ukrainan on ensin uudistettava yhteiskuntaansa.

EU:n ja Ukrainan välillä käydään tällä hetkellä assosiaatiosopimusneuvotteluja. Neuvotteluissa on tarkoitus sopia laajasti yhteistyöstä eri sektoreilla. Kattava ja talouden syviin rakenteisiin ulottuva vapaakauppasopimus tulee muodostamaan merkittävän osan uudesta sopimuksesta. Neuvottelut vapaakauppa-alueesta on voitu aloittaa Ukrainan WTO-jäsenyyden toteuduttua.

EU:n ja Ukrainan välisten yhteistyöasiakirjojen ja erilaisten tuki-instrumenttien avulla pyritään tukemaan Ukrainan yhteiskunnan uudistuskehitystä. EU:n ja Ukrainan välisessä vuoropuhelussa puututaan myös yhteiskunnan läpileikkaaviin ongelmiin, jotka vaikuttavat

Ukrainan mahdollisuuksiin houkutella investointeja ja tukea yritystoimintaa. Näitä ovat erityisesti laaja ja kaikkia yhteiskunnan osa-alueita koskettava korruptio sekä oikeuslaitoksen epäyhtenäinen toiminta.

Ukrainassa mielipiteet EU:sta ovat kansan keskuudessa positiivisemmat kuin näkemys Ukrainan mahdollisesta Nato-jäsenyydestä. Ukraina on ilmaissut halunsa liittyä Naton jäseneksi, mutta poliittisissa ryhmissä ei Nato-jäsenyydestä ole yhtä suurta konsensusta kuin EU-jäsenyyden tavoittelusta. Nato-jäsenyyteen liittyvät keskustelut ovat siivilöityneet myös sisäpolitiikan osaksi. Nato on ilmoittanut, että Ukrainasta tulee tulevaisuudessa Naton jäsen vaikkakaan aikataulusta ei ole sovittu.

Energian saanti ja kauttakulku on merkittävä sisä- ja ulkopoliittinen kysymys Ukrainassa. Venäjän kanssa käytävä energian toimittamiseen ja kauttakulkuun käytävä keskustelu heijastuu aina myös maan sisäpolitiikkaan, koska näkemykset energiakysymyksessä poikkeavat keskeisten vallankäyttäjien välillä. Ukrainan ja Venäjän kaasukiistat ovat usein sijoittuneet sisäpoliittisesti herkkiin tilanteisiin Ukrainassa.

Ukrainassa vuonna 2004 tapahtuneen oranssivallankumouksen jälkeen maassa on kuitenkin tapahtunut paljon – mm. media on vapaata, kansan mielipiteillä ja vaaleilla on merkitystä. Demokratia on kehittymässä eikä Ukrainassa ole enää yhtä valtakesittymää, vaan sekä taloudellisten että poliittisten toimijoiden on koetettava löytää yhteinen sävel valtion pitkän aikavälin vakaa kehityksen toteuttamiseksi. Tätä vaativat myös Ukrainan kansainväliset kumppanit.

Sääntely-ympäristön kehitys

Ukrainan sääntely-ympäristö on byrokraattinen ja monimutkainen. Siihen liittyvät yleiset ongelmat koskevat pääosin tullitariffeja ja – menettelyjä, tulliluokittelua, sertifiointia, teknisiä määräyksiä ja viranomaisten lukuisia tarkastuksia. Ukrainan poliitikot eivät ole onnistuneet lunastamaan lupauksiaan sääntelyreformien toteuttamisesta. IFC:n vuonna 2007 julkaiseman tutkimuksen "Business Environment in Ukraine" mukaan Ukrainan liiketoiminnan sääntelyjärjestelmä on edelleen yksi IVY-maiden raskaimpia. Ukrainassa yritykset joutuvat hankkimaan useammin lupia liiketoiminnalleen kuin Valko-Venäjällä tai Uzbekistanissa ja 95 prosenttia yrityksistä joutuu viranomaistarkastusten kohteeksi tilikauden aikana. Aktiivisimpia tarkastajia ovat veroviranomaisten ohella palo- ja hygieniaviranomaiset.

Ukrainan teknisiä määräyksiä koskevista ongelmista suurimpana pidetään suuria periaatteellisia eroja eurooppalaisten ja ukrainalaisten määräysten välillä. Positiivisia muutoksia on kuitenkin tulossa. Ukrainan WTO-velvoitteiden mukaisesti Ukrainan tulee harmonisoida sen kansalliset standardit kansainvälisten standardien mukaisiksi 30.12.2011 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen on suuri haaste Ukrainan viranomaisille. WTO-jäsenyyden ensimmäisen vuoden aikana harmonisointi on ollut varsin hidasta. Vain 29 määräystä on hyväksytty.

Huhtikuussa 2008 hyväksytyt muutokset teknisiä määräyksiä ja standardeja koskevassa lainsäädännössä olivat selvä askel oikeaan suuntaan, jotta ulkomaisten toi-

mijoiden vastaavuuden vahvistamisenettelyt voitaisiin tunnustaa. Ongelmana ovat kuitenkin puutteelliset mekanismit ja testauslaboratoriot, jotka kuitenkin käytännössä hidastavat muutosten toimeenpanoa. Ukraina keskustelee EU:n kanssa teollisuustuotteiden vastaavuuteen hyväksymiseen liittyvän ACAA sopimuksen solmimisesta. Tämä sopimus helpottaisi merkittävästi teollisuustuotteiden markkinoillepääsyä Ukrainaan ja myös ukrainalaisten tuotteiden pääsyä kansainvälisille markkinoille. Tavoitteiden mukaan sopimus olisi valmis vuoteen 2011 mennessä, mutta Ukrainan reformit eivät ole edenneet aikataulun mukaisesti.

Sääntely-ympäristö uudistuu hitaasti

Ukrainan tavoitteena ja myös velvoite WTO-jäsenyyden myötä on harmonisoida tekniset määräykset eurooppalaisten normien mukaisiksi. Prosessi on monimutkainen ja siihen liittyy paljon avoimia kysymyksiä. Lakeja ei ole vielä uudistettu suunnitelmien mukaan ja niiden mukaisesti esim. standardien noudattaminen ei ole pakollista. Samanaikaisesti kuitenkin esim. ruoan laadusta ja turvallisuutta määrittelevässä laissa viitataan standardeihin, joita on noudatettava. Tavoitteena on, että Ukrainan toimeenpanemat velvoitteet johtavat lähivuosina siihen, että standardit tulevat vapaaehtoisiksi lähivuosien aikana myös käytännössä.

Ukrainan valtion teknisiä määräyksiä ja kuluttajapolitiikkaa valvojan viraston laatimat määräykset eivät kaikissa tapauksissa ole EU-direktiivien kanssa samalla linjalla asettaen joissakin tapauksissa turvallisuusominaisuuksien lisäksi myös tuotteen laatuun liittyviä vaatimuksia. Harmonisointiprosessin uskotaan kuitenkin etenevän hitaasti oikeaan suuntaan.

Pakollinen sertifiointi ja EU-sertifikaattien tunnustaminen

Toisin kuin Euroopassa, Ukrainan voimassa olevat pakolliset tekniset määräykset koskettavat myös tuotteita, joiden riskitaso kuluttajille tai ympäristölle on verrattain pieni. Ukrainan WTO-velvoitteiden mukaisesti muutoksia on kuitenkin tulossa ja pakollisen sertifiointin vaatimien tuotteiden lista tulee pienentymään merkittävästi vuoden 2011 loppuun mennessä. Toistaiseksi tämäkin prosessi on edennyt hitaasti. Myös valmistajan vakuutus ilman viranomaisrekisteröintejä on tulossa tärkeämmäksi instrumentiksi tuoteturvallisuuden vahvistamisessa.

Paikallisten viranomaisten mukaan yhtenä esteenä nopealle pakollisista teknisistä määräyksistä luopumi-

selle on Ukrainan kehittämätön markkinavalvontajärjestelmä. Tällä hetkellä Ukrainassa valvonta kohdistuu itse yritykseen eikä tuotteeseen. Järjestelmän kehittäminen ja muuttaminen eurooppalaistyyppiseksi vaatii paljon aikaa ja resursseja, minkä vuoksi tällä alueella toivotaan syventyvää yhteistyötä EU:n kanssa.

Eurooppalaisten sertifikaattien tunnustamisen yhtenä ongelmana on myös rajoittunut laboratorioyhteistyö EU-maiden ja Ukrainan välillä. Kaksinkertaisten tarkastusten vähentämiseksi olisikin edellytyksiä tämän tason yhteistyölle lisättävä.

Teollisuustuotteiden markkinoillepääsyn helpottaminen – ACAA sopimusneuvottelut

Ukraina on ilmaissut halunsa allekirjoittaa tiettyjen teollisuustuotteiden vastaavuuden tunnustamista koskevan ACAA -sopimuksen EU:n kanssa osana vuoden 2005 EU-Ukraina toimintasuunnitelmaa. Neuvottelut aloitettiin vuonna 2006 ja ne on tarkoitus saada päätökseen vuoteen 2011 mennessä. Sopimus on myös olennainen osa EU-UA vapaakauppaneuvotteluprosessia. Ukraina on edistynyt joidenkin lakien saralla, mutta siltä odotetaan myös infrastruktuuriin ja instituutioihin liittyviä muutoksia, jotka ovat edenneet toistaiseksi hitaasti. EU antaa Ukrainalle teknistä apua näiden uudistusten toteuttamiseksi ja nopeuttamiseksi.

Sopimus avaa vastavuoroisesti markkinoita EU-maiden teollisuustuotteille Ukrainassa ja ukrainalaisille tuotteille EU-markkinoilla. Sopimus on myös tärkeä osa EU-Ukraina vapaakauppasopimusta. Tärkeinä osaluokina EU on korostanut sähkömagneettista yhteensopivuutta, matalajännitelaitteita, koneita ja yksinkertaisia painelaitteita.

Ukrainan lähentyminen kohti eurooppalaisia standardeja ja teknisten määräysten harmonisointi kansainvälisten mallien mukaisiksi lisää pitkällä aikajänteellä ukrainalaisten tuotteiden kilpailukykyä maailmanmarkkinoilla taaten samalla vapaan pääsyn Euroopan markkinoille.

Markkinavalvontajärjestelmän vaatimat muutokset

Eurooppalaisten vaatimusten mukainen markkinavalvontajärjestelmä on yksi osa ACAA sopimusta. Markkinavalvontajärjestelmän uudistamiseksi on EU-maiden ja Ukrainan viranomaisten välillä erilaisia yhteistyöohjelmia (mm. TWINNING), joiden kautta EU-osaamista pyritään siirtämään Ukrainaan. Nykyinen valvontajär-

jestelmä kohdistuu itse yrityksiin ja toimintaan ennen kuin tuotteet pääsevät markkinoille. European Business Association (EBA) pitää voimassa olevaa lainsäädäntöä noudattavan markkinavalvonnan olevan yhtenä innovatiivisen toiminnan esteistä eikä se paranna kuluttajien turvallisuutta tai suojele heidän oikeuksiaan. Lainsäädäntöä on pyritty uudistamaan, mutta aitoja muutoksia ei vielä ole saatu aikaan. Markkinat odottavat uudistuksia ja eurooppalaisen mallin mukaista järjestelmää. WTO-jäsenyyden myötä myös Ukrainassa markkinavalvonnessa vastuuta on siirrettävä enemmän yrityksille itselleen ja valvottava markkinoita ja itse tuotteita yritysten sijaan.

Myös viranomaisten roolinjakoa olisi muutettava siten, että markkinavalvonnasta vastaava viranomaislainen olisi sertifioinnista ja standardoinnista riippumaton toimija. Markkinoiden sisäistä tiedonkulkua olisi myös kehitettävä kuluttajien, valmistajien ja myyjien sekä tarkastusviranomaisten kesken.

Kokonaisuudessaan suunta on oikea. WTO-jäsenyys on tuonut myönteistä kehitystä Ukrainan sääntely-ympäristön uudistumiseen. Myös Ukrainan eurointegraatio ja vapaakauppaneuvottelut EU:n kanssa ovat osaltaan tukemassa myönteistä kehitystä. Muutokset tapahtuvat tosin monien mielestä hitaasti. Viranomaiset valittavat resurssipulaa uudistusten esteenä. Ehkä tässä on mahdollisuus tiivistää entisestään yhteistyötä EU:n kanssa.

Maamarkkinoiden vapautuminen on edelleen kesken. Transparensin ja toimivan maarekisterin puuttuessa investoijien suurimpiin esteisiin markkinoille asettautumisessa kuuluvat maan hankkimiseen ja sopimusjuridiikkaan liittyvät kysymykset. Haasteita on paljon. Maatalousmaan myyntikielto jatkuu ja pula sopivista

teollisuustonteista on suuri ongelma niin kaupungeissa kuin kaupunkien ulkopuolellakin. Maatalousmaan käyttötarkoituksen muuttaminen teollisuusmaaksi on juridisesti monimutkainen järjestely. Tonttien vuokraamiseen liittyvä byrokratia on monimutkainen ja hidas prosessi. Maamarkkinoiden tilannetta selkiyttävän lainsäädännön odotetaan valmistuvan vuoden 2009 aikana.

Uusi osakeyhtiölaki myönteinen muutos

Kauan odotettu uusi osakeyhtiölaki on astunut voimaan huhtikuussa 2009. Lakia pidetään yhtenä merkittävimmistä ja odotetuimmista lakiuudistuksista, joita viime vuosina on tehty. Laissa on pidetty malleina sekä Länsieurooppalaista että USA:n lainsäädäntöä ja kansainvälisiä yrityshallintoon liittyviä määräyksiä. Lain uskotaan muuttavan merkittävästi osakeyhtiöiden avoimutta Ukrainassa.

Laki selkiyttää osakkeenomistajien rooleja ja pyrkii tekemään Ukrainassa paljon julkisuutta saaneet yritysvaltaukset entistä vaikeammaksi toteuttaa.

Laissa selkiytetään myös äänivaltaan liittyviä yksityiskohtia, vaikka muutokset eivät ole suuren suuria. Kun aikaisemmin yhtiökokouksen koollekutsumiseen tarvittiin 60 prosenttia + 1 osake, riittää siihen uuden lain mukaan 60 prosentin äänienemmistö. Osakeyhtiön täydelliseen määräysvaltaan oikeuttava osakeenemmistö tulee olla yli 75 prosenttia äänivallassa.

Uusi laki ei vielä ole täydellinen, mutta silti tärkeä muutos Ukrainan yrityslainsäädännössä. Muutoksilla ja täydennyksillä laista voidaan saada vieläkin parempi, uskovat lakimiehet.

Yleisarvio

Vuosi 2009 tulee olemaan suuri haaste Ukrainalle. Negatiivisista näkymistä huolimatta, monet kotimaiset ja ulkomaiset sijoittajat uskovat, että taantumasta taantuman taittuessa Ukrainalla on jälleen mahdollisuus olla yksi Euroopan suurimmista kasvumarkkinoista.

Nykyinen taantuma on otollinen aika tulla Ukrainan markkinoille, sillä sekä yritysten että kiinteistöjen hinnat ja myös työvoimakustannukset ovat laskeneet merkittävästi huippuvuosista ja kustannukset markkinaosuusien kasvattamisesta ovat varsin kohtuullisia.

Ukrainan talous tulee nousemaan taantumasta ja kääntymään kasvuun. Kysymys on vain siitä milloin se tapahtuu. Kasvupotentiaalia ei kuitenkaan päästä

tulevaisuudessakaan hyödyntämään täysimääräisesti, sillä osittain ristiriitainen lainsäädäntö ja korruptio hidastavat Ukrainan talouden nopeaa kehitystä vielä pitkään. Jos Ukraina jatkaa haluamallaan polulla kohti läheisempää yhteistyötä EU:n kanssa, on tällä vaikutuksia myös sääntely-ympäristön, lainsäädännön ja toimintatapojen kehittymiseen. Tästä on kaikesta huolimatta nähtävissä myös myönteisiä esimerkkejä.

Haasteista huolimatta Ukrainaa voi silti pitää varteensotettavana investointikohteena. Maa tarjoaa vahvasti kasvavat suuret markkinat EU:n naapurissa. Toteutunut WTO-jäsenyys ja käynnissä olevat EU:n ja Ukrainan väliset vapaakauppasopimusneuvottelut sekä jalkapallon EURO2012 -turnauksen isännöinti tulevat ylläpitämään maan talouskasvua vielä vuosiksi eteenpäin.

YHDYSVALLAT

** Marja Kuosmanen*

Vuoden 2007 lopulla alkanut ja vuoden 2008 jälkimmäisellä puolella nopeasti syventynyt taluskriisi on vienyt Yhdysvallat ja samalla koko maailman pahimpaan lamaan sitten 1930-luvun. Kevään 2009 kuluessa on ollut havaittavissa hienoisia merkkejä talouden alamäen hidastumisesta. Talouslaman ja nopeasti kohonneen työttömyyden seurauksena amerikkalaiset ovat vähentäneet kulutustaan, eikä muu maailma voi enää pitää itsestään selvyytensä siitä, että amerikkalainen, pitkälti velanottoon pohjautunut kulutus vetäisi maailmantalouden jälleen nousuun. Presidentti Obama painottaa terveydenhuoltojärjestelmän uudistamista, panostusta puhtaaseen energiaan ja koulutusta välineinä taluskriisistä selviämiseen. Uuden hallinnon alkukaudella kauppapolitiikka on jäänyt vähemmälle huomiolle, mutta vähitellen myös kauppapoliittinen linja on hahmottumassa. On ollut nähtävissä, että kotimaan paineet saattavat viedä kauppapolitiikkaa jonkin verran protektionistisempaan suuntaan. Taluskriisin myötä ja nousukauden jossain vaiheessa alkaessa voi avautua myös mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille uusilla kasvusektoreilla, kuten ympäristöteknologiassa.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Talouden voimakas alamäki

Vuoden 2008 kahdella ensimmäisellä neljänneksellä Yhdysvaltojen bruttokansantuote (BKT) vielä kasvoi mutta kääntyi vuoden lopussa laskuun siten, että vuositasolla vuoden kolmannen neljänneksen BKT:n lasku oli 0,5 prosenttia ja viimeisellä neljänneksellä jo 6,3 prosenttia. BKT:n voimakas lasku vuoden 2008 lopussa oli seurausta ennen kaikkea viennin jyrkästä väheneemisestä, kuluttajakysynnän laskun jatkumisesta sekä yritysinvestointien ja asuntokaupan vähenemisestä. Vuoden 2009 ensimmäisellä vuosineljänneksellä BKT:n lasku oli hieman pienempi eli 6,1 prosenttia.

Hienoisia merkkejä talouden tasaantumisesta on kevään 2009 edetessä ollut nähtävissä. Esimerkiksi asuntokauppa lisääntyi helmikuussa. Vastaavasti ensimmäisen kerran seitsemään kuukauteen vienti kääntyi helmikuussa kasvuun. Myönteiset uutiset ovat kuitenkin olleet vielä yksittäisiä ja saattaneet kumoutua heti seuraavassa kuussa, kuten kävi esimerkiksi asuntokaupan elpymisen kohdalla. Tilastoista ei siis ole muodostettavissa vielä mitään selkeää kehityssuuntaa eikä voida vetää johtopäätöstä, että käänne parempaan olisi tapahtunut tai voitaisiin todeta kasvukauden alkaneen. Varovainen johtopäätös kuitenkin on, että talouden alamäki on hidastunut.

Useat ekonomistit ennustavat, että Yhdysvalloissa käänne parempaan tapahtuu vuoden 2009 jälkimmäisellä puoliskolla. Näkemykset kuitenkin poikkeavat toisistaan sen suhteen, minkälaiselle kasvu-uralle laman jälkeen päädytään. Joidenkin mielestä jyrkkää pudotusta seuraa aina voimakas kasvu, ja näin tulisi siis nytkin tapahtumaan (eli ns. V-käyrä). Toisten mielestä nykyinen lama poikkeaa kaikista edellisistä, eikä nopeaa kasvua ole näköpiirissä. Näiden pessimistisempien arvioiden mukaan laskun pysähtyttyä saattaa edessä olla pitkähkö ajanjakso, jolloin talous ei enää laske mutta ei kasvakaan (ns. L-käyrä). Kolmantena mahdollisuutena on ennustettu kehitystä, jossa kasvu alkaa ripeästi mutta kääntyy sitten taas uudestaan laskuun ennen varsinaisen kasvukauden alkamista (ns. W-käyrä). Vasta myöhemmin selviää, mikä arvioista osuu oikeaan.

Työttömyys oli huhtikuussa noin 8,9 prosenttia (kaksi vuotta aikaisemmin työttömyysaste oli 4,4 prosenttia) ja jatkaa edelleen lisääntymistään yli puolen miljoonan jäädessä työttömäksi joka kuukausi. Vaikka talouden kehityssuunta kääntyisikin kasvuun vuoden 2009 lopulla, yleisesti uskotaan, että työllisyystilanteen parantaminen alkaisi vasta vuoden 2010 jälkimmäisellä puoliskolla.

** Kirjoittaja on ministerineuvos ja toimii kauppaja-talouspolitiikka vastaavana virkamiehenä Suomen Yhdysvaltojen suurlähetystössä*

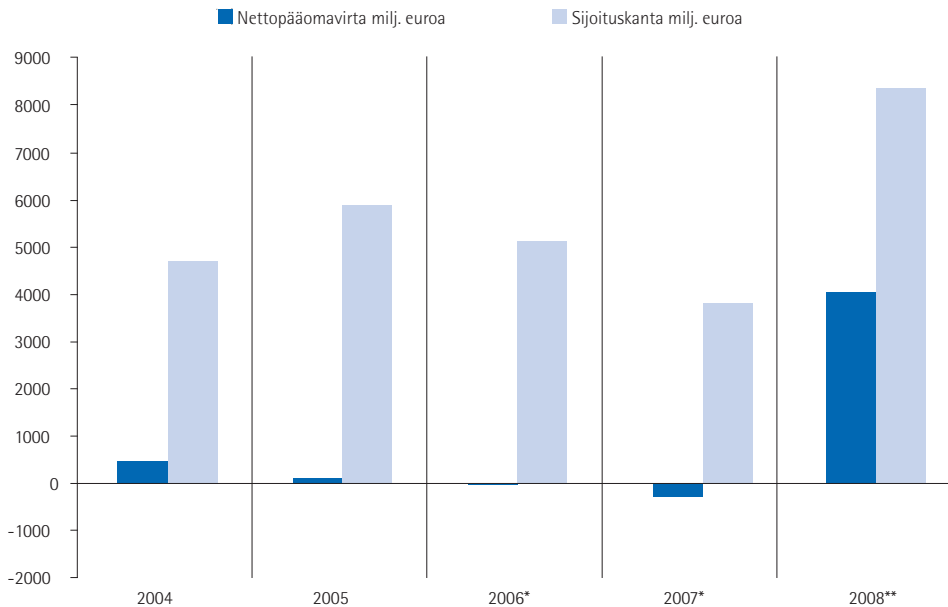
Laman seurauksena amerikkalaisten kulutus on vähentynyt

Yhdysvaltojen kauppataase on ollut miinuksella aina 1970-luvun lopusta lähtien. 1990-luvun lopulta lähtien ja erityisesti 2000-luvulla kauppavaje on painunut valtavasti. Vuoden 2008 kauppavaje oli 681 miljardia dollaria. Helmikuussa 2009 Yhdysvaltojen kuukausittainen tavaroiden ja palvelujen kauppavaje laski 26 miljardiin dollariin (tammikuussa 36,2 miljardia dollaria), kun vienti lisääntyi ensimmäisen kerran seitsemään kuukauteen, mutta tuonti väheni. Kauppavajeen pienentyminen kuukausitasolla ei luonnollisestikaan vielä kerro juuri mitään. Se heijastaa kuitenkin osaltaan amerikkalaisten ostovoiman vähentymistä

ja säästämisasteen kasvua. Presidentti Obama onkin korostanut ettei muu maailma voi enää laskea sen varaan, että amerikkalainen (pitkälti velanottoon pohjautunut) kulutus vetäisi maailmantalouden jälleen nousuun.

Vuoden 2007 lopussa Yhdysvaltojen investoinnit ulkomaille olivat pienemmät kuin ulkomaalaisten tekemät investoinnit Yhdysvalloissa. Tämä epäsuhta vallitsee myös Suomen ja Yhdysvaltojen välisissä investoinneissa. Yhdysvaltojen suorien investointien kanta Suomeen vuonna 2007 oli noin 2,7 miljardia dollaria. Suomen suorien sijoitusten kanta Yhdysvalloissa vuonna 2007 oli puolestaan noin kuusi miljardia dollaria.

Suomesta Yhdysvaltoihin tehdyt suorat sijoitukset, 2004–2008

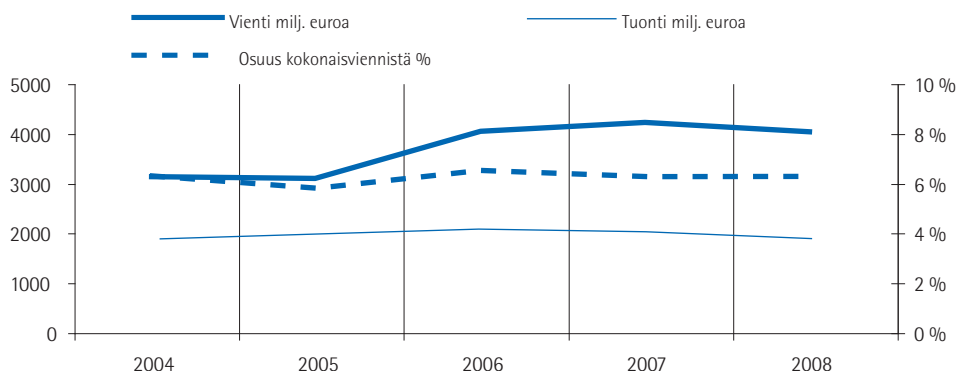
Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakkoarvio

Vuonna 2008 Suomen vienti Yhdysvaltoihin oli noin 4,1 miljardia euroa, joka oli noin 6,3 prosenttia Suomen kokonaisviennistä. Yhdysvallat oli Suomen neljänneksi suurin vientimaa. Tuonti Yhdysvalloista oli noin 1,8 miljardia euroa, joka muodosti noin 3,0

prosenttia Suomen kokonaistuonnista. Yhdysvallat oli Suomen kahdeksanneksi suurin tuontimaa. Suomen ja Yhdysvaltojen välinen kauppataase oli Suomelle noin 2,3 miljardia euroa ylijäämäinen.

Suomen ja Yhdysvaltojen välinen kauppa 2004–2008

Lähde: Tullihallitus

Yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne

Obama keskittynyt alkukaudellaan talouskriisin hoitoon

Vuoden 2008 pääteemat Yhdysvalloissa olivat presidentinvaalit ja talouskriisi, joka iski voimalla syksyllä samaan aikaan presidentinvaalikampanjan kiihkeimmän vaiheen kanssa. Demokraattipuolueen ehdokas Barack Obama voitti selvästi marraskuun vaaleissa. Samalla demokraatit saavuttivat enemmistön kongressin molemmissa kamareissa, minkä katsottiin antavan Obamalle hyvät mahdollisuudet viedä eteenpäin tärkeiksi katsomiaan uudistuksia.

Presidentti Obama kausi on alkanut talouskriisin pyönteissä, mistä on ollut seurauksena se, että Obaman huomio on ollut ennen kaikkea kohdistunut kotimaan asioiden kuntoon saattamisessa.

Helmikuussa kongressi hyväksyi Obaman mittavan elvytyspaketin (787 miljardia dollaria), josta karkeasti ottaen noin kolmannes koostuu veronkevennyksistä ja kaksi kolmannesta julkisista investoinneista erilaisiin kohteisiin. Paketti sisältää myös ns. Buy American -säästöksiä (kts. tarkemmin seuraava luku). Elvytyspaketti hyväksyttiin demokraattien äänen turvin, sillä edustajainhuoneessa kukaan republikaaniedustajista ei tukenut pakettia (yksinkertainen enemmistö kuitenkin riittää), kun taas senaatissa ainoastaan kolme republikaanista äänesti paketin puolesta. Elvytyspaketin vaikutus on nähtävissä vasta myöhemmin, kun talouteen syötetty raha alkaa vähitellen tuottaa tulosta. On esitetty arvioita, että Obama tulee esittämään

kongressille toistakin elvytyspakettia, jonka läpimeno arvelaan tosin olevan kyseenalaista.

Yhdysvallat on painottanut talouden elvyttämisen tärkeyttä ja katsonut G 20:n puitteissa, ettei Eurooppa tässä suhteessa ole tehnyt riittävästi. Toisaalta Yhdysvalloissa on vähitellen tunnustettu eurooppalaisten kumppaneiden ajama linja, että talouskriisin hoidossa on keskeistä sopia pankkeja ja muita rahoituslaitoksia koskevista tiukemmista säännöistä, jotta jatkossa olisi mahdollista välttää samanlaisen finanssi- ja talouskriisin puhkeaminen.

Obaman helmikuun lopussa vuodelle 2010 esittämä budjetti sisältää kaikki Obaman vaalikampanjan aikana tärkeinä pitämät teemat: terveydenhuollon tehostaminen, koulutuksen parantaminen ja puhtaaseen energiaan panostaminen. Budjettiehdotuksen kokonaissumma on 3,6 triljoonaa dollaria. Budjettiehdotusta esitellessään Obaman keskeinen sanoma oli, että hän peri 1,3 triljoonan dollarin budjettivajeen ja että talouden kohtaamat suuret ongelmat ovat seurausta edellisten hallintojen tekemistä valinnoista. Obama on asettanut tavoitteeksi puolittaa budjetin alijäämän ensimmäisen toimikautensa aikana. Lisäksi pyritään varmistamaan talouden oleminen terveellä pohjalla ja uusien työpaikkojen luominen. Tämä onnistuu ainoastaan, jos nyt tehdään oikeanlaisia investointeja tulevaisuuteen. Tästä syystä Obama pitää välttämättömänä, että nyt panostetaan terveydenhuoltojärjestelmään, koulutukseen parantamiseen ja puhtaaseen energiaan.

Obama on siis sisällyttänyt kaikki merkittävät politiikka-aloitteensa ensimmäiseen budjettiehdotukseensa sen sijaan, että hän olisi lähtenyt ajamaan niitä vähitellen. Presidentti on katsonut, ettei ole mahdollista keskittyä ainoastaan yhteen ongelmaan vaan on esitettävä kattava suunnitelma, jolla korjataan rakenteelliset ongelmat. Obaman mielestä kyse ei olekaan pelkästään vuoden 2010 budjetista vaan Yhdysvaltojen tulevaisuudesta pitkällä tähtäimellä.

Obaman budjettiehdotuksen pääpiirteet hyväksyttiin kongressissa maaliskuun lopulla, mitä pidettiin voittona Obaman linjalle. Lisäksi kongressi hyväksyi budjettia (suuruudeltaan 3,4 triljoonaa) koskevan päätöksen samana päivänä, kun Obama oli ollut virassa sata päivää (29.4.2009). Päätöksen suuntaviivojen pohjalta tullaan neuvottelemaan budjetin yksityiskohdista, joista on tarkoitus päättää syksyyn mennessä.

Presidentti Obama asetti presidentinvaalikampanjassaan tavoitteeksi puoluerajojen yli tapahtuvan yhteistyön. Toistaiseksi republikaanipuolue on kuitenkin suhtautunut erittäin varauksellisesti Obaman ajamiin

linjauksiin. Republikaanit ovat pitäneet Obaman budjettilinjauksia erittäin vastuuttomina. Presidentti on saanut kritiikkiä siitä, että budjetti sisältää aivan liian paljon menoja aikana, jolloin budjettivaje on jo ennätyskorkealla. Valtionvelan vähentämisen sijaan budjetin on katsottu kasvattavan velkaa tavalla, joka veisi maan lopulta jopa vararikkoon. Toisaalta republikaanit eivät ainakaan toistaiseksi ole esittäneet konkreettista vaihtoehtoa. Vaikka demokraatit ovat toistaiseksi kongressissa tukeneet presidentin linjaa yleisesti ottaen, kaikki demokraattiedustajatkaan eivät olleet vakuuttuneita hurjasta menojen kasvattamisesta.

Presidentti Obama ja hänen hallintonsa ovat siis erittäin vaikean tehtävän edessä. Heidän tulee jatkossakin vakuuttaa kongressi ja amerikkalaiset siitä, että hänen ajamiensa toimenpiteiden avulla Yhdysvallat luotsataan ulos taloudellisesta kriisistä. Obaman suoriutumista ensimmäisestä sadasta päivästäan presidenttinä pidetään yleisesti hyvänä, ja hänen johtajuuttaan ja päättäväisyyttään on kiiteltu. Toisaalta kaikki ymmärtävät, että nyt ollaan vasta alussa ja että odotettavissa on paljon vaikeuksia.

Sääntely-ympäristön kehitys

Uuden hallinnon kauppapoliittinen linja hahmottumassa

Presidentti Obaman alkukaudella kauppapoliitiikka on jäänyt vähemmälle huomiolle hallinnon joutuessa keskittymään akuutin taluskriisin hoitoon. Kauppakysymykset alkavat kuitenkin pakostakin saada vähitellen enemmän huomiota.

Yhdysvaltojen kauppavedustaja (US Trade Representative) Ron Kirk aloitti tehtävässään maaliskuussa. Osa kauppavedustajan toimiston (USTR) keskeisistä nimityksistä on vielä tätä kirjoitettaessa auki. Yhdysvaltojen kauppapoliittiset linjaukset ovat siis vasta muotoutumassa. Vaikka peruslinja oletettavasti säilyy ennallaan, saattaa olla, että taluskriisiin pyörteisä ja kotimaan työllisyystilanteen aina vaan huonontuessa siirrytään jonkin verran protektionistisempaan suuntaan. Tästä on jo saatu jonkin verran viitteitä.

Yhdysvallat on ottanut tuumaustauon Maailman kauppajärjestön (WTO) Dohan neuvottelukierroksella ja harkitsee vielä, mikä olisi paras tapa saada neuvottelut onnistuneeseen päätökseen. Yhdysvallat on sitoutunut Dohan kierrokseen mutta ei ole vakuuttunut,

että nyt pöydällä oleva paketti olisi sen näkökulmasta tasapainoinen. Yleinen näkemys on, ettei tämänhetkisellä neuvottelupaketilla olisi edellytyksiä mennä läpi kongressissa. Minkälaisen linjan Yhdysvallat ottaa ja minkälaisia muutoksia se mahdollisesti lähtee ajamaan neuvottelupakettiin, jää nähtäväksi.

Kahdenvälisiä vapaakauppasopimuksia Yhdysvallat neuvottelee Panaman, Etelä-Korean ja Kolumbian kanssa. Näistä todennäköisimmin sopimus Panaman kanssa tuodaan ensimmäisenä kongressin käsittelyyn. Panama-sopimuksen oletetaan toimivan testinä siitä, miten voimakkaasti presidentti Obama tulee panostamaan vapaakauppasopimusten puolustamiseen ja miten puolestaan kongressi tulee painottamaan ympäristöön ja työolosuhteisiin liittyviä kysymyksiä. Toisin kuin Obama esitti vaalikampanjansa aikana, hänen ei enää uskota esittävän NAFTA-sopimuksen (North American Free Trade Agreement) avaamista niin, että ympäristö- ja työolosuhdekysymykset otettaisiin voimakkaammin sopimuksessa huomioon.

Yhdysvaltojen kauppasuhteet kiristyivät Meksikon kanssa, kun kongressi teki päätöksen rajoittaa meksikolaisten kuorma-autojen liikkumista Yhdysvaltojen

puolella. Meksiko vastasi päätökseen nostamalla tiettyjen amerikkalaistuotteiden tulleja. Asiassa pyritään parhaillaan löytämään maiden kesken ratkaisu.

Yhdysvaltojen kauppapedustaja Ron Kirk totesi heti kautensa alussa tavoittelevansa, että EU:n ja Yhdysvaltojen kauppakiistat ratkaistaisiin neuvottelemalla ja pyrittäisiin välttämään WTO:n muodollinen riitojenratkaisu. WTO:n riitojenratkaisua ei tähän mennessä ole onnistuttu välttämään ja kauppakumppaneiden välillä on useita riitatapauksia. On kuitenkin korostettava, että riitojen kohteena oleva kauppa muodostaa ainoastaan muutaman prosentin kokonaiskauppavaihdosta.

EU:n ja Yhdysvaltain välinen kiista hormonilihan tuonnista EU:n alueelle on ollut pisimpään vireillä WTO:ssa, käytännössä koko WTO:n olemassaoloajan. Vuonna 1998 annetun WTO-päätöksen mukaan EU:n tuontikielto oli ristiriidassa WTO-säännösten kanssa. Yhdysvalloilla on ollut vuodesta 1999 lähtien voimassa vastatoimilista, jonka mukaan tietyille EU:sta Yhdysvaltoihin tuotaville tuotteille on määrätty korkeampi tulli. Yhdysvallat ilmoitti tammikuussa 2009 kierrättävänsä tuotteita, joihin korotetut tullit kohdistetaan. Uudella listalla oli myös suomalainen porsaanliha. Uuden listan oli alun perin määrä tulla voimaan maaliskuussa, mutta Yhdysvallat lykkäsi voimaantuloa, jotta neuvotteluja asian ratkaisemiseksi voitiin jatkaa EU:n kanssa. Toukokuun alussa EU ja Yhdysvallat pääsivätkin sopimukseen. Yhdysvallat ei sopimuksen mukaan ota uutta listaa käyttöön ja vastaavasti EU kasvattaa hormonittoman lihan kiintiötä 20 000 tonnilla kolmeksi vuodeksi. Lisäksi EU pidättäytyy 18 kuukauden ajan jatkamasta riitojenratkaisuprosessia WTO:ssa. Kolmen vuoden jälkeen voidaan, jos niin sovitaan, siirtyä toiseen vaiheeseen, jolloin EU kasvattaa entisestään hormonittoman lihan kiintiötä ja Yhdysvallat poistaa sanktionsa kokonaan. Vaikka hormoniriitaa ei vielä kokonaan olekaan saatu pois päiväjärjestyksestä, nyt solmittu sopimus on hyvä alkua EU:n ja Yhdysvaltojen uuden hallinnon suhteissa.

Taluskriisin seurauksena paine protektionismiin kasvaa

Taluskriisillä on ollut voimakas vaikutus Yhdysvaltojen sääntely-ympäristöön. Hallinnon yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut korjata taluskriisiin alun perin johtanut tilanne, jossa raha ei enää liikkunut yleisen epäluottamuksen päästyä syntymään rahoituslaitosten kesken. Tavoitteena on rahoitusmarkkinoiden tasapainottaminen niin, että raha lähtee jälleen liikkeelle.

Käytännössä tähän pyritään mm. siten, että Yhdysvaltojen 19 suurinta pankkia läpikäyvät ns. stressitestin, jonka pohjalta pyritään arvioimaan pankkien kunto sekä erityisesti se, onko niillä riittävästi pääomaa selvitä tulevista tappioista. Stressitestin tulokset on määrä antaa julkisuuteen toukokuun alussa. Tuloksia julkistaessaan hallinto joutuu tasapainoilemaan, kun- ka paljon se antaa tietoja julkisuuteen. Jos se sanoo vain vähän ja hyvin yleistä, investoijat saattava epäillä tuloksia. Jos se taas sanoo liian paljon, luottamus kaikista heikoimmassa kunnossa olevia pankkeja kohtaan saattaa hävitä tavalla, jota on vaikea enää myöhemmin korjata.

Stressitestin lisäksi pankkien roskalainat pyritään siivoamaan julkisen ns. PPIP-ohjelmalla (ns. Public-Private Investment Program). PPIP-ohjelman tavoitteena on saada yksityinen sektori sitoutettua ongelmaluottojen hoitamiseen. Ohjelmaa on julkisuudessa kritisoitu siitä, että ohjelman sisältyvät riskit ja mahdolliset tappiot katetaan julkisin varoin yksityisten sijoittajien korjatessa mahdolliset voitot, jos ohjelma onnistuu hyvin. Pidemmän aikavälin tavoitteena on uudistaa rahoitusmarkkinoiden rakenteita lisäämällä pankkien ja myös muiden rahoituslaitosten sääntelyä ja valvontaa. Valtiovarainministeri Geithner on korostanut, että jatkossa pitää olla mahdollisuudet puuttua rahoituslaitosten toimintaan, jos vaarana on, että niistä muodostuu ns. systeeminen riski.

Huolimatta mm. G20:n nimissä annetuista lupauksista vastustaa protektionismia, taluskriisi on selvästi lisännyt painetta ottaa käyttöön oman maan teollisuutta suosivia toimenpiteitä. Näin on tapahtunut myös Yhdysvalloissa. Tilanteen tekee vaikeaksi se, että protektionismi on yhä useammin vaikeasti havaittavaa ja usein myös maan kansainvälisten sitoumusten puitteissa tapahtuvaa.

Helmikuussa kongressin hyväksymä mittava elvytyspaketti sisälsi kaksi ns. Buy American -säädöstä. Ensimmäisen mukaan Kotimaan turvallisuuden ministeriön (Department of Homeland Security) tulee, tietyin poikkeuksin, hankkia tekstiilinsä ja vaatteensa amerikkalaisilta tuottajilta. Toisen säädöksen mukaan elvytyspaketin rahoilla kustannettavissa julkisissa hankinnoissa käytettävän raudan, teräksen ja teollisuustuotteiden tulee, tietyin poikkeuksin olla Yhdysvalloissa tuotettua. Säädösten konkreettista vaikutusta ulkomaisten toimijoiden osallistumismahdollisuuksiin on vielä mahdotonta arvioida, koska elvytyspaketin raha on vasta alkanut virrata erilaisiin kohteisiin. Olettavasti Buy American -määräysten vaikutus tulee

olemaan merkittävämpi osavaltiotasolla, koska WTO:n julkisten hankintojen sopimus ei kata osavaltioita kokonaisuudessaan.

Uuden lainsäädännön ja talouden sääntelyn muutosten lisäksi talouskriisin seurauksena vaarana on kasvava julkinen yritystuki, joka vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin. Yhdysvalloissa yhtenä esimerkkinä voi mainita autoteollisuuden, joka kamppailee kovasti olemassaolostaan.

Energia- ja ilmastolainsäädännön valmistelut ovat jälleen alkaneet kongressissa vuoden 2008 epäonnistuneen yrityksen jälkeen. Tänä vuonna edustajainhuone on ollut asiassa aktiivisempi ja pyrkii saamaan lakiesityksen valiokuntakäsittelyn valmiiksi kesän aikana. Senaatti ei ole vielä tätä kirjoitettaessa julkaissut omaa versiotaan, mutta pyrkii myös etenemään tämän vuoden aikana. Ilmasto- ja energialain läpimenoa pidetään todennäköisenä edustajainhuoneessa, joka toimii yksinkertaisella enemmistöllä. Senaatin hyväksyntä, 60/100 ääntä, on huomattavasti vaikeampi saavuttaa.

Yhdysvalloissa ollaan huolissaan siitä, miten ilmastomuutoksen vastaiset toimet, niin kansalliset kuin kansainväliset, tulevat vaikuttamaan maan kilpailukykyyn. Varmaa onkin, että mahdollinen ilmasto- ja energialaki tulee sisältämään säädöksiä kauppa- ja/tai rajatoimista, jotka on suunnattu niille maille, joiden ilmastopoliittiset toimet eivät ole yhtä tiukkoja kuin Yhdysvaltojen. Esimerkiksi edustajainhuoneen lakiesityksessä on jo tällaisia säädöksiä.

Kansallisten päästörajojen ja päästökauppajärjestelmän vastustajat vetoavat huonoon taloustilanteeseen peläten niistä teollisuudelle aiheutuvien kasvavien kustannusten uhkaavan talouden elpymistä. Kannattajat pyrkivät muistuttamaan, että vaikka kansallisesta päästökauppajärjestelmästä tai kansainvälisestä ilmastosopimuksesta päästäisiin yhteisymmärryksen tämän vuoden aikana, ne tulevat voimaan aikaisintaan 2012, jolloin taantuma on todennäköisesti jo takanapain.

Vaikka talouskriisi on selvästi lisännyt protektionistisia paineita Yhdysvalloissa, se voi pidemmällä aikavälillä avata kokonaan uusia markkinoita. Siinä vaiheessa, kun talous jälleen kääntyy kasvuun, uudet kasvusektorit tarjoavat todennäköisesti paljon mahdollisuuksia, jos ne vaan osataan hyödyntää. Ympäristö- ja energia-kysymysten painottuessa yhä enemmän Yhdysvalloissa, suomalaisella tämän alueen osaamisella ja tuotekehittelyllä on varmasti tilausta jatkossa.

Ajankohtaisista kahdenvälisistä kauppakysymyksistä

Yhdysvaltain kauppalain ns. Special 301 –määräykset velvoittavat viranomaisia seuraamaan teollis- ja tekijänoikeuksien suojan tasoa muissa maissa. Yhdysvaltain kauppavedustajan toimisto (USTR) julkaisee vuosittain ns. Special 301 –raportin. Huhtikuun lopussa julkaistussa raportissa Suomi joutui tarkkailulistalle Suomessa huhtikuun alussa käyttöön otetun lääkkeiden viitehintajärjestelmän takia. Yhdysvallat katsoo järjestelmän heikentävän patenttisuojaa. Suomi joutui näin ensimmäisen kerran tarkkailulistalle, mikä on erittäin valitettavaa eikä anna todellista kuvaa Suomen immateriaalioikeuksien suojan tasosta. Se ei myöskään heijasta Suomen voimakasta panostusta innovaatioon ja tutkimus- ja kehitystoimintaan eikä tee oikeutta Suomen aktiiviselle toiminnalle kansainvälisellä tasolla immateriaalioikeuksien puolesta. Suomen tavoitteena on jatkaa keskustelua amerikkalaisen lääketeollisuuden kohtaamista ongelmista rakentavalla tavalla Yhdysvaltojen kanssa, jotta Suomi voitaisiin myöhemmin poistaa tarkkailulistalta.

Amerikkalainen paperiteollisuus on vuoden 2008 lopulla alkanut hyödyntää veroetua (Alternative Fuel Mixture Credit), jonka alkuperäisenä tavoitteena oli kannustaa vaihtoehtoisten, uusiutuvien polttoainien tuotantoa. Paperiteollisuus saa tukea, kun paperinvalmistuksen sivutuotteena syntyvään mustalipeään lisätään fossiilista polttoainetta. Näin syntyy vaihtoehtoisen ja tavanomaisen polttoaineen sekoitus, joka oikeuttaa veroedun saamiseen. Myös lainsäätäjät ovat olleet yllättyneitä, että lakiin sisältyy tällainen porsaanreikä. Amerikkalaisen paperiteollisuuden hyödyntämä tuki vääristää kilpailua, mistä kärsivät erityisesti ulkomaiset, ml. suomalaiset paperintuottajat. Veroetu päättyi vuoden 2009 lopussa. Koska paperiteollisuuden tuki on niin räikeässä ristiriidassa lain alkuperäisen tavoitteen kanssa, on mahdollista, että kongressi puuttuu asiaan jo ennen vuoden loppua. Toisaalta monilla niiden osavaltioiden edustajilla, joissa on merkittävää paperintuotantoa, ei ole intressiä lähteä muuttamaan tilannetta.

Kesällä 2008 ns. Lacey Act –lakiin tehtiin lisäys, jonka mukaan uhanalaisen kasvien kauppaa koskeva kielto ulotettiin koskemaan puita ja kaikkia kasveja, jotka on korjattu laittomasti Yhdysvaltojen ulkopuolella. Muutoksen tavoitteena on erityisesti laittomien hakkuiden torjunta. Lain asteittainen toimeenpano alkoi huhtikuussa 2009. Laittomien hakkuiden torjunta on luonnollisesti kannatettava tavoite, mutta lain edellyttämä

laaja ilmoitusvelvollisuus uhkaa muodostua kaupanesteeksi raskaan byrokratian takia. Ilmoitusvaatimus on lisäksi tuojia syrjivä, sillä vastaavaa ilmoitusmenetelyä ei vaadita kotimaisilta markkinoille asettajilta. Suomalainen metsäteollisuus on ajanut vaihtoehtoa,

jossa toimijakohtaiset luvat korvaisivat toimituskohdaiset ilmoitukset. Näin lailliset toimijat samoin kuin Yhdysvaltojen viranomaiset vapautettaisiin raskaasta byrokratiasta.

Yleisarvio

Poikkeuksellisen syvään talouskriisiin liittyy runsaasti epävarmuustekijöitä. On epäselvää, miten ja minkälaisella aikataululla lamasta selvitään. Kriisi tulee kuitenkin jättämään selvät jäljet ja todennäköisesti muuttamaan talouden rakenteita monella tapaa. Vaikka se on valtaosalle amerikkalaisista ideologisesti hyvin vaikeaa hyväksyä, valtion rooli tulee väistämättä kasvamaan monella sektorilla, ainakin väliaikaisesti. Huolimatta kansainvälisellä tasolla tehdyistä lupauksista vastustaa protektionismia, paine vahvistaa oman maan tuotannon kilpailukykyä on ilmeinen. Yhdysvaltojen uuden hallinnon kauppapoliittinen linja on vasta muotoutumassa. Kongressin rooli kauppapolitiikassa on erittäin vahva, ja hallinnon on pystyttävä perustelemaan kongressille, että esimerkiksi Dohan neuvottelukierroksen päättäminen hyödyttäisi myös Yhdysvaltoja tai että erinäisten vapaakauppasopimusten solmiminen olisi amerikkalaisten intressissä. Se, että demokraateilla on kongressissa enemmistö, ei tässä tapauksessa toden-

näköisesti auta presidentti Obamaa ja hänen hallintoaan, koska demokraatit yleisesti ottaen suhtautuvat nihkeämmin vapaakauppaan.

Talouskriisin seurauksena amerikkalaisten säästämisaste on kohonnut ja kulutus vähentynyt, mikä heijastuu myös Suomen vientiin. Toisin kuin aikaisemmin, amerikkalainen kulutus ei todennäköisesti ole siis se moottori, jolla maailman talous taas saadaan käyntiin. Toisaalta kriisi avaa myös mahdollisuuksia. Kun jossain vaiheessa taas palataan kasvu-uralle, uusilta kasvusektoreilta voi hyvinkin löytyä alueita, joissa Suomella ja suomalaisyrityksillä on annettavaa. Yhtenä esimerkkinä tulee eittämättä mieleen Obaman hallinnon voimakas panostus energiatehokkuuteen, uudistuvaan energiaan ja ympäristöystävällisen teknologiaan. Suomella on tällä sektorilla runsaasti osaamista, jota toivottavasti voidaan hyödyntää.

KANADA

* Markku Virri

Kanadan talouden keskeinen ongelma tällä hetkellä on selviytyminen kansainvälisestä taantumasta. Elpymiseen vaikuttaa merkittävästi taloudellisen tilanteen kehittyminen tärkeimmässä kauppakumppani- maassa Yhdysvalloissa. Kanada pyrkii aktivoimaan kauppapolitiikkaansa lisääntyvässä määrin NAFTA:n ulkopuolella ja avaamaan uusia markkinoita tuotteilleen. Erityisesti pidemmällä aikavälillä Kanadan talouden ongelma on heikko tuottavuuskehitys, joka heikentää maan kansainvälistä kilpailukykyä. Suomalaisyrityksille Kanadaan etabloituminen on kiinnostava vaihtoehto ja usein myös helpompi ja edullisempi ratkaisu kuin sijoittuminen Yhdysvaltoihin. Kysyntää suomalaiselle tietotaidolle ja suomalaistuotteille on kasvavasti monilla sektoreilla.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Kansainvälinen taantuma iski myös Kanadaan

Kanada on yksi maailman rikkaimmista maista ja suurimmista kauppavaltioista. Sen vahvuksina ovat oleet ja jatkossakin ovat runsaat luonnonvarat, koulutettu työvoima ja vapaakauppa maailman suurimman kansantalouden Yhdysvaltain kanssa. Raaka-ainevetoisuutensa takia Kanadan talouden tuotantorakenne on kuitenkin jäänyt selvästi yksipuolisemmaksi kuin Yhdysvaltojen, mikä näkyy muun muassa siinä, että asukasta kohti laskettu bruttokansantuote (tuottavuus) on jatkuvasti selvästi alempi kuin USA:n.

Vahvasta taloudestaan huolimatta ulkomaankaupasta riippuvainen Kanada ei ole pystynyt välttämään kansainvälisen taloustaantumien vaikutuksia. Vuoden 2008 viimeinen neljännes merkitsi selvää laskua. BKT laski vuositasona 3,4 prosenttia. Koko vuoden kasvu jäi sen vuoksi vain 0,5 prosenttiin. Viime vuosina Kanadassa on totuttu noin 3 prosentin kasvulukuihin. Kanadassa menetti lokakuun 2008 ja maaliskuun 2009 välisenä aikana 356.000 työpaikkaa, mikä oli nopeampi tahti kuin 1980-luvun alun taantumien aikana ja pahin sitten 1930-luvun lamavuosien.

Pääsyyinä Kanadan talouden vaikeuksille ja eri mittareiden kääntymiselle laskuun varsinkin loppuvuodesta 2008 lähtien on ollut Yhdysvaltain taantuma. Kanadan talous on hyvin pitkälle Yhdysvalloista riippuvainen. Noin ¾ maan viennistä menee eteläiseen naapurimaahan. Mutta myös muun maailman vaikeudet tuntuvat Kanadassa, koska maa on riippuvainen ulkomaankaupasta. Taantuma on iskenyt varsinkin kanadalaisten autojen, paperin, metallien ja energian

vientiin. Vientituotteiden hinnat putosivat heinäkuun 2008 ja helmikuun 2009 välillä 53 prosenttia.

Taloutta aiemmin tukeneet tekijät, kuten budjettilyijäämä, alhainen valtionvelka, energiaresurssibuumi ja alhainen työttömyys, ovat nyt heikentyneet tai kokonaan hävinneet. Asiantuntijoiden mukaan mikään ei viittaa myöskään siihen, että taantuma olisi aiempia lyhyempi. Päinvastoin kaikki indikaattorit osoittavat toista. Taantumien alkuvaiheessa Kanadassa katsottiin maan talouden pärjävän paremmin kuin tärkeimpien vertailumaiden, ml. muut G7-maat, ja myös selviävän vähemmän vaurioin. Maan vahvuksina on pidetty talouden tervettä perustaa ja finanssisektorin hyvää kuntoa. Ennusteita on nyt reivattu kuitenkin varovaisempaan, jopa pessimistisempään suuntaan.

Vuoden 2009 ensimmäisen neljänneksen tuloksen ennustetaan olevan vielä huonompi kuin edellinen. Siitä odotetaan tämän taantumien heikointa. Laskusuuntaa jatkunee ainakin vielä seuraavalla neljänneksellä, ehkä myös sitä seuraavalla. Kasvua kohti käännyttäisiin aikaisintaan vuoden 2009 lopulla. BKT:n laskuksi vuonna 2009 arvioidaan 2,5 - 3,0 prosenttia, mutta tämäkään ei välttämättä ole aallonpohja. Vuoden 2010 kasvu-luvuksi ennustetaan nyt enää 0,3 - 1,5 prosenttia. Työttömyyden ennakoitaan nousevan vuoteen 2010 mennessä 10,5 prosenttiin.

Konservatiivinen vähemmistöhallitus esitteli tammikuun 2009 lopussa talouden elvyttämiseen tähtäävän budjetin. Elvytystoimiin on varattu kahden seuraavan vuoden ajalle 39,9 miljardia Kanadan dollaria, mikä vastaa 2,5 prosenttia BKT:sta. Ensimmäistä kertaa

* Kirjoittaja toimii ministerineuvoksena Suomen Ottawan suurlähetetyksessä.

budjettivuoden 1996-97 jälkeen Kanadan liittovaltion budjetti on alijäämäinen. Maan on nyt totuteltava elämään alijäämätaloudessa, sillä seuraavaa ylijäämää odotetaan vasta budjettivuodelle 2013-14 (0,7 mrd.).

Kanadan tavaraviennin arvo kasvoi vuonna 2008 edellisvuoteen verrattuna 7,3 prosenttia. Suhteellisen suuri kasvuluku selittyy eräiden tärkeiden vientituotteiden (mm. öljy ja muut raaka-aineet) korkeilla hinnoilla suuren osan vuotta. Vienti USA:han kääntyi pitkän tauon jälkeen kasvuun, ja se myös hieman kasvatti suhteellista osuuttaan viennistä 77,7 prosenttiin. Tavaratuonnin arvo kasvoi 6,5 prosenttia. USA:n osuus tuonnista, 52,4 prosenttia, jatkoi kaventumistaan, vaikka tuonnin arvo USA:sta on ollut kasvusuunnassa jo vuosia. Kanadan ulkomaankaupan tase on selvästi ylijäämäinen. Vuoden 2009 osalta kauppakujien odotetaan laskevan kaupan yleisesti kavennuttua ja edellä mainittujen tärkeiden vientituotteiden hinnan pudottua.

Ulkomaiset suorat investoinnit Kanadassa olivat vuoden 2008 viimeisellä neljänneksellä vain 10,0 miljardia Kanadan dollaria. Määrä on 7,8 miljardia dollaria vähemmän kuin edellisellä neljänneksellä ja huomattava pudotus edellisvuoden keskiarvolukuun 29 miljardia dollaria per vuosineljännes. Kanadan suorat investoinnit ulkomailla kaventuivat niin ikään, mutta pysyttelivät koko vuoden 2008 Kanadaan tehtyjä investointeja suurempina. Investoinnit kääntyivät viime vuonna 31 miljardin dollarin suuruiseen nettoulosvirtaukseen

vuoden 2007 ennätyskellisestä 59 miljardin dollarin nettosisäänvirtauksesta.

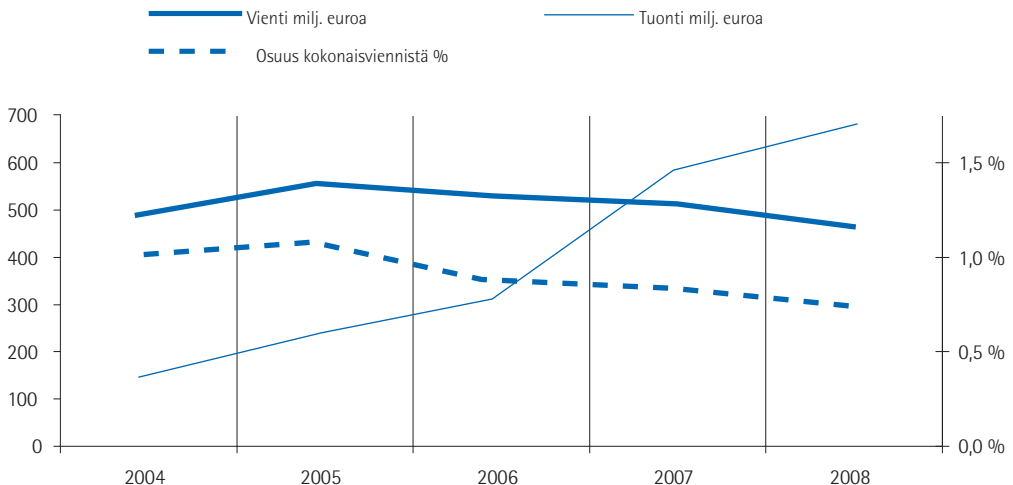
Suomen ja Kanadan välinen taloudellinen vaihto. Vienti Suomesta jatkoi vähentymistä, tuonti Kanadasta kasvoi edelleen

Vuonna 2008 Suomen tavaravienti Kanadaan oli 461 miljoonaa euroa. Viennin arvo laski 9 prosenttia edellisvuodesta. Vienti koostui pääasiassa kivennäisöljyistä ja -öljytuotteista, joiden osuus viennin arvosta oli 37 prosenttia, sekä koneista, laitteista ja kuljetusvälineistä, joiden osuus oli 33 prosenttia.

Vuonna 2008 Suomeen tuotiin tavaraa Kanadasta 673 miljoonan euron arvosta. Tuonnin arvo kasvoi vuoteen 2007 nähden 15 prosenttia. Suomen kauppapase Kanadan kanssa oli jo toisen perättäisen vuoden alijäämäinen, ja alijäämä kasvoi yli 200 miljoonan euron. Malmien (erit. kupari, nikkeli, lyijy, sinkki) ja metalliromun tuonnin osuus koko tuonnin arvosta laski edellisen vuoden kovasta noususta 36 prosenttiin. Kivennäisöljyjen ja -öljytuotteiden osuus nousi voimakkaasti, 21 prosenttiin. Muita merkittäviä tuontitavaroita olivat kivihiili, koksi, brikitit yms. (14 prosenttia) sekä moottoriajoneuvot ja muut kuljetusvälineet (11 prosenttia).

Viimeisin saatavilla oleva tilastotieto Suomen palvelujen viennistä Kanadaan on vuodelta 2006. Tilastokeskuksen tietojen mukaan Suomesta ostettiin Kanadaan palveluja 77 miljoonan euron edestä, mikä on 71 pro-

Suomen ja Kanadan välinen kauppa 2004-2005

Lähde: Tullihallitus

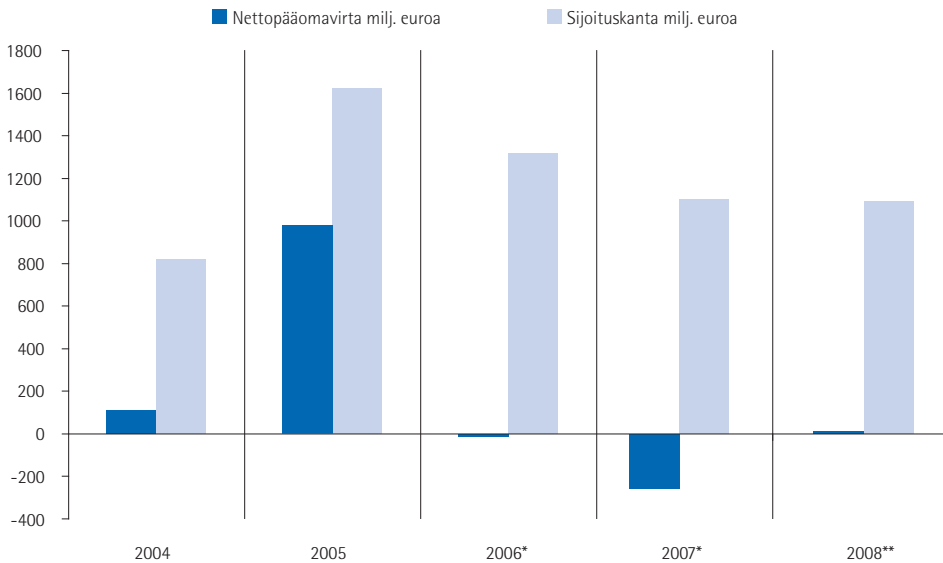
senttia enemmän kuin edellisvuonna. Kanadan osuus Suomen koko palveluviennistä oli kuitenkin vain 0,7 prosenttia. Palvelujen tuonnin arvo vuonna 2006 oli 109 miljoonaa euroa ja se kasvoi lähes kaksinkertaiseksi edelliseen vuoteen verrattuna. Kanadan osuus palvelujen kokonaistuonnista oli 1,3 prosenttia.

Suomalaisinvestoinnit keskittyvät metsäteollisuuteen, it-sektorille ja kemian teollisuuteen

Suomalaisyritykset ovat edelleen investoineet Kanadaan selvästi enemmän kuin kanadalaiset Suomeen. Suomalaisinvestointien kasvu oli vahvaa 2000-lu-

vun alkupuoliskolla, mutta on sittemmin kääntynyt laskuun ja tasaantunut. Suomen suorien sijoitusten kanta Kanadassa vuonna 2008 oli Suomen Pankin ennusteen mukaan 1 094 miljoonaa euroa eli jokseenkin sama kuin edellisenä vuonna. Huippuvuoden 2005 lukemista kanta on pienentynyt kolmanneksella. Tärkeimmät toimialat ovat metsätalous, puunjalostusteollisuus, IT-sektori ja kemian teollisuus, jotka kattavat suomalaisinvestoinneista puolet. Kasvualoja ovat tie- ja teknologia, terveydenhoito, biotekniikka samoin kuin energiassektori, etenkin uusiutuvat energiamuodot. Suurimmat suomalaisyritykset Kanadassa ovat Kone, Metso, Nokia, Stora Enso sekä Wihuri.

Suomesta Kanadaan tehdyt suorat sijoitukset, 2004-2008

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakoarvio

Myös kanadalaisten sijoitusten kasvu Suomeen on viime vuosina vahvistunut, joskin volyyymi on ollut selvästi pienempi kuin Kanadaan tehtyjen suomalaissijoitusten. Vuonna 2008 sijoituskanta oli 321 miljoonaa euroa (SP:n ennuste) eli lähes sama kuin edellisenä vuonna mutta kaksinkertainen vuoden 2006 kantaan nähden. Kanadalaisinvestoinnit Suomeen kohdistuvat

lähinnä kaivos- ja metallialalle sekä moottoriajoneuvoihin. Suomeen sijoittavat merkittävimmät kanadalaisyritykset ovat monialayritys Bombardier, teknologiyritys ATI Technologies, kullantuottajayritys Agnico-Eagle, kaivos- ja metallialan yritykset Inco, Inmet ja Nordic Diamonds.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Konservatiivit voittivat Kanadan ennenaikaiset parlamenttivaalit, jotka pidettiin 14.10.2008. Kannatuksen noususta huolimatta puolue ei tälläkään kertaa saanut enemmistöä, joten puoluejohtaja Stephen Harper joutui taas tyytymään vähemmistöhallituksen muodostamiseen. Suurin oppositiopuolue liberaalit kärsi historiallisen suuren tappion, ja puolue vaihtoi johtajaa joulukuussa. Uusi puoluejohtaja on Michael Ignatieff. Taloustaantumun ja johtajanvaihdoksen ansiosta liberaalit ovat pystyneet mielipidemittausten mukaan lisäämään kannatustaan ja tavoittaneet suosiossa konservatiivit.

Taluskysymykset ovat luonnollisesti olleet keskeinen huolenaihe myös Kanadassa. Kuten edellä todettiin, hallitus esitteli elvytysbudjettinsa tammikuun 2009 lopussa. Liberaalit antoivat hallitukselle tukensa budjettiäänestyksessä mutta edellyttivät, että hallitus raportoi parlamentille säännöllisesti budjetin toimeenpanon etenemisestä. Taantumun etenemisvauhdista ja syvyydestä tulee pitkälti riippumaan, miten hallituspuolueen kannatus kehittyy. Mikäli tyytymättömyys hallitusta kohtaan kasvaa ja pääoppositiopuolue vahvistaa asemiaan lisää, saatetaan Kanadassa nähdä uudet vaalit vuoden sisällä.

Sääntely-ympäristön kehitys

Kansainvälinen yhteistyö ja sopimusjärjestelyt

Avoimet markkinat sekä vakaa, ennustettava ja läpinäkyvä maailmankauppajärjestelmä ovat Kanadalle sen oman talouden kannalta elintärkeitä. Yhdysvallat on Kanadan ylivoimaisesti tärkein kauppakumppani. Kanada on myös mukana Pohjois-Amerikan NAFTA-vapaakauppasopimuksessa Yhdysvaltain ja Meksikon kanssa. Riippuvuus USA:sta on tuonut Kanadan talouteen vakautta, mutta toisaalta tekee sen myös haavoittuvaksi USA:n taloudessa tapahtuville muutoksille, kuten nyt taantumun edetessä. Kanadan kauppapolitiikan ykkösvaihtoehtoja tänä päivänä ja lähivuosien aikana on avata uusia markkinoita muualtakin maailmasta.

Maailman kauppajärjestö WTO on Kanadalle keskeinen kauppapolitiikan väline. Maan neuvotteluasemaa yhtenä maailman suurista kauppavaltioista ovat kuitenkin heikentäneet vähemmistöhallituksen vaikeudet tehdä myönnytyksiä kotimaisten maataloustuotteiden tuontisuojaajan alentamiseksi. Tämä on merkinnyt Kanadan uskottavuuden heikkenemistä, kun se on samalla pyrkinyt avaamaan markkinoita kansainvälisesti kilpailukykyisille maataloustuotteilleen.

Ulkopolitiikassa USA-keskeinen linja jatkuu. Kumppanuus sai vahvistuksen presidentti Obaman Ottawaan suuntautuneella ensivierailulla 19.2.2009. Presidentti Bushin politiikkaa pitkälle ymmärtänyt pääministeri Harper joutuu kuitenkin nyt tarkasti seuraamaan, minkälaisia linjauksia Obaman hallinto kansainvälisiin kysymyksiin ja taloustaantumun hoitoon ottaa. Kanada on esimerkiksi edelleen varuillaan protektionismin mahdollisesta vahvistumisesta USA:ssa Obaman vaikutteista huolimatta.

Harperin suurimpiin huoliin on myös kuulunut USA:n tuleva ilmastopolitiikka. Harper sai vaaleissa valtakirjan jatkaa Kanadassa eurooppalaisnäkökulmasta katsottuna vähemmän kunnianhimoista linjaansa. Vierailun yhteydessä kanadalaiset saivat Obamalta ymmärrystä huolilleen, joihin kuuluu esimerkiksi Albertan provinssin öljyhiekakenttien hyödyntämismahdollisuuksien heikentyminen, mikäli Kanada joutuisi ottamaan käyttöön tiukat päästörajoitukset. Kanadan nykyhallituksen saaminen mukaan ilmastonmuutoksen torjumiseen tähtääviin kansainvälisiin järjestelyihin eurooppalaisia tyydyttävällä tavalla ei tule olemaan helppoa.

Uusia avauksia Kanada tekeekin enenevästi kahdenvälisten sopimusten suuntaan. NAFTA:n ja tätä edeltäneen Kanadan ja Yhdysvaltain välisen FTA-sopimuksen lisäksi Kanadalla on vapaakauppasopimukset Chileen, Costa Rican ja Israelin kanssa. Sopimukset EFTAn, Perun ja Kolumbian kanssa on allekirjoitettu ja ne ovat nyt parlamentin käsiteltävänä. FTA-sopimuksen EFTAn kanssa on arvioitu astuvan voimaan heinäkuun alussa 2009. Tämän lisäksi neuvottelut on saatu päätökseen Jordanian kanssa. Neuvottelut jatkuvat edelleen Karibian vapaakauppa-alueen Caricom, Dominikaanisen tasavallan, Singaporen ja neljän Keski-Amerikan maan kanssa. Etelä-Korean kanssa FTA-neuvottelut ovat jo pitkään polkeneet paikoillaan. Uusia markkinoita haetaan myös Kiinasta, Intiasta ja Brasiliasta.

EU:n ja Kanadan neuvottelut kattavasta talous-sopimuksesta toteutumassa

EU:n ja Kanadan yhteinen selvitys tiiviimmän taloudellisen kumppanuuden eduista ja kustannuksista valmistui lokakuussa 2008. Selvitys keskittyi erityisesti kaupan ja investointien esteisiin ja se hyväksyttiin samassa kuussa Québec Cityssä pidetyssä huippukokouk-

nessa. Se loi myös pohjaa huippukokouksen päätökselle tarkastella mahdollisuuksia taloudellisen yhteistyön syventämiselle ja taloussopimuksen solmimiselle.

Tarkastelutyö aloitettiin heti huippukokouksen jälkeen ja se saatiin valmiiksi maaliskuun alussa 2009. Työn tuloksena julkaistiin yhteisraportti mahdollisen sopimuksen kattavuudesta. Raportti pitää sisällään kaikki ne toimialat, jotka tuleva sopimus käsittää. Näitä ovat tavarakauppa, terveys- ja kasvinsuojelumääräykset, kaupan tekniset esteet, kaupankäyntiä helpottavat toimet, tullimenettelyt, palvelujen kauppa, investoinnit, julkiset hankinnat, sääntely-yhteistyö, henkisen omaisuuden suoja (ml. maantieteelliset merkinnät), kilpailupolitiikka ja siihen liittyvät kysymykset, institutionaaliset järjestelyt ja riitojen ratkaiseminen sekä kestävä kehitys. Myös muita aloja voidaan raportin mukaan sisällyttää sopimukseen, mikäli osapuolet näkevät sen hyödylliseksi. Seuraavassa huippukokouksessa Prahassa toukokuussa 2009 on tarkoitus tehdä päätös varsinaisten sopimusneuvotteluiden käynnistämisestä. Merkittävänä erona aiempien ja nyt meneillään olevan EU:n ja Kanadan sopimushankkeen välillä on se, että provinseilta, joilla on suuri toimivalta useilla kansainvälistä talous- ja kauppapolitiikkaa sivuavilla aloilla, on nyt saatu poliittinen sitoumus panna täytäntöön tulevan sopimuksen määräykset omalla toimialueellaan.

Kauppaikiistat

Huhtikuussa 2009 WTO:ssa oli meneillään 46 Kanadaa koskevaa kauppariitatapausta. Tapauksista 31 oli Kanadan nostamaa (15 USA:ta ja 8 EY:tä vastaan) ja 15 sitä vastaan nostettua (5 USA:n ja 5 EY:n nostamaa). Riitojen määrän trendi on viime vuosina ollut hitaasti vähentynyt. Tilanteeseen ei ole odotettavissa muutoksia lähiaikoina.

Kaupan ja investointeihin vaikuttavan sääntelyn kehitys

Tavarakauppa

Kanadan tavarakauppaan kohdistamat tullit ovat yleisesti ottaen alhaiset ja heijastelevat tullien progressiivista alentumista multilateraalitasolla. Esimerkiksi EU:sta tulevien tuotteiden keskimääräinen tulli Kanadan markkinoilla on 3,5 prosenttia (toiseen suuntaan 2,2 prosenttia). Eräillä sektoreilla Kanada kuitenkin pitää yllä keskimääräistä korkeampaa tullitasoa. Tällaisia sektoreita ovat erityisesti maatalous ja elintarvikkeet sekä jossain määrin myös tekstiilit ja vaatetus sekä au-

toteollisuus. Kanadalla on pitkät perinteet kotimaisen maatalouden tukemisessa.

Keskimääräinen tulli maataloustuotteille Kanadassa on 21,9 prosenttia. Moniin maataloustuotteisiin (mm. maitotuotteet, siipikarjanliha, kananmunat, naudanliha, vehnä, ohra, margariinit) kohdistuu kuitenkin tuontikiintiöitä. Kiintiöt ovat tavallisesti määrältään pieniä ja niitä on annettu vain harvoille maille. Kiintiöiden ulkopuolella tuotujen tuotteiden keskimääräinen tulli on 159,1 prosenttia, ja joissain tapauksissa tullitaso saattaa nousta jopa yli 300 prosentin. Näin korkeat tullit haittaavat tai ääritapauksissa estävät tuotteen viennin Kanadaan. Näin on käynyt esimerkiksi erälle EU:n maitotuotteille. Joissain tapauksissa EU:n tuotteet ovat joutuneet epäedulliseen asemaan myös sen vuoksi, että kilpailijamaalle myönnetään alemmat tullit tai tullivapaus kahdenvälisen kauppasopimuksen perusteella.

Suomalaisten maataloustuotteiden vientinäkymiin ei ole odotettavissa muutoksia. Suomella on ollut pie-nehkö juustokiintiö ja myös suomalaista näkkileipää, hapankorppua ja silliä on saatavissa useista elintarvikeliikkeistä.

Muut kaupanesteet

Kanadan soveltamia tullien ulkopuolisia toimia, jotka helposti tulevat kaupanesteiksi, ovat edelleen muun muassa terveys- ja kasvinsuojelumääräykset, tullisäännökset ja -menettelyt, provinssien ja territorioiden vaihtelevat käytännöt kansainvälisten sopimusten täytäntöönpanossa, tuotteiden sertifiointi- ja validointimaksut, tuotteiden sertifiointiprosessin hitaus, tuotteiden kaksinkertainen testaaminen sekä sertifiointi- ja tuontimääräykset. Ajankohtaisia esimerkkejä kaupanesteistä, joita EU on havainnut Kanadassa, ovat juuston koostumusta koskevat uudet määräykset, uusien eläinlääkkeiden hyväksymisprosessin viiveet, paikallisia alkoholijuomia suosiva viranomaisvalvonta eräissä provinseissa sekä viiveet elintarvikelisiä aineisiin liittyvien anomusten käsittelyssä (erityisesti kofeiinia sisältävät virvoitusjuomat). Raakapuun viennissä Kanada soveltaa automaattisen lisensoinnin kaltaista lupamenettelyä varmistaakseen puuraaka-aineen riittävyden maan omiin tarpeisiin.

Suomalaisyrietykset eivät ole viime aikoina merkittävässä määrin raportoineet Kanadan teknisten määräysten ja standardien vaikeuttaneen markkinoillepääsyä. Esille tulleet ongelmat ovat yleensä koskeneet provinssien soveltamia erilaisia säännöksiä.

Palvelujen kauppa

Kanada ei ole viime aikoina tehnyt taloudellisesti tai kaupallisesti merkittäviä muutoksia palveluiden sääntelyyn. Esteet, joita palvelujen pääsyssä Kanadan markkinoille on havaittu, voidaan jakaa poikkisektoraalisiin ja sektoraalisiin. Esimerkkinä edellisistä ovat työvoiman liikkuvuuteen liittyvät ongelmat. Työvoiman liikkuvuutta säädellään Kanadassa monin tavoin sekä liittovaltion että provinssien ja territorioiden toimesta. Tilapäisiä ulkomaalaisia työntekijöitä koskevan liittohallituksen ohjelman (TFWP) avulla työnantajat voivat palkata ulkomaista työvoimaa määräajaksi, mikäli he pystyvät osoittamaan, että sopivaa kanadalaista tai pysyvästi maassa asuvaa työvoimaa ei ole saatavilla ja että ulkomaalaisten työntekijöiden palkkaamisella ei ole kielteisiä vaikutuksia Kanadan työmarkkinoille. Merkittävimpiin ongelmiin kuuluvat myös ammattipätevyyden hyväksymistä koskevien hallinnollisten menettelyjen hitaus ja viiveet työlupien saannissa. Liikkuvuuden ongelmat myös Kanadan sisällä, provinssien välillä ovat aiheuttaneet haittaa. Jäljempänä mainittu uusi sopimus työvoiman vapaasta liikkuvuudesta koko Kanadan alueella tuonee tähän muutoksen.

Sektoraalisista ongelmista polttavin koskee rahoituspalveluja. Moninaiset rajoitukset estävät ulkomaalaisten yhtiöiden toiminnan kehittämisen Kanadan rahoitusmarkkinoilla. Vakuutusalan toimintaan vaikuttaa liittovaltiotason vakuutusvalvonnan puuttuminen. Valvonta on provinssien ja territorioiden toimivallassa, mikä merkitsee sitä, että halutessaan toimia koko Kanadan alueella ulkomaalaisen yhtiön tulee täyttää 13 eri hallintoalueen vaatimukset. Kanada on myös yksi harvoista OECD-maista, joilla on vielä rajoituksia ulkomaalaisomistukselle televiestintäalalla. Operaattoreiden tulee olla kanadalaisomistuksessa tai -valvonassa olevia yhtiöitä. Ulkomaalaisten toimijoiden rooli rajoittuu siten televiestintäpalvelujen jälleenmyyntiin ja satelliittipalvelujen tarjoamiseen.

Investointien ja pääomaliikkeiden sääntely

Suoriin ulkomaisiin investointeihin kohdistuvien rajoitusten tiukkuuden suhteen Kanada sijoittuu OECD:n tekemissä vertailussa kärkimaiden joukkoon. Vaikeimmin saavutettavat sektorit ulkomaalaisille ovat tämän mukaan lentoliikenne ja televiestintä. Muita tiukemmin rajoitettuja aloja ovat rahoituspalvelut ja sähkönjakele sekä oikeudelliset ja kirjanpitoalvelut. Rajoitukset pitävät usein sisällään muun muassa omistajuutta ja liikkeenjohdon kansalaisuutta ja asuinmaata koske-

via määräyksiä sekä tiukkoja vaatimuksia viisumien ja työ- ja oleskelulupien saannissa. Väljemmin säädeltyjä aloja taas ovat matkailu, rakentaminen, tehdasteollisuus ja jälleenmyynti.

Toisaalta Maailmanpankin vertailujen mukaan Kanada on liiketoiminnan kannalta yksi ongelmattomimpia maita maailmassa. Lisäksi investointi Kanadan markkinoille tarjoaa ulkomaalaisille sijoittajille pääsyn myös NAFTA:n markkinoille.

Provinssien välisiä kaupan esteitä halutaan poistaa, kehitystä työvoiman liikkuvuuden suhteen

Yksi seuraus provinssien merkittävästä toimivallasta kauppapolitiikassa on se, ettei Kanadassa ole täyttä vapaakauppaa maan sisällä. Ongelmaa on pyritty korjaamaan liittohallituksen ja provinssien välisellä sisäisen kaupan sopimuksella, jonka tarkoitus on "alentaa ja mahdollisuuksien mukaan poistaa henkilöiden, tavaroiden, palvelujen ja investointien vapaan liikkumisen esteitä avoimien, tehokkaiden ja vakaiden sisämarkkinoiden luomiseksi". Asiassa on edistytty hitaasti, joskin viime aikojen kehitys on kasvattamassa toiveita. Albertan ja Brittiläisen Kolumbian välillä solmittiin "vapaakauppasopimus" Trade, Investment and Labour Mobility Agreement (TILMA), joka tuli voimaan huhtikuun alussa vuonna 2007. Sopimuksella poistetaan kaupan, investointien ja työvoiman liikkumista rajoittavat esteet näiden kahden provinssin välillä. Myös Ontario ja Québec ovat suunnitelleet samanlaisen sopimuksen solmimista. Huhtikuun alussa 2009 astui voimaan sopimus, joka tekee mahdolliseksi työvoiman vapaan liikkumisen koko liittovaltion alueella. Taloudelliset tutkimuslaitokset ovat korostaneet, että jäljellä olevien esteiden poistaminen provinssien välisestä kaupasta antaisi Kanadan taloudelle sitä dynamiikkaa, jota se nyt ja jatkossa tarvitsee.

Julkiset hankinnat

Arvioiden mukaan Kanadan liittovaltion hankintojen arvo vuositasona on 1 - 1,5 prosenttia BKT:sta. Muiden julkisten hankintojen (esimerkiksi provinssien tekemät hankinnat) on arvioitu olevan näitä selvästi suuremmat. Kanada on rajannut kaikki jälkimmäisten tahojen tekemät hankinnat WTO-sitoumustensa (GPA) ulkopuolelle. Lisäksi Kanada on rajannut ulkopuolelle koko joukon tavara- ja palveluryhmiä, kuten laivanrakennus, kuljetuspalvelut ja eräät viestintä- ja informaatioteknologialaitteet. Rajaukset ovat varsin laajoja ja sulkevat suurimman osan Kanadassa tehdyistä jul-

kisista hankinnoista ulkomaalaisten ulottumattomiin. On esimerkiksi arvioitu, että EU:n ja Kanadan välillä näiden tekemistä hankinnoista vain noin 10 prosenttiin sovelletaan niiden WTO-sitoumuksia. Vastavuoroisuusperiaatteen mukaisesti EU ei anna Kanadalle pääsyä hankintoihin niillä aloilla, jotka Kanada on sulkenut sitoumustensa ulkopuolelle.

Henkisen omaisuuden suoja

Kanada on mukana WIPO:n Pariisin (patentit) ja Bernin (tekijänoikeudet) konventioissa. Se on myös allekirjoittanut viimeisimmät WIPO-sopimukset (Copyright Treaty ja Performances and Phonograms Treaty), mutta ei ole niitä ratifioinut, koska maalla ei ole voimassa

tarvittavaa lainsäädäntöä. Asiantuntijoiden mukaan Kanadan immateriaalioikeuslainsäädäntö on pahasti puutteellinen. Kolmasosa Kanadassa liiketoiminnassa käytettävistä tietokoneohjelmistoista on väärennöksiä, ja 40 prosenttia kanadalaisista on tietoisesti ostanut piraattituotteita. Myös esitys tekijänoikeuslain uudistamiseksi poikkeaa merkittävästi kansainvälisistä normeista ja esimerkiksi EU-maiden vastaavasta lainsäädännöstä. Lainvoiman saadessaan lakiesitys tarjoaisi väljillä säädöksillään ja useilla poikkeuksillaan Internetin palveluntarjoajille ja etsintätyökaluille suojan näiden rikkoessa tekijänoikeuksia. Se kaventaisi tekijänoikeuden haltijan mahdollisuuksia puolustaa oikeuksiaan online-ympäristössä. EU ja Yhdysvallat ovat ilmaisseet huolensa Kanadan tilanteesta tässä asiassa.

Yleisarvio

Kanadan talouden keskeinen ongelma tällä hetkellä on sama kuin kaikkialla muuallakin, kuinka selvitä syvenevästä taantumasta mahdollisimman vähin vaurioin. Kanadan hallitus yrittää valaa uskoa siihen, että maa on kilpailijoitaan paremmassa asemassa hyvinä aikoina luodun vankan taloudellisen perustansa ansiosta. Yhä useammat asiantuntijat ovat kuitenkin kääntymässä skeptisemmälle kannalle ja kehottavat hallitusta vahvistamaan toimiaan ja kansalaisia varautumaan taantumien pitkittymiseen. Kanadan talouden elpymiseen vaikuttaa merkittävästi taloudellisen tilanteen kehittyminen Yhdysvalloissa.

USA on tällä hetkellä ja myös jatkossa Kanadan ylivoimaisesti suurin kauppakumppani. Kuitenkin viime vuosina Kanadan viennin kasvu eteläiseen naapurimaahan on hidastunut. Vienti on myös ollut energiarekursivetoista. Muiden vientitoimialojen – erityisesti auto- ja metsäteollisuuden – kehitys ei ole ollut läheskään yhtä hyvää. Nämä ovat syitä, miksi Kanada pyrkii avaamaan tuotteilleen uusia markkinoita aktiivisella kauppapolitiikkaansa muiden maiden suuntaan. Yleisesti on katsottu, että NAFTA:n dynamiikka oli jo ennen taantumaa alkanut hiipua. Hyvänä esimerkkinä on, että Kanada joutui taipumaan NAFTA-sääntöjen vastaiseen neuvotteluratkaisuun syksyllä 2006 pitkäaikaisessa sahatavarakiistassa Yhdysvaltain kanssa. Kiista pulpahti uudelleen esille huhtikuussa 2009, kun USA ilmoitti alkavansa kantaa 10 prosentin tuontitullia kanadalaiselta sahatavaralta niin pitkään, kunnes Kanada on suorittanut kansainvälisen välitystuomioistuimen alkuvuodesta sille määräämät maksut. Kanadalaisilla investoijilla on kaikki syyt etsiä

vientikohteita dynaamisemmilta markkinoilta esimerkiksi Latinalaisesta Amerikasta ja Aasiasta.

Kanadan talouden ongelma erityisesti pidemmällä aikavälillä on heikko tuottavuuskehitys, mikä heikentää maan kansainvälistä kilpailukykyä. Vaarana on, että aikaa myöten muiden maiden kiinnostus Kanadaan investointi- ja kauppakumppanina heikkenee. Erään kansainvälisen vertailun mukaan Kanada on muutamassa vuodessa pudonnut kymmenen sijaa makro- ja mikrotalouksien tehokkuuden vertailuissa.

Kanadaan etabloituminen on kuitenkin edelleen myös suomalaisyrityksille kiinnostava sekä helpompi ja edullisempi vaihtoehto kuin sijoittuminen Yhdysvaltoihin. Kysyntää suomalaiselle tietotaidolle ja suomalaistuotteille on kasvavasti monilla sektoreilla. Esimerkiksi Kanadan paperiteollisuus joutuu lähivuosina tekemään mittavia uusia investointeja koneidensa modernisoinniseksi ja konekohtaisen kapasiteetin kasvattamiseksi. Muukin teollisuus joutuu lähivuosina tekemään huomattavia investointeja muun muassa ympäristö- ja ilmansuojeluteknologioiden parantamiseksi. Myös energiantuotantosektorilla on suomalaisille vientituotteille ja erityisosaamiselle jatkossa kysyntää varsinkin tietyissä provinseissa. Lisäksi Kanadan liittohallitus, provinssit ja yliopistot pyrkivät kehittämään korkean teknologian hankkeiden tukemista. Yhteistyön vahvistaminen suomalaisten kanssa tälläkin sektorilla kiinnostaa kanadalaisia. Huomionarvoista suomalaisyritysten ja investoijien kannalta on Kanadassa järjestettävät talviolympialaiset helmikuussa 2010.

BRASILIA

** Ilpo Manninen, Ville Cantell ja Pekka Horttanainen*

Brasilia selviää todennäköisesti meneillään olevasta talous- ja finanssikriisistä keskimääräistä paremmin riippumatta siitä, kuinka kauan sen taantuma kestää. Brasilian vahvuudet, valtavat luonnonvarat, elintarvikkeiden tuotantopotentiaali, energiavarat sekä suuret työvoima- ja kuluttajareservit varmistavat kansainvälisten investojien ja viejien mielenkiinnon Brasiliasta kohtaan jatkossakin. Brasilian hallituksen ja yritysten valtavat teollisuus- ja infrastruktuuri-investoinnit tulevina vuosina avaavat merkittäviä toimitusmahdollisuuksia suomalaisyrityksille. Byrokratia, monimutkainen verojärjestelmä, vanhentunut työ-lainsäädäntö sekä korruptio heikentävät toistaiseksi liiketoimintaympäristöä. Taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus jatkuvat syvinä ja aiheuttavat pidemmällä tähtäimellä riskin vakaudelle.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Kansainvälinen kriisi koettelee Brasiliasta viiveellä

Brasilia on ollut viime vuodet voimakkaalla kasvurallilla, makrotaloudellinen tilanne on ollut vakaa, maan ulkoinen taloudellinen asema on ollut hyvä ja valtiontalous terveellä pohjalla. Tässä suhteessa kriisin ei odoteta aiheuttavan suuria muutoksia lukuun ottamatta taloudellista kasvua, joka on ollut viime kuukaudet negatiivista, ja vuoden 2009 kasvun enustetaan olevan nollan molemmiin puolin.

Viimeaikainen kasvu on perustunut ensisijaisesti voimakkaaseen kotimaiseen kulutuskysyntään sekä investointeihin. Myös ulkomaankaupan suhdanne on ollut hyvä Brasilian tuottamien perushyödykkeiden mennessä hyvillä hinnoilla ja suurilla volyyymeilla kaupaksi etenkin kehittyviin talouksiin. Tältä osin tilanne on huonontumassa. Perushyödykkeiden hinnat ovat viime kuukaudet laskeneet ja viennin volyymin on kärsinyt ulkomaisten talouksien taantumasta tai kasvun hidastumisesta. Kauppataase on pysynyt ja pysyy kuitenkin positiivisena tuonnin supistuessa samanaikaisesti. Vuoden 2008 vienti oli 150 miljardia euroa (kasvua edellisvuoteen 23,2 prosenttia), tuonti 131 miljardia euroa (kasvua 43,6 prosenttia), kauppataase 19 miljardia euroa (30 miljardia vuonna 2007). Sekä viennin että tuonnin odotetaan laskevan kuluvana vuonna noin 23 miljardiin euroon, mutta elpyvän vuonna 2010.

Suorat ulkomaiset investoinnit saavuttivat vuonna 2008 ennätysmäisen 30 miljardin euron tason, mutta niiden odotetaan puolittuvan kuluvana vuonna.

Vaihtotase oli lievästi miinuksella vuonna 2008 (-2,4 prosenttia bruttokansantuotteesta). Vajeen ennakoidaan supistuvan vuonna 2009 vajaan kahteen prosenttiin. Ulkomainen velka kasvoi vuonna 2008 runsaaseen 17 prosenttiin bruttokansantuotteesta, mutta sen ennakoidaan supistuvan tänä vuonna noin 15 prosenttiin. Ulkomaiset reservit tulevat säilymään parin viime vuoden tasolla, noin 150 miljardissa eurossa, mikä antaa Brasilian taloudelle varsin hyvän ulkoisen aseman.

Standard & Poor's uusi tänä vuonna Brasilialle viime vuonna ensimmäistä kertaa myöntämänsä investment grade-statuksen ja perusteli luokitusta Brasilian ulkoisen ja julkisen sektorin taseen merkittävällä parantumisella.

Kuluttajahintainflaatio saavutti vuoden 2008 lopulla asetetun tavoitteen ylärajan (5,9 prosenttia), mutta sen enustetaan palautuvan tänä ja seuraavina vuosina neljän prosentin tasolle. Keskuspankki nosti viime vuonna peruskorkoa kamppailukseen inflaatiopainetta vastaan. Tämän vuoden puolella peruskorkoa on laskettu elvytystarkoituksessa ja laskun odotetaan jatkuvan. Tästä huolimatta reaalikorkotaso säilyy korkeana inflaation laskiessa samanaikaisesti. Pankkien perimät korot yrityksiltä ja kuluttajilta säilyvät kasvua hidastavalla tasolla (30-50 prosenttia vuodessa). Hallituksen vaatimukset korkotason laskusta eivät ole kieliltä osin tehonneet. Päinvastoin, heikko taloudellinen tilanne kasvattaa pankkien riskejä ja painetta pitää korkotaso edelleen korkealla.

** Ilpo Manninen toimii suurlähettiläänä ja Ville Cantell lähetystösihteerinä Suomen suurlähetystössä Brasiliassa. Pekka Horttanainen toimii markkina-analyttikkona Finpron vientikeskuksessa São Paulossa.*

Julkinen talous on joutunut koetukselle verotulojen supistuessa ja hallituksen pyrkimässä pitämään julkiset investoinnit korkealla. Budjettileikkauksia on tehty ei-strategisiksi katsotuilla sektoreilla. Hallitus pitää kuitenkin päättäväisesti kiinni julkisen talouden tasapainosta. Tosin primääriylijäämätavoitetta jouduttiin laskemaan ainakin väliaikaisesti 3,8 prosentin bruttokansantuotteen tasosta 2,5 prosentin bruttokansantuotteen tasolle, millä on tarkoitus vapauttaa voimavaroja vajaat 15 miljardia euroa talouden elvyttämiseen. Nimellinen alijäämä supistuu noin kahden prosentin bruttokansantuotteen tasolle ja tämänkin alle tulevina vuosina.

Hallitus ennakoii julkisen velan supistuvan vajaaseen 40 prosenttiin bruttokansantuotteesta kuluvana vuonna ja supistuvan edelleen muutaman seuraavan vuoden aikana noin 30 prosentin tasolle. Ulkomainen velka pysyttelee noin 15 prosentin tasolla bruttokansantuotteesta, joka on selvästi alle valuuttavarannon.

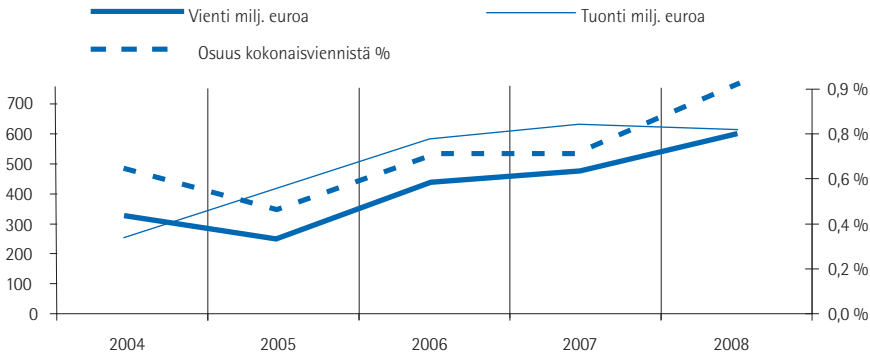
Brasilian rooli Suomen kauppakumppanina kasvussa

Suomen vienti Brasiliaan kasvoi viime vuonna 25 prosentilla edelliseen vuoteen verrattuna. Sen sijaan tuonti säilyi suunnilleen ennallaan. Sekä viennin että tuonnin arvo oli runsaat 600 miljoonaa euroa, eli noin yksi prosentti ulkomaankaupastamme. Brasilia on selkeästi Suomen suurin kauppakumppani Latinalaisessa Amerikassa ja sijalla 21/22 maailman kaikkien maiden joukossa. Neljässä vuodessa Brasilian asema on noussut runsaat kymmenen sijaa kaikkien maiden joukossa.

Pääasialliset vientituotteet olivat paperi sekä koneet ja laitteet ml. telekommunikaatiolaitteet ja pääasialliset tuontituotteet selluloosa, elintarvikkeet, raaka-aineet, etanoli sekä lentokoneet.

Suomalaisyriyten Brasilian-toimintojen liikevaihto oli vuonna 2008 2,7 miljardia euroa (arvio) eli yli ne-

Suomen ja Brasilian välinen kauppa
2004–2008

Lähde: Tullihallitus

linkertainen vientiin nähden. Suomalaisyriyksillä oli noin 20.000 työntekijää Brasiliassa. Siemensin matkapuhelinverkko toiminnan yhdistyminen Nokiaan toi suuren lisäyksen.

Suomalaisyriyten tärkeimmät toimialat ja yritykset Brasiliassa olivat: metsäteollisuusklusteri (Ahlström, Stora Enso, Metso Power, Metso Paper, Ponsse, Pöry, Savcor Forest, Savcor Process), kaivostoiminta (Larox Group, Metso Minerals, Outotec, Tamfelt), energia

(Wärtsilä, Metso Power, Pöry, Metso Automation), telekommunikaatio (Elcoteq, Metso Automation, Nokia, Nokia Siemens, PKC Group, Salcomp, Tecnomen). Muita merkittäviä suomalaisyrityksiä Brasiliassa ovat mm. Dynea, Eltete TPM, Huhtamäki, Kemira, Nordea, Cargotec, Planmeca Group, Glaston Group ja CPS Color. Lisäksi monilla ulkomaalaisomisteisilla, mutta Suomessa tuotantoa harjoittavilla yrityksillä on toimintaa Brasiliassa (Valtra, Rapala, Tellabs, Andritz).

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Demokraattinen hallitusmuoto on vakiintunut Brasiliassa. Demokratia ei kuitenkaan ole siinä mielessä kypsässä vaiheessa, että kansalaiset osallistuisivat laajalti poliittiseen toimintaan tai päätöksentekoon. Poliitiikka on pääasiassa alueellista valtataistelua, josta kansalaiset ovat syrjässä. Äänestysosanotto on korkea äänestyspakon takia.

Poliitikkojen taloudelliset väärinkäytökset ja toistuvat korruptioskandaalit, joihin johtavat poliitikot, oikeuslaitos ja korkeat viranomaiset ovat osallistuneet, ovat nakertaneet poliittisen järjestelmän uskottavuutta. Kansalaisten luottamus poliittisiin instituutioihin on alhainen. Jää vielä nähtäväksi, miten suuren poliittisen riskin vakaalle kehitykselle tämä muodostaa.

Skandaaleista huolimatta presidentti Lula on säilyttänyt poikkeuksellisen suuren kannatuksen, johon yksi syy lienee hyvä taloudellinen kehitys. Hänen suosiolukunsa ovat viime kuukausina hieman supistuneet samalla kun talouskriisi on alkanut koetella kansalaisia. Myös hallituksen kansansuosio on ollut korkealla presidentin suosion vanavedessä.

Presidentin, kongressin (edustajainhuone ja senaatti), osavaltioiden kuvernöörien sekä lainsäädäntöelinten vaalit järjestetään 2010. Vaikka kampanja ei ole virallisesti alkanut, tosiasiallisesti se on jo käynnissä ja kiihtyy vaaleja kohti. Taistelu vallasta on kovaa, jopa häikäilemätöntä, sillä poliittiseen valtaan liittyy merkittäviä taloudellisen vallan elementtejä ja henkilökohtaisen rikastumisen mahdollisuuksia. Vallanvaihdon yhteydessä tulee uusjakoon yli kaksikymmentä tuhatta taloudellisesti merkittävää virkaa tai tointa pankeissa, sääntelyorganisaatioissa, valtion ja osavaltioiden hallinnossa, valtiojohtoisissa yrityksissä ja vastaavissa. Useiden virkojen tai tointen haltijat hallinnoivat miljardien realien päätöksiä. Tämä avaa ovet korruptiolle, joka horjuttaa poliittista vakautta ja häiritsee markkinoiden toimintaa. Seuraavat 2-3 vuotta sisältävät edellä sanotun johdosta kaikenlaisia epävarmuustekijöitä ja päätöksenteon hidastumista. Lainsäädäntötyö on ollut viime ajat jo muutenkin pysähdyksissä epävirallisen vaalikampanjan käynnistyttyä ja kongressin keskittyttyä omien skandaaliensa penkomiseen. Tarpeelliset uudistukset (verotus, poliittinen järjestelmä, julkiset eläkkeet, työläinsäädäntö) ovat saaneet odottaa.

Vuoden 2010 presidentin vaalissa vahvin ehdokas tällä hetkellä on johtavaa oppositiopuoluetta (PSDB)

edustava São Paulon osavaltion kuvernööri José Serra. Mikäli nykyinen presidentin valtuutus PT joutuu oppositioon, on mahdollista, että se radikalisoituu, mikä voisi luoda uusia epävarmuustekijöitä politiikkaan, talouteen ja työmarkkinoille. Hallituksen vaihdos tuskin muuten toisi merkittäviä muutoksia talouspolitiikkaan. Todennäköisesti vaihtuvakin hallitus jatkaisi viime vuosina harjoitettua makrotalouden tasapainoa, vakaata rahan arvoa sekä vakaata julkista taloutta tukevaa politiikkaa.

Vaalituloksesta riippumatta taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus tulevat jatkumaan syvinä ainakin keskipitkällä aikavälillä. Tämä sinällään on riskitekijä poliittiselle vakaudelle, mutta riski voi kasvaa vaalituloksesta riippuen. Jää nähtäväksi, puretaanko ja missä määrin nykyiset sosiaaliset tulonsiirrot kaikkein köyhimmille, jos oppositio voittaa vaalit. Jos näin kävisi, eriarvoisuus voisi jopa syventyä ainakin lyhyellä aikavälillä. Myös taloustilanteella on vaikutuksensa eriarvoisuuden kehitykseen.

Sosiaalisen tilanteen takia väkivaltaisuus on suuri ongelma monissa suurkaupungeissa. Turvattomuus lisää epäihtiävyyttä ja voi jopa vaikuttaa ihmisten halukkuuteen asua ja työskennellä joissain kaupungeissa.

Investointisuunnitelmat tarjoavat mahdollisuuksia

Brasilian hallitus ilmoitti alkuvuodesta 2009 myöntävänsä 35 miljardin euron lainan Brasilian kehityspankille (BNDES), jonka avulla pankki pystyy tarjoamaan lisää edullisia lainoja yrityksille. Merkittävä osa lainasta menee valtiojohtoiselle energiayhtiö Petrobrásille, joka tammikuussa 2009 julkisti 132 miljardin euron suuruisen investointiohjelman seuraavaksi neljäksi vuodeksi.

Investoinnit ovat keskeisen tärkeitä presidentti Lulan hallituksen PAC-kasvunkiihdyttämishohjelmalle. Ohjelman pääpaino on infrastruktuurihankkeissa ja panostamalla lisää ohjelmaan Brasilia pyrkii vastamaan talouskriisin haasteisiin. Kriitikot ovat tosin huomauttaneet, että ohjelmaan sisältyvien hankkeiden käynnistys kestää kauan, eikä ohjelma siksi tarjoa nopeata piristysruisketta taloudelle.

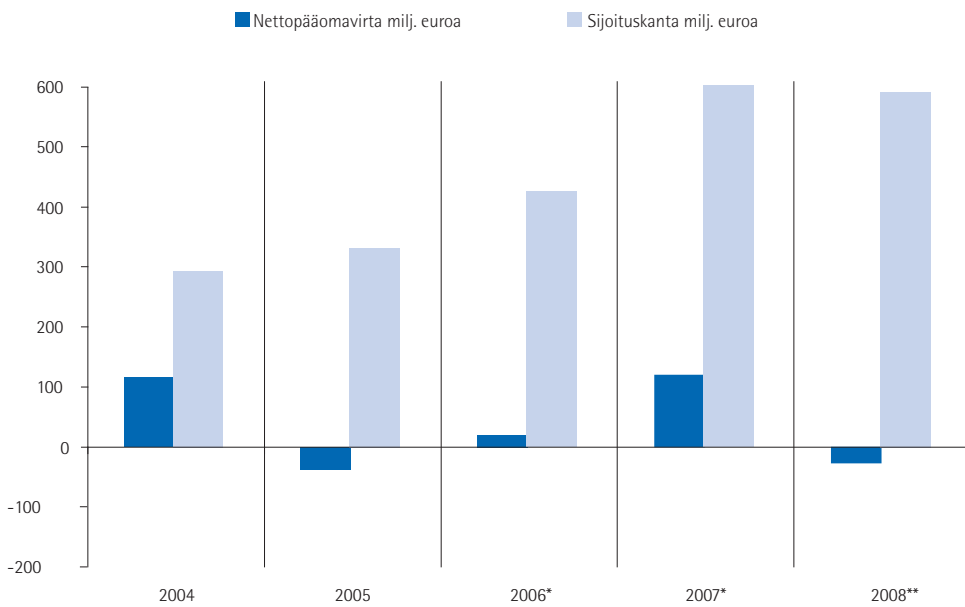
BNDES:n mukaan investoinnit teollisuuteen olisivat vuosina 2009-2012 noin 150 miljardia euroa ja infrastruktuuriin runsaat 100 miljardia euroa. Teollisuusin-

vestoinneista yli puolet meni öljyteollisuuteen. Muita suuria aloja olisivat kaivosteollisuus, auto-, teräs-, petrokemiallinen- sekä elektroniikkateollisuudet kukin vajaalla 10 miljardin euron osuudella. Infrastruktuurihankkeista suurimmat investoinnit menisivät sähköenergiaan (50 miljardia euroa), telekommunikaatioon (25 miljardia euroa), jäte- ja jätevesihuoltoon (runsaat 15 miljardia euroa), teiden rakennukseen (runsaat 5 miljoonaa euroa) ja satamiin (runsaat 2 miljardia euroa). Vaikka suomalaisyrityksiä myös kiinnostavien kai-

vos- ja puunjalostusteollisuuksien investoinnit näyttävät pienentyvän, on teollisuuden, perusinfrastruktuurin ja asuinrakentamisen investointien odotettu vuotuinen kasvuvauhti lähes 10 prosenttia seuraavan neljän vuoden aikana.

Edellä mainitut mittavat investointihankkeet tarjoavat suomalaisille yrityksille runsaasti potentiaalisia liiketoimintamahdollisuuksia.

Suomesta Brasiliaan tehdyt suorat sijoitukset, 2004–2008

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakkoarvio

Sääntely-ympäristön kehitys

Byrokrazia ja verotus riippakivinä

Maailman talousfoorumi (World Economic Forum) julkaisemassa vuoden 2008 kilpailukykyvertailussa Brasilia oli sijalla 64. Vuotta aikaisemmin Brasilian sijaluku oli 72. Vertailussa oli mukana yhteensä 134 valtiota. Parhaiten Brasilia menestyi markkinoiden kooka, yksityissektorin kehittyneisyyttä ja innovaatioita vertailtaessa.

Maailmanpankin tekemän selvityksen mukaan uuden yrityksen perustaminen Brasiliassa vaatii 18 toimen-

pidettä ja kestää keskimäärin 152 päivää. Verojärjestelmän monimutkaisuuden vuoksi keski-suuri yritys joutuu käyttämään veroasioihin keskimäärin 2600 tuntia vuodessa. Yrityksen perustamiseen liittyy useita erityismääräyksiä ja rajoituksia, jotka koskevat mm. yritykseltä vaadittavaa omaa pääomaa sekä työllistettävien vähimmäismäärää. Viisumien sekä oleskelu- ja työ lupien saanti on hidasta ja hankalaa. Useat suomalaiset yritykset ovat kohdanneet ongelmia lyhytaikaisen työ lupien saannissa asennustöiden yhteydessä. Taustalla on Brasilian halu varmistaa brasilialaisen työvoiman käyttö. Merkittävä ongelma ovat myös kor-

keat tullitariffit ja muut tuontiin liittyvät maksut. Ongelmia aiheuttavat lisäksi tullausten hitaus ja byrokraattisuus sekä tulliluokittelujen epäselvyys.

Korkea verotus ja verolainsäädännön monimutkaisuudet ovat Brasilian merkittävimpiä ongelmia ja kasvun esteitä. Liittohallituksen lisäksi maan 26 osavaltiota on veronkanto-oikeus, esim. tietyssä osavaltiossa valmistetuilla tuotteilla on usein sen alueella alempi liikevaihtovero. Kokonaisveroaste on lähes 40 prosenttia. Verokuorma kohdistuu erityisesti yrityksiin. Myös työlainsäädäntö on hyvin jäykkää, minkä vuoksi muun muassa henkilöstön erottaminen on usein vaikeata. Osittain näiden tekijöiden seurauksena harmaan talouden osuus on hyvin suuri, useiden arvioiden mukaan lähes 40 prosenttia koko taloudesta. Kaikkiaan yli 40 prosenttia työvoimasta ei ole asianmukaisesti rekisteröitynä, ja arviolta noin 70 prosenttia pienistä yrityksistä ei maksa verojaan.

Osana Euroopan Unionin markkinoillepääsystrategiaa EU-maiden suurlähetystöt Brasiliassa kartoittivat vuoden 2008 aikana eurooppalaisten, maassa toimivien yritysten kokemia kaupan esteitä. Euroopan komission edustusto teki yhteenvedon kartoituksessa ilmenneistä, yhteensä 86 yksittäisestä kaupan esteestä ja asia oli esillä EU:n ja Brasilian välisen strategisen kumppanuuden toisessa huippukokouksessa, joka järjestettiin Rio de Janeirosa joulukuussa 2008. Komissio jatkaa selvityksessä ilmenneiden kaupan esteiden käsittelyä yhteistyksissään Brasilian viranomaisten kanssa.

Brasilian tullitariffit ovat kehitysmaaksi kohtuullisella tasolla, mutta selvästi teollisuusmaita korkeampia. Kaikki teollisuustuotteet huomioon ottaen keskimääräinen sovellettu tullitaso on hieman yli 10 prosenttia. Korkeimpien sidottujen tullien taso on 35 prosenttia. Näitä sovelletaan autoihin ja autoteollisuuden tuotteisiin sekä tekstiileihin ja jalkineisiin. Tekstiilien ja jalkineiden kohdalla pääasiallinen tavoite on estää kiinalaisten tuotteiden maahantuontia. Myös koneet ja traktorit ovat hyvin suojeltuja, tullitason ollessa 14 prosenttia.

Kaupan tekniset esteet yleisellä tasolla ovat ongelma ja on oletettavissa, ettei niiden käyttö ainakaan vähene nykyisestä. Brasiliassa on lisäksi useita omia standardeja ja niistä monet vaihtelevat osavaltioittain, kuten lainsäädäntökin. Kaikkiaan erilaisia standardeja on noin 700 ja vain 10 prosenttia on ISO- tai IEC-järjestelmien mukaisia. Eurooppalaisten yritysten raportoimat kaupan esteet ja muut ongelmat liittyvät useimmiten maatalous- ja kalatuotteisiin, auto- ja

lääketeollisuuden tuotteisiin sekä tekstiileihin ja jalkineisiin. Horisontaalisia ongelmia ovat olleet mm. ei-automaattinen tuontilisensiointi, tuontituotteiden minimihinnat sekä tariffien epävakaus. Brasilia vaatii ei-automaattisia tuontilisenssejä useiden tuotteiden kohdalla. Voimassaoleva lista julkaistaan ulkomaankauppaministeriön virallisissa tiedotteissa.

Brasilia on aktiivinen kauppapoliittisten instrumenttien käyttäjä. Brasilia on entisestään lisännyt polkumyynti-instrumentin käyttöä ja on EU:n osalta maailman kolmanneksi suurin instrumentin käyttäjä Intian ja Yhdysvaltojen jälkeen.

Brasilian keskuspankki on pyrkinyt hillitsemään dollarin vahvistumista suhteessa realiin ja viennin hiipumista käyttämällä Brasilian valuuttavaran myymällä dollareita ja myöntämällä lainoja vientiyrityksille. Euroopan komission edustusto on ilmoittanut tutkivansa ovatko vientiyrityksille myönnettävät lainat Brasilian WTO-sitoumusten mukaiset. Brasilia heikentää monella tavalla myös omien vientiyritystensä kilpailukykyä kansainvälisillä markkinoilla (muun muassa raskas verotus, kallis ja kankea työlainsäädäntö, byrokraatia ja muut erityisvaatimukset).

Brasilia on 1990-luvun lopulta alkaen muuttanut politiikkansa avoimemmaksi ulkomaisia sijoittajia kohtaan. Yleisiä rajoitteita voittojen kotiuttamiselle ei ole niiden investointien osalta, jotka on rekisteröity keskuspankkiin. Joillekin sektoreille ulkomaisia investointeja ei kuitenkaan sallita tai näihin liittyy huomattavia rajoituksia. Merkittävimpiä näistä ovat finanssipalvelut, kuljetussektori ja kaivostoiminta. Brasilian keskushallitus ei käytännössä enää tarjoa minkäänlaisia kannustimia ulkomaisille investoijille. Maassa ei ole enää todellisia erityisalueita lukuun ottamatta Amazonasin osavaltiossa Manauksessa sijaitsevaa aluetta, jonne on 1960-luvulta lähtien houkuteltu yli 400 kokoonpano- ja muuta tehdasta. Vuonna 2008 ulkomaisille kiinteätuotetuille sijoituksille, mukaan lukien valtion obligaatiot, asetettu 1,5 prosentin transaktiovero (IOF) päätettiin puolittaa 0,75 prosenttiin alkuvuodesta 2009.

Henkisen omaisuuden suoja edelleen heikko

Henkisen omaisuuden suoja on Brasiliassa heikko; monien kansainvälisten selvitysten perusteella Brasilia on yksi ongelmallisimpia maita tässä suhteessa erityisesti otettaessa huomioon markkinoiden koko ja merkitys. Ongelmia on erityisesti maataloustuotteiden, mutta myös tekstiili-, musiikki- ja elokuvat tuotteiden kohdal-

la. Ongelmana ei ole niinkään puuttuva lainsäädäntö, vaan puuttuvat resurssit valvoa lainsäädännön toteutumista. Patenttilain-säädäntö puolestaan takaa vain lyhytaikaisen suojan, jollei tuotantoa aloiteta Brasiliassa.

Kansainvälisesti vertailtaessa Brasilian oikeusjärjestelmä toimii huonosti. Oikeustapaukset kestävät hyvin pitkään ja rankaisemattomuus on yleistä. Oikeuslaitoksen hitaudesta ja tehottomuudesta johtuen on suositeltavaa käyttää välimiesmenettelyä, jota järjestää esimerkiksi São Paulon amerikkalainen kauppakamari.

Yleisarvio

Brasilia tulee säilymään suomalaisia kiinnostavana markkinana ja investointikohteena tulevina vuosina. Sen merkitys voi jopa kasvaa, varsinkin jos se selviää meneillään olevasta talous- ja finanssikriisistä keskimääräistä nopeammin ja vähemmin vaurioin, kuten yleisesti ennakoidaan. Brasilian talouden valtava koko, sen runsaat luonnonvarat, elintarvikkeiden ja energian tuotantopotentiali sekä suuret tekeillä olevat investoinnit infra-struktuuriin, öljyteollisuuteen ja offshore-hankkeisiin tarjoavat runsaita toimitus- ja investointimahdollisuuksia suomalaiselle elinkeinoelämälle.

Tulevien vaalien tuloksesta riippumatta Brasilian hallitus tulee jatkamaan makrotalouden ja rahan vakautta

tukevaa ja valtiontalouden tasapainoon perustuvaa talous-, raha- ja finanssipolitiikkaa. Kiihkeä vaalikampanja ja vaalien jälkeinen aika lykkäävät kuitenkin tarpeellisten reformien tekoa. Opposition voitto vaaleissa voisi myös lisätä rauhattomuutta politiikassa ja työmarkkinoilla. Syvä taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus jatkuu ja luo oman risksä poliittiselle vakaudelle.

Brasilian hallinnon ominaispiirteet, kuten raskas byrokratia, monimutkainen verotus, vanhentunut työlainsäädäntö, oikeuslaitoksen hitaus sekä heikko henkisen omaisuuden suoja, tulevat jatkossakin hankaloittamaan taloudellista kanssakäymistä.

MEKSIKO

** Nina Jaakkola ja Seppo Tunturi*

Meksikon talous on vakaalla pohjalla, inflaatio kohtuullinen ja luottokelpoisuus hyvä. Lisäksi Meksikon edullinen sijainti Pohjois- ja Etelä-Amerikan välimaastossa, jäsenyys NAFTAssa sekä laaja vapaakaup-paverkosto vahvistavat sen asemaa. Suuri riippuvuus Yhdysvaltain markkinoista heikentää kuitenkin talousnäkyymiä kansainvälisen taloustaantumana aikana. Presidentti Felipe Calderónin hallinto asetti kuusi-vuotiskautensa 2006–2012 tavoitteeksi neljän - kuuden prosentin vuotuisen talouskasvun, mikä tämänhetkisten näkymien valossa on jäämässä kahteen prosenttiin. Calderónin hallinto on kahden ensimmäisen vuotensa aikana vienyt läpi talouskasvun ja kilpailukyvyyn säilyttämiseen tähtääviä aloitteita. Heinäkuussa 2009 järjestetään kongressin 500-jäsenen alahuoneen vaalit. Vaalien jälkeiset valtasuhteet hallituksen ja opposition välillä vaikuttavat ratkaisevasti myös talouden uudistuspolitiikan jatkumiseen. Perinteisen kokoonpanoteollisuuden rinnalle Meksikoon halutaan myös lisäarvoa tuottavia sijoituksia. Ulkomaisten yritysten huolenaiheina ovat maan turvallisuustilanne, rikollisuus, oikeusjärjestelmän tehottomuus sekä yritystoimintaa hankaloittavat byrokratia ja korruptio.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Hidas talouskasvu tyrehtymässä

Meksikon talous on ollut kasvusuunnassa vuodesta 2002 lähtien, mutta kasvu on ollut liian hidasta ratkaistakseen yhteiskunnallisia ongelmia tai vähentääkseen köyhyyttä. Vuonna 2008 bruttokansantuotteen kasvu oli vain 2,8 prosenttia ja sitä hidasti erityisesti loppuvuodesta alkanut taantuma.

Meksikon talous on vahvasti riippuvainen Yhdysvaltojen taloudesta ja sen vuoksi pohjoisnaapurin taantuma heijastuu voimakkaasti myös Meksikoon. Kuluvana vuonna hallitus arvioi talouden supistuvan 3,3 – 3,7 prosenttia, mutta sitäkin pidetään varovaisena arvioina. Tätä kirjoitettaessa Meksikoa riivaavan A(H1N1)-influenssaepidemian vaikutukset voivat supistaa taloutta vielä enemmän, ensiarvioiden mukaan 0,3 – 1,0 prosenttia. Influenssaepidemian pitkäaikaiset vaikutukset eivät ole ennakoitavissa esimerkiksi Meksikoon suuntautuvaan matkailuun, joka on maan neljänneksi tärkein tulonlähde öljyn, ulkomailla asuvien meksikolaisten rahalähetysten ja suorien ulkomaisten investointien jälkeen. Meksikon valtionvarainministeriö arvioi vuodesta 2009 tulevan vaikean ja Kansainvälisen valuuttarahasto IMF:n mukaan talouden elpyminen alkaisi vähitellen vuonna 2010 talouden kasvaessa enintään prosentin verran.

IMF:n käyttämän ostovoimakorjatun bruttokansantuotevertailun mukaan Meksiko on nyt maailman 11. suurin kansantalous ja samalla maailman suurin espanjankielinen kansantalous. 108 miljoonan asukkaan Meksikon talous nousee näin väestöpohjansa ansiosta vertailussa ensimmäistä kertaa ohi Espanjan. Espanjan ostovoimakorjattu BKT on 30 620 USD:a henkeä kohden, kun se, Meksikossa on vain 14 750 USD:a.

Meksikon peso on menettänyt noin neljänneksen arvostaan vuoden 2008 elokuun jälkeen ja valtio on myynyt dollarivarantojaan suurempien heilahtelujen estämiseksi. Korjaavana toimenpiteenä Meksikon keskuspankki alensi korkoja tammikuussa.

Meksiko on 2000-luvulla noudattanut kestäviä makrotaloudellisia käytäntöjä. Hallitus on maksanut vakaasti valtion velkaa ja Meksiko on tällä hetkellä eräs vähiten velkaantuneista OECD-maista, velka on vain 11,5 prosenttia kansantuotteesta. Tämä luku ei kuitenkaan paljasta koko ulkoisen velan kuvaa, sillä valtion öljy-yhtiö PEMEX on ottanut paljon kansainvälistä velkaa investointiensä rahoittamiseksi. Meksikon ulkomainen kokonaisvelka vuonna 2008 oli 26,0 prosenttia BKT:sta. On myös huomioitava valtion kotimaisen velan voimakas kasvu. Kasvaneiden öljytulojen ja siirtolaisten rahalähetysten ansiosta maan valuuttavarannot kasvoivat viime vuonna 85,4 miljardiin dollariin ja

** Nina Jaakkola työskentelee Finpron vientikeskuksen päällikkönä Meksikossa ja Seppo Tunturi ministerineuvoksena Suomen Meksicon suurlähetystössä.*

Meksikolla on maailman 15. suurimmat valuuttavarannot. Meksikon valuuttavarannot ovat suuremmat kuin valtion velka.

Budjettialijäämä vuonna 2008 oli 1,4 prosenttia bruttokansantuotteesta. Meksikon keskuspankin noudattaessa tiukkaa rahapolitiikkaa myös inflaatio on pysynyt kohtalaisesti kurissa. Vuonna 2008 inflaatio nousi kuitenkin 6,53 prosenttiin pysytelyään edeltävät vuodet kolmen–neljän prosentin tasolla. Inflaation kohoamiseen vaikutti erityisesti vuoden ensimmäisen puoliskon aikana maailmanlaajuinen elintarvikkeiden, etenkin viljojen ja maitotuotteiden, hinnannousu sekä myös tuotantokustannuksia kohottanut metallien ja energian hinnannousu.

Viime vuonna Meksikon viennin arvo oli 291 miljardia dollaria ja tuonnin arvo 308 miljardia dollaria. Vienti kasvoi 7,2 prosenttia ja tuonti 9,5 prosenttia. Suurin osa tuonnista ja viennistä perustuu kuitenkin Yhdysvaltain rajan yli tuotaviin maquiladorateollisuuden komponentteihin ja sinne takaisin vietäviin valmiisiin tuotteisiin sekä raakaöljyyn. Koko viennistä noin 80 prosenttia suuntautuu Yhdysvaltoihin ja Meksiko onkin Yhdysvaltojen toiseksi tärkein kauppakumppani Kanadan jälkeen. Tärkeimpiä vientiartikkeleja Yhdysvaltoihin ovat autot, televisiot, elektroniikka ja öljy.

Meksikon talous on riippuvainen Yhdysvaltojen taloudesta, joten tämän talouskasvun hidastumisella on vaikutuksia myös Meksikon talouteen. Meksikon omat sisämarkkinat ovat kuitenkin aiempaa dynaamisempia, maassa on enemmän rahoitusta yksityiselle sektorille ja julkisen sektorin investoinnit ovat huomattavat infrastruktuuriin ja asuntoihin. Pysyäkseen kilpailukykyisenä Meksikon pitää laajentaa vientimarkkinoitaan, alentaa energia- ja työvoimakustannuksia ja kasvattaa muualta kuin öljytuloista tulevaa verokertymää.

Suoria ulkomaisia investointeja on virrannut Meksikoon keskimäärin 17,2 miljardia dollaria vuodessa 1990-luvun puolivälistä lähtien, pääosin kokoonpanoteollisuuden (maquiladorateollisuus) ja finanssisektorille. Meksiko vetää puoleensa ulkomaalaisia sijoituksia seuraavista syistä: maan strateginen sijainti Yhdysvaltojen naapurissa, vakaa dollarisidonnainen talous, maantieteellinen, kielellinen ja kulttuurillinen läheisyys muihin Latinalaisen Amerikan maihin, laaja vapaakauppa-verkosto, sijainti kahden valtameren välissä, suuri sisämarkkina (108 miljoonaa kuluttajaa ja nouseva elintaso), koulutettu ja edullinen työvoima,

sekä runsaat luonnonvarat kuten öljy ja mineraalit. Viime vuonna investointeja tuli maahan 20 miljardia dollaria, 11 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Suorista investoinneista noin 60 prosenttia oli kotoisin Yhdysvalloista.

Kestävän talouskasvun saavuttamiseksi meksikolaista yhteiskuntaa ja taloutta olisi kuitenkin uudistettava perusteellisesti. Uudistusten puutteessa Meksikon kilpailukyky on heikentynyt. Vuonna 2008 Meksiko oli kansainvälisessä kilpailukykyvertailussa (WEF) 117 maan joukossa sijalla 60. Edellisvuodesta Meksiko putosi kahdeksan sijaa. Meksiko työskentelee aktiivisesti liiketoiminnan helpottamisen suhteen mutta vuonna 2008 voimaan tullut uusi yritysvero vaikutti siihen että Meksiko putosi sijalta 44 sijalle 56 Maailmanpankin Doing Business -raportissa.

Työttömyysaste on edelleen alhainen, 4,32 prosenttia vuoden 2008 lopussa, mikä ei tosin kerro koko totuutta, sillä maassa on vajaatyöllisyyttä eli työstä ansaittu palkka ei ole riittävä, työ on osa-aikainen tai se on harmaan talouden alueella.

Lainojen korkotasoa on Latinalaisen Amerikan alhaisin, 5,69 prosentin luokkaa vuonna 2008 OECD:n mukaan. Tämä on luonnollisesti aktivoinut Meksikon sisämarkkinoita ja investointeja. IMF:n mukaan Meksikon ostovoimakorjattu bruttokansantuote asukasta kohden on Latinalaisen Amerikan korkeimpia, 14,750 USD. Meksikossa on edelleen suuret tuloerot, mutta maahan on muodostunut myös selvä keskiluokka: 8,36 miljoonaa meksikolaista ansaitsee yli 7,500 USD kuussa, 15,07 miljoonaa 3,100–7499 USD kuussa, 18,7 miljoonaa 1,100–3,099 USD kuussa, 35,1 miljoonaa 800–1,099 USD kuussa ja loput ansaitsevat alle 799 USD kuussa.

EU-vapaakauppasopimus teki Meksikon houkuttelevaksi suomalaisyrityksille

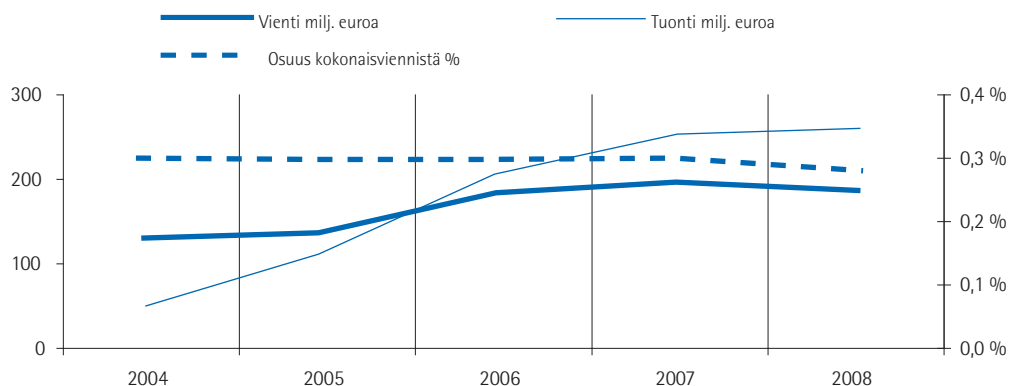
Meksikon ja EU:n vapaakauppasopimus on ollut voimassa vuodesta 2000 lähtien ja viimeiset tullit teollisuustuotteista poistuivat vuoden 2007 alusta. Suomalaisen yritysten mielenkiinto Meksikoa kohtaan on lisääntynyt sopimuksen seurauksena, vaikkakin viennin volyymissä on ollut suuria vuotuisia vaihteluja. Viime vuonna Suomen viennin arvo Meksikoon oli 179 miljoonaa euroa (vähennystä 10 prosenttia). Tuontimme Meksikosta kasvoi viisi prosenttia ja sen arvo oli jo 264 miljoonaa euroa. Suomen ja Meksikon välinen kauppa kääntyi vuodesta 2006 lähtien ylijäämäiseksi Meksikolle. Pääsyinä kaupan kääntymiseen Meksikolle ylijäämäiseksi olivat metallien hintojen nousu sekä

matkapuhelimien, komponenttien ja moottoriajoneuvojen tuonnin kasvu.

Kokonaisviennistämme Meksiko edustaa 0,3 prosenttia. Suomesta Meksikoon vietiin etupäässä koneita ja kuljetuslaitteita (48 prosenttia viennistä) ja paperia (30,7 prosenttia) sekä kemiallisia tuotteita (7,8 prosenttia). Samoin tuonnista koneet ja kuljetuslaitteet olivat suurin ryhmä (67,9 prosenttia) sisältäen autoja (40,3 prosenttia) ja telekommunikaatiolaitteita (17,9 prosenttia). Lisäksi Meksikosta tuotiin Suomeen muun

muassa raaka-aineita (17,5 prosenttia) esim. rautamalmi, kemikaaleja, erilaisia valmistustuotteita ja jonkin verran elintarvikkeita ja hedelmiä. Suomalaisyritysten välillinen vienti Meksikoon on arvioitu jopa kaksin- tai kolminkertaiseksi suoraan vientiimme verrattuna. Osa siitä tapahtuu NAFTA-sopimuksen puitteissa Yhdysvaltojen kautta, ja osa Euroopasta, Yhdysvalloista tai muualta maailmassa sijaitsevilta tehtailta. Pari vuotta sitten Meksiko nousi Chilen ohi Suomen toiseksi tärkeimmäksi kauppakumppaniksi Latinalaisessa Amerikassa Brasilian jälkeen.

Suomen ja Meksikon välinen kauppa 2004–2008

Lähde: Tullihallitus

Meksikossa toimii noin 30 suomalaisyrityksen tytäryhtiötä, joista kolmellatoista on maassa yksi tai useampi tuotantolaitos. Sen lisäksi noin 80 yrityksellä on Meksikossa paikallinen edustaja. Tällä hetkellä suurimmat työnantajat ovat Nokian matkapuhelintehdas ja Perloksen tehdas Reynosassa ja Elcoteqin tehdas Monterreyssä. Suorien suomalaisten sijoitusten määrä Meksikossa on Suomen Pankin tilastojen mukaan noin

250 miljoonaa euroa. Suomalaisyritysten palveluksessa on noin 6 500 työntekijää ja liikevaihto noin 800 miljoonaa euroa.

Suomen ja Meksikon välinen investointisopimus astui voimaan elokuussa 2000. Kaksinkertaisen verotuksen estävä sopimus on ollut voimassa vuoden 1999 alusta lähtien.

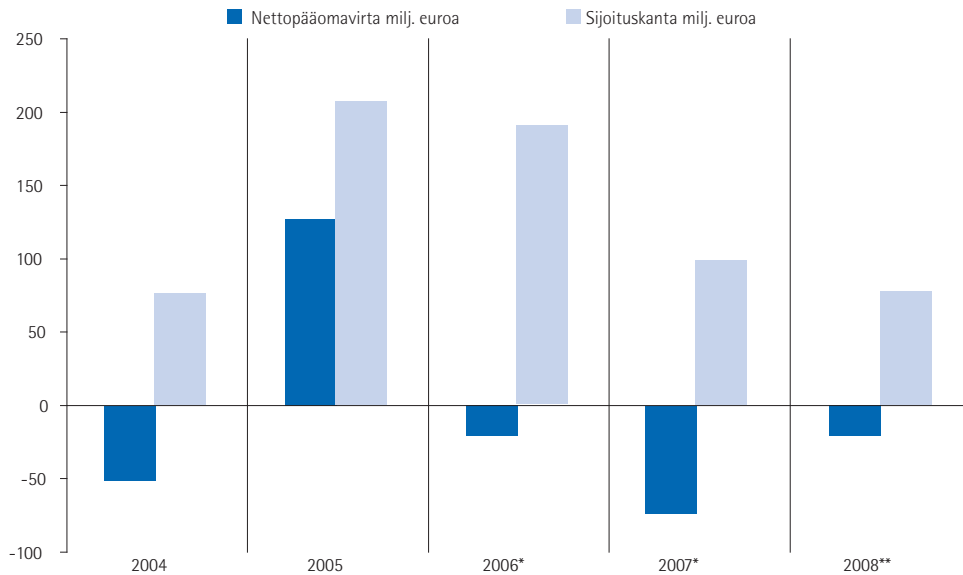
Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Muuttuvatko puolueiden voimasuhteet vuoden 2009 vaaleissa?

Meksikon poliittinen järjestelmä rakentui 71 vuoden ajan yhden valtiopuolueen, Institutionaalisen vallankumouspuolueen (Partido Revolucionario Institucional, PRI) varaan. Meksiko on kuitenkin avautunut ja demokratisoitunut 2000-luvulla. Vuoden 2006 joulu-

kuussa valtaan astunut Felipe Calderón on jo toinen presidentti, jonka taustapuolue ei ole PRI, ja puoluekentällä onkin kolme suurin piirtein tasavahvaa pelaa-jaa: Calderónin oikeistolainen PAN (Partido de Acción Nacional), PRI ja siitä aikanaan irronnut vasemmistopuolue PRD (Partido de la Revolución Democrática). Senaatin ja edustajainhuoneen vaaleissa PAN sai kolmanneksen äänistä ja PRD sekä PRI molemmat hieman

Suomesta Meksikoon tehdyt suorat sijoitukset, 2004-2008

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakoarvio

alle 30 prosenttia. Presidentti Calderónin puolueella ei siis ole selkeää enemmistöä kongressissa, joten sen pitää hakea tukea muilta puolueilta joko tapauskohtaisesti tai jonkinlaisena koalitiona.

Presidentti Calderónin kahta ensimmäistä vuotta on sävyttänyt PRD:n ja puolueen presidenttiehdokas López Obradorin haluttomuus hyväksyä niukkaa vaalitappiota. Presidentin asema ja suosio ovat kuitenkin kauden aikana pysyneet suhteellisen vakaana, kun taas häiriköksi meksikolaisten silmissä leimautunut López Obrador on vetänyt myös puolueensa suosion alamaihin. Calderón on kyennyt viemään eteenpäin uudistushankkeita, joihin lukeutuvat verouudistus, vaalilain uudistus, energiareformi, oikeuslaitoksen uudistus sekä taistelu huumeita ja väkivaltaa vastaan. Kaikki uudistukset eivät pureudu syvälle ongelmien ytimeen, mutta niiden uskotaan kuitenkin vaikuttavan myönteisesti talouden dynaamisuuteen ja kilpailukykyyn.

Heinäkuussa 2009 järjestettävissä vaaleissa valitaan kongressin 500-paikkainen alahuone. Nämä vaalit ovat tärkeä mittari valtuutettujen kannatukselle myös vuoden 2012 presidentinvaaleja ajatellen. Presidentin PAN-puolue on ennusteiden mukaan menettämässä suurimman puolueen asemansa entiselle valtuutu-

lueelle PRI:lle, mikä saattaisi vaikeuttaa puolueiden välistä yhteistyötä lainsäädäntötyössä hidastaen myös uudistushankkeita. PRI:n tavoite on joka tapauksessa vuoden 2012 presidentinvaaleissa, jolloin se aikoo palata vallan kahvaan 12 vuoden tauon jälkeen.

Meksikolaisen yhteiskunnan ongelmia

Meksikolaisessa demokratiassa on edelleen selkeitä puutteita. Se näkyy ihmisoikeuksien loukkaamisena, viranomaisten (erityisesti poliisivoimien) mielivaltana sekä rankaisemattomuutena. Oikeuslaitos kaipaa kiipeästi uudistamista varsinkin osavaltio- ja paikallistasolla, missä se on usein kytköksissä valtaapitäviin.

Korruptio on laajalle levinnyttä. Transparency Internationalin 180 maata vertailevassa korruptiotutkimuksessa vuonna 2008 Meksiko sijoittui sijalle 72. Meksikolaisista yrityksistä 43 prosenttia tunnustaa maksavansa säännöllisesti lahjuksia viranomaisille ja erilaisille valtionyrityksille. Yksi korruption seurauksista on piraattituotteiden massiivinen laiton maahan-tuonti ja tuotanto, joka puolestaan ruokkii yhä suuremmaksi kasvanutta harmaata taloutta. Parina viime vuonna pääkaupungissa on tehty näyttäviä isuja piraattituotteiden ja varastetun tavarann myyntipisteisiin

osana nykyhallinnon laajempaa järjestäytyneen rikollisuuden ja huumekaupan vastaista taistelua.

Meksikossa vallitsee tiedotusvälineiden vapaus, joka ei kuitenkaan käytännössä aina toimi. Kriittiseen lehdistöön kohdistetaan varsinkin syrjäisemmissä osavaltioissa lujaakin painostusta. Freedom Housen 195 maan lehdistönvapausvertailussa vuonna 2008 Meksiko sijoittui sijalle 106. Vuodesta 2000 lähtien Meksikossa on murhattu yli kolmekymmentä toimittajaa. Murhien taustalla on useimmissa tapauksissa maata vaivaava huumerikollisuus, joka on levinnyt pohjoisrajalta eri puolille maata. Siihen kytkeytyy usein myös paikallisten poliisivoimien korruptio ja joskus myös suoranaista yhteistoimintaa huumemaafioiden kanssa. Mafioiden reviiritäistelu vaati lähes kuusi tuhatta uhria pelkästään vuoden 2008 aikana eikä väkivalta ole osoittanut taantumisen merkkejä vuoden 2009 alkupuolella. Väkivalta ja rikollisuus – järjestäytyneet ja tavalliset – on ulkomaalaisten yritysten pysyvä huolenaihe.

Sääntely-ympäristön kehitys

Rakenteelliset uudistukset tarpeen

Meksikolla ja presidentti Calderónin hallinnolla on monia haasteita edessä: talouskasvuun ja kilpailukykyyn säilyttäminen edellyttäisivät työreformia, veroreformia, energiareformia sekä opetus- ja oikeussektorien reformeja. Hallituksen kahden ensimmäisen toimintavuoden aikana monia uudistushankkeita saatiinkin liikkeelle, mutta poliittisen konsensuksen hinta oli se, että ne jäivät sisällöltään vielä köykäisiksi.

Opetussektorin kehittäminen on avainasemassa: Meksikon inhimillisen pääoman arvo on OECD-maiden alhaisin, opetusjärjestelmä on tehoton ja resurssit väärin suunnattuja. Pohjois-Meksikossa työvoima on huomattavasti koulutetumpaa kuin etelässä ja osavaltioiden koulutusbudjetit vaihtelevat suuresti. Osavaltioilla on yhteisohjelmia tehtaiden kanssa ammattitaitoisen työvoiman kouluttamiseksi.

Valtion tulojen kasvattamiseksi veropohjaa laajentava veroreformi hyväksyttiin syyskuussa 2007 Meksikon kongressissa. Aiemmin verotulot muodostivat vain 10–12 prosenttia bruttokansantuotteesta ja vain pieni osa, kolmisen miljoonaa kansalaista 45 miljoonasta työkäisestä, maksaa ylipäätään tuloveroa. Verokertymä on OECD-maiden matalin. Myös veronkierto on Meksikon yrityksissä kaksinkertainen OECD-maiden

Edellä olevasta huolimatta on todettava, että Meksiko on yhteiskunnallisesti vakaa maa, jos sitä vertaa useimpiin alueen maihin. Valtava, pääasiassa laitton siirtolaisuus Yhdysvaltoihin on toiminut tärkeänä sosiaalisten paineiden varaventtiilinä; vuosittain lähes puoli miljoonaa meksikolaista muuttaa Yhdysvaltoihin, näistä 300.000 laittomasti. Lisäksi siirtolaisten lähettämät rahalähetykset elättävät kyliin jääneet sukulaiset. Rahalähetysten arvo vuonna 2008 oli 25 miljardia dollaria, mutta FMI arvioi Yhdysvaltain taantumun laskevan määrää 10 prosentilla vuoden 2009 aikana. Yhdysvalloissa latinoväestön työttömyys on kohonnut vuoden 2008 helmikuun 6,3 prosentista vuoden 2009 helmikuuhun mennessä 10,9 prosenttiin. Yhdysvalloissa rakennusteollisuus on perinteisesti työllistänyt huomattavan osan maahanmuuttajista.

Standard & Poor's sijoittaa maan riskiluokituksessaan luokkaan BBB, joka on yhdeksäs 23-portaisella asteikolla. Finnveran maaluokituksessa Meksiko kuuluu luokkaan 2/7 (hyvä maksukyky).

keskiarvoon verrattuna. Veroreformin tavoitteena on nostaa verokertymää 11,7 miljardilla dollarilla ja taistella harmaata taloutta vastaan. Tärkein osa reformia on uusi kiinteä yritysvero ("Impuesto Empresarial a Tasa Unica"), joka korvaa aiemman omaisuusveron. IETU oli 16,5 prosenttia vuonna 2008, se nousi 17 prosenttiin vuonna 2009 ja nousee edelleen 17,5 prosenttiin seuraavina vuosina.

Meksiko on maailman 6. tärkein öljyntuottajamaa, sen päivittäinen öljyntuotanto on 2,8 miljoonaa tynnyriä. Kansallisen öljy-yhtiön PEMEX:in palveluksessa on 141,000 työntekijää ja liikevaihto oli 103 miljardia dollaria vuonna 2007. PEMEX tarvitsee kiipeästi uutta teknologiaa, sillä Cantarellin lähteen öljyvarannot ovat ehtymässä ja Meksikon pitää pystyä hyödyntämään alueellaan olevia syvänmeren öljyvaroja. Edellä mainittujen seikkojen vuoksi öljysektorin uudistus on välttämätön ja Meksikon kongressi hyväksyi lokakuussa 2008 PEMEXin uudistamista koskevan lakipaketin. Se mahdollistaa yksityiset investoinnit öljyreservien kartoituksessa ja öljyntuotannossa, mutta ei jalostuksessa, kuljetuksessa tai varastoinnissa. Uudistusten myötä PEMEX voi ryhtyä hankkimaan syvänmerenporauksessa tarvittavaa teknologiaa ja rahoitusta, mutta nähtäväksi jää, vetävätkö hankkeet ulkomaisia sijoituksia puoleensa.

Valtaosa kaupasta vapaakauppajärjestelyjen piirissä Meksikon vientiä tukee kattava vapaakauppasopimusverkosto, joka kattaa 45 maata ja 1,3 miljardia kuluttajaa Pohjois-Amerikassa, Euroopassa, Latinalaisessa Amerikassa sekä Israelissa ja Japanissa. Yli 90 prosenttia Meksikon kaupasta kuuluu vapaakauppasopimusten piiriin. Tuontitullit ovat 0 ja 35 prosentin välillä.

EU:n ja Meksikon välinen vapaakauppasopimus on osa laajempaa, joulukuussa 1997 allekirjoitettua assosiaatiosopimusta, joka sisältää taloudellisen kanssakäymisen lisäksi poliittisen dialogin ja kehitysyhteistyön. Sopimus parantaa EU-maiden yritysten kilpailuasemaa Meksikon markkinoilla, joille Yhdysvalloilla ja Kanadalla on NAFTA:n ansiosta tulliton pääsy. EU:n ja Meksikon välinen vapaakauppasopimus ei kuitenkaan kata Yhdysvaltain kautta tapahtuvaa tuontia Meksikoon.

Meksiko hyväksyttiin vuonna 2004 Mercosurin assosiaatiojäseneksi, jonka avulla se saa osakseen suosituimmuuskohtelun. Meksikon talouselämällä, varsinkin maataloudella, on hyvin rajoitettu intressi neuvotella vapaakauppasopimus pahimman kilpailijansa Brasilian kanssa.

Keväällä 2009 Meksiko sääti rangaistustullit eräille yhdysvaltalaisuotteille Yhdysvaltain rikottua NAFTA:an liittyviä tavarankuljetussopimuksia. Yhdysvallat keskeytti sovitun pilottikokeilun, jonka piti olla esivaihe meksikolaisrekkojen päästämiseksi raja-alueen ulkopuolelle kuljettamaan meksikolaistuotteita Yhdysvaltojen sisälle. Vastavetona Meksiko sääti 10–45 prosentin tullit yhteensä 90 amerikkalaistuotteelle, joiden viennin arvo oli viime vuonna 2,4 miljardia dollaria.

Dohan kauppaneuvottelukierroksella Meksiko on suuren taloudellisen potentiaalinsa mukainen toimija. WTO:ssa Meksiko kuuluu useisiin ryhmittymiin kuten maataloudessa G20:een ja teollisuustuoteneuvotteluissa keskiryhmään. Pääosin nousevista kehityksimaista koostuvan G20:n yhteistyö keskittyy maatalousneuvotteluissa vaatimuksiin kotimaisen tuen leikkaamisesta ja vientitukien poistamisesta. Dohan kierroksella Meksikon edustaja toimii puheenjohtajana palvelukauppaneuvotteluissa.

EU-teollisuustuotteiden tullit poistuneet kokonaan, tekniset kaupanesteet ongelmana

EU:n ja Meksikon välinen vapaakauppasopimus poisti vuoden 2007 alusta lähtien EU:n teollisuustuotteisiin kohdistetut tullit. Meksikon teollisuustuotteiden vienti EU:n alueelle on ollut tullitonta vuoden 2003 alusta

lähtien. Vuoteen 2010 mennessä lähes 95 prosenttia Meksikon maatalouden tuotteista pääsee EU:n alueelle tullivapaasti. Vastaavasti noin puolet EU:n maatalousviennistä Meksikoon tulee silloin tullivapaaksi.

Sopimus kattaa tullien lisäksi palvelujen vapauttamisen, julkisten hankintojen avaamisen, kilpailua, investointeja ja henkistä omaisuutta koskevat säännöt sekä riitojenratkaisumekanismien. EU ja Meksiko ovat sopineet neuvotteluista maatalouden, investointien ja palvelujen jatkovapauttamisesta. Neuvottelut eivät ole edistyneet toivotulla nopeudella.

Meksikon ja Suomen välistä kauppaa ovat jossakin määrin vaikeuttaneet kansalliset tekniset vaatimukset. Monissa tapauksissa ulkomaisia testituloksia ei hyväksytä vaan ne täytyy toistaa paikallisesti, mikä voi viedä runsaasti aikaa. Myös tarpeettoman laajaa dokumentaatiota edellytetään.

Meksiko on ollut viime vuosina varsin usein osapuolena polkumyöntikiistoissa, joita sillä on useita erityisesti Yhdysvaltojen, mutta lisääntyvästi myös Kiinan kanssa. Tavarakaupan esteistä on mainittava myös vanhentunut tullilainsäädäntö, johon pyritään saamaan korjaus. Ennen kaikkea halutaan vähentää nykyisiä muihin kuin tariffeihin liittyvää ylisäännöstelyä ja selkeyttää tariffiluokitusta, joka on aiheuttanut ongelmia viejille.

Meksikon hallitus taistelee energisesti huumeliigoja ja muita järjestäytyneitä rikollisorganisaatioita vastaan. Sekä julkinen että yksityinen sektori hakevat kuumeisesti erilaisia ratkaisuja ja sen vuoksi turvallisuus- ja maanpuolustussektori on yksi dynaamisimpia aloja kasvaen noin 12,5 prosenttia vuodessa.

Toinen voimakkaasti kasvava sektori on ICT, joka on kasvanut moninkertaisesti maan talouteen verrattuna, vuonna 2008 se kasvoi 39 miljardia dollaria. Mobiili-sektori kasvaa noin 20 prosenttia vuodessa; maassa on yli 20 miljoonaa kiinteää puhelinliittymää ja helmikuussa 2009 ylitettiin 80 miljoonaa matkapuhelinliittymää. Myös tietoturvasuola on kasvanut 25 prosentin luokan vuosivauhdilla.

Öljysektori tarjoaa mielenkiintoisia mahdollisuuksia suomalaistoimittajille. Öljyn- ja kaasuntuotannon lisäksi Meksikossa on myös öljynporauslaittojen valmistusta. Valtion öljy-yhtiö Pemex on ilmoittautunut rakentavansa 47 uutta öljynporauslaittoa ja investoivansa 45,3 miljardia dollaria tuotantoon ja poraukseen seuraavien vuosien aikana. Norjalla on useita off shore -yhteistyöprojekteja Meksikon kanssa.

Vuonna 2008 Meksikossa valmistettiin 2,1 miljoonaa autoa. Meksikon autontuottajien yhdistyksen arvion mukaan maailmanlaajuinen talouskriisi supistaa autotuotantoa 25 prosentilla vuoden 2009 aikana.

Meksiko panostaa uusiutuvien energiamuotojen kehittämiseen ja Etelä-Meksikossa on menossa huomattavia tuulivoimaprojekteja ja Pohjois-Meksikossa aurinkoenergiaprojekteja. Valtio promovoi energian säästöä edistäviä projekteja.

Metsäsektori on kehittynyt merkittävästi kaupallisen istutusmetsätoiminnan myötä ja tällä hetkellä Meksikossa on 110,000 hehtaaria istutusmetsää (pääosin eukalyptusta), joka tulee olemaan korjuuvaiheessa seuraavien vuosien aikana. Sen takia Meksikossa tulee olemaan akuutti tarve mekaaniselle metsänkorjuukalustolle. Meksikon istutusmetsäpotentiaalin arvioidaan olevan 4,5 miljoonaa hehtaaria ja valtio investoi voimakkaasti metsäsektoriin. Meksikon kaivosteollisuus on kasvussa ja esimerkiksi kanadalaiset, intialaiset ja kiinalaiset ovat investoineet Meksikon kaivosteollisuuteen. Meksiko on kymmenen tärkeimmän tuottajan joukossa seitsemässä eri mineraalissa.

Meksikon valtio on investoinut huomattavasti ilmailuteollisuuden rakentamiseen Meksikossa. Tällä hetkellä sektorilla on 125 yritystä (monet kansainvälisiä) ja 16,500 työntekijää.

Meksikon rakennussektori on kasvanut jatkuvasti viimeisen viiden vuoden aikana, vuonna 2008 sektori kasvoi 15 prosenttia. Maassa on tarve 6 miljoonalle erityisesti pienituloisille tarkoitetuille asunnoille. Koko

rakennussektorin odotetaan kasvavan 10 prosentin vuosivauhdilla. Uusi nopeasti kasvava sektori on vapaa-ajan asunnot ja vanhainkodit, tämä segmentti kasvoi 18 prosenttia viime vuonna. Konepaja- ja rakenteollisuuden alojen yritykset teettävät komponentteja alan 300 000 yrityksessä, joista monet täyttävät kansainväliset laatuvaatimukset. Terveystieteiden alalla on mahdollisuuksia sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Yksityinen sektori on jakautunut low end ja high end -toimijoihin, jotka hakevat erilaisia ja erihintaisia ratkaisuja. Meksikossa on yli 108 miljoonaa asukasta ja kasvava keskiluokka, joka suosii terveellisiä ja luonnonmukaisia elintarvikkeita. Meksiko on maailman toiseksi suurin pullotetun veden ja virvoitusjuomien markkina Yhdysvaltojen jälkeen.

Hallitus on lupautunut tekemään huomattavia infrastruktuuriuudistuksia, joiden joukossa on autoteitä, rautateitä, satamia, lentokenttiä ja telekommunikaatioinfrastruktuuria. Vuosina 2007–2012 infrastruktuurin kehittämiseen aiotaan investoida noin 20 miljardia dollaria, josta kahden kolmasosan on tarkoitus tulla yksityiseltä sektorilta.

Kansallisen vesikomission vuoden 2008 budjetti on ennätysasuuri 1,7 miljardia dollaria, sillä presidentti Calderón on lupautunut nostamaan jäteveden puhdistamisastetta vuoteen 2012 mennessä yli 60 prosenttiin tämänhetkisen 36 prosentin puhdistusasteen asemesta.

Parhaaksi koettu tapa saada jalansijaa Meksikon markkinoilla on huolella valitun paikallisen edustajan kautta.

Sääntely-ympäristön kehitys

Investointien sääntely

Investointien sääntelynormisto on kansainvälisellä mittapuulla varsin liberaali. Ulkomaisia investointeja koskeva investointilaki sallii ulkomaisen investointipääoman liittämisen osaksi kaikkien yritysten osakepääomaa. Laki sallii erityyppisten käyttöomaisuuksien oston, uusien taloudellisten aktiviteettien aloittamisen sekä uusien tuotantomallien lanseeraamisen. Laki sallii myös uusien yritysten avaamisen ja johtamisen sekä vanhojen laajentamisen ja uudelleen sijoittamisen, lukuun ottamatta tiettyjä turvattuja sektoreja.

Investointeja haittaa monimutkainen yrityksen perustamiseen ja toiminnan ylläpitämiseen liittyvä byrokraatia. Energiasektorin (öljy ja sähkö) lisäksi rajoituksia

ulkomaiselle omistukselle on seuraavilla sektoreilla: telekommunikaatio, ilmailu- ja vakuutusala, maakuulus, bensiniinmyynti, nestekaasun jakelu sekä tv- ja radiotoiminta.

Kannustinohjelmien vaihtelevat osavaltioittain ja kunnittain. Meksikoon investoimista harkitsevan yrityksen kannattaa ehdottomasti tehdä tarkka ja laaja selvitys eri osavaltioiden tarjoamista ehdoista ja kannustimista ja kilpailuttaa niitä keskenään, kuten myös ottaa selvillä osavaltion sopivuus liiketoiminnalle (alihankkijaverkosto, työvoiman koulutus ja saatavuus, logistiikka ja tuotantokustannukset). Meksikossa toimivien ulkomaisten yritysten tuotto on saman valtionverotuksen alla kuin vastaavien meksikolaisten yritysten tuotto. Vero on suuruudeltaan 28 prosenttia.

Muut sääntely-ympäristön kysymykset

Liiketoimintaa vaikeuttavat muun muassa byrokratia, kilpailun puute erityisesti telekommunikaatiosektorilla, kallis energia sekä vaativa työläinsäädäntö (työtömyysturvajärjestelmän puuttuessa esimerkiksi irtisanottavalle on maksettava kolmen kuukauden palkka sekä 20 päivän palkka jokaisesta työvuodesta).

Julkiset hankinnat jakautuvat yhtäältä liittovaltion hankintoihin ja toisaalta osavaltioiden ja kuntien han-

kintoihin. Jälkimmäisten osalta on huomioitava, että kukin osavaltio määrittelee oman hankintasääntönsä, joka usein suosii paikallisia toimittajia. Liittovaltion hankinnat jakaantuvat kotimaisiin ja kansainvälisiin hankintoihin. Edellisten osalta vaaditaan vähintään 50 prosenttista kotimaisuusastetta. EU-Meksiko -vapaa-kauppasopimuksesta johtuu, että EU-yrityksille annetaan suurin piirtein sama pääsy kuin NAFTA-maiden yrityksille. Voidaan sanoa, että koko maan julkisista hankinnoista (ml. valtionyhtiöt) EU-mailla on pääsy 70–80 prosenttiin.

Yleisarvio

Meksikon maantieteellinen sijainti ja NAFTA-jäsenyys ovat suuria etuja. Laaja vapaakauppaverkosto ja sijainti Pohjois- ja Etelä-Amerikan välimaastossa lisäävät maan vetovoimaa. Meksikossa on edullinen ja koulutettu työvoima, 108 miljoonaa asukasta ja runsaasti luonnonvaroja.

Presidentti Felipe Calderón on alkanut toteuttamaan talouskasvun ja kilpailukyvyyn edellyttämiä energia-, telekommunikaatio-, työ-, vero-, ja oikeuslaitoksen uudistuksia, ja valtapuolueiden yhteistyön avulla niitä on saatukin liikkeelle. Kesän 2009 edustajainhuoneen vaalit muuttanevat puolueiden välisiä valtasuhteita, mikä heijastuu myös presidentin asemaan ja uudistusten läpivientimahdollisuuksiin.

Meksikon talous on uuden hallituksen aikana säilynyt vakaana. Inflaatio on pysynyt kohtuullisella tasolla ja maan luottokelpoisuus on hyvä. Verokertymän kasvattaminen olisi peruspalveluiden, koulutustason, tutkimuksen ja teknologisen innovaatiotason kehittämisen kannalta tärkeää ja valtion riippuvuutta öljytuloista tulisi vähentää. Kansainvälinen ja erityisesti Yhdysvaltoja koetteleva taantuma synkentää Meksikon talouden näkymiä, joiden kirkastumisen edellytyksenä on Yhdysvaltojen talouden lähteminen nousuun.

Ulkomaisten yritysten huolenaiheina ovat maan turvallisuustilanne, rikollisuus, oikeusjärjestelmän tehottomuus sekä yritystoimintaa hankaloittava byrokratia. Laajamittainen korruptio on myös merkittävä ongelma.

CHILE

** Iivo Salmi, Suvikki Silvennoinen sekä Heta Pyhälähti*

Chilen talouskasvu on kärsinyt vientimarkkinoiden ja kotimaisen kysynnän heikentymisestä, mutta maan arvellaan selviävän monia muita nopeammin taantumasta. Luotonantoa yrityksille on parannettu keskuspankin ohjauskoron laskulla ja hallituksen elvytyspaketeilla. Chile on avoin markkinatalous, kavahtaa protektionismia ja laajentaa edelleen vapaakauppaverkostoaan. Investointi- ja toimintaympäristönä Chile on vakaa, vaikka vaalivuosi voimistaa paineita yhteiskunnallisiin uudistuksiin. Mahdollisesti vuoden kuluessa toteutuva OECD-jäsenyys asettaa Chilen uuteen asemaan. Tuleva kasvu riippuu panostuksesta koulutukseen, tutkimukseen ja innovaatioiden edistämiseen.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Chile odottaa kasvun merkkejä jo vuoden lopulla

Chile ei ole välttynyt talouskriisin vaikutuksilta. Vuonna 2008 talouskasvu heikensi vuoden viimeinen neljännes, jolloin kansantuote kasvoi ainoastaan 0,2 prosenttia, kun edellisen vuoden vastaava luku oli 4,6 prosenttia. Bruttokansantuotteen kasvu jäi vuositasolla 3,2 prosenttiin. Vuoden 2009 ensimmäisen neljänneksen aikana kansantuotteen arvioidaan supistuneen kaksi prosenttia ja trendin odotetaan jatkuvan toisella neljänneksellä. Talousennusteet koko vuodelle ovat laskeneet tasaisesti lokakuusta 2008 lähtien ja vaihtelivat huhtikuussa yhden prosentin kasvusta lähes kahden prosentin supistumiseen. Vuoden lopulla nähdään kuitenkin jo valoa tunnelin päässä ja vuoteen 2010 suhtaudutaan toiveikkaasti; bruttokansantuotteen arvioidaan silloin kasvavan noin kolme prosenttia.

Inflaatio oli vuonna 2008 vuositasolla 7,1 prosenttia. Lokakuun ennätysellisestä 9,9 prosentista oli maaliskuun loppuun mennessä kuitenkin lähennyttyä hallituksen kolmen prosentin (+/-1) keskipitkän aikavälin tavoitetasoa lähes viiden prosenttiyksikön verran. Inflaation arvellaan jäävän tänä vuonna tavoitetasolle, kuitenkin lähemmäksi kahta prosenttia. Työttömyys on lisääntymässä. Viime vuoden seitsemän prosentin ennustetaan muuttuvan joulukuun mennessä kaksinumeroiseksi. Santiagossa lähennellään jo 12 prosenttia.

Chilen talouden ongelmat kumpuavat viennin hiipumisesta. Kysyntä Chilen tärkeimmillä vientimarkki-

noilla on talouskriisin seurauksena vähentynyt. Tämä yhdistettynä kotimaisen kysynnän heikentymiseen on aiheuttanut teollisuustuotannon supistumisen, tammikuussa 10,3 prosenttia ja helmikuussa 9,6 prosenttia vuoden takaiseen verrattuna. Myös tärkeimmän viennituotteen, kuparin, tuotanto on supistunut kysynnän heikennyttyä. Chile katsookin nyt Kiinaan, jossa on ollut merkkejä kuparin kysynnän elpymisestä.

Chilellä on mitä parhaimmat mahdollisuudet suhdanteita tasaavaan politiikkaan talouskriisin vaikutusten pehmentämiseksi. Chilen makrotalouden hoitoa on presidentti Michelle Bacheletin kaudella pidetty esimerkillisenä, ja vaikka Chile huhtikuussa raportoi ensimmäistä kertaa vuoden 2003 jälkeen budjettinsa jääneen alijäämäiseksi vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä, tämä ei ole huolestuttanut ekonomisteja. Vuonna 2009 alijäämän odotetaan olevan kolmen prosentin luokkaa. Aiempina vuosina kertynyt valtionalouden ylijäämä (8,7 prosenttia vuonna 2008) on sijoitettu vakausrahastoihin, joiden tuotto on ollut hyvä; maaliskuun lopussa rahastoissa oli runsaat 22 miljardia dollaria. Chilellä on varaa velkaantuakin ja sen luottoluokitus on hyvä, Standard & Poor'sin asteikkola A+ ja Moody'sin A1.

Chile on hyödyntänyt näitä elvytysmahdollisuuksiin ja se on saanut tunnustusta nopeasta reagoinnistaan kriisiin. Hallituksen ensimmäiset toimenpiteet lokakuussa paransivat paikallisten markkinoiden likviditeettiä ja auttoivat näin rahoitusjärjestelmän pääomavirtojen vakauttamisessa. Tammikuussa pre-

** Iivo Salmi työskentelee suurlähettiläänä ja Suvikki Silvennoinen ulkoasiainsihteerinä Suomen suurlähetystössä Santiago de Chilessä sekä Heta Pyhälähti vientikeskuksen päällikkönä Finpro Chilessä*

sidentti Bachelet esitteli neljän miljardin dollarin arvoisen elvytyspaketin todeten kansainvälisen taluskriisin olevan hallituksensa prioriteetti. Paketti vastaa 2,8 prosenttia bruttokansantuotteesta ja sisältää verohelpotuksia ja julkisen kulutuksen lisäämistä. Hallitus panostaa myös infrastruktuurihankkeisiin.

Myös Chilessä rahoituskriisi näkyi ensin pankkien välisen epäluottamuksena ja dollaripulana, mikä johdatti pankkien välisen luotonannon tyrehtymiseen. Vastauksena tähän varovaista korkopolitiikkaa noudattanut Chilen keskuspankki yllätti laskemalla sekä helmi- että maaliskuussa ohjaukorkoa kerralla 2,5 prosentti-yksikköä. Yhteensä keskuspankki on laskenut korkoa tänä vuonna jo 6,5 prosenttiyksikköä ja korko oli huhtikuussa 1,75 prosenttia. Toinen reipas pääomaruiske tuli valtion vakausrahaistoista, joista valtion omistaman liikepankin, Banco Estadon, kautta siirrettiin talletuksina pankkijärjestelmään 500 miljoonaa dollaria. Banco Estado nosti lainanantoaan vielä lisää helmikuussa. Kaikkien näiden toimenpiteiden tavoitteena oli piristää luotonantoa, missä on jossain määrin myös onnistuttu, vaikka PK-yritykset valittavat lainansaannin olevan yhä vaikeata. Toisaalta pankkien mukaan lainojen kysyntä on vähentynyt.

Chilen peson arvo dollariin nähden on vaihdellut viimeisen vuoden aikana. Arvioiden mukaan äärimmäisiä muutoksia ei kuitenkaan ole odotettavissa, vaan markkinoiden luottamus Chilen talouden perusteisiin heijastunee tulevana kuukausina hiljalleen vahvistuneessa pesossa.

Chilen ulkomaankaupassa näkyvät taluskriisin vaikutukset

Chilen ulkomaankauppa sujuu lukuisten vapaakauppasopimusten muodostaman verkoston pohjalta monipuolisesti eri puolille maailmaa. Tärkein kauppakumppani Chilelle on EU, johon vuonna 2008 suuntautui 24,7 prosenttia Chilen viennistä. Chilen ja EU:n välinen kauppa on ollut Chilelle ylijäämäistä jo useamman vuoden ajan. Aasian merkitys on jatkuvasti kasvanut. Suurin syy tähän on Kiina, joka on kuparimarkkinoiden suurasiakas. Yhdysvallat on yhä yksi Chilen tärkeimmistä kauppakumppaneista, mutta vuonna 2008 maiden välinen kauppa oli ensimmäistä kertaa vapaakauppasopimuksen voimaantulon (2004) jälkeen Chilelle alijäämäistä.

Vuonna 2008 Chilen viennin arvo oli 66,5 miljardia dollaria (fob), tuonnin puolestaan 57,6 miljardia dol-

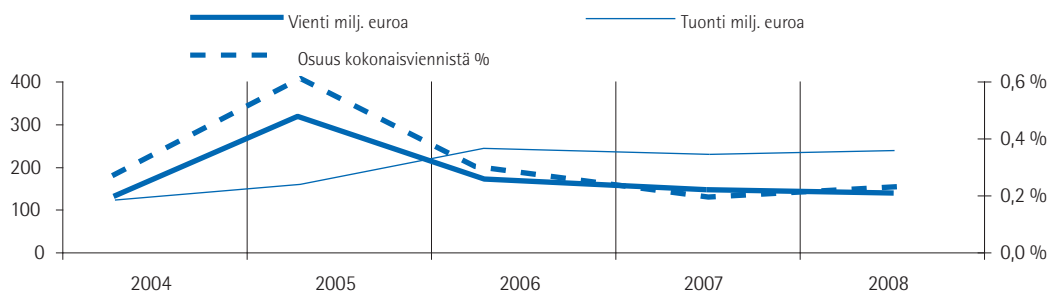
laria (fob). Kauppataase, 8,9 miljardia dollaria, on siten yhä Chilelle positiivinen, vaikka supistui rajusti edellisestä vuodesta (23 miljardia dollaria). Keskeisenä syynä on kuparin hinnan jyrkkä putoaminen vuonna 2008. Jos kuparinvienti ja öljyntuonti jätetään pois laskuista, vuoden 2008 tase on Chilelle negatiivinen.

Vienti on pitkälti perushyödykkeiden vientiä, tärkeimpänä alana kaivosteollisuus. Muita tärkeitä vientialoja ovat metsäteollisuus, öljyjalosteet, lohenkasvatus, hedelmien- ja viinintuotanto. Chilen vienti on monipuolistunut, mutta kuparin osuus on yhä hallitseva, vuonna 2008 lähes 50 prosenttia kokonaisviennin arvosta. Toiseksi tärkeimpien vientiartikkeleiden, sekä selluloosan että hedelmien, osuus vuonna 2008 oli viisi prosenttia. Tuonnissa väli tuotteiden osuus nousi 57,7 prosenttiin, kun Chile joutui tuomaan ennätyskallista öljyä. Puolikesto- ja kestopulustavaroitten tuonnin osuus on vakiintunut viime vuosina noin 20 prosenttiin.

Suomelle Chile on Brasilian ja Meksikon jälkeen suurin kauppakumppani Latinalaisessa Amerikassa 0,4 prosentin osuudellaan ulkomaankaupastamme. Vuonna 2008 Chilen vienti Suomeen kasvoi neljä prosenttia lähestyen 250 miljoonaa euroa. Myös Suomen vienti Chileen kasvoi 1,5 prosenttia ollen vuoden lopulla lähes 148 miljoonaa euroa. Suomesta viedään Chileen pääasiallisesti koneita ja laitteita, erityisesti teollisuuden ja eri toimialojen erikoiskoneita ja -laitteita. Tuonti koostuu pääasiassa kaivosteollisuuden tuotteista, joiden lisäksi Suomeen tuodaan mm. chileläistä viiniä ja hedelmiä.

Investoinnit kohosivat vuonna 2008 korkeimmalle tasolle sitten vuoden 1999 ollen 16,8 miljardia dollaria. Investoinnit ovat perinteisesti suuria, etenkin kaivostoiminnan alalla, keskittyen Pohjois-Chileen, mutta myös vähittäiskauppa, sähköntuotanto sekä vesi- ja kaasusektorit houkuttelevat investointeja. Tämän vuoden alussa yhdysvaltalainen Wal-Mart osti chileläisen D&S-supermarketketjun, mikä aiheutti 1,6 miljardin dollarin hypäyksen kuluvan vuoden suorissa ulkomaisissa investoinneissa. Viime vuosina sijoitukset ovat tulleet pääasiassa Kanadasta, Yhdysvalloista, Iso-Britanniasta, Espanjasta ja Kolumbiasta. Myös Etelä-Korea on liittynyt suurten sijoittajien joukkoon. Suomen Pankin mukaan suomalaisten sijoitukset Chileen vuonna 2008 olivat noin 5 miljoonaa euroa. Sijoitustoiminta on ollut vähäistä, vaikka investointisuoja-sopimus maidemme välillä allekirjoitettiin jo vuonna 1993.

Suomen ja Chilen välinen kauppa 2004–2008

Lähde: Tullihallitus

Suomalaisella teknologialla ja osaamisella on Chilessä hyvä maine, mitä maassa toimineet suomalaisyritykset ovat auttaneet rakentamaan. Viimeisen vuoden aikana maassa on aloittanut toimintansa pari uutta suomalaisyritystä, mikä on nostanut suomalaisyritysten määrän lähes kahteenkymmeneen. Lisäksi lähes 80

yriyksellä on edustaja Chilessä. Suomen tunnettuus Chilessä on etu markkinoille pyrkiville suomalaisyrityksille. Aktiiviseen markkinointiin ja kommunikointiin kannattaa kuitenkin panostaa, sillä Chilessä hinnalla on keskeinen merkitys ostopäätöstä tehtäessä.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Hallitus pyrkii edistämään uudistushankkeitaan

Menossa on presidentti Bacheletin kauden viimeinen vuosi, ja alkava vaalikamppailu sävyttää poliittista elämää. Hallitus on saanut sitkeästi puurtamalla ja kompromisseja tehden sosiaalipainotteista ohjelmaansa toteutetuksi. Vaalikauden alussa säädetty eläkeuudistus on käynnistetty, ja sen tulokset vähitellen nähtävissä. Koululain-säädännön uudistamista on jatkettu edellisenä vuonna saavutetun kompromissin pohjalta, ja lisävaroja on ohjattu vähävaraisimpien oppilaiden tukemiseen. Santiagon joukkoliikennekin on saatu toimimaan kohtuullisesti, mutta sen rahoituspohja on edelleen ratkaisematta. Työmarkkinoilla talouskriisi on pakottanut kiinnittämään päähuomion työllisyyden ja yritysten toimintaedellytysten turvaamiseen. Työehtosopimustoiminnan uudistaminen on jäänyt odottamaan, mutta se on tarkoitus ottaa esille vielä ennen vaaleja. Kurinalaisen finanssi-politiikan edut alkavat nyt näkyä, kun valtion runsaat reservit mahdollistavat aktiivisen elvytyspolitiikan. Tämä on osaltaan vaikuttanut presidentin suosion vahvistumiseen korkeimmalle tasolle, 62,2 prosenttia huhtikuussa 2009, sitten toimikauden alun.

Chilen OECD-jäsenyysohjelmaa on edennyt ripeästi, ja lähes kaikki jäsenyyden ehdot on täytetty. Jäljellä on kolme lainsäädäntömuutosta, joista esitykset ovat kongressin käsiteltävänä. Tavoitteena on saada koko prosessi loppuun ennen joulukuuta. OECD-jäsenyys nähdään pääsyyntä maailman 'ykkösligaan', jota kautta maan kehitys saa uutta pontta. Jo hakuprosessi sinänsä on ollut hyödyllinen Chilelle. OECD:n raportit ovat jo nyt herättäneet laajaa huomiota tuodessaan esiin Chilen yhteiskunnan ja talouden ongelmia kuten valtavan epätasa-arvon (Chilen Gini-kerroin on 0.530, OECD-maiden keskiarvon ollessa 0.311), työmarkkinoiden ja sosiaaliturvan kehitys-tarpeet sekä henkisten resurssien vajaakäytön puutteellisen koulutuspolitiikan seurauksena.

Joulukuussa on kaksikamarisen kongressin vaalit ja joulutammikuussa presidentin kaksivaiheinen vaali. Marraskuussa 2008 pidetyissä kunnallisvaaleissa saatiin esimakua tulevista asetelmista. Tulos oli kahtalainen, oppositio eteni pormestarivaaleissa, mutta hallitusrintama piti pintansa valtuustoissa.

Presidenttiehdokkaat selvillä, kongressivaaleihin puolueet hakevat asemiaan

Presidentinvaalin asetelma on jo pääehdokkaiden osalta ratkennut. Varakas liikemies Sebastián Piñera (muun muassa lentoyhtiö LAN:n pääomistaja), joka oli jo viime vaaleissa Bacheletin kilpailija, on laajalla julkisuuskampanjalla pystynyt vakiinnuttamaan asemansa oikeisto-opposition johtohahmona. Muut esillä olleet mahdolliset ehdokkaat luopuivat vähitellen riittävän kannatuksen puutteessa, ja koko oikeistoryhmittymä Alianza asettui Piñeran taakse. Hänen kauttaan nähtiin mahdollisuus vaalivoittoon ja hallitusvaltaan.

Hallituspuolueiden koalition Concertaciónin ehdokas-kaavailuissa olivat entiset presidentit Eduardo Frei ja Ricardo Lagos sekä OAS:n pääsihteeri, entinen sisä- ja ulkoministeri, José Miguel Insulza. Vuoden alkuun mennessä kaikki muut luopuivat, koska eivät saaneet mielestään riittävän selvää ja laajaa tukea, ja Concertaciónin johto, radikaalipuoluetta lukuun ottamatta, asettui nyt Frein taakse. Yhden esivaalikierroksen jälkeen, Frein voitettua odotetusti ja selvästi, myös radikaalit asettuivat hänen kannalleen. Tässä vaiheessa nousi esiin sosialistipuolueesta omille teilleen lähtenyt nuori (35 v.) kansanedustaja Marco Enriquez-Ominami sekä Frein että Piñeran haastajaksi. Hänen ehdokkuutensa, joka on saanut paljon julkisuutta ja kasvavaa kannatusta on sotkenut pääehdokkaiden kampanjointia ja syönyt molempien kannatusta. Nähtäväksi jää, miten suureksi hänen kannatuksensa nousee, ja miten hänen äänensä siirtyvät vaalin toisella kierroksella.

Muina ehdokkaina pelissä on vielä laitavasemmiston Juntos Podemos -liiton yhteisehdokas sekä kaksi muuta, Concertaciónista hajaannuksen seurauksena irronnutta ehdokasta. Näiden kannatus on kuitenkin n. 1% luokkaa.

Toinen puoli asetelmaa on valmistautuminen kongressivaaleihin. Chilen erikoinen bi-nominaalinen vaali-järjestelmä tekee ehdokasasettelusta vaikean taktisen palapelin. Se 'pakottaa' puolueet kahdeksi suureksi koalitioksi ja sulkee käytännössä kolmannet puolueet ulos. Concertaciónin ja Juntos Podemos -liiton kesken on sovittu vaaliliitoista, jotka mahdollistaisivat tälle joitakin paikkoja ja toisaalta vahvistaisivat Concertaciónin asemaa. Samalla varmistettaisiin laitavasemmiston tuki presidentinvaalin toisella kierroksella. Alianzan ehdokasasettelu on paljon helpompi, koska jakajia on vain kaksi. Piñera kylläkin on kokoamassa laajempaa 'muutoksen koalitiota' hallituspuolueista

revenneiden ryhmien kanssa, jolloin ehdokkuuksia pitäisi jakaa uudelleen.

Mitä vaalien jälkeen?

Tulevat vaalit voivat tuoda mukanaan merkittävän muutoksen poliittisiin voimasuhteisiin ja johtaa hallitusvallan vaihtokseen. Chileä koko diktatuurin jälkeisen 20 vuoden ajan hallinnut Concertación on kulunut ja hajanainen, ja jännitteitä on sekä puolueiden sisällä että niiden välillä. Hallitus on näiden seurauksena menettänyt enemmistönsä kongressin molemmissa kamareissa ja joutunut neuvottelemaan kaikista lakiesityksistä opposition kanssa.

Talous- ja yhteiskuntapolitiikan kannalta muutos ei varmaankaan olisi suuri. Kyse on lähinnä siitä, kuinka tiukasti noudatetaan nykyistä uusliberalistista mallia, jossa markkinat dominoivat ja yhteiskunnan rooli on toissijainen ja täydentävä. Concertación-hallitukset eivät ole perusmallia pyrkineetkään muuttamaan, mutta varsinkin Bacheletin hallitus on pyrkinyt korjaamaan sitä sosiaalisempaan ja tasa-arvoa edistävään suuntaan. Piñeran voittaessa luultavasti tällaiset uudistukset pysähtyisivät ja palattaisiin enemmän yrityksiä ja vapaata kilpailua suosivaan politiikkaan. Yrityksille ja työnantajille ei luultavasti säädettäisi uusia velvoitteita tai rasitteita eikä verotusta kiristettäisi.

Chilen yhteiskunnallinen vakaus ei ainakaan lyhyellä aikavälillä ole uhattuna. Nähtäväksi jää sitten, miten eri hallitusvaihtoehdot pystyvät vastaamaan Chilen ajankohtaisiin haasteisiin, kuten talouden pohjan laajentamiseen ja modernisoimiseen, koulutuksen uudistamiseen ja kansalaisten kasvaviin odotuksiin elintason ja turvallisuuden parantamisesta.

Chilen kansainvälinen asema vakaa

Suhteet naapurimaihin ovat jatkuneet entisellään. Bolivian kanssa on jatkettu yhteistyökeskusteluja sovittu asialistan mukaisesti. Perun ajama merirajan muutos ja Perussa esitetyt poleemiset lausunnot ovat ajoittain kiristäneet suhteita. Maiden välinen vapaakauppasopimus tuli voimaan 1.3.2009. Suhteiden kehittämistä oman mantereen maihin on jatkettu, muun muassa valtiovierailulla Kuubaan. Chile on myös toiminut Etelä-Amerikan Unionin UNASUR:n puheenjohtajana toukokuusta 2008 lähtien. Chile järjesti Bolivian tilannetta koskevan menestyksellisen huippukokouksen syyskuussa 2008, mutta ei ole pystynyt saamaan aikaan sopua järjestön pääsihteerikysymyksessä.

Sääntely-ympäristön kehitys

Chile ajaa vapaakaupan lisäämistä

Monenvälisen kaupan vapauttamista ajavalle Chilelle WTO-neuvotteluiden keskeytyminen heinäkuussa 2008 oli huono uutinen. Silloinen ulkoministeri Foxley esitti julkisuudessa toiveita niin kutsuttujen samanmielisten maiden yhteenliittymästä kaupan vapauttamisen nopeuttamiseksi, mikäli WTO-neuvottelukierros ei edisty. Chilelle tärkeä WTO-teema on luonnollisesti maatalous, mihin liittyen se on arvostellut kehittyneiden maiden tukipolitiikkaa.

EU:n ja Chilen välinen assosiaatiosopimus on ollut viimeisen vuoden aikana arvioinnin kohteena palvelukaupan osalta. Osapuolet tutkivat, mitä mahdollisia muutostarpeita vuodesta 2003 lähtien voimassa olleessa sopimuksessa on. Joulukuussa pidetyssä assosiaationeuvostossa sovittiin myös, että EU ja Chile jatkavat keskusteluja presidentti Bacheletin EU:n ja Latinalaisen Amerikan huippukokouksessa Limassa vuonna 2008 ehdottamasta kehityskumppanuudesta (Asociación para el Desarrollo).

Viimeisen vuoden aikana Chilen jo ennestään USA:n, Kanadan, Meksikon, Keski-Amerikan maat, EFTA:n, Kiinan, Japanin, Etelä-Korean, Panaman, Uuden-Seelannin, Singaporen ja Brunein kattama vapaakauppasopimusverkosto laajeni edelleen, kun vapaakauppasopimukset Perun, Australian ja Kolumbian kanssa astuivat voimaan.

Taluskriisin myötä Chile on entisestään korostanut vapaakaupan merkitystä ja pyrkii jatkuvasti laajentamaan verkostoaan. Chile neuvottelee parhaillaan vapaakauppasopimuksista Malesian, Thaimaan, Vietnamin ja Turkin kanssa. Turkin kanssa neuvottelut on saatettu loppuun ja sopimuksen toivotaan tulevan voimaan jo ensi vuonna. Sopimus merkitsisi 98 prosentille Chilen vientituotteista nollatullia, mukaan lukien teollisuus- ja kaivostuotteet. Malesian kanssa Chile odottaa neuvotteluissa päästävän loppuun tämän vuoden puolella ja Vietnamin kanssa käydään ensimmäinen neuvottelukierros toukokuussa.

Vapaakauppaneuvottelujen aloittaminen Israelin kanssa on lykkäytynyt Gazan kriisiin vuoksi. Vapaakauppasopimukset Venäjän ja Intian kanssa kiinnostavat myös Chileä ja kauppa olikin tärkeä teema presidentti Bacheletin valtiavierailuilla näihin maihin alkuvuodesta 2009.

Latinalaisen Amerikan integraatio ei ole edelleenkään edennyt toivotulla tavalla, mutta Chilellä on kauppaa ja talouksien yhteensovittamista helpottavia sopimuksia Argentiinan, Bolivian, Ecuadorin, Kolumbian, Kubaan, Venezuelan sekä Mercosurin kanssa.

Suomen ja Chilen neuvottelut koskien sopimusta kak-sinkertaisen verotuksen estämiseksi ovat yhä kesken.

Taluskriisi nostanut Chilessä pelkoa protektionismista

Chile seuraa tarkasti pääasiallisten kauppakumppaneidensa taloutta ja kauppapolitiikkaa. Chilen ulkoministeri on ilmaissut Chilen huolen siitä, että taluskriisi ajaa sen kauppakumppaneita harkitsemaan protektionistisia toimia, jotka voisivat vahingoittaa Chilen viennistä riippuvaista taloutta.

Ecuadorin kanssa Chile neuvottelee parhaillaan Ecuadorin määräämistä tullimaksujen korotuksista, jotka koskettavat yli 300 chileläistä vientituotetta, kuten hedelmiä ja viinejä. Korotukset sinänsä ovat oikeutettuja, mutta vaikuttavat merkittävästi chileläisyhtiöihin.

Chile seuraa myös Yhdysvaltojen toimia alkuvuoden protektionismiin viittaavien julistusten vuoksi. Metsäteollisuusliitto (Corma - Corporación de la Madera) pyysi huhtikuussa ulkoministeriötä tutkimaan Yhdysvaltojen paperi- ja selluteollisuudelleen uusiutuvien energianlähteiden lisäämistä koskevan lain nojalla myöntämien tukien laillisuutta. Ulkoministeriö on aloittanut tutkinnan ja päättää sen jälkeen mahdollisista jatkotoimista.

Toimintaympäristö yritysten näkökulmasta

The Economist Intelligence Unitin toukokuussa tekemässä, 82 maata kattaneessa tutkimuksessa Chile ylsi viidenneksitoista houkuttelevimmaksi liiketoimintaympäristöksi. Ulkomaisten yritysten toiminta Chilessä onkin yleensä ottaen suhteellisen ongelmatonta. Suurin osa kaupasta tapahtuu vapaakauppasopimusten puitteissa, merkittäviä kaupanesteitä ei juuri ole. Tuontitullit ovat kohtuullisia, kun EU-maat kuuluvat tullietuuskohtelun piiriin. Yksityiskohtana erottuu chileläisten tullivälittäjien pakollinen käyttö jo 1000 dollarin arvoisissa tullaauksissa. Tullilaitos kiinnittää erityistä huomiota elintarvikkeiden ja maataloustuotteiden tuonnin valvomiseen, näille tuotteille säännökset ovat tiukemmat kuin useimmissa maissa.

Palveluiden kauppa poikkeaa jonkin verran tavarakaupasta. Mikäli suomalaisella yrityksellä ei ole Chilessä laskuttavaa yksikköä, palveluiden myynnistä pidetään lisävero. Insinööri suunnittelusta ja teknisistä konsultoinneista tämä lisävero on 20 prosenttia, mutta lisenssimaksuissa se voi olla jopa 30 prosenttia. Tämä lisävero pidätetään Chilessä olevan asiakkaan maksamasta palkkiosta. Tällaisia lisäveropidätyksiä noudatetaan myös julkisten toimijoiden ostaessa konsultointia.

Chilen makrotalouden hoitoa on kiiteltu, mutta mikrotalouden osalta Chilessä on käyty kiivastakin keskustelua. Esimerkiksi tuotannon tehostaminen ja innovaatioiden edistäminen ovat kärsineet politiikkojen hajanaisuudesta ja toimeenpanoon on kaivattu lisää dynaamisuutta. Chile onkin pyrkinyt panostamaan koulutukseen, tutkimuksen kehittämiseen ja innovaatioiden edistämiseen. Vuonna 2009 julkistettiin ohjelma, jossa haetaan ja tuetaan ulkomaisia tutkimusinstituutteja perustamaan osaamiskeskus Chileen. Näiden tarkoituksena on tuoda maahan osaamista, nostaa tutkimuksen tasoa, edistää teknologiavaihtoa ja tukea yritysten innovaatiotoimintaa. Valtio tukee myös chileläisten ammattilaisten osaamisen lisäämiseen tähtääviä työskentelyjaksoja ulkomailla. Rahoitusta on myös tarjolla, kun chileläiset yritykset haluavat käyttää ulkomaalaisia asiantuntijoita toimintansa kehittämiseen.

Investointien ja pääomaliikkeiden sääätely ongelmatonta

Chile on ulkomaisille yrityksille sijoituskohteena kiinnostava taloudellisen vakautensa, liberaalin markkinapolitiikkansa ja ulkomaisille yrityksille myönteisen politiikkansa vuoksi. Chilellä on Latinalaisen Amerikan paras maariskiluokitus ja se sijoittuu kansainvälisissä vertailuissa byrokratian ja korruption määrän suhteen lähelle Euroopan maiden tasoa. Ulkomaiset investoinnit on suojattu samanaarvoisina kotimaisten investointien kanssa. Pääomien siirtäminen on pääasiallisesti täysin vapaata.

Yrityksen perustaminen Chilessä on verrattain nopeaa ja edullista. Uudella yrityksellä ei tarvitse olla aloituspääomaa. Perustamisprosessin kustannukset ovat kohtuulliset paikallista lakitoimistoa käyttäen ja aikaa hyväksyttämiseen tarvitaan noin kuukausi. Tytäryhtiön valtuuksien ja vastuiden järjestämiseen sekä toiminnan ohjauksen käytännön toimivuuteen kannattaa kiinnittää huomiota jo perustamisvaiheessa.

Hallituksen elvytyspaketeissa annetut väliaikaiset verohelpotukset on keskitetty yrityksille. Lainoissa leimavero on poistettu kokonaan vuonna 2009 ja vuoden 2010 ensimmäisellä puoliskolla leimavero tulee olemaan 0,6 prosenttia. Elvytyspaketissa yrityksille annettiin myös alennus kuukausittain ennakoon maksettavasta yhtiöverosta. Alennus on 7 prosenttia isoille yrityksille ja 15 prosenttia PK-yrityksille, jotka tärkeinä työllistäjinä ovat olleet hallituksen erityisenä huolenaiheena talouskriisin puhjettua.

Henkisen omaisuuden suojassa ja teollisoikeuksissa yhä ongelmia

Chilessä ei automaattisesti kunnioiteta kansainvälisiä tuotenimi- ja -merkki-ilmoituksia. Tuotemerkit pitää rekisteröidä Chilessä. Hyväksyttäminen kestää puolesta vuodesta vajaaseen vuoteen. Rekisteröintikustannukset ovat suhteellisen matalat verrattuna valitusmenettelyyn, mikäli joku muu on ehtinyt rekisteröidä tuotenimen. Patentointiprosessi on byrokrattisempi ja pidempi. Mikäli patentointi tehdään vuoden sisällä patentoinnista Yhdysvalloissa tai Euroopassa, voi patentoinnin tehdä vaivattomammin. Patentoinnin alalla saattaa olla odotettavissa muutoksia, sillä Chile liittyi äskettäin kansainväliseen patenttityhteistyösopimukseen (PCT), joka astuu sen osalta voimaan kesäkuun alussa.

Tekijänoikeuksien kunnioittamiseen liittyen lääke-sektorilla on ollut epäohjonmukaisuutta tuotteiden markkinoille hyväksymisen ja patenttioikeuksien valvomisen suhteen. Tekijänoikeuksia koskeva lakiehdotus on viivästynyt useiden muutosehdotusten vuoksi. Erityisesti internetin palveluntarjoajien velvollisuudet ja yksityisten henkilöiden oikeudet ovat puhuttaneet. Viestinnän alalla myös standardien hyväksymisen viipyminen digitaalisen television osalta on hidastanut markkinan kehitystä. Yleisesti arvelaan, ettei hallitus tee päätöstä standardista ennen vaaleja.

Sikä EU että Yhdysvallat ovat pitäneet Chilen kanssa esillä henkisen omaisuuden ja teollisoikeuksien puutteellista suojaa. Edistystä on tapahtunut, mutta jo pari vuotta työstettyä lakia ei ole saatu valmiiksi. Poliisi panostaa rikosten selvittämiseen, mutta tuomioistuimissa ei ole asiantuntemusta ja rangaistukset ovat hyvin lieviä. Chile on nyt jo kolmatta vuotta Yhdysvaltain vuosittain julkaisemalla Priority Watch -listalla maista, joiden Yhdysvallat ei katso tyydyttävällä tavalla suojaavan henkistä omaisuutta.

OECD-jäsenyyden vaikutukset

OECD:n Chilen kanssa vuonna 2007 aloittamat jäsenyysneuvottelut ovat sujuneet hyvin ja Chilen tavoitteena on päästä jäseneksi nykyisen hallituksen aikana, maaliskuuhun 2010 mennessä. Hakuprosessi on asetanut maan julkisen sektorin ja politiikat uudenlaisen tarkastelun kohteeksi. Jäsenyys edellyttääkin lainsäädännöllisiä uudistuksia. Chilen täytyy muun muassa säätää laki oikeushenkilöiden rikosoikeudellisesta vastuusta, hellittää pankkialaisuutta koskevaa lainsäädäntöään tietojenvaihdon mahdollistamiseksi sekä laatia laki yksityisten yritysten ja valtion kaivosyhtiö CODELCO:n omistajaohjauksesta.

OECD-prosessi on tukenut Chilessä esitettyjä vaatimuksia hyvän hallinnon ja oikeusvaltion kehittämiseksi. Huhtikuussa Chilessä tuli voimaan laki läpinäkyvyyden edistämisestä hallinnossa (Ley de Transparencia). Laki velvoittaa julkishallinnon antamaan tietoa sekä pyynnöstä että oma-aloitteisesti (mm. verkkosivuiltaan) ja kääntää päälaelleen vanhan, tietoa enemmän pimentävän käytännön.

Ympäristöpolitiikan ja -hallinnon kehittäminen on yksi OECD:hen liittymisen kulmakivistä. Jo vuonna 2005 järjestö katsoi, että Chilen tulisi integroida ympäristö tiukemmin osaksi taloudellista ja yhteiskunnallista päätöksentekoa. Chilessä onkin viime vuosina tapahtunut paljon edistystä ja maan ympäristöhallinto on osoittanut ottavansa vakavasti OECD-jäsenyyden mukanaan tuomat velvoitteet. Lähiaikojen suurimpia haasteita on hallintouudistus. Lakiesitys ympäristöministeriön ja ympäristövalvontaviranomaisen perustamiseksi meni kongressin käsittelyyn heinäkuussa 2008 ja oli huhtikuussa 2009 edustajainhuoneessa käsiteltävänä. Nyt ympäristökysymyksiä hoitavalle kansalliselle ympäristökomissiolle (CONAMA) jäisi ministeriön syntymässä lupaprosessien valvonta.

Ympäristöön ja energiaan liittyvä liiketoiminta on kasvava ala Chilessä. Chilessä on herätty huomaamaan, että ympäristöasioiden huomioiminen on taloudellisenkin kysymys. Esimerkiksi lohenkasvatusteollisuus on kärsinyt taantumankin vuoksi, mutta on kriisissä lähinnä pitkään laiminlyötyjen, ympäristöön ja kalojen terveyteen liittyvien uudistusten takia. Myös ilmastomuutoksen myötä kiristyvät kansainväliset vaatimukset saattavat vaikeuttaa Chilen vientiä, jos kupari ja muut maalle tärkeät vientituotteet eivät tuotantoprosessissaan täytä kansainvälisiä päästönormeja.

Uusiutuvien energialähteiden ja energiatehokkuuden merkitys lisäänty

Energia on edelleen Chilen taloudelle keskeinen kysymys, mutta talouden hidastumisesta, etenkin paljon energiaa tarvitsevien alojen, kuten kaivosteollisuuden, toiminnan hiljentymisestä ja lisäkapasiteetin rakentamisesta johtuen tilanne ei ole niin kriittinen kuin vuosien jälkeen. Lisäkapasiteetin rakentaminen saattaa kuitenkin tuoda mukanaan ongelmia, sillä energiapulaan on vastattu lyhytjänteisesti hiilivoimaa lisäämällä. Tällä hetkellä 15 prosenttia Chilen tuottamasta energiasta saadaan hiilivoimasta, ensi vuonna osuus kasvaa 30 prosenttiin. Samalla maan hiilidioksidipäästöt kasvavat. Ennusteiden mukaan päästöt voivat nelinkertaistua vuoteen 2030 mennessä nykyisestä 70 miljoonasta tonnista lähes 300 miljoonaan tonniin. Tämä tarkoittaisi päästöjen kasvamista 30 vuodessa 3,6 tonnista 17,6 tonniin/hlö.

Chilen hallitus on havahtunut päästöjen kasvun vakavuuteen ja uusiutuvien energialähteiden hyödyntämisestä ollaan aiempaa kiinnostuneempia. Ongelmana kuitenkin on, että vaikka uusiutuvien energialähteiden käyttämisestä on jo lakitasoisiakin määräyksiä, markkinat eivät houkuttele yrityksiä, koska valtio ei tue uusiutuvien energialähteiden hyödyntämistä. Tutkimusten mukaan tuuli- ja aurinkoenergia olisivat Chilessä parhaiten hyödynnettävissä, mutta myös aalto- ja vuorovesienergiaa sekä maalämpöä pidetään kehittämisen arvoisina. Vesivoima on ollut kiivaan keskustelun kohteena Patagoniaan suunnitteilla olevan megavesivoima-projekti HidroAysénin vuoksi. Voimaloiden ja siirtolinjan rakentamista on arvosteltu niiden ympäristö- ja matkailuvaikutusten vuoksi, mutta myös vesivoiman rakentamista sinänsä kannattavat pitävät sitä joka tapauksessa riittämättömänä ja kalliina. Hankkeesta ollaan tekemässä lisäselvityksiä.

Vuoden 2008 alkupuolella annettu lakiesitys energiaministeriön perustamiseksi on yhä kongressissa, mutta on edennyt jo senaatin käsittelyyn. Muita energialan lakiesityksiä viime vuoden aikana olivat kansallisen energiatehokkuusviraston perustamiseksi, aloite verohelpotusten myöntämiseksi uusiin taloihin asennettaville aurinkopaneelille sekä aloite koskien maalämmön hyödyntämiseen liittyvää sääntelyä. Nämä ovat yhä kongressin käsiteltävinä kuten myös lakiesitys laitteiden energiatehokkuudelle asetettavista minimistandardeista.

Vuonna 2005 perustettu Kansallinen energiatehokkuusohjelma (Programa País Eficiencia Energética, PPEE) on tehnyt hyvää työtä ja käynnissä on kiinnostavia hankkeita muun muassa yritysten energiatehokkuuden arvioimiseksi. Myös energiatehokkuuden

parantaminen erityisesti kuljetusten ja rakentamisen alalla on ollut keskeisesti esillä. PPEE toteutti viime vuonna onnistuneen energiansäästökampanja ja on näin lisännyt tietoisuutta asiasta. Energiatehokkuus on nyt myös yksi Chilen energiapolitiikan pilareista.

Yleisarvio

Kaiken kaikkiaan lähivuodet ovat Chilelle muutoksen aikaa. Tulevat vaalit voivat tuoda mukanaan merkittävän muutoksen poliittisiin voimasuhteisiin ja johtaa hallitusvallan vaihdokseen. Muutos ei todennäköisesti olisi käytännössä mullistava. Kyse on lähinnä siitä, kuinka tiukasti noudatetaan nykyistä uusliberalistista mallia, jossa markkinat dominoivat ja yhteiskunnan rooli on toissijainen ja täydentävä. Concertación-hallitukset eivät ole perusmallia pyrkineetkään muuttamaan. Opposition voittaessa palattaisiin lähemmäs alkuperäistä mallia, ja modernisointi tapahtuisi yksityisen sektorin vedolla.

Harjoitetun kurinalaisen finanssipolitiikan hedelmät ovat jo alkaneet näkyä, kun valtion runsaat reservit mahdollistavat aktiivisen elvytyspolitiikan. Touku-kuussa julkaistussa IMD:n kilpailukykyraportissa, joka mittasi 57 talouden kriisinkestävyttä ja kykyä parantaa kilpailukykyään Chile sijoittui 15:ksi (Suomi 9.). Seuraava hallitus periikin todennäköisesti suhteellisen hyvin maailmanlaajuisesta taantumasta selvinneen valtion.

Etelä-Amerikasta vienti- tai investointikohteena kiinnostuneen yrityksen on hyvä huomata, että alueen maiden monista samankaltaisuuksista huolimatta Chile erottuu joukosta jo vaurastuneena maana, jonka talous on kehittyneempi ja infrastruktuuri parempi kuin naapurimaissa. Suomalaisyritykselle tämä tarkoittaa vakaampaa ja helpompaa toimintaympäristöä,

Chilelle puolestaan sitä, ettei taloudellinen kasvu tule enää yhtä helposti kuin aiempina vuosina vaan riippuu ennemminkin työvoiman koulutuksesta ja osaaamisesta, panostuksista tutkimukseen ja kehitykseen, tuotannon tehostamisesta ja työmarkkinoiden kehittämistä. Hallitus on käyttänyt huomattavia summia tutkimuksen edistämiseen ja asiantuntijoiden jatkokoulutukseen, muun muassa anteliaalla stipendiohjelmalla. Tiedon tason ja järjestelmien kehittämisessä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö on kuitenkin keskeistä.

Chilen OECD-jäsenyys toteutunee vajaan vuoden kuluttua. Tällöin vertailukohtaksi ja tavoitetasoksi tulisivat naapurimaiden sijasta OECD:n jäsenmaat ja OECD:n puitteissa omaksutut ratkaisut.

Chilen yhteiskunnallinen vakaus ei ainakaan lyhyellä aikavälillä ole uhattuna, mutta paineet muutokseen kasvavat kaiken aikaa. Nähtäväksi jää, kanavoituuko tyytymättömyys toiminnaksi mahdollisesti laajempaan osallistumiseen tai pienten ryhmien väkivaltaisina purkauksina. Vaalien jälkeisellä presidentillä ja hänen hallituksellaan on suuret haasteet vastata Chilen ajankohtaisiin kysymyksiin, varsinkin kun kaikki ehdokkaat vannovat muutoksen nimeen. Jäykkä perustuslaillinen järjestelmä tekee vaikeaksi toteuttaa syvällisempiä uudistuksia. Konsensuksen vaatimus on toistaiseksi antanut mahdollisuuden uudistusten lykkäämiseen tai vesittämiseen.

KIINA

** Teemu Turunen ja Anna Koikkalainen*

Maailmanlaajuinen talouskriisi on hidastanut myös Kiinan kasvua. Nopeasti ja tehokkaasti käyttöön otettu elvytyspaketti on kuitenkin onnistunut vaimentamaan viennin romahduksesta kansantaloudelle aiheutunutta iskuja. Julkiset investoinnit sekä pankkien massiivinen lainananto ovat onnistuneet ainakin väliaikaisesti pitämään kasvua yllä. Pidemmällä tähtäimellä Kiinan kasvu on riippuvainen sen tärkeimpien vientimarkkinoiden toipumisesta, sillä Kiinan oma kotimainen kysyntä ei pysty korvaamaan vienti- ja investointivetoista kasvua. Liiketoimintaympäristönä Kiina on haasteellinen sääntöjen muuttuessa nopeasti ja jatkuvasti. Taloudellinen nationalismi on myös nousussa ja kilpailu kiristyy. Muihin suuriin maailman markkinoihin verrattuna Kiina tarjoaa edelleen yrittämiselle ja investoinneille verrattain hyvät kasvunäkymät.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Kasvu hidastuu Kiinassakin

Kiinankin talouskasvu on huomattavasti hidastunut maailmanlaajuisen talouskriisin seurauksena. Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä kasvu oli heikointa lähes 20 vuoteen, 6,1 prosenttia edellisvuoden samaan ajanjaksoon nähden. Vuonna 2007 Kiinan bruttokansantuote (BKT) kasvoi vielä 13 prosenttia, hiipuen vuonna 2008 yhdeksään prosenttiin. Tälle vuodelle 2009 asetettu virallinen 8 prosentin kasvutavoite tulee sekäin olemaan hyvin haastava tehtävä. Kansainvälisten ja kiinalaisten pankkien tai taloustutkijoiden julkistettut ennusteet Kiinan tämän vuoden talouskasvusta vaihtelevat viiden (Suomen Pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitos) ja 8,3 prosentin (Chinese Academy of Social Sciences) välillä.

Kiinan talouskasvun hidastuminen johtuu suurelta osin ulkoisen kysynnän ja viennin romahtamisesta. Kun vuosina 2003–2008 Kiinan vienti lisääntyi keskimäärin 27 prosenttia joka vuosi, niin marraskuusta 2008 lähtien se on ollut jyrkässä laskussa. Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä laskua edellisvuoteen nähden oli lähes 20 prosenttia. Yhdysvallat ja EU yhdessä vastaavat Kiinan tullin mukaan noin 40 prosentista maan viennistä. EU:n osuus on reilut 20 prosenttia, ja Yhdysvaltojen osuus on laskenut noin 18 prosenttiin. Kiinan muut vientimarkkinat eivät ole pystyneet merkittävässä määrin korvaamaan näiden osuuksien romahtamista. Kiinan tuonti ulkomailta on laskenut prosentuaalisesti vielä viientäkin enemmän, yli 30 prosenttia vuoden 2009 ensimmäisellä nel-

jänneksellä, mutta dollarimääräisesti Kiinan kaupan ylijäämä on silti hieman supistunut vuodentakaiseen verrattuna.

Varovaisen myönteisiä merkkejä on kuitenkin ollut ilmassa. Viennin laskuvauhti näytti välillä jo hidastumisen merkkejä (helmikuussa 2009 lähes 26 prosenttia, maaliskuussa 17 prosenttia), samoin teollisuustuotanto kasvoi hieman helmikuun pohjalukemista maaliskuuhun, ennen kaikkea suurien julkisten investointien ja elvytyksen takia. Näiden ja muiden myönteisten signaalien seurauksena monet investointipankit ja muut ennustajat ennättivät jo nostamaan Kiinan talouden kasvuarvioitaan tälle vuodelle. Kiina-vetoista uutta maailmantalouden nousua odottavat katsovat nousukiidon jo alkaneen. Valitettavasti huhtikuun 2009 luvut eivät vahvistaneet myönteistä suuntausta, sillä viennin laskuvauhti kiihtyi uudestaan huhtikuussa (22 prosenttiin vuoden takaiseen verrattuna), teollisuustuotanto kasvoi maaliskuuta hitaammin ja sähkön kysyntä jatkoi laskuaan. Kiinan elpymisestä ei ole olemassa selviä merkkejä, vienti on edelleen jyrkässä laskussa eikä ulkoisen kysynnän nopealle nousulle ole perusteita. Kiinan kotimaisen kysynnän nousu ei ainakaan lyhyellä tähtäimellä pysty korvaamaan vientiä, joka on viime vuosina vastannut noin 35–40 prosenttia Kiinan bruttokansantuotteesta (siitä noin puolet on ollut muiden kuin kiinalaisten yritysten vientiä). Kiinan talouden tulevaisuus näyttää kuitenkin huhtikuussa 2009 valoisammalta kuin alkuvuodesta 2009.

** Teemu Turunen ja Anna Koikkalainen toimivat ulkoasiainsihteerinä hoitaen kaupallis-taloudellisia asioita Suomen Pekingin suurlähetystössä.*

Kiinaan suuntautuvia suoria ulkomaisia investointeja kuvaava käyrä tältä vuodelta seurailee ulkomaankaupan linjoja. Tammi-maaliskuussa 2009 sijoituksia oli yli 20 prosenttia vähemmän edellisvuoden vastaavaan ajanjaksoon verrattuna. Kiinan ulkomaan valuuttavarantoa hallinnoivan SAFE:n (State Administration of Foreign Exchange) mukaan vuonna 2008 Kiinaan tehdyt suorat ulkomaiset sijoitukset edelleen hieman lisääntyivät (yhteensä 161 miljardia dollaria), mutta niiden kasvuvauhti romahti. Kiina on kuitenkin pystynyt korvaamaan ulkomaisia suoria sijoituksia lisäämällä vahvasti julkisia investointeja muun muassa infrastruktuuriin. Muut kuin markkinaperusteiset kiinteät investoinnit nousivat lähes 30 prosenttia vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä. Kiinasta ulkomaille suuntautuvat investoinnit jatkavat nopeaa kasvuaan ja peräti kolminkertaistuivat vuonna 2008 (53 miljardia dollaria). Kiinalaisten yritysten tähtäimessä ovat etenkin ulkomaiset energia- ja raaka-ainevarat, joiden maailmanmarkkinahinnat ovat laskeneet kriisin seurauksena.

Kiinalainen elvytys

Nopeasti ja tehokkaasti käyttöön otettu suuri elvytyspaketti on onnistunut vaimentamaan viennin romahduksesta aiheutunutta iskuja. Marraskuussa 2008 näyttävästi julkistetun noin 450 miljardin euron (4 000 miljardia juania) suunnitelman kaikki yksityiskohdat eivät vielä ole tiedossa, mutta käytännössä kyse on valtion tulevien vuosien investointisuunnitelmien nopeuttamisesta ja paketoimisesta pitämään yllä kotimaista kysyntää. Suuri osa elvytyspaketin tuista on suunnattu uuden infrastruktuurin rakentamiseen (rautatiet, lentokentät, mutta myös vedenpuhdistamot ja muu ympäristöinfra), asumiseen, Sichuanin maanjäristysalueen jälleenrakentukseen, maaseudun kehittämiseen ja kiinalaisen innovaatiojärjestelmän tukemiseen.

Vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä kenties tärkein osa elvytystä on ollut kiinalaisten pankkien luotonannon räjähdysmäinen kasvu. Valtion kontrollissa olevat pankit lienee määrätty jakamaan rahaa kaksin käsin, ja ne ovat tehneet työtä käskettyä. Vuoden 2009 ensimmäisen neljänneksen aikana lainoja annettiin pitkälti yli 500 miljardin euron (4 580 miljardia juania) arvosta. Valtava summa rahaa on jaettu pääosin suurille valtionyrityksille infrastruktuuriprojekteihin. Pienten ja keski suurien osuus lainanannosta on ollut huomattavan pieni. Etenkin vientisektorilla toimivien,

työllisyystilanteen kannalta tärkeiden pk-yritysten elvyttäminen on Kiinan johdolle vaikea haaste. Luonnollisesti suurissa rahoissa on myös suuret riskit, ja kiire toteutuksessa lisää elvytyspakettiin liittyvien väärinkäytösten ja korruption vaaraa.

Kiinan elvytyspakettia on kritisoitu ennen kaikkea sen suuntautumisesta liikaa investointeihin ja liian vähän yhteiskunnan turvaverkkojen parantamiseen. Kiina on jo pitkään systemaattisesti pyrkinyt vähentämään riippuvuutta viennistä, investoinneista ja teollisuustuotannosta suuntautuen entistä enemmän kotimaiseen kysyntään, palveluihin ja korkeampaan teknologiseen osaamiseen. Samaan aikaan perinteinen investointi- ja vientivetoinen kasvumalli on toiminut jopa liiankin hyvin –perustuen osittain siihen, että Yhdysvallat on kuluttanut Kiinankin puolesta. Näin epätasapainoinen tilanne on voinut jatkua, eikä talousmallin nopealle muuttamiselle ole ollut pakottavaa tarvetta. Investointivetoisen kasvumallin tukemisen vaarana on maailmantalouden ylikapasiteettiongelman paheneminen entisestään. Toinen Kiinan makrotalouden ongelma on kotitalouksien heikko kulutus. Viimeisten kymmenen vuoden aikana, kun kiinalaisten varallisuus on huomasti lisääntynyt, kotitalouksien kulutuksen osuus kansantuotteesta on suhteellisesti vain laskenut. Kiinassa yksityinen kulutus muodostaa kansantaloudesta vain 36 prosenttia, kun Yhdysvalloissa vastaava luku on 80 prosenttia. Tähän vaikuttaa keskeisesti historian, köyhyyden ja säästämisen kulttuurin lisäksi julkisten palvelujen ja sosiaaliturvan heikkous, joka pakottaa kiinalaiset säästämään pahan päivän varalle.

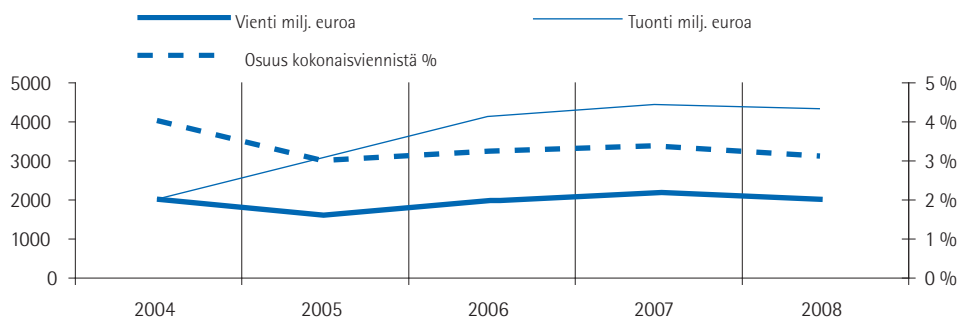
Lyhyellä tähtäimellä Kiinan julkinen elvytys on ollut voimallista ja ilmeisen tehokasta, ja se on pystynyt pehmentämään ulkoisista tekijöistä johtuvaa jyrkkää talousluisua. Kriisin mahdollisesti pitkittyessä talouden kestävyys joutuisi koetukselle, koska julkinen elvytys ja kysynnän ylläpitäminen valtion varoin eivät voi pidemmän päälle pitää pystyssä Kiinan kokoista taloutta. Kiinan maaseudun köyhät asukkaat eivät myöskään pysty ostamaan vientimarkkinoille tarkoitettuja laadukkaampia ja kalliimpia tuotteita ilman valtion tuntuva välirahaa. Pahimmassa tapauksessa julkisen sektorin ja julkisen rahoituksen osuuden kasvaminen kokonaistaloudesta tulee kustautumaan myöhemmin. Kiinan valtiontalouden alijäämä nousee ainakin kolmeen prosenttiin tänä vuonna, mahdollisesti paljon suuremmaksikin. Jollei maailmantalouden taantuma oikene ja vienti ala uudestaan vetää, tulee Kiinankin valtion kassan pohja vastaan jossain vaiheessa.

Taluskriisi heijastui Suomi-Kiina kauppavaihtoon

Kiina oli vuonna 2008 Suomen neljänneksi suurin kauppakumppani. Kahdenvälinen kauppa on kasvanut viime vuodet ripeää tahtia, mutta vuonna 2008 taluskriisi käänsi kaupan volyymin laskuun. Vuonna 2008 Suomen ja Kiinan välinen kauppa oli arvoltaan

noin 6,4 miljardia euroa: vienti Kiinaan noin 2,1 miljardia (laskua edellisvuodesta miltei viisi prosenttia) ja tuonti noin 4,4 miljardia (laskua edellisvuodesta reilut kaksi prosenttia). Alijäämää kertyi siis 2,3 miljardin euron verran. Osa alijäämästä muodostuu suomalaisyritysten Kiinassa valmistamien tuotteiden viennistä Suomeen.

Suomen ja Kiinan välinen kauppa 2004–2008

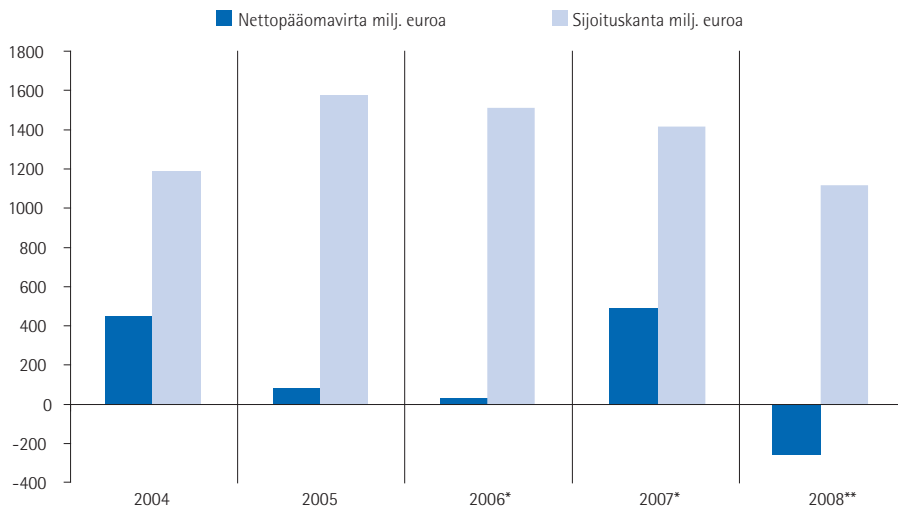

Lähde: Tullihallitus

Kiinassa toimii arviolta 240 suomalaista (Suomessa rekisteröityä) yritystä, jotka ovat perustaneet maahan yhteensä arviolta 340 toimistoa, edustustoa, tytäryhtiötä tai yhteisyritystä. Suomalaisyritysten Kiinaan tulon syyt ovat pääsääntöisesti pysyneet entisellään jo vuosia. Ylivoimaisesti tärkein syy on Kiinan kotimarkkinat. Seuraavaksi eniten Kiinaan hakeudutaan omien asiakkaiden vaatimuksesta ja osana globaalia strategiaa. Taluskriisistä huolimattakin uusia suomalaisyrityksiä tulee edelleen Kiinaan, vuosittain noin kymmenkunta, etupäässä pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Ainakaan keväällä 2009 ei ole näkyvissä merkkejä siitä, että suomalaisyritykset olisivat merkittävässä määrin vetäytymässä Kiinasta.

Suurlähetystön arvion mukaan suomalaisyritykset työllistävät Kiinassa pitkälti yli 30 000 henkilöä, niiden vuotuinen liikevaihto on noin 17–18 miljardia euroa ja ne ovat investoineet Kiinaan ainakin seitsemän miljardin euron arvosta. Suurin osa suomalaisista yrityksistä on sijoittunut Pekingin ja Shanghain alueille sekä Hongkongin ja Helmijoen suiston ympäristöön. Yrityksen perustaminen ja etabloituminen itärannikon kehittyneillä alueilla on jo helppoa ja suoraviivaista, mutta sisämaassa tulee vielä vastaan monenlaista käytäntöä ja hankaluutta. Tästä huolimatta on viime vuosina myös Keski-Kiinan suurimpien kaupunkien Chengdun ja Chongqingin vetovoima selvästi parantunut. Manner-Kiinassa toimivat suomalaiset liike-elämän ryhmittymät ovat parhaillaan perustamassa suomalaista kauppakamaria Kiinaan.

Suomesta Kiinaan tehdyt suorat sijoitukset, 2004–2008

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakoarvio

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Työllisyytilanteen heikentyminen

Taloustilanteen heikentymisen seurauksena myös Kiinan yhteiskunnallinen tilanne on kiristynyt. Virallisissa tutkimuksissa arvioidaan noin 30 miljoonan kiinalaisen jääneen työttömäksi vuoden 2009 alku-kuukausien aikana, mutta luku voi olla suurempikin. Virallinen työttömyysprosentti on vain runsaat neljä prosenttia, mutta siihen on laskettu vain työttömät kaupunkilaiset, eikä maalta kaupunkiin muuttaneita siirtotyöläisiä, joita viimeisten tutkimusten perusteella arvioidaan olevan jopa 225 miljoonaa. Tämä kouluttamaton, mutta liikkuva ja joustava työläisten armeija on pitkälti mahdollistanut Kiinan toimimisen koko maailman työpajana. Osa siirtotyöläisistä on joutunut palaamaan maaseudulle, jossa heillä mahdollisesti on pieni maapala viljeltäväksi, osa taas jatkaa rannikon kaupungeissa töiden etsimistä. Alueellisesti työttömyys on kohdistunut eniten Kiinan vientiteollisuuden kehtoon, Kantonin provinssiin.

Siirtotyöläisiä enemmän Kiinan johtoa todennäköisesti mietittävä maan yliopistosta tänä vuonna valmistuvien opiskelijoiden tilanne. Heitä lasketaan olevan yli kuusi miljoonaa, joista suuri osa ei tule löytämään

työpaikkaa. Koko ikänsä talouden nousukauteen totuneilla opiskelijoilla sopeutuminen vaikeampiin aikoihin voi olla hankalaa, ja heidän mahdollisuutensa organisoitua yhteiskunnallisesti ovat paljon suuremmat kuin siirtotyöläisillä. Kiinan johto onkin varautunut mahdollisten yhteiskunnallisten levottomuuksien nousuun. Näiden levottomuuksien vakavuutta miettiessä on kuitenkin hyvä muistaa, että Kiina on aiemminkin selvinnyt suurista rakennemuutoksista. Maan työttömyys oli todennäköisesti vielä selvästi nykyistä pahempi 1990-luvulla, kun valtionyrityksiä saneerattiin kovalla kädellä, eikä silloisista kriisistä voinut syyttää ulkoisia tekijöitä.

Muita ajankohtaisia yhteiskunnallisia haasteita

Työttömyyden ohella suurin yhteiskunnallista tyytymättömyyttä aiheuttava tekijä Kiinassa on ympäristön ja erityisesti vesistöjen, ilman ja maaperän saastuminen. Kiinan 30-vuotinen talouden nousukiito on tapahtunut pitkälti ympäristön kustannuksella. Vasta viime vuosina on Kiinassa herätty tajuamaan vahinkojen vakavuus ja osittainen peruuttamattomuus. Akuutein ympäristöongelmista on vesistöjen saastuminen ja alati paheneva veden puute etenkin Pohjois-Kiinassa.

Kiinan alueella asuu noin 20 prosenttia maailman väestöstä, mutta maailman vesivaroista Kiinalla on vain seitsemän prosenttia. Ympäristökatastrofien ja ruokaturvallisuuteen liittyvien väärinkäytösten seurauksena kiinalaisten ja erityisesti kaupunkilaisten tietoisuus ja vaatimukset puhtaasta ja turvallisesta ruoasta sekä tuotteista ovat voimistuneet.

Kasvava sosiaalinen ja taloudellinen eriarvoisuus on Kiinan kommunistipuolueelle tärkeä haaste. Tuloerojen kasvu johtuu siitä, että vaikka köyhienkin asema on parantunut, kaupunkien keskiluokka vaurastuu vielä nopeammin. Keskimääräinen nettotulo Kiinan maaseudulla on edelleen mitättömän pieni (441 juaania eli noin 50 euroa kuukaudessa), vaikkakin se on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2001 vuoteen 2008. Vastaavasti Kiinan bruttokansantuote per capita nousi viime vuoden lopulla jo yli 3 000 dollarin rajan. Kiinassa väestö myös ikääntyy nopeammin kuin rikastuu. Tähän saakka ikääntymiseen liittyvät haasteet on Kiinassa lakaistu maton alle, mutta jatkossa Kiina joutu-

nee varautumaan työikäisen väestön määrän nopeaan vähenemiseen.

Kiinan kansankongressissa maaliskuussa 2009 tehtiin uudelleen selväksi, että länsimainen vallan kolmijako ja demokratia eivät sovellu Kiinalle. Kiinan kansantasavallan perustamisesta tulee tänä vuonna (merkipäivä 1.10.2009) kuluneeksi 60 vuotta, ja kommunistinen puolue jatkaa tiukasti vallan kahvassa. Toisin kuin Euroopassa usein ajatellaan, hyvinvoinnin lisääntyminen ei näyttäisi ainakaan lyhyellä tähtämellä johtavan vaatimuksiin demokratian lisäämisestä. Kiinan talouselämän eliitin ja yleisemminkin kaupunkien vaurastuvan väestönosan edut ovat kietoutuneet tiukasti yhteen kommunistipuolueen etujen kanssa. Molemmat korostavat yhteiskuntarauhan ja vakauden säilyttämistä. Käsitksemme mukaan myöskään nykyinen talouskriisi ei ainakaan näillä näkymin pysty vakavasti uhkaamaan Kiinan poliittisen ja taloudellisen järjestelmän perusteita.

Sääntely-ympäristö jatkuvassa muutoksessa

Taloudellinen nationalismi

Liiketoiminnan sääntely-ympäristö muuttuu Kiinassa edelleen ripeää tahtia. Toiminnan suunnittelun kannalta Kiina onkin yrityksille erityisen haasteellinen maa. Talouskriisi luonnollisesti lisää epävarmuutta. Yksi yritysten keskeisimpiä ongelmia on, että valmis-teilla olevista uusista säädöksistä on usein vaikeaa saada tietoa etukäteen. Säädösten valmistelun avoimuudessa on viime aikoina nähty myönteistäkin kehitystä etenkin suurten lakihankkeiden kohdalla, mutta toisaalta esimerkiksi standardeja säätävissä elimissä ulkomaisten yritysten osallistumista edelleen rajoitetaan. Kenties suurin epävarmuustekijä liittyy toimeenpanovaiheeseen. Eri alueiden viranomaiset tulkitsevat samoja sääntöjä usein toisistaan poikkeavasti, ja säädöksiä saatetaan soveltaa eri lailla ulkomaisiin ja kotimaisiin yrityksiin. Riskejä kasvattaa myös se, ettei Kiinassa ole riippumatonta oikeuslaitosta.

Kiina virittää liiketoiminnan sääntelykehikkoa tukemaan tavoiteltua talouden rakennemuutosta maailman työpajasta moderniksi innovaatiotaloudeksi. Ulkomaisia investointeja tullaan jatkossakin ohjaillemaan ennen muuta uuteen ja korkeaan teknologiaan. Pääministeri Wen Jiabaon maaliskuussa Kiinan kansankongressissa esittelemän linjauksen mukaan ulkomaisia investointeja toivotaan myös energian säästöön ja ympäristönsuojeluun, korkeamman jalostusarvon

valmistusteollisuuteen sekä palveluihin. Samalla kun Kiinasta on tullut entistä valikoivampi ulkomaisten investointien suhteen, se on myös ryhtynyt karsimaan ulkomaisten yritysten nauttimia etuja. Julkisissa hankinnoissa Kiinalla on jo vanhastaan käytössä tiukkoja kotimaisuusvaatimuksia.

Elokuussa 2008 Kiinassa tuli voimaan vuosikausia valmisteltu kilpailulaki. Vaikka lain on tarkoitus estää epäreilua kilpailua, sitä on arveltu voitavan käyttää myös työkaluna ulkomaisten yritysten toiminnan rajoittamiseen ja kontrolliin. Kokemusta lain soveltamisesta saatiin maaliskuussa 2009, kun Kiinan kilpailuviranomaiset hylkäsivät Coca-Colan ostotarjouksen suuresta mehualmistajasta Huiyuanista. Päätöstä perusteltiin muun muassa sillä, että Coca-Cola olisi voinut käyttää määräävää markkina-asemaansa kilpailua rajoittavasti. Perusteiden vakuuttavuus on kyseenalaista, koska Coca-Cola olisi kaupan myötä saanut haltuunsa arviolta vain 20 prosentin siivun mehumarkkinoista. Ostotarjouksen hylkäämistä onkin pidetty merkinä kasvavasta taloudellisesta nationalismista. Paljon julkisuutta saaneesta tapauksesta ei kuitenkaan välttämättä kannata tehdä yleispäteviä päätelmiä ulkomaisten yritysten kaavailmien yritysoitojen kohtelusta. Hylkäyspäätöksen todellisista taustoista on vaikeaa saada selkoa, eikä linjaus välttämättä päde esimerkiksi pienemmän mittakaavan kauppoihin. Poliittisena signaalina päätös on toki merkittävä aika-

na, jolloin Kiina kritisoi kauppakumppaneitaan protektionismista ja jolloin sen omat yritykset tähyilevät yhä enemmän ulkomaille.

Kilpailulain lisäksi Kiinassa tuli vuonna 2008 voimaan muitakin merkittäviä liiketoimintaympäristöön vaikuttavia lakimuutoksia. Työsopimuslailla pyritään turvaamaan työntekijöiden asemaa. Kirjallisen työsopimuksen solmiminen on nyt pakollista, irtisanominen on työnantajalle aikaisempaa kalliimpaa ja mahdollisuuksia ketjuttaa määräaikaista ja osa-aikaisia sopimuksia on rajoitettu. Taloustilanteen heikentyessä on kuitenkin paikoitellen ollut näkyvissä merkkejä lain toimeenpanon valvonnan löyhentymisestä.

Kiinan verotusta on viime aikoina uusittu ripeää taktia. Tammikuussa 2008 voimaan tulleen yritysverolain myötä kotimaiset ja ulkomaiset yritykset maksavat samansuuruisista 25 prosentin voittoveroa, kun aiemmin verotus suosi ulkomaisia yrityksiä. Korkean teknologian yritykset voivat kuitenkin tietyin ehdoin saada veroetuja. Lain voimaantulon siirtymäaika jatkuu vuoteen 2012. Verouudistuksen yhteydessä myös Kiinasta ulos maksettavan osingon lähdeverotus muuttui. Vuodesta 2008 lähtien aiemmin verovapaasta osingosta joutuu maksamaan 10 prosentin lähdeveron. Suomi on aktiivisesti nostanut asian esille Kiinan poliittisen johdon kanssa, ja kahdenvälistä verosopimustamme ollaankin parhaillaan uudistamassa. Kiinassa tuotantoa harjoittavien yritysten toimintaympäristöön vaikuttava merkittävä muutos on myös Kiinan siirtyminen tammikuun alusta 2009 entistä laajamittaisemmin tuotantoperusteisesta kulutusperusteiseen arvonlisäverotukseen. Uudistuksen myötä esimerkiksi käyttöomaisuuden ALV:n vähennyskelpoisuus pääsääntöisesti laajenee. Suuren reformin lisäksi ALV-järjestelmää on Kiinassa hienosäädetty viime aikoina myös vientiyritysten maksaman arvonlisäveron palautuksia korottamalla. Tällä on pyritty tukemaan ulkomaisen kysynnän hiipumisesta kärsiviä yrityksiä.

Teollisoikeuksien suoja Kiinassa - ikuisuuskysymys?

Teollis- ja tekijänoikeuksien puutteellinen suoja on yksi suomalaisyritystenkin suurimmista huolenaiheista Kiinan markkinoilla. Tuotteita ja tuotantoprosesseja kopioidaan laajamittaisesti. Kiinaan tähyävien ja siellä jo toimivien suomalaisyritysten onkin syytä huolehtia siitä, että omat oikeudet on kattavasti suojattu hyvissä ajoin. Etukäteisvarautumisesta huolimatta suojan täytäntöönpanossa törmätään silti usein ongelmiin. Lakien toimeenpano voi olla valikoivaa, valvonta

puutteellista, oikeuslaitos toimii monesti tehottomasti ja puolueellisesti. Teollis- ja tekijänoikeuksien loukkauksesta määrätty korvaukset ovat usein pieniä.

Vaikka henkisen omaisuuden suojassa on Kiinassa toimomisen varaa, ei kuva kuitenkaan ole täysin mustavalkoinen. Teollisoikeuksien suoja on ollut viime aikoina hienoisesti kohentumaan päin. Kiinassa tunnustetaan, että kehitys innovaatiotaloudeksi edellyttää oikeuksien parempaa turvaamista. Keväällä 2008 Kiina julkisti kansallisen strategian, joka listaa liudan toimia henkisen omaisuuden suojan kohentamiseksi. Tuoreimpana suurena lakiuudistuksena astuu lokakuussa 2009 voimaan uusi patenttilaki, jonka odotetaan voimistavan patentin tuomaa turvaa. Sääntelykehikon uudistamisen lisäksi Kiina koettaa nostaa kansalaisten ja yritysten tietoisuutta henkisen omaisuuden suojasta erilaisilla kampanjoilla. Liikettä myönteiseen suuntaan on siten nähtävissä. Kiinan henkisen omaisuuden suoja koskevassa politiikassa näkynee kuitenkin jatkossakin voimakas teollisuuspoliittinen sivujuonne. Teollisoikeuksien turvaaminen on haasteellisempaa niille ulkomaisille yrityksille, jotka toimivat Kiinan kansallisten intressien kannalta tärkeillä aloilla.

Kiina nostaa profiiliaan WTO:ssa

Kiina piti pitkään suhteellisen matalaa profiilia Maailman kauppajärjestössä WTO:ssa, mutta viime aikoina on näkynyt merkkejä aktiivisuuden noususta. Maailmanlaajuisen talouskriisin kärjistyessä Kiina korostaa julkisuudessa WTO:n Dohan neuvottelukierroksen päätökseen viemisen merkitystä entistäkin voimakkaammin protektionismin vastustamisen nimissä. Se on alkanut ottaa näkyvämpää roolia myös itse neuvotteluissa, mikä nähtiin kesällä 2008 pidetyssä Geneven ministerikokouksessa. Kiina on myös ryhtynyt käyttämään WTO:n riitojenratkaisujärjestelmää aktiivisemmin. Esimerkiksi tammikuussa 2009 WTO-paneeliin asti eteni ensimmäinen Kiinan yksinään nostama tapaus, joka koskee Yhdysvaltojen käyttöön ottamia polkumyynti- ja tasoitustulleja. Kaupan tuontisuojainstrumenttien käyttö aiheuttaa kitkaa myös EU:n ja Kiinan suhteissa.

Vaikka Kiina vakuuttaakin uskoaan monenkeskiseen kauppajärjestelmään, se on muiden tavoin jo pidempään neuvotellut aktiivisesti kahdenvälisistä ja alueellisista vapaakauppasopimuksista. Lokakuussa 2008 astui voimaan Kiinan ja Uuden-Seelannin välinen kattava vapaakauppasopimus, joka on ensimmäinen OECD-maan ja Kiinan välillä solmittu. Kiina neuvottelee kahdenvälisistä sopimuksista myös Norjan, Islannin

ja Australian kanssa. Lisäksi valmisteilla on sopimuksia alueellisten järjestöjen kanssa. Kiinan ja Kaakkois-Aasian maiden yhteistyöjärjestön ASEAN:in vapaakauppasopimuksen seuraavaan vaiheeseen on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2010.

EU:n ja Kiinan välillä on käynnissä suuri määrä erilaisia dialogeja ja yhteistyörakenteita. Neuvottelut laajemmasta puitesopimuksesta (Partnership and Cooperation Agreement) jatkuvat. Korkean tason kauppaa- ja talousdialogissa voidaan käsitellä molempien osapuolten kannalta tärkeitä kysymyksiä. Kiinassa toimiville eurooppalaisille yrityksille tärkeä kysymys on

pystyä varmistamaan tasavertainen kilpailuasetelma suhteessa kiinalaisiin yrityksiin. Kiinakin on talouskriisin takia ollut huolissaan Euroopassa mahdollisesti nousussa olevista protektionistisista pyrkimyksistä. Eurooppaan suuntautuvilla kauppaa- ja investointimatkoillaan Kiina pyrkii omalta osaltaan osoittamaan hyvää tahtoa, sitoutumistaan kauppavajeen korjaamiseen ja vapaaseen kauppaan. Pääministeri Vanhasen Kiinan vierailun yhteydessä huhtikuussa 2009 Kiinan pääministeri ilmoitti Kiinan toteuttavan valtiojohtoisen kauppamatkan myös Suomeen, todennäköisesti vielä vuoden 2009 aikana.

Yleisarvio

Talouden laskukausi on suhteellinen käsite. Kun koko maailman bruttokansantuotteen arvioidaan tänä vuonna kriisin seurauksena supistuvan, Kiina kasvaa edelleen verrattain vahvasti ja nousee piakkoin Japanin ohi maailman toiseksi suurimmaksi taloudeksi. Yli kymmenen prosentin kasvuvauhtiin tottuneelle Kiinalle hidastuminen kuuteen-seitsemään prosenttiin tuntunee äkkijarrutukselta. Viennin ja teollisuustuotannon romahtamisen seurauksena Kiinan työllisyystilanne on heikentynyt nopeasti, ja yhteiskunnallinen tilanne on kiristynyt. Näyttää kuitenkin epätodennäköiseltä, että talouskriisi pystyisi vakavasti uhkaamaan Kiinan poliittisen järjestelmän perusteita.

Kiinan taloudessa on keväällä 2009 näkyvissä varovaisen myönteisiä merkkejä, mutta nousun kestävyyttä saa ja kannattaa epäillä. Nopeata paluuta viime vuosien tapaiseen kasvuhuumaan tai kaksinumerosiin kasvulukuihin ei ole odotettavissa. Massiivisella elvytyksellä voidaan pehmentää laskua, mutta pidemmällä tähtäimellä tärkeämpää olisi kasvun laatu. Vienti- ja investointivetoisen mallin pönkittäminen valtion varoin johtaa teolliseen ylikapasiteettiin ja vääristää maailmantalouden tasapainoa entisestään. Mikäli maailmantalouden taantuma ei vähitellen helpota ja vienti ala uudestaan vetää, ei Kiinakaan pysty jatkamaan tekehengitystä ikuisesti. IMF:n tilastojen mukaan EU (30 prosenttia) ja Yhdysvallat (24 prosenttia) vastaavat selvästi yli puolta maailmantalouden tuo-

tannosta, kun Kiinan osuus on vain reilut seitsemän prosenttia. Kiina yksinään ei pysty vielä toimimaan maailmantalouden veturina.

Kansainvälisillä foorumeilla Kiina pyrkii edelleen toimimaan matalalla profiililla ja korostamaan asemaansa kehitysmaana, mutta vaikutusvallan kasvun myötä sen on joutunut ottamaan aktiivisempaa roolia. Tämä on tullut esiin niin WTO-keskusteluissa, IMF:n reformin yhteydessä kuin laajemminkin keskustelussa uudesta globaalista finanssiarkkitehtuurista. Kiinan markkina-talouden säännöillä, mutta valtion kontrollissa toimivan talousmallin suosio etenkin kehittyvissä maissa on selvässä kasvussa. Innokkaimmat katsovat "Pekingin konsensuksen" lähitulevaisuudessa korvaavan maailmanpankkiryhmän perustamiseen johtaneen "Washingtonin konsensuksen". Joka tapauksessa Kiina vahvistaa omaa maailmanpoliittista asemaansa hyvin johdonmukaisesti ja äärimmäisen pragmaattisesti.

Ulkomaisille yrityksille Kiinan liiketoimintaympäristö ei ole helppo. Kiina on suuri markkina, jossa kilpailu on kovaa ja vain parhaat pärjäävät. Säännöt muuttuvat nopeasti ja jatkuvasti, ja taloudellinen nationalismi on nousussa. Kaikesta huolimatta Kiina pystyy tarjoamaan yrittämiselle ja investoinneille muita maailman markkinoita paremmat kasvunäkymät. Kiinaan tähyäville ei voi liikaa korostaa oikean strategian merkitystä.

JAPANI

* Juha Niemi

Viennin hiipuminen päämarkkinoilla sekä jenin samanaikainen revalvoituminen ovat ajaneet Japanin talouden syvään lamaan vuoden 2008 syksystä alkaen. Mittavien elvytyspakettien ansiosta tilanne alkaneen vakautua kuluvan vuoden loppua kohden, mutta talous tuskin palaa kasvu-uralle ellei tilanne ulkomarkkinoilla parane. Japanin BKT saattaa supistua tilivuonna 2009 jopa viidellä prosentilla. Jenin vahvistuminen suhteessa euroon on parantanut vientimme edellytyksiä vuodesta 2008 alkaen, mutta tuontikysynnän heikkeneminen Japanissa paikallisten yritysten rajujen tuotannon sopeuttamistoimien johdosta on vastaavasti syönyt kurssimuutoksesta koituneita hyötyjä. Tilanne alkaneen kohentua vuoden 2009 loppua kohden, mutta erityisesti investointihyödykkeisiin ja puolivalmisteisiin kohdistuvan kysynnän paluu lamaa edeltävälle tasolle vienee vähintään vuoteen 2010 ellei pidemmällekin.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Vientivetoisen kasvun riskit materialisoituvat

Japanin talouden pitkä, joskin jo vuoden 2007 lopulta hiipumaan kääntynyt kasvukausi koki tylyn lopun kansainvälisen rahoitusmarkkinakriisin, vientimarkkinoiden nopean heikkenemisen ja jenin samanaikaisen vahvistumisen myötä syksyllä 2008. Japanin oman rahoitussektorin suhteellisen vähäinen suora altistuminen finanssikriisille ja yksityisen sektorin kohtuullinen rahoitustilanne näyttivät suojaavan maata pahimmalta, mutta "Lehman-shokkia" seurannut globaalitalouden jyrkkä laskusuhdanne paljasti armotta talouskasvun liiallisen vientiriippuvuuden, ja samalla kotimarkkinoiden heikkouden. Japanin vaikeasta tilanteesta kertoo bruttokansantuotteen yli 12 prosentin vuositasoistettu lasku vuoden 2008 viimeisellä neljänneksellä ja toinen samantasoinen pudotus alkaneen vuoden ensimmäisinä kolmena kuukautena.

Rahoitussektorin suhteellisen hyvästä kunnosta huolimatta taantuma iski Japaniin pahemmin kuin useimpiin kehittyneisiin talouksiin. Japanin vienti supistui syyskuun 2008 ja maaliskuun 2009 välisenä aikana lähes puolella sysäten samalla alamäkeen yritysten laiteinvestoinnit ja kokonaistuotannon. Pörssikurssit painuivat syksyn kuluessa alimmalle tasolle kolmeen vuosikymmeneen vanavedessään kuluttajien luottamus taloutta kohtaan. Alamäen jyrkkyyteen nähden yksityinen kulutuskysyntä säilyi suhteellisen vakaana, mutta kääntyi joka tapauksessa laskuun. Huonojen uutisten jatkuvan sarjan myötä Japanin hallitus on joutunut alentamaan talousennusteitaan tasaisin

välilajoin viime syksystä lähtien; huhtikuisen arvioiden mukaan Japanin talous supistui tilivuonna 2008 (1.4.2008-31.3.2009) 3,1 prosentilla ja tulee supistumaan kuluvana vuonna 3,3 prosentilla. Nykyisetkin ennusteet saattavat tosin osoittautua liian optimistiseksi. Jopa viiden prosentin laskua kuluvana tilivuonna pidetään mahdollisena.

Japanin hallitus laati syksyn 2008 kuluessa kaksi elvytyspakettia ja alkukeväästä 2009 ekspansiivisen talousarvion kuluvalle verovuodelle, mutta taloustilanteen nopeasta ja jatkuvasta heikkenemisestä johtuen toimet osoittautuivat kerta toisensa jälkeen riittämättömiksi. Muste huhtikuussa käynnistyneen verovuoden budjettipapereissa oli ehtinyt tuskin kuivua, kun hallitus ilmoitti jo uuden edellisiä selvästi suuremman elvytyspaketin laatimisesta. Vuoden 2009 ensimmäisen lisäbudjetin fiskaalivaikutusten arvioidaan nousevan lähes kolmeen prosenttiin bruttokansantuotteesta. Kun lukuun lisätään aiempien lisätalousarvioiden elvytysvara tulee Japani elvyttäneeksi talouttaan lähes viittä prosenttia BKT:stä vastaavalla summalla syksystä 2008 alkaen. Elvytystoimien koko on vaikuttava, mutta kykenee tuskin kääntämään taloutta kasvu-uralle elleivät ulkomarkkinat ala elpyä.

Hallituksen elvytystoimet keskittyivät aluksi kulutuksen stimuloimiseen verohelpotuksin ja rahoitusmarkkinoiden toiminnan varmistamiseen, mutta tilanteen pahentuessa painopiste on siirtynyt yhä selvemmin yritystukiin ja työllisyyttä edistäviin toimiin sekä työtömyysturvan ja muiden sosiaalisten turvaverkkojen

* Kirjoittaja toimii lähetystösihteerinä ja hoitaa kaupallistaloudellisia kysymyksiä Suomen Japanin suurlähetystössä Tokiossa.

vahvistamiseen. Suurin osa elvytysvaroista on korva-merkitty "välittömään ensiapuun", mutta erityisesti tuoreimpaan lisätalousarvioon on sisällytetty myös aineksia, jotka vahvistavat Japanin pidemmän aikavälin kilpailukykyä. Näihin kuuluvat muun muassa taloudelliset kannustimet vaihtoehtoisten energiamuotojen (aurinkokennot) ja energiatehokkaampien tuotteiden käyttöönottoon (autot, kodinkoneet), lisäinvestoinnit tietoverkkojen kehittämiseen sekä muun keskeisen infrastruktuurin vahvistamiseen (lentokentät, satamat, liikenteen valtaväylät). Kaikki ovat aloja, jotka omaavat globaalia kasvupotentiaalia ja joilla Japani on jo maailman huippua.

Mittavien elvytyspakettien positiiviset vaikutukset alkanevat heijastua Japanin kasvulukuihin kuluvan vuoden jälkipuoliskolla, mutta talouden paluu kasvurallalle vaatii kuitenkin ulkomarkkinoiden tukea. Sikäli kuin kansainvälinen talous alkaa toipua ongelmistaan vuoden 2009 kuluessa kääntynee myös Japanin talous vähitellen kasvuun. Japanin kannalta tämä olisi erityisen toivottavaa ottaen huomioon velkaelvytyksen aiheuttamat lisäpainet jo nyt erittäin velkaiselle julkistaloudelle. Japanin keskeisenä pitkän aikavälin haasteena on luoda pohjaa tasapainoisemmalle ja viennistä vähemmän riippuvalle kasvulle. Rakenteellisin uudistuksin ja investoimalla kasvualoille tähän on edellytyksiä, mutta helppoa se ei tule olemaan johtuen nopeasti vanhenevasta väestöpohjasta ja pitkän aikavälin tarpeesta tasapainottaa valtiontaloutta.

Japanin ulkomaankaupassa ennätysellistä pudotusta vuonna 2008

Japanin vientiteollisuuden pitkään jatkunut huippusuhdanne katkesi kuin seinään keskeisten vientimarkkinoiden nopeasti heikentyneen vedon ja jenin vahvistumisen myötä vuoden 2008 lopulla. Japanin akilleenkantapäiksi osoittautuivat erityisesti autoviennin nopea hiipuminen Yhdysvaltoihin ja elektroteknisten laitteiden osien sekä investointihyödykkeiden kysynnän heikkeneminen Kiinassa. Kulutustavaroissa Japanin asemaa vaikeutti vientipaletin painottuminen korkealaatuisiin, mutta samalla kilpailijoihin nähden hinnakkaisiin tuotteisiin, joiden kysyntä heikkeni nopeasti globaalitaantumun syvetessä. Ratkaisevan iskun antoi kuitenkin jenin nopea vahvistuminen suhteessa päävaluuttoihin niin kutsuttujen carry trade -järjestelyjen alettua purkautua loppuvuodesta 2008. Euro heikkeni muutamassa kuukaudessa reilusta 160:stä 115 jeniin ja dollariakin reilulla parillakymmenellä prosentilla. Sittemmin euro on palannut 130 jenin tasolle, mikä heijastanee talouden perustekijöiden tilaa paremmin

kuin kumpikaan ääripäistä, mutta valuuttakurssien kurssivaihtelu on säilynyt edelleen voimakkaana.

Vientilukujen jyrkkä pudotus käänsi samalla Japanin kauppataaseen alijäämäiseksi ensimmäistä kertaa sitten 1980-luvun alun siitäkin huolimatta, että myös tuontiluvut alkoivat heiketä jyrkästi vuoden 2009 vaihteesta alkaen. Japanin vienti supistui tilivuonna 2008 reilulla 16 prosentilla ja tuonti yli neljällä prosentilla edellisvuoteen nähden. Vaihtotaseen osalta vuoden 2008 luvut olivat vielä tätä kirjoitettaessa julkaisematta, mutta supistumisestaan huolimatta se säilyi todennäköisesti ylijäämäisenä ulkomaaninvestointituottojen ansiosta. Kauppataase palanee lievän ylijäämäiseksi alkaneena vuonna olettaen, että merkit viennin syöksykierteen päättymisestä osoittautuvat oikeiksi. Aihetta varovaiseen optimismiin antavat arviot maailmantalouden toipumisprosessin vähittäisestä käynnistymisestä sekä vientiyritysten varastojen alasajoprosessin saapumisesta päätökseensä. Japanin viennin arvon paluu kriisiä edeltävälle tasolle tulee tosin viemään vielä pitkään.

Japanilaisyritysten halukkuuteen investoida ulkomaille globaali lama on vaikuttanut kahdensuuntaisesti. Yleisesti ottaen vaikutus on ollut hillitsevä, mutta toisaalta monet vakavaraiset japanilaisyritykset ovat pyrkineet myös hyödyntämään vahvistuneen jenin ja ulkomaisten yritysten alentuneiden pörssi-arvojen luomia mahdollisuuksia. Vuoden 2008 aikana kirjattiin uudet ennätykset japanilähtöisissä suorissa ulkomaan investoinneissa erityisesti japanilaisten rahoituslaitosten (MUFG-Morgan Stanley, SMFG-Barclays, Mizuho-Merrill Lynch, Nomura-Lehman Brothers, Tokio Marine-Philadelphia Consolidated) ja lääketieteellisuutta (Takeda-Millennium, Daiichi Sankyo-Ranbaxy) edustavien yritysten aktiivisuuden ansiosta, mutta kiinnostusta fuusioihin löytyy myös muilta sektoreilta. Viime vuosina silmiinpistäväntä on ollut perinteisesti kotimarkkinoille suuntautuvien yritysten lisääntynyt kiinnostus ulkomaita kohtaan, esimerkkinä vähittäiskauppa. Vuonna 2009 japanilaisten suorien ulkomaaninvestointien taso tullee laskemaan selvästi edellisvuodesta, mutta yksittäisiä merkittäviä yrityskauppoja nähtäneen taantumankin keskellä.

Suomen Japanin viennin näkymät heikentyneet tilapäisesti

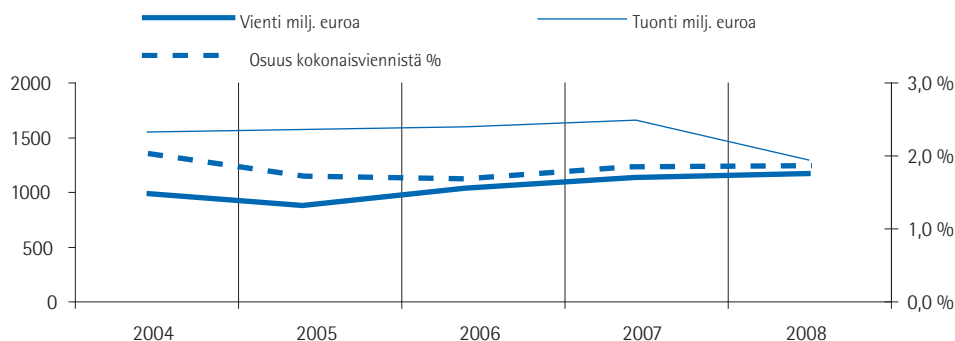
Jenin vahvistuminen suhteessa euroon paransi suomalaistuotteiden kilpailukykyä Japanissa vuonna 2008, mutta talouskehityksen hiipuminen loppuvuodesta heikensi kysyntää ja söi pitkälti valuuttakurs-

simuutoksen positiiviset vaikutukset. Erittäin hyvän alkuvuoden ansiosta vientimme ylsi viime vuonna kuitenkin 1,18 miljardiin euroon ylittäen hienoisesti aiemman ennätöksensä edellisvuodelta. Keskeisimmistä vieniartikkeleistamme vahvimmin vetivät metallit, joiden vienti Japaniin kasvoi noin 30 prosenttia ja kemialliset aineet, jotka ylsivät noin 20 prosenttia vuotta 2007 korkeammalle tasolle. Metsäklusterin vienti sen sijaan takelteli kautta linjan johtaen sen osuuden kuitistamiseen alle kolmannekseen. Vuoden 2008 lukujen valossa metallit yhdessä koneiden ja laitteiden kanssa muodostivat noin puolet Japanin viennistä.

Japanin tuontimme osalta viime vuosi sujui huomattavasti mollivoittoisemmin. Tuonnin arvo supistui

reilulla 20 prosentilla edellisvuoteen nähden päätyen alhaisimmalle tasolle sen jälkeen vuoden 1996. Kauppataseen vajeemme Japanin kanssa supistui samalla vuoden 2007 reilusta 400 miljoonasta eurosta vain hieman yli 70 miljoonaan euroon, alimmalle tasolle miesmuistiin. Sähkökoneiden ja -laitteiden tuonti Japanista laski yli 45 prosenttia, moottoriajoneuvojen lähes 25 prosenttia ja puhelin- ja radiolaitteiden noin 30 prosenttia. Tuonnin lasku oli varsin hyvin linjassa Japanin kokonaisviennin lohduttoman trendin kanssa. Jenin äärimmäinen heikkous edellisinä vuosina oli tosin luonut Japaniin keinotekoisen "vientikuplan", jota vasten viimevuotinen pudotus näytti erityisen draamaattiselta.

Suomen ja Japanin välinen kauppa 2004-2008

Lähde: Tullihallitus

Japanin taloudellisen aktiviteetin hidastumisen johdosta vientimme taso tulee todennäköisesti laskemaan kuluvana vuonna edelliseen nähden. Japanin teollisen tuotannon ja laiteinvestointien sopeuttamistoimet vaikuttanevat negatiivisesti puolivalmisteiden ja koneiden hallitsemaan vientipalettiimme, eikä muista eristä ole niiden korvaajaksi. Kokonaisvientimme suhteellisen matalasta tasosta johtuen tosin vain muutamakin suuret laitehankinnat voivat heiluttaa lukuja merkittävästi; erityisesti Metson paperikonetimitukset olivat vahvasti luomassa edellytyksiä uusille ennätyksille sekä viime että edellisenä vuonna. Laman

aikanaan helpottaessa viennin vähittäiselle kasvulle ei sinänsä pitäisi olla esteitä. Esimerkiksi puun ja rakennusmateriaalien vientimme saattaa elpyä piankin kunhan ajat paranevat. Reippaassa kasvussa ovat viime aikoina olleet myös elintarvikkeet, lähinnä marjaviennin johdolla, samoin kuin eläin- ja kasvirasvat, joiden viennin arvo peräti kymmenkertaistui vuonna 2008 edellisvuoteen nähden. Lähtötaso molemmissa oli tosin alhainen. Yksittäisten yritysten näkökulmasta Japanissa on joka tapauksessa edelleen paljon markkinapotentiaalia.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Japanin sisäpolitiikkaa on vaivannut heikko poliittinen johtajuus aina Junichiro Koizumin viisivuotisen pääministerikauden päättymisestä lähtien, eikä tilanteen parantumisesta ole selviä viitteitä näkyvissä. Taro Asosta leivottiin syksyllä 2008 hallituspuolue LDP:n (Liberal Democratic Party) sisäisen valintaprosessin kautta Japanin kolmas pääministeri kolmen vuoden aikana. Pääministerin vaihtaminen kysymättä uutta mandaattia kansalta ei sinänsä ole Japanissa ennenkuulumatonta, mutta tilanteessa, jossa edelliset kansalliset vaalit johtivat hallituksen suurttappioon ja ylähuoneen päätymiseen opposition käsiin (2007), menettelytapa on heikentänyt hallituksen legitimitettä. LDP on välttellyt vaalien määräämistä heikoista poliittisista suhdanteista johtuen, mutta viimeistään syyskuussa sen suosio punnitaan alahuoneen nelivuotisen istutokauden tullessa päätökseensä. Vaalit tosin saatetaan järjestää jo aiemmin, mikäli puolueen kannatuskäyrä osoittaa nousun merkkejä.

Tulevien parlamenttivaalien mielenkiintoisin kysymys on kykeneekö suurin oppositiopuolue DPJ (Democratic Party of Japan) viimein suistamaan LDP:n vallasta ja ottamaan haltuunsa ylähuoneen lisäksi myös valtaoi-

keuksiltaan vahvemman alahuoneen. Kannatusluku-
jen valossa DPJ:n vaalivoitto vaikuttaa mahdolliselta, mutta taattu se ei kuitenkaan ole. Vaaleja ajatellen tilanne on hyvin arvaamaton; käytännössä kaikki vaihtoehdot nykyisen pattitilanteen jatkumisesta hallitusvallan vaihtoon ja aina puoluekentän uudelleenmuotoutumiseen ovat mahdollisia. Japanin kannalta ikävää on, ettei mikään vaihtoehdoista takaa paluuta vahvaan poliittiseen johtajuuteen, vaikka juuri nyt sille olisi erityistä tarvetta.

Japanin harjoittamaan talouspolitiikkaan hallitusvastuun mahdollinen siirtyminen LDP:ltä DPJ:lle merkitsisi tuskin suuriakaan muutoksia, mutta saattamalla parlamentin molemmat kamarit yksiin käsiin se epäilemättä jouduttaisi päätöksentekoa ja vahvistaisi hallituksen kykyä toimeenpanna hankkeitaan. Monet tosin epäilevät moninaisista aineksista koostuvan DPJ:n kykyä johdonmukaiseen hallituspolitiikkaan, mutta katkaisemalla vuosikymmeniä lähes yhteen menoon jatkuneen LDP-vallan vaihdos saattaisi tuoda tervehdyttäviä tuulia valtarakenteisiin. Parhaassa tapauksessa se myös parantaisi Japanin sisäpoliittisen pattitilanteen rapistamaa uskottavuutta ulkomailla.

Sääntely-ympäristön kehitys

Painopiste vapaakauppasopimusverkoston laajentamisessa

Japanin kahdenvälisten vapaakauppasopimusten verkko laajeni vuonna 2008 ASEAN-, Sveitsi- ja Vietnam-sopimusten myötä kattamaan yksitoista maata ja aluetta (Singapore, Meksiko, Malesia, Thaimaa, Filippiinit, Indonesia, Brunei, Chile), ja samalla noin neljänneksen maan ulkomaankaupasta. ASEAN- ja Sveitsi-sopimukset olivat merkittäviä paaluja Japanin kauppapolitiikassa sen ensimmäisinä sopimuksina yhtäältä monikansallisen yhteisön ja toisaalta kehittyneen teollisuusmaan kanssa. ASEAN-sopimuksen syntyminen takasi Japanin kilpailukyvyyn säilymisen suhteessa Kiinaan ja Etelä-Koreaan, jotka olivat omat sopimuksensa järjestön kanssa jo solmineet, ja Sveitsi-sopimus antoi esimakua mahdollisista neuvotteluista esimerkiksi Euroopan Unionin kanssa.

ASEAN-sopimuksen syntyminen oli Japanille sekä kaupallinen että poliittinen voitto. Sopimuksen myötä se kykeni osoittamaan kumppaneilleen olevansa vähintään yhtä sitoutunut Aasian taloudelliseen integraa-

tioon kuin kilpailijansa Kiina ja Korea, ja samalla parantamaan laajasti alueelle levittäytyneen teollisuutensa kilpailuasetelmia. Kaupan vapauttamisen osalta ASEANia koskeva sopimus jäi tosin vaatimattomammaksi kuin Japanin jo aiemmin solmimat kahdenväliset sopimukset järjestön kehittyneimpien talouksien kanssa, mutta luodessaan puitteet alkuperäsääntöjen harmonisoinnille sen pitäisi parantaa tuotanto- ja myyntiprosessejaan alueelle laajasti hajauttaneiden japanilaisyriyten toimintaedellytyksiä. Sopimuksen uutuuden vuoksi näytöt sen hyödyistä ovat tosin vielä toistaiseksi vähäisiä.

Uusista järjestelyistä mielenkiintoisin on kuitenkin Sveitsi-sopimus Japanin ensimmäisenä vapaakauppasopimuksena kehittyneen teollisuusmaan kanssa. Se on Japanin solmimista sopimuksista kattavuudeltaan laajin, vaikkakin edelleen suhteellisen maltillinen, koska Japani ei halunnut tehdä siitä ennakkotapausta, johon tulevat neuvottelukumppanit voisivat vedota. Sveitsille sopimus merkitsee teollisuustuotteita koskevien tullien poistumista Japanissa lähes kokonaan, kasvin- ja eläinsuojelumääräyksiä sekä ei-tariffäärisiä

kaupanesteitä käsittelevien konsultaatiomekanismien perustamista, ja vientiä valikoitujen yritysten osalta helpottavan "approved exporter schemen" luomista. Sopimus parantaa sveitsiläistuotteiden markkinoillepääsyä Japanissa, mutta viime kädessä kuitenkin vain suhteellisen vähän johtuen Japanin teollisiin tuotteisiin soveltaman rajasuojan yleisestä mataluudesta ja siitä, ettei Sveitsi saanut juurikaan myönnytyksiä maatalousviennin osalta.

Japanin teollisuus ja sen etuja vahvasti ajava kauppa- ja teollisuusministeriö (METI) ovat osoittaneet viime vuosina kasvavaa kiinnostusta vapaakauppajärjestelyihin EU:n kanssa, mutta kansallista konsensusta asiasta ei ole. Erityisesti maatalouspiirit vastustavat ajatusta, ja siihen suhtautuvat arvelevasti myös monet Japanin vähemmän kilpailukykyisiä aloja edustavat tahot. Kysymys ei tosin ole unionillekaan helppo. Komissio ei halua sitoutua prosesseihin, jotka heikentäisivät mahdollisuuksia Dohan WTO-kierroksen päättämiseen, eivätkä kansainvälisen talouskriisin myötä nousseet protektionistiset paineet helpota tilannetta. EU:n puolella haasteeksi nähdään myös etujen epäsymmetria. Japani kärsii Euroopassa tulleista kun eurooppalaista teollisuutta haittaavat Japanissa eniten säädösympäristötekijät, joiden välitöntä talousvaikutusta on vaikea arvioida. Ajatus taloudellisen integraation syventämisestä Japanin ja EU:n välillä säilyy agendalla, mutta konkreettisiin neuvotteluihin tilanne tuskin lyhyellä aikavälillä johtaa.

Muuten Japanin kauppapolitiikassa ei ole tapahtunut suuriakaan muutoksia. WTO-raide nähdään edelleen tärkeimmäksi, mutta käytännössä Dohan kierroksen heikko edistyminen on johtanut painopisteen siirtymiseen kahdenvälisen vapaakauppajärjestelyjen suuntaan. Japanille tämä ei ole ongelmallista, koska se näkee bilateraaliraiteen multilateraaliraidetta täydentävänä ja sitä stimuloivana. Japani neuvottelee kahdenvälisistä sopimuksista paraikaa GCC:n (Gulf Cooperation Council), Etelä-Korean, Australian, Intian ja Perun kanssa. Sikäli kuin neuvottelut saadaan päätökseen tulee Japanin vapaakauppaverkosto kattamaan 30-40 prosenttia sen ulkomaankaupasta. Vain tämä ei tosin tule onnistumaan; Intia- ja Peru-neuvottelut ovat edenneet lupaavasti, mutta muut ovat osoittautuneet haastaviksi. Etelä-Korea -neuvottelut ovat olleet talviteloilla jo pitkään ja maatalousagenda jarruttaa odotetusti neuvotteluja Australian kanssa. GCC on puolestaan osoittautunut muuten vaikeaksi kumppaniksi, eikä sopimuksen syntymiselle ole kyetty antamaan selvää aikataulua.

Suomalaisittain kiinnostavaa on Japanin ajautuminen Yhdysvaltain ja eräiden muiden maiden tuella kiistaan EU:n kanssa IT-laitteiden tullittomuutta koskevan WTO:n ITA-sopimuksen tulkinnasta viime vuonna. Japani katsoo, että EU rikkoo sopimuksen henkeä vastaan soveltaessaan tulleja muun muassa monitoimifakseihin, tietokoneiden nestekidenäyttöihin ja eräisiin muihin laitteisiin. Alustava keskustelu sopimuksen uudistamisesta on jo käynnistynyt. Suhtautuminen ITA-sopimuksen uudistamiseen jakaa EU:ta. Suomen näkemykset asiassa ovat monilta osin yhteneväiset Japanin kanssa.

Japani puhuu protektionismia vastaan

Pääministeri Aso on vaatinut G7/8- ja G20-johtajista kenties johdonmukaisimmin pidättäytymistä kansainvälistä kauppaa ja investointeja haittaavista protektionistisista toimista. Japani on pyrkinyt näyttämään asiassa myös esimerkkiä, jos kohta monien muiden maiden tapaan sen soveltamat julkiset yritystuet tai autoteollisuudesta riippuvaisten paikkakuntien päätökset suunnata ajoneuvohankintansa paikalliselle tehtaalle normaalitilanteessa koettelisivatkin sopivaisuuden rajoja. Globaalin talouskriisin alla hätä ei kuitenkaan lue lakia, ja ainakin toistaiseksi Japanin soveltamien keinojen kauppaa vääristävät vaikutukset on nähty vähäisiksi. Japani tuskin sortuu vastaisuudessaan räikeään protektionismiin elleivät kauppakumppanit äidy vakaviin rikkomuksiin. Japanin sitoutuminen IMF:n ja alueellisten rahoituslaitosten pääoman kasvattamiseen sekä huomattavat tuet kehitysmaille ulkomaankaupan rahoittamiseksi perustuvat myös sen riippuvuuteen ulkomarkkinoista.

Rahoitusmarkkinat on esimerkki toimialasta, jolla Japani on joutunut turvautumaan epäortodoksiisiin - joskin osin jo edellisen pankkikriisin aikana koeltuihin - keinoihin. Pankkien vakavaraisuuden ja rahoitusmarkkinoiden toiminnan turvaamiseksi Japanin keskuspankki on laskenut lyhyet ohjaukorkonsa jälleen lähelle nolaa, laajentanut lainojen vakuudeksi hyväksymiensä instrumenttien kirjoa sekä käynnistänyt yritystodistusten ja liikepankkien hallussa olevien osakkeiden ostot alkuvuodesta 2009. Japanin hallitus on kantanut kortensa kekoon laajentamalla valtion lainatakuujärjestelmää ja valtuuttamalla julkiset luottotajat ulottamaan edullisia lainoja paitsi pk-sektorille myös suuryrityksille. Eräät Japanin johtavista autovalmistajista ovat käyttäneet mahdollisuutta hyväkseen. Toimenpiteiden ansiosta Japanin rahoitusmarkkinat ovat vakautuneet kevään kuluessa, mutta riittävätkö ne jää vielä nähtäväksi. Tilanteen herkkyydestä kertoo,

että hallitus harkitsee myös mittavia osakehankintoja pörssin kautta, mikäli osakkeiden laskukierre jatkuu vaarantaen pankkien vakavaraisuuden.

Tavara- ja palvelukaupan säädösympäristössä ei merkittäviä muutoksia

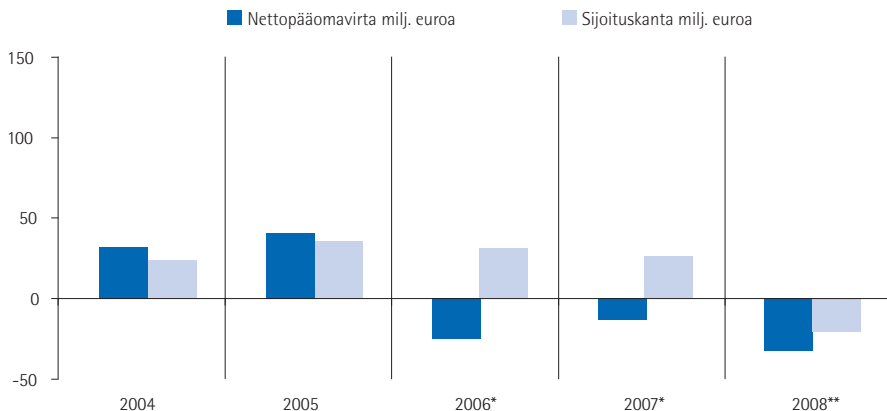
Japanin tavara- ja palvelukauppaa koskevassa säädösympäristössä ei ole tapahtunut suuria muutoksia viimeisen vuoden kuluessa. Suurimmat haasteet suomalaisillekin yrityksille tuottavat edelleen euroopalaisista paikoin poikkeavat tekniset määräykset ja standardit. Tilanne tosin vaihtelee toimialasta riippuen. Suomalaisittain tutuimmat ongelmat liittyvät puuhun, puurakenteisiin ja puuliimoihin. Useimmissa tapauksissa esteet eivät tee kaupankäyntiä mahdotomaksi, mutta ne nostavat liiketoimintakustannuksia. Eriävillä standardeilla pyritään paikoin suojaamaan japanilaisia toimijoita, mutta usein ne heijastavat myös kuluttajien preferenssejä, jotka erityisesti tuoteturvallisuuden osalta ovat hyvinkin vaativia. Yleisesti ottaen Japanin tavarakauppaa koskeva säädösympäristö on kuitenkin kehittynyt positiiviseen suuntaan, eikä trendin vähittäistä jatkumista ole syytä epäillä. Huipputeknologioiden osalta japanilaisyrietykset osallistuvat myös yhä aktiivisemmin kansainvälisten standardien muotoiluun omien ratkaisujensa pohjalta.

Liiketoimintaympäristön yleisestä kohentumisesta huolimatta yllättävät "säädösshokit" eivät ole Japanissa tuntemattomia. Julkisuuden valokeilaan ovat viime aikoina nousseet erityisesti elintarviketurvallisuusky-

symykset tuotesisältöä ja käyttöpäivämääriä koskevien petosten johdosta. Rahoituskriisi on samoin luonut paineita kiristää arvopapereiden välittäjinä toimivien rahoituslaitosten vastuuta kauppaamistaan tuotteista. Tapahtumien valossa tarkemman sääntelyn oikeutusta ei voi kiistää, mutta kiireessä tehdyt muutokset voivat johtaa odottamattomiin seurauksiin; muun muassa ulkomaiset rahoituslaitokset ovat ilmaisseet huolensa rahoitusinstrumenttilain muutoksista, jotka saattavat vaikeuttaa oleellisesti ulkomaisten julkisyhteisöjen joukkolainojen jälkimarkkinointia Japanissa. Tämä ei selvästikään ole ollut lainsäätäjän tarkoitus, mutta lakialoitteeseen on jostain syystä jäänyt epävarmuutta lisääviä elementtejä. Tilanne muistuttaa vuotta 2007, jolloin värennösten paljastuminen maanjäristyksiä koskevissa kestävyyslaskelemissa johti rakennuslain muutokseen ja rakennusteollisuuden lamautumiseen moneksi kuukaudeksi. Koko säädösympäristö huomioiden, yllättävät, kielteiset muutokset ovat kuitenkin poikkeuksia yleisesti ottaen varsin kehittyneessä ja enustettavassa järjestelmässä.

Suorien ulkomaisten investointien kannan yltäminen vain kolmeen prosenttiin Japanin bruttokansantuotteesta kertoo, ettei maa kuulu houkuttelevimpiin investointiympäristöihin maailmassa. Kanta on kasvanut viime vuosina, mutta vain hitaasti. Japanin hallitus asetti vuonna 2007 tavoitteeksi sen nostamisen viiteen prosenttiin vuosikymmenen vaihteeseen mennessä, mutta tavoite jäänee taluskriisistä johtuen toteutumatta. Ulkomaisten yritysten investointihalukkuutta lienee osaltaan ehkäissyt Japanissa viime vuo-

Suomesta Japaniin tehdyt suorat sijoitukset, 2004–2008

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakoarvio

sina vellonut keskustelu mahdollisista lisärajoituksista aloilla, jotka nähdään huoltovarmuuden tai turvallisuuden kannalta tärkeiksi. Hallitus on tähän asti torjunut vaatimukset uusista rajoituksista investointien houkuttelupolitiikan vastaisina, mutta keskustelu on epäilemättä heikentänyt luottamusta Japaniin. Kaiken kaikkiaan Japanin asettamat rajoitukset ulkomaiselle omistukselle ovat vähäisiä. Tietyillä toimialoilla (esimerkiksi kansainväliset lentokentät, energiayhtiöt) säännöt kuitenkin kaipaivat selkiyttämistä.

Investointiympäristön kehittämisessä on viimeisen vuoden aikana otettu myös positiivisia askelia. Selvin esimerkki lienee Japanin kauppaja teollisuusministeriön (METI) ilmaisema kielteinen kanta "myrkypillereitä" ja muita yritystojen torjumiseen käytettyjä mekanismeja kohtaan. Ministeriö on myös pyrkinyt verouudistuksin helpottamaan Japanissa sijaitsevien

sijoitusrahastojen kautta tapahtuvia portfolio-investointeja maahan. METI katsoo, että kilpailukykyä ylläpitämiseksi Japani tarvitsee paitsi pääomaa, erityisesti kasvua luovia uusia liiketoimintamalleja ja teknologiaa. Ministeriön linjaukset ovat rohkaisevia, mutta koska kyse ei ole pelkästään säädöksistä, mielikuva Japanista haastavana liiketoimintaympäristönä tuskin muuttuu lyhyellä aikavälillä. Japanin liiketoimintakulttuuri ja kuluttajien tottumukset asettavat omat haasteensa tulokkaille. Muun muassa telekommunikaatiojätti Vodafone päätyi vetäytymään Japanista muutamia vuosia sitten, samoin kuin Nokia viime joulukuussa matkapuhelintensa osalta. Tämä ei kuitenkaan merkitse, etteikö menestyksellinen liiketoiminta Japanissa olisi mahdollista; se vain vaatii usein suurempia ponnistuksia ja valmiutta vastata markkinoiden erityispiirteisiin kuin monissa vertaistalouksissa.

Yleisarvio

Globaali talouskriisi paljasti Japanin talouskasvun riippuvaisuuden viennistä. Viennin vedon hyytyminen päämarkkinoilla yhdessä jenin samanaikaisen revalvoitumisen kanssa ovat ajaneet Japanin talouden syvään lamaan vuoden 2008 syksystä alkaen. Hallituksen mitattavien elvytyspakettien ansiosta tilanne alkanee vakaautua kuluvan vuoden loppua kohden, mutta talous tuskin palaa kasvu-uralle elleivät ulkomarkkinat alavertyä. Japanin BKT saattaa supistua tilivuonna 2009 jopa viidellä prosentilla.

Jenin vahvistuminen on parantanut vientimme edellytyksiä Japaniin, mutta tuotannon ja investointien rajut sopeuttamistoimet japanilaisyritysten taholta ovat pääosin syöneet siitä koituneet hyödyt. Investointihyödykkeisiin ja puolivalmisteisiin kohdistuvan kysynnän heikkeneminen johtanee vientimme supistumiseen vuonna 2009. Kotimainen kulutus Japanissa heikentynee vuoden mittaan, muttei välttämättä erityisen jyrkästi kotitalouksien kohtuullisen rahoitusti-

lanteen ansiosta. Vientipalettimme sisältää monia elementtejä, joiden kysyntään lamalla ei todennäköisesti ole suurtakaan vaikutusta (esim. elintarvikkeet, marjat, kauneudenhoidon kemikaalit ja ravintoteollisuuden lisäaineet), mutta verrattuna koneisiin, laitteisiin ja puolivalmisteisiin niiden osuus kokonaisuudesta on pieni.

Japanin voimassa olevien vapaakauppasopimusten verkon kasvaminen kattamaan muun muassa koko ASEANin vuoden 2008 aikana on saattanut heikentää joidenkin suomalaisyritysten toimintaympäristöä parantaessaan sopimusmaiden markkinoillepääsyä Japaniin ja päinvastoin. Johtuen vientipalettimme erilaisuudesta suhteessa useimpiin sopimuskumppaneihin, negatiiviset vaikutukset Suomelle jäänevät kuitenkin vähäisiksi. Kehitys saattaa jopa hyödyttää yrityksiämme, jotka ovat asemoituneet tuotantolaitoksien Kaakois-Aasiaan.

ETELÄ-KOREA

* Stefan Lee

Kansainvälisen kysynnän heikkeneminen on heijastunut voimakkaasti Etelä-Korean vientilukuihin. Vienti putosi vuoden 2009 ensimmäisellä vuosineljänneksellä peräti 21,2 prosenttia vuoden takaisesta 28,37 miljardiin dollariin. Maan on arvioitu selviävän taluskriisistä pelättyä vähäisemmin vaurioin ja nousevan kriisistä ensimmäisten joukossa. Etelä-Korea on Suomen kolmanneksi tärkein kauppakumppani Aasiassa. Etelä-Korean ja Suomen välinen kauppa on vilkastunut viime vuosina ja on osoittanut jatkuvan kasvun merkkejä. Etelä-Korean hallituksen vihreä talouspoliittinen suuntaus ja huomattava panostus uusiutuvaan energiaan ja puhtaaseen teknologiaan tarjoavat tulevaisuudessa yhteistyömahdollisuuksia suomalaiselle osaamiselle ja energiatehokkaille ratkaisuille.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Maailmantalouden taantuma iskee voimalla viennistä riippuaiseen Etelä-Korean talouteen

Kansainvälisestä finanssikriisistä alkanut maailmantalouden taantuma on iskenyt rajusti viennistä suuresti riippuaiseen Etelä-Korean talouteen. Finanssikriisin vaikutukset ovat levinneet maan reaalityöntekijöiden ennakoitua aikaisemmin ja nopeammin, ja maan talouden avainluvut ovat kääntyneet jyrkkään laskusuuntaan varsin lyhyessä ajassa. Keskimäärin viiden prosentin vuotuiseseen kasvuvauhtiin tottuneelle maalle käsillä oleva taluskriisi on epäilemättä henkisesti vaikea tilanne. Yleisesti arvioiden Etelä-Korean talouden ja koko yhteiskunnan iskunkestävyys on tällä kertaa selvästi parempi kuin runsaat kymmenen vuotta sitten Aasian finanssikriisissä.

Etelä-Korean bruttokansantuote supistui vuoden 2008 neljännellä vuosineljänneksellä 3,4 prosenttia vuoden takaisesta koko vuoden kasvun hidastuessa 2,2 prosenttiin, joka on noin alle puolet edellisen vuoden kasvutasosta (5 prosenttia). Kasvun merkittävään hidastumiseen ovat ratkaisevasti vaikuttaneet reaalityöntekijöiden levinneen finanssikriisin myötä tyrehtynyt vientikauppa ja heikentyneiden talousnäkyminen ja työllisyystilanteen vuoksi supistunut kotimainen kysyntä. Korean keskuspankki ennustaa talouskasvun supistuvan 4,6 prosenttia ja siten painuvan tänä vuonna 2,4 prosenttia miinukselle ja palaavan maltillisen (3,5 prosentin) kasvun uralle ensi vuonna. IMF:n tuoreimpien talouskasvuennusteiden mukaan Etelä-Korean talous painuu tänä vuonna 4 prosenttia miinukselle ja nousee 1,5 prosenttiin ensi vuonna. Bruttokansantuote

te asukasta kohden putosi viime vuonna 19 231 dollariin vuoden 2007 20 000 dollarista.

Kansainvälisen kysynnän heikkeneminen on heijastunut voimakkaasti maan vientilukuihin. Etelä-Korean kansantalous on suuresti riippuvainen ulkomaankaupasta (riippuvuusaste on 68 prosenttia), mikä tekee sen erityisen haavoittuvaiseksi ulkoisille shokeille. Talouskasvun moottorina toimiva vienti on usean vuoden ajan ylläpitänyt kaksinumeroista kasvuvauhtia, mutta se lähti päävientimaissa (Kiina, USA sekä Japani) finanssikriisin myötä heikentyneen kysynnän vuoksi jyrkkään laskuun vuoden 2008 kolmannella vuosineljänneksellä pudoten vuoden ensimmäisellä vuosineljänneksellä peräti 21,2 prosenttia vuoden takaisesta 28,37 miljardiin dollariin.

Eryyisesti auto-, metalli-, elektroniikka- ja puolijohdeteollisuuden tilauskannat ovat supistuneet nopeasti - kaksinumeroisin luvuin vuoden 2009 ensimmäisellä vuosineljänneksellä. Tilauskanta aleni vuoden ensimmäisellä vuosineljänneksellä puolijohdeteollisuudessa 32,9 prosenttia, tietokoneiteollisuudessa 45,3 prosenttia, metalliteollisuudessa 24,6 prosenttia ja autoteollisuudessa 37,9 prosenttia. Vienti tärkeimpiin kauppakumppanimaihin väheni merkittävästi vuoden ensimmäisellä vuosineljänneksellä. Vienti Kiinaan väheni 17,2 prosenttia, EU:hun 16,9 prosenttia, Japaniin 29,8 prosenttia ja USA:hun 24 prosenttia. Viennin supistumisen arvellaan jatkuvan melkein kaikilla vientiteollisuusaloilla vielä vuoden 2009 aikana heikentyneiden maailmantalouden näkyvien ja erityisesti Kiinan hiljentyneen kasvun vuoksi.

* Stefan Lee toimii lähetystösihteerinä Suomen suurlähetystössä Etelä-Koreassa

Etelä-Korean hallitus on pyrkinyt helpottamaan vientiyriytysten rahoituspulaa kohdentamalla noin 950 miljardia wonia Etelä-Korean vientirahoituslaitokselle (The Export-Import Bank of Korea) käytettäväksi Pk-vientiyriytysten luottottamiseen.

Öljyn ja raaka-aineiden hinnan laskusta ja heikentyneestä kotimaisesta kulutuksesta johtuen tuonti laski vuoden 2009 ensimmäisellä vuosineljänneksellä 36 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna 23,76 miljardiin dollariin. Tästä johtuen kauppataaseen ylijäämä oli ennätykselliset 4,61 miljardia dollaria. Vaihtotase oli 6,4 miljardia alijäämäinen vuoden 2008 lopussa, mutta sen uskotaan kääntyvän vielä tänä vuonna ylijäämäiseksi ja osoittavan noin 18 miljardin dollarin ylijäämää tuontikysynnän vähenemisen takia.

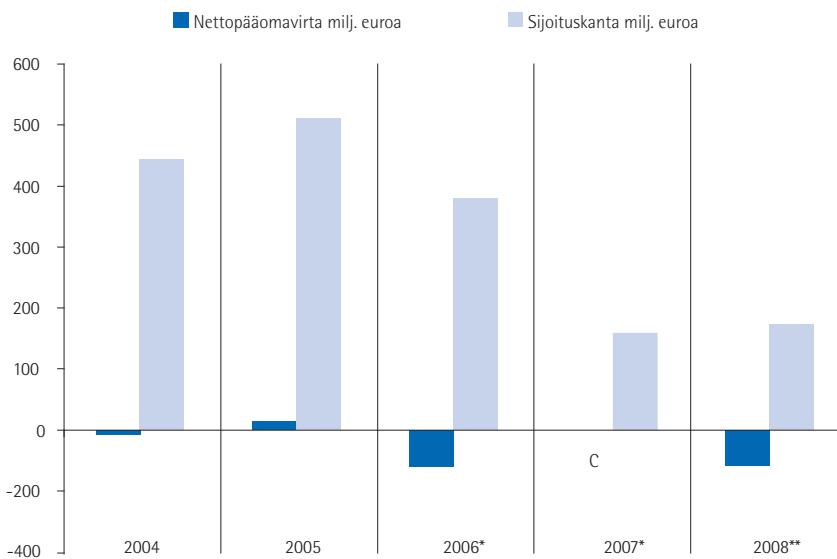
Vientikysynnän notkahdus sekä heikot talousnäkymät ovat merkittävästi heikentäneet työllisyystilannetta. Työpaikkojen määrä vuoden 2009 alussa väheni liki 142 000:lla vuoden takaiseen verrattuna ja työttömyysaste nousi vuoden alussa 3,9 prosenttiin, joka on edelleen alhaisimpia OECD-maissa. Työpaikkoja väheni eniten tuotantoteollisuudessa, josta väheni edellisestä vuodesta peräti 176 000 työpaikkaa. Vuoden 2009 työttömyysasteeksi ennustetaan 3,6 prosenttia ja 130 000 työpaikan odotetaan vähenevän.

Työmarkkinatilanteen heikkeneminen on alkanut heijastua kuluttajien ostovoimaan ja luottamukseen talouteen – kuluttajien luottamus on pudonnut alimmalle tasolle kymmeneen vuoteen. Yksityinen kulutus, joka on 2000-luvun alusta osoittanut hiipumisen merkkejä, laski vuoden 2008 lopussa 3,7 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna, mikä on suurin sitten Aasian finanssikriisin. Yksityisen kulutuksen odotetaan painuvan 2,6 prosenttia miinukselle tänä vuonna. Kuluttajahintainflaation odotetaan tänä vuonna painuvan edellisen vuoden 4,7 prosentista 2,7 prosenttiin.

Kone-, laite- sekä rakennusinvestoinnit vähenivät merkittävästi vuoden 2008 neljännellä vuosineljänneksellä. Kone- ja laiteinvestoinnit laskivat kyseisenä ajanjaksona 14 prosenttia koko vuoden investointitason painuessa 2 prosenttia miinukselle. Rakennusinvestoinnit vähenivät kyseisenä ajanjaksona 5,6 prosenttia.

Sen sijaan Etelä-Koreaan suuntautuvat suorat ulkomaiset investoinnit kasvoivat viime vuonna neljän vuoden laskutrendin jälkeen 11,3 prosenttia 11,71 miljardiin dollariin edellisvuoden 10,51 miljardista dollarista. Investoinnit palvelusektorille ja erityisesti rahoitus- ja vakuutussektorille kasvoivat voimakkaasti 8,39 miljardia dollaria). Lisäksi 100 miljoonaa dollaria ylittävien laajamittaisten sijoitusten osuus kas-

Suomesta Etelä-Koreaan tehdyt suorat sijoitukset, 2004–2007

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakoarvio

voi edellisestä vuodesta 24,1 prosenttia. Investoinnit EU:sta kasvoivat eniten, noin 46,2 prosenttia ollen yhteensä noin 6,33 miljardia dollaria. Myös investoinnit Japanista kasvoivat voimakkaasti, noin 43,7 prosenttia 1,42 miljardiin dollariin. Investoinnit USA:sta puolestaan laskivat edellisestä vuodesta 43,4 prosenttia 1,32 miljardiin dollariin.

Etelä-Korean osake- ja valuuttamarkkinoilla nähtiin finanssikriisin alussa voimakkaita kurssiheilahduksia ulkomaisten sijoittajien myydessä paniikinomaisesti osake- ja obligaatiosijoituksiaan (lokakuussa noin 3,1 miljardin dollarin edestä). Osakeindeksi KOSPI putosi jopa alle tuhannen pisteen psykologisen rajan ja Korean wonin arvo suhteessa dollariin menetti arvoaan 33 prosenttia loka-marraskuun välisenä aikana. Kurssinvaihtelut ovat sittemmin tasaantuneet finanssikriisin ensimmäisen paniikin aallon laannuttua.

Etelä-Korean hallitus pyrki rauhoittamaan hermostuneisuutta valuutta- ja pääomamarkkinoilla ja auttamaan likviditeettivaikeuksiin joutuneita korealaispankkeja 130 miljardin pankkitukipaketilla.

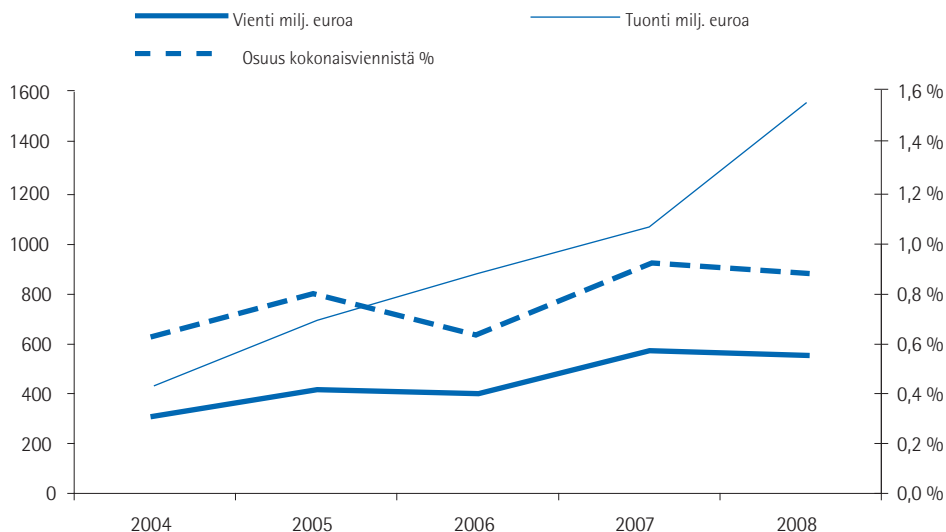
Lisäksi maan keskuspankki solmi valuutanvaihtosopimukset USA:n, Kiinan ja Japanin kanssa ja on viime vuoden lokakuusta alentanut ohjaukorkoiaan peräti 3,25 prosenttiyksikköä ennätyksellisen alhaiseen 2 prosenttiin.

Suomen ja Etelä-Korean kahdenväliset taloudelliset suhteet

Etelä-Korea on Suomen kolmanneksi tärkein kauppakumppani Aasiassa. Etelä-Korean ja Suomen välinen kauppa on vilkastunut viime vuosina ja on tähän asti osoittanut jatkuvan kasvun merkkejä. Vuoden 2008 tammi-lokakuussa viennin arvo oli yhteensä 468 miljoonaa euroa. Tuonti kasvoi edelleen voimakkaasti ollen kyseisenä ajanjaksona arvoltaan yhteensä 1,37 miljardia euroa. Huolimatta maiden välisen kaupankäynnin jatkuvasta kasvusta Suomella on kohtuullisen huomattava kauppavaje Etelä-Korean kanssa. Suomen viennin kehitystä on viime aikoina vaikeuttanut wonin voimakas heikentyminen euroon nähden.

Suurimmat yksittäiset eteläkorealaiset vientituotteet Suomeen olivat koneet ja kuljetusvälineet, joiden osuus oli tuonnista 92 prosenttia. Suurimmat yksittäiset tuontituotteet olivat elektroniikkateollisuuden tuotteet, matkapuhelimet ja autot. Suomi vei eniten koneita, laitteita ja kuljetusvälineitä, joiden osuus oli 62 prosenttia sekä perusteollisuuden tuotteita, joiden osuus oli 18 prosenttia. Perinteisen konepajateollisuuden erilaisten koneiden ja laitteiden sekä elektroniikka- ja tietoliikennesektorien osalta Etelä-Korea onkin merkittävä markkina-alue. Kolmannen Suomen kannalta tärkeän vientisektorin muodostavat metsäklusterin tuotteet, paperi- ja pahvituotteet, vanerilevyt, hirsi- ja muut puurakenteiset talot sekä muut puusta valmistetut rakennusalan tuotteet ja materiaalit.

Suomen ja Etelä-Korean välinen kauppa 2004-2008

Lähde: Tullihallitus

Laivanrakennussektori on Suomen kannalta erittäin merkittävä, koska Etelä-Korea on maailman suurin laivanrakennusmaa. Tämän sektorin säilyminen avoimena suomalaisille yrityksille on erittäin tärkeää. On syytä kiinnittää huomiota siihen, että Etelä-Korea on julkisesti ilmoittanut pyrkivänsä vähitellen siirtymään laivanrakennusteollisuudessa risteilyalusten rakentamiseen, jolloin siitä tulee suora kilpailija monelle eurooppalaiselle laivanrakentajalle.

Suomalaisia yrityksiä paikan päällä on noin 30 ja noin 150 suomalaista yritystä on edustettuna maassa. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että suomalaiset yritykset

ovat menestyneet Etelä-Korean markkinoilla hyvin. Suomalaiset yritykset eivät ole suuressa määrin Etelä-Koreaan investoineet. Kumulatiiviset investoinnit 1980–2007 ovat n. 87 miljoonaa euroa ja niitä ovat tehneet lähinnä muutamat yritykset kuten Ahlström, Hiab, Fibox Oy, Wärtsilä Oy ja Nokia. Wärtsilä on perustanut yhteisyrityksen, joka valmistaa laivanmoottoreita, Hyundai Heavy Industries'in kanssa. Eteläkorealaiset investoinnit Suomeen ovat hyvin pienet. Uusimpia investointeja ovat STX:in investointi Aker-Yardsiin (omistus nyt yli 39 prosenttia), joka kattaa yhtiön Suomen telakat.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Etelä-Koreassa yhteiskunnallista keskustelua ovat perinteisesti hallinneet talousteemat ylitse muiden ja ne vaikuttivat myös ratkaisevasti vuoden 2008 alussa virkaan astuneen presidentti Lee Myung-Bak'in voittoon vuoden 2007 joulukuussa järjestetyissä presidenttivaaleissa. Presidentti lupasi vaalikampanjansa aikana toteuttaa lukuisia kunnianhimoisia talousuudistuksia viime vuosina hiipuneen talouskasvuvauhdin nostamiseksi. Hän asetti hallituksen tavoitteeksi saavuttaa 7 prosentin vuosittainen kasvu, 40 000 USD:n bruttokansantuote asukasta kohden sekä maan nouseminen maailman seitsemänneksi suurimmaksi taloudeksi. Hallinto ilmoitti pyrkivänsä parantamaan pk-yritysten toimintaedellytyksiä ja houkuttelemaan ulkomaisia suoria investointeja muun muassa vähentämällä liike- ja sijoitustoimintaa rasittavaa sääntelyä, keventämällä verotusta ja lisäämällä työmarkkinoiden joustavuutta.

Presidentti Leen ensimmäinen virkavuosi on osoittautunut kuitenkin odotettua haasteellisemmaksi uudistustavoitteiden toteutumisen kannalta. Hallituspuolueen ylivoimaisen voiton huhtikuussa 2008 järjestetyissä parlamenttivaaleissa katsottiin antavan presidentille mahdollisuuden ajaa uudistuksia läpi ilman suuria vaikeuksia. Mutta viime vuoden toukokuussa maassa järjestetystä massiivisesta mielenosoituksesta alkunsa saanut sisäpoliittinen kuohunta on vaikeuttanut uudistusaloitteiden läpiviemistä. Maan parlamentti oli viime vuonna parlamenttivaalien jälkeen toimintakyvyttömänä useita kuukausia hallitus- ja pääoppositiopiolioiden ajaututtua valiokuntien jäsenyyksistä ja kiistanalaisista lakialoiteista syntyneen syvän erimielisyyden takia poliittiseen patti-tilanteeseen. Tästä huolimatta presidentti ja hallitus ovat vakuuttaneet ajavansa kaavailemansa uudistukset läpi.

Etelä-Korean politiikkaa on viime aikoina ravistellut jälleen useampi korruptioskandaali, joissa on epäiltyä niin kansanedustajia, korkea-arvoisia virkamiehiä kuin edellinen presidentti ja hänen lähipiirinsä. Korruptio taloudessa ja politiikassa on ollut yksi yhteiskunnan suurimmista haasteista maassa, jossa talous ja politiikka ovat kietoutuneet hyvin läheisesti toisiinsa. Transparency Internationalin antikorruptioindeksissä Etelä-Korea oli 180 maan joukossa sijalla 40 vuonna 2008, kun taas 30 OECD-maan joukossa se oli peränpitäjänä.

Kohti vihreää talouskasvumallia

Etelä-Korean talouspolitiikassa on tapahtunut merkittävä suunnanmuutos. Presidentti Leen hallitus on omaksunut vihreän talouskasvumallin talouspolitiikan ohjenuoraksi, jonka pohjalta perinteiseen energiantensiiviseen valmistusteollisuuteen nojautuva talous pyritään suuntamaan kohti energiatehokasta, vähäpäästöistä kasvumallia. Hallitus on sitoutunut kannustamaan maan valmistusteollisuutta energiatehokkuutta lisääviin ratkaisuihin ja sen rinnalle kasvatamaan johtavaan ja uusiutuvan energian teknologiaa maan johtavaksi kasvualaksi.

Hallituksen talousajattelun uudelleensuuntautumiseen on vaikuttanut erityisesti kaksi näkökohtaa: Kiinan nousun myötä talousrakenteeseen kohdistuvat muutospainet ja energiahuoltovarmuus. Talouden selkärankana toimivan perinteisen valmistusteollisuuden kasvu on alkanut osoittaa hiipumisen merkkejä. Yhtenä keskeisistä syistä Korean dynamiikan hiipumiseen pidetään sitä, että se on ikään kuin voin ja leivän välissä, jossa toisena osana on korkean teknologian

tuotteita vievä Japani ja toisaalta Koreaa nopeasti kiinnottava Kiina, jonka tuotantokustannusten taso on murto-osa Korean tasosta. Moni on peräänkuuluttanut talousrakenteen uudistamista muutospaineisiin vastaamiseksi. Uudelleensuuntautuminen kohti vihreää talouskasvuajattelua on nykyhallituksen vastaus muutospaineisiin, jonka uskotaan antavan mahdollisuuden palauttaa talouskehitys muutaman hitaan kasvun vuoden jälkeen takaisin kestäväälle kasvu-uralle.

Etelä-Korean energiapolitiikan kannalta suurimpana haasteena on, että luonnonvaroiltaan köyhän maan talous on suuresti riippuvainen tuontienergiasta (97 prosenttia) energiaintensiivisen teollisuusrakenteensa vuoksi. Etelä-Korea on maailman kymmenen suurimman energiakuluttajan joukossa ja se on maailman kolmanneksi suurin raaka-öljyn tuoja ja toiseksi suurin hiilen ja maakaasun tuoja. Korkea tuontienergiariippuvuus tekee maan talouden haavoittuvaiseksi raakaöljyn mahdollisille hinnanheilahduksille ja toimitushäiriöille. Tästä syystä hallitus on asettanut päätavoitteeksi vähentää riippuvuutta fossiilisista polttoaineista nostamalla omavaraisuusastetta 18 prosenttiin ja uusiutuvien energialähteiden käyttöastetta 2 prosentista 11 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä ja kaksinkertaistamalla panoksensa puhtaan teknologian kehitystoimintaan (n.103 miljardia USD:ia vuoteen 2030 mennessä).

Hallitus julkisti vuoden 2009 tammikuun alussa vihreään talouskasvuun perustuvan nelivuotisen (2009–2012) nk. Green New Deal-ohjelman, jossa 50 triljoonaa wonia panostetaan puhtaaseen teknologiaan, energiatehokkuuteen sekä pääjokien kunnostamiseen ja teollisuus- ja ICT-infrastruktuuriin liittyviin kehityshankkeisiin seuraavan neljän vuoden aikana. Ohjelman tavoitteena on yhtäältä edistää talouden elpymistä ja toisaalta luoda uusia kasvualoja keskipitkä-

ja pitkällä aikavälillä. Ohjelman uskotaan luovan 960 000 uutta työpaikkaa vuoteen 2012 mennessä.

Etelä-Korean hallituksen vihreä suuntaus ja huomattava panostus uusiutuvaan energiaan ja puhtaaseen teknologiaan saattavat tulevaisuudessa tarjota yhteistyömahdollisuuksia suomalaiselle osaamiselle ja energiatehokkaille ratkaisuille.

Korean niemimaan tilanne

Etelä-Korean sisäpolitiikassa keskeisen kysymyksen muodostaa Korean niemimaan tilanne, jolla on suoria ja välittömiä vaikutuksia Etelä-Korean yhteiskuntaan ja talouteen. Etelä- ja Pohjois-Korean välit ovat kiristyneet presidentti Lee Myung-bak'in astuttua valtaan alkuvuodesta 2008 ja suhteiden kiristyminen huipentui lopulta Pohjois-Korean 5.4.2009 suorittamaan kantorakettilaukaukseen. Suhteiden huonontumisen syinä ovat olleet maiden välillä syntynyt kiista presidentti Leen edeltäjien aikana annettujen yhteisjulistusten toimeenpanosta ja sen ehtoista. Pohjois-Korea on vaatinut yhteisjulistusten toimeenpanoa ehdoitta ja Etelä-Korea on vuorostaan edellyttänyt edistymistä ydinaseriisuntaprosessissa maiden välisten suhteiden kehittämiseksi (ml. talousavustuksille).

Laukaisun johdosta hätäistuntoon kokoontunut YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi laukaisun tuomitsevan puheenjohtajan lausunnon. Vastalauseena YK:n turvallisuusneuvoston puheenjohtajan lausunnolle Pohjois-Korea ilmoitti vetäytyvänsä kuusikantaneuvotteluista ja käynnistävänsä uudelleen ydinohjelmansa. Korean niemimaan ydinaseettomuuteen tähtäävät kuusikantaneuvottelut ovat olleet pysähdyksissä elokuusta 2008 lähtien Pohjois-Korean ydinohjelmien listauksen verifikaatiomenettelystä syntyneiden erimielisyyksien takia.

Sääntely-ympäristön kehitys

Presidentti Leen hallinto on argumentoinut vapaamman kaupan ja avoimemman talouden puolesta ja on korostanut kansainvälisillä foorumeilla orastavan protektionismin torjumisen merkitystä maailmanlaajuisen talouskriisin aikana.

Etelä-Korea on perinteisesti ollut monenvälisen kauppajärjestelmän vahva puolustaja, mutta WTO:n Dohan neuvottelukierroksen takkuilu on saanut Etelä-Korean muuttamaan kauppapoliittista strategiaansa siten, että se pyrkii myös kahdensivuisilla vapaakauppasopimuksilla takaamaan Etelä-Korean kilpailuaseman

erityisesti suhteessa Kiinaan ja Japaniin sille tärkeillä markkinoilla. Nykyinen hallitus katsoo myös vapaa-kauppasopimusten muodostavan hyödyllisen työkalun tarpeellisten rakenneuudistusten aikaansaamiseen ja viennin elvyttämiseen. Ne pakottaisivat myös talouden sopeutumaan avoimen markkinatalouden sääntöihin.

Etelä-Korean taktiikkana näyttää olleen se, että se on solminut vapaakauppasopimukset ensin pienempien kauppakumppaniensa kanssa, jotka ovat toimineet tavallaan koekenttinä pyrittäessä niiden naapuruudessa oleville suuremmille markkinoille. Etelä-Korea solmi

ensimmäisen vapaakauppasopimuksen Chilen kanssa tarkoituksenaan yrittää myöhemmin aikaansaada vapaakauppasopimus Mercosur -maiden kanssa. Sopimus Singaporen kanssa tuli voimaan elokuussa 2005. Myös Asea-maiden kanssa on solmittu vapaakauppasopimus, tosin Thaimaa on osittain sen ulkopuolella. Etelä-Korea on solminut myös Efta-maiden kanssa vapaakauppasopimuksen. Kiinan kanssa Etelä-Korea on tehnyt yhteisen selvityksen sopimuksen vaikutuksista, mutta neuvottelut eivät ole vielä alkaneet. Maa-liskuussa USA:n kanssa solmittu sopimus koki monia vaiheita neuvottelujen aikana. Kumpikaan osapuoli ei ole vielä ratifioinut sopimusta.

EU:n ja Etelä-Korean kauppavaihto on jatkuvasti kasvanut viimeisen viiden vuoden aikana kasvaen keskimäärin 9,8 prosenttia vuodessa. Etelä-Korea on suurempi kauppakumppani EU:lle kuin esimerkiksi Kanada, Intia, Brasilia ja Singapore.

Osapuolet aloittivat vapaakauppasopimusneuvottelut toukokuussa 2007. Saavutettava sopimus tulee kattamaan tavarakaupan, etabloitumisen, palvelut ja sähköisen kaupankäynnin, säännöt sekä regulatoriset ja institutionaaliset kysymykset. Sopimus edistäisi Etelä-Korean liiketoimintaympäristön avoimuutta ja vaikuttaisi siten myönteisesti myös suomalaisyritysten markkinoillepääsyyn ja toimintaedellytyksiin. Molemmat osapuolet ovat ilmaisseet halukkuutensa saada neuvottelut päätökseen kuluvan vuoden aikana.

Etelä-Korean markkinoille on vaikea päästä. Tullit ja muut maksut ovat korkeat verrattuna muihin OECD-maihin ja verrattuna talouden kehitysasteeseen. Erittäin ongelmallisia ulkomaisille yrityksille ovat eitariffääriset kaupanesteet. Monien tuotevaatimusten

osalta Etelä-Korea soveltaa omia standardejaan kansainvälisten sijasta. Erityinen huoli on se, että eri viranomaiset tulkitsevat samaa lainsäädäntöä eri tavoin ja viranomaisten välinen koordinaatio on puutteellista. Suomalaisille yrityksille hankalia ovat olleet tuotestandardit, joita korealaiset ovat valikoivasti soveltaneet tiettyihin tuotteisiin sekä terveysstandardit, jotka on tehty hallinnollisesti varsin hankalaksi käytännöksi.

Mielipidekyselyjen mukaan ulkomaiset investoijat näkevät Etelä-Korean vaikeana investointikohteena johtuen erityisesti työmarkkinaosapuolten vaikeasta suhteesta. Sijoittajien asenteeseen vaikuttavat lisäksi joustamaton työläisäädäntö, joka vaikeuttaa yritysten uudelleenjärjestelyä, ja hallinnon läpinäkyttömyys sekä viranomaisten ajoittain valikoiva lakien, säännösten ja sopimusten tulkinta. Henkisen omaisuuden suojan puutteellinen täytäntöönpano on ollut myös omiaan karkottamaan ulkomaalaisia yrityksiä pois Etelä-Koreasta.

Presidentti Lee Myung-bak ja hänen hallituksensa ovat avoimen talouden ja vähemmän säännöstelyn puolestapuhujina sitoutuneet puuttamaan liike- ja sijoitustoimintaa vaikeuttaviin ongelmakohtiin ja ovat pyrkineet toteuttamaan lukuisia uudistuksia liike- ja sijoitustoimintaa rasittavan sääntelyn vähentämiseksi. Ensimmäisenä konkreettisenä esimerkkinä voidaan mainita Etelä-Korean päätös luopua vaatimuksestaan pelkästään Etelä-Koreassa käytössä olevan nk. WIPI (Wireless Internet Platform for Interoperability)-standardin käyttämisestä kaikissa kännyköissä, mikä on helpottamassa ulkomaisten valmistajien pääsyä markkinoille. WIPI-standardin poistumisen jälkeen Nokia teki paluun Etelä-Korean markkinoille huhtikuun alussa.

Yleisarvio

Etelä-Korea maailman 13. suurimpana taloutena on suomalaisille yrityksille varteenotettava markkina-alue ja on vientituotteiden markkinoillepääsyt kannalta haastava markkina-alue suhteellisen korkeiden tullien, mutta erityisesti lukuisien tarifienukopolisten esteiden vuoksi, joiden osalta lisäksi viranomaistulkinnat ajoittain vaihtelevat.

Rohkaisevana voidaan pitää sitä, että hallitus on avoimen talouden puolestapuhujana sitoutunut puuttamaan liike- ja sijoitustoimintaa vaikeuttaviin ongelmakohtiin ja on pyrkinyt toteuttamaan lukuisia uudis-

tuksia rasittavan sääntelyn helpottamiseksi, keventänyt verotusta sekä lisännyt työmarkkinoiden joustavuutta. Sääntelyä suurempi haaste talouden avoimuuden lisäämiselle on kuitenkin muutoksen aikaansaaminen syvälle juurtuneessa ajattelutavassa, jossa ulkomaisten yritysten markkinoilletulo koituu paikallisen vahingoksi.

Nykyhallituksen vihreä talouspoliittinen suuntaus ja huomattava panostus uusiutuvaan energiaan ja puhtaaseen teknologiaan saattavat tulevaisuudessa tarjota yhteistyömahdollisuuksia suomalaiselle osaamiselle ja energiatehokkaille ratkaisuille.

INTIA

** Keijo Norvanto ja Sanna Selin*

Kansainvälisen taantumien myötä Intian talouskasvu on hidastunut viiden prosentin tuntumaan. Käännetty parempaan odotetaan jo kuluvan vuoden lopulla. Korkea investointiaste heijastaa yritysten luottamusta Intian talouteen, vaikka maailmalla näkymät ovat synkkiä ja kotimaassakin haasteet valtavia. Kongressipuolueen vaalivoitto lisää vakautta ja nopeuttaa talouden elpymistä. Talousreformit jatkuvat, mutta rakenteellisiin uudistuksiin ei uskota. Intia liberalisoi jatkossakin markkinoitaan harkitusti ja asteittain. Hallituksen talouspolitiikan tavoitteena on kasvun ja investointien turvaaminen, jotka mahdollistavat köyhyyden vähentämisen. Suomelle Intia tarjoaa paljon yhteistyöpotentiaalia myös taloustaantumien aikana. Liiketoimintamahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää pitkäjänteisyyttä ja sitoutumista. Intia on lupaava mutta vaikea markkina.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Kuluvana vuonna Intian keskuspankki arvioi bruttokansantuotteen kasvavan 5,7 prosentin vauhtia ja ensi vuonna kasvuvauhdiksi ennustetaan 6-7 prosenttia. Vaikka pitkälle säännelty ja pääasiassa valtio-omisteinen pankkisektori selvisikin finanssikriisistä varsin vähällä, kansainvälinen reaalitalouden taantuma ja siitä johtuva talouskasvun hidastuminen aiheuttavat Intialle valtavia haasteita. Maa tarvitsee 8-10 prosentin talouskasvun, jotta suurten kehitysongelmien ratkaisemisessa kuten köyhyyden vähentämisessä päästään eteenpäin.

Intia on säästynyt talouskriisin pahemmilta heijastusvaikutuksilta ainakin toistaiseksi, sillä talouskasvu perustuu ensisijaisesti kotimaiseen kulutukseen ja kilpailukykyiseen työvoimaan. Ulkomaankaupan osuus bruttokansantuotteesta on noin 35 prosenttia. Intialle on ominaista nopeasti kasvanut palveluvienti, joka on arvo vuonna 2008 oli noin 88 miljardia dollaria, eli noin 48 prosenttia Intian kokonaisviennistä. Palvelukauppaan taantumalla ei tilastojen valossa ole toistaiseksi ollut suurta vaikutusta. Intian kokonaisvienti vuonna 2008-2009 oli arviolta 185 miljardia dollaria, edelleen noin 10 prosenttia enemmän kuin vuosi sitten. Epäsuotuisa trendi on silti selvä: viennin kasvu kääntyi vuoden 2009 alussa jyrkkään laskuun ensi kertaa sitten helmikuun 2002. Tuonin arvo on voimakkaasti kasvanut rupian ulkoisen arvon heikentymisen myötä. Negatiivisen kasvun ennustetaan edelleen jatkuvan, sillä Intian tavaraviennistä 35 prosenttia menee Yhdysvaltoihin ja Euroopan Unioniin. Palvelukaupasta

peräti 70 prosenttia suuntautuu Yhdysvaltoihin, jonka taantuma leikkaa pääomasijoituksia ja työpaikkoja Intiassakin. Ulkomaiset pääomasijoittajat vetivät alkuvuonna varojaan Intiasta, mutta nyt virta alkaa kääntyä takaisin. Intian IT-palveluteollisuus seuraa huolestuneena protektionismin yleistymistä maailmalla ja USA:n aikeita kohdentaa verohelpotuksia yrityksille, jotka ulkoistamisen sijaan sitoutuvat työllistämään amerikkalaisia kotimaassaan.

Ulkomaankaupan alijäämästä sekä valtiontalouden velkaantumisesta huolimatta Intiassa uskotaan elpymisen alkavan jo kuluvan vuoden lopulla. Viennin ennustetaan kääntyvän 18 prosentin kasvuun vuonna 2010-2011. Kehitystä tukee poliittinen vakaus sekä likviditeetin ja kulutuksen kasvu hallituksen elvytystoimenpiteiden alkaessa vähitellen purra loppuvuodesta. Intialle kaikkein tärkein katalyytti on suorien ulkomaisten investointien kehitys, joka ratkaisee talouden suunnan ja reformien vauhdin. Niiden määräksi arvioitiin varainhoitovuonna 2008-2009 runsaat 27 miljardia dollaria, ennätysellinen lukema, mutta silti alle 30 miljardin dollarin vuotuisen tavoitteen. Suorien ulkomaisten investointien varanto oli vuoden 2009 alussa noin 88 miljardia dollaria, siis selvästi Kiinaa vähemmän, jossa suorien ulkomaisten investointien kumulatiivinen arvo viime vuonna oli peräti 600 miljardia dollaria. Investointien virran uskotaan säilyvän ennallaan myös tulevana vuonna, sillä hallitus uskoo vahvasti Intian vetovoimaan maailman toiseksi nopeimmin kasvavana taloutena. Ulkomaisten sijoitus-

** Keijo Norvanto työskentelee lähetystöneuvoksena ja Sanna Selin lähetystösihteerinä Suomen suurlähetystössä New Delhissä, Intiassa*

ten kannalta lupaavia kasvunäkymiäkin tärkeämpää on toimiva infrastruktuuri, jonka rakentamisessa Intialla on edessään miltei ylivoimainen haaste.

Huhti-toukokuun parlamenttivaaleissa talouskriisi ei noussut kärkiteemaksi, vaan huomio keskittyi paikallispolitiikointiin ja henkilöhahmoihin. Valtaosa väestöstä elää edelleen maaseudulla hyvin alkeellisesta maataloudesta, jonka yhteydet kansainvälisiin suhdanteisiin ovat vähäiset. Osavaltiotason päätöksillä on eniten merkitystä tämän väestön osan olosuhteisiin. Hyvän monsuunin ja tulonsiirtojen vuoksi maaseudun väestön tulotaso on hitaasti kohentunut. Intian kansantalouden kannalta taloustaantumun vaikutukset muuttuvat vakaviksi, mikäli finanssikriisi leviäisi reaali talouteen leikaten maan palvelutuotantoa sekä talouskasvun perustana olevaa kotimaista kysyntää tai jos suorien ulkomaisten investointien virta alkaisi pysyvästi taantua. Siksi Intiassakin on pyritty talouden elvytystoimilla lisäämään julkista ja yksityistä kysyntää sekä yritysluottojen saatavuutta. Hallitus on panostanut voimakkaasti infrastruktuuri-investointeihin sekä työvoimavaltaiten vientialojen tukemiseen. Julkinen velkaantuminen ja yli 9 prosenttiin bruttokansantuotteesta nouseva budjettivaje ovat kuitenkin rajoittaneet liikkumavaraa. Valtiontalouden tasapainottaminen onkin uuden hallituksen suurin haaste köyhyyden vähentämisen ohella. Hallituksen on leikattava valtiontukia ja kohdennettava jäljelle jäävät tulonsiirrot tehokkaammin, karsittava tappiollisia valtionyhtiöitä ja sijoitettava julkisiin infrastruktuuriyrityksiin. Maataloustuotannon tuottavuuden lisääminen, elintarvikemavaraisuuden takaaminen sekä edullisen asunorakentamisen käynnistäminen edellyttävät välittömiä toimenpiteitä.

Modernisaatio ja ympäristöongelmat avaa uusia mahdollisuuksia liiketoimintaan

Talouskasvun hidastumisesta ja vähittäisestä kustannustason kallistumisesta huolimatta Intia osavaltioineen tarjoaa edelleen lupaavaa markkinapotentiaalia ulkomaalaisille yrityksille. Teollisuustuotannossa kilpailun ja markkinoillepääsyn odotetaan edelleen kiristyvän varsinkin Kiinasta tapahtuvan tuonnin myötä. Perinteisten toimialojen ohella suomalaisyrityksille avautuu uusia mahdollisuuksia puhtaasti teknologian ja energiantuotannon toimialoilla. Sitovien vähennystavoitteiden puuttuessa ponttimena ei niinkään ole päästö määrän leikkaaminen vaan säästöjen aikaansaaminen energiatehokkuuden avulla, yksityisen sektorin näyttävässä esimerkissä. Alalla toimivien suomalaisyritysten vientiponnisteluja helpottaa helmikuussa

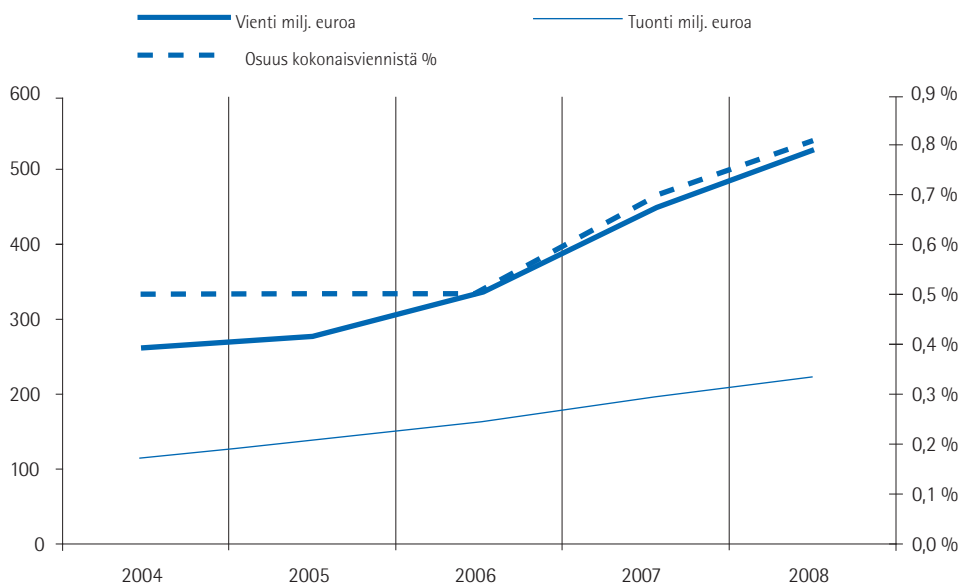
2009 Delhin kestävän kehityksen huippukokouksen yhteydessä tasavallan presidentin johdolla lanseerattu Cleantech Finland -konsepti. Suomalaisyritysten kannalta merkittäviä sektoreita ovat myös infrastruktuuri ja logistiikka, joihin taloustaantuma ei ole suuremmin vielä vaikuttanut. Niiden kehittämiseen tarvitaan Intian hallituksen suunnittelukomission mukaan uusia investointeja noin 490 miljardin dollarin edestä. Koulutus- ja terveydenhuoltopalvelut, elintarviketuotanto sekä vähittäiskaupan avaaminen ulkomaisille tavaratuketuille sisältävät lupaavia liiketoimintanäkymiä pitkällä tähtäimellä myös suomalaisyrityksille.

Intia tarjoaa Suomelle huomattavaa kaupallista potentiaalia vaikeassakin taloustilanteessa. Tällä hetkellä useat suomalaisyritykset panostavat suunnittelu- ja insinööripalveluihin sekä konepajakomponenttien alihankintaan yhteistyössä intialaisyritysten kanssa. Maiden välinen tiede- ja teknologiasopimus luo pohjan viranomaisten, tutkimuslaitosten ja elinkeinoelämän syvenevälle yhteistyölle. Toukokuussa 2009 Delhissä järjestetty teolliseen tutkimus- ja kehitystoimintaan keskittyvä konferenssi sekä vuoden 2009 lopulle kaavailtu Suomi-Intia -teknologiahuippukokous lisäävät vuorovaikutusta ja yhteistyönäkymiä perinteisillä ja uusilla toimialoilla. Syksyllä 2009 järjestetään kaikki yhteistyöalat kattava sekakomission kokous Helsingissä sekä ympäristöalan yhteistyöryhmän kokous Delhissä. Intiaan on myös kaavailtu tulevaisuudessa FinNode -innovaatiokeskusta, joka toteutuessaan vauhdittaisi tiede- ja teknologiayhteistyön ulottamista myös käytännön liiketoimintaan.

Suomen vienti kehittyi suotuisasti vuonna 2008, jolloin Suomen vienti Intiaan kasvoi 17 prosenttia ja oli arvoltaan 529 miljoonaa euroa. Samana vuonna tuonti Intiasta Suomeen oli arvoltaan 220 miljoonaa euroa, eli 15 prosenttia edellisvuotta enemmän. Intian osuus Suomen kokonaisviennistä oli vain 0,8 prosenttia ja kokonaistuonnista 0,4 prosenttia. Intia oli viime vuonna Suomen aasialaisista vientikumppaneista neljänneksi suurin, Kiinan, Japanin ja Etelä-Korean jälkeen. Vuoden 2009 alussa tullin ulkomaankaupatilastot osoittavat selvää laskua vuodentakaiseen verrattuna, mutta loppuvuoden kehitystä on niiden perusteella liian varhaista ennakoita.

Intiaan on kaikkiaan etabloitunut yli 70 suomalaista yritystä, joiden lisäksi agentin tai muun läsnäolon kautta toimii satakunta suomalaistrystä. Intialaiset ovat viime vuosina tehneet yrityskauppoja Suomessa ja maahamme on etabloitunut tällä hetkellä 14 intialaista, lähinnä IT-alan yritystä. Suomalaisinvestoinnit

Suomen ja Intian välinen kauppa 2004-2008

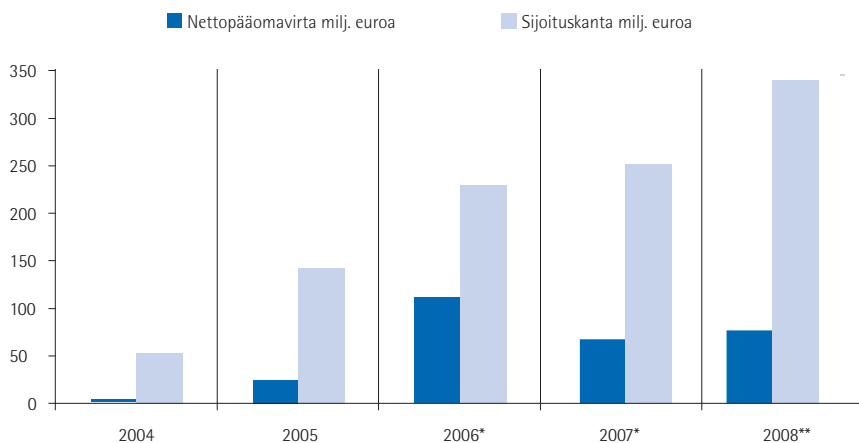

Lähde: Tullihallitus

Intiaan ovat yli kaksinkertaistuneet 2000-luvulla kokonaisarvon ollessa 350–400 miljoonaa euroa. Suurin osa suomalaisinvestoinneista kohdistuu edelleen IT-sekä kone- ja metalliteollisuuteen. Suomalaisyritykset työllistävät Intiassa arviolta 30 000 henkilöä. Yritysten palveluksessa olevien määrä on neljässä vuodessa yli

kymmenkertaistunut. Delhin, Bangaloren, Mumbain ja Punen seutujen lisäksi varsinkin Tamil Nadun osavaltion pääkaupungin Chennain liepeillä sijaitsevaan Sriperumbuduriin on muodostunut vahva suomalaisklusteri, joka vetää puoleensa uutta liiketoimintaa. Vaikka suomalaisyritykset ovatkin tällä hetkellä sijoit-

Suomesta Intiaan tehdyt suorat sijoitukset, 2004-2008

Lähde: Suomen Pankki

*) ennakkotieto **) ennakoarvio

tuneet suurimpien metropolien läheisyyteen, infrastruktuurin kehittyessä myös muiden suurkaupunkien saavutettavuus kohenee. Niissä on merkittävää markkinapotentiaalia ja edullisempi kustannustaso.

Intian vuodesta 1991 jatkuneen vähittäisen uudistuspolitiikan tulevaisuus riippuu paljolti siitä, miten sisäpoliittisesti sensitiiviset asiat, kuten teollisuuskäyttöön soveltuvan maan saatavuus, infrastruktuurin ja energiantuotannon pullonkaulat, maataloustuotannon alhainen tuottavuus sekä köyhyyden vähentäminen saadaan sovitetuuta yhteen kasvavien modernisaatiopaineiden kanssa. Osavaltioiden poliittinen dynamiikka heijastuu myös valtakunnan tasolle, joka koalitiiohallituksen on otettava huomioon. Toistaiseksi on liian varhaista arvioida kuinka toukokuun 2009 parlamenttivaalien tulos ja kongressipuolueen johtaman koalition voitto muuttaa liiketoimintaolosuhteita. Ulkomaisten

investointien ja talouskasvun turvaaminen edellyttää ennen kaikkea mittavia panostuksia infrastruktuuriin eli energiantuotantoon, jäte- ja vesihuoltoon, asuntojen, teiden, satamien ja lentokenttien rakentamiseen. Lisäksi edessä on välttämättömiä rakenteellisia uudistuksia, kuten koulutusjärjestelmän modernisointi sekä panostukset tutkimus- ja kehitystoimintaan ja innovaatioiden edistämiseen. Intian elinkeinoelämä on reagoinut myönteisesti vaalitulokseen ja toivoo edistystä muun muassa eläkeuudistuksen sekä vakuutuslakipaketin hyväksymiseksi, mikä muun muassa avaisi Intian vakuutusmarkkinat ulkomaisille vakuutusyhtiöille ja nostaisi ulkomaisten investointien katon 26 prosentista 49 prosenttiin. Uuden hallituksen odotetaan PMI Singhin antaman vaalilupauksen mukaisesti julkaisevan neljännen talouden elvytyspaketin sadan päivän kuluessa virkaanastumisestaan.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Intian parlamenttivaalit pidettiin huhti-toukokuussa 2009. Vaaleissa oli yli 700 miljoonaa äänioikeutettua ja äänestysprosentti nousi lähes kuuteenkymmeneen. Voiton vei hallitsevan Kongressipuolueen johtama vaaliliittoutuma UPA (United Progressive Alliance), joka sai parlamentin alahuoneeseen 261 edustajapaikkaa 543:sta. UPA:n selkeä voitto yllätti kaikki. Vaalit muodostuivat erityisesti Kongressipuolueen voittomarrsiksi. Puolueen saamat 206 edustajapaikkaa ovat enemmän kuin mitä yksikään yksittäinen puolue Intiassa on saanut parlamenttivaaleissa 25 vuoteen. Kongressipuolueen odotettiin voittavan, mutta hyvin pienellä marginaalilla oppositiopuolue BJP:en (Bharatiya Janata Party). BJP:n johtama vaaliliittoutuma NDA (National Democratic Alliance) onnistui saamaan vain 159 edustajapaikkaa. Merkittävän tappion kärsivät myös Intian vasemmistopuolueet, joiden paikkasaalis oli 24. Muut puolueet ja sitoutumattomat ehdokkaat jakoivat loput 99 paikkaa.

Kongressipuolue kutsuttiin hallituksen muodostajaksi ja pääministeri Singh sai vahvan jatkomandaatin maan johdossa. Kongressipuolueen vahvimmat liittolaiset ovat Mamata Banerjeen johtama Trinamood Congress, joka päihitti Länsi-Bengalin osavaltiossa yli kolmekymmentä vuotta hallinneen Intian marxilaisen kommunistipuolueen (CPI-M) ja Tamil Nadun osavaltion hallitseva puolue Dravida Munnetra Kazhagam (DMK). Hallitusyhteistyöhön lähti mukaan myös muutamia pieniä puolueita ja sitoutumattomia ehdokkaita. Merkittävin muutos edelliseen hallitusyhteistyöhön on vasemmistonpuolueiden jääminen hallitusyhteistyön ulkopuolelle ja Kongressipuolueen vahvistunut

mandaatti tehdä itsenäisiä päätöksiä. Nykyisten hallituskumppaneiden ei oleteta jarruttavan poliittista päätöksentekoa vasemmiston tapaan.

Kansainväliset epävarmuustekijät, kuten talouskriisi ja epävarma kansainvälinen ympäristö vaikuttivat monien äänestyspäätökseen. Kongressipuolue onnistui vakuuttamaan äänestäjät olemalla vakavastiotettavampi kuin kilpailijansa. Intian kansa äänesti vakauden, jatkuvuuden sekä sekulaarisen politiikan puolesta. Uskontoon ja kastipohjaiseen ajatteluun poliittikkansa rakentaneet puolueet eivät menestyneet vaalissa. Kongressi pystyi osoittamaan korkean talouskasvun edut kasvavalle keskiluokalle sekä myös hallituksen erityisohjelmien hyödyt köyhälle maaseudulle.

Hallitukselta ei puutu haasteita. Talouskasvun pitää nopeutua, jotta valtavat köyhyyden ja kehityksen ongelmat voidaan ratkaista. Mumbain marraskuussa 2008 tapahtuneiden terrori-iskujen jälkeen haasteena on myös sisäisen turvallisuuden parantaminen. PMI Singh on ilmoittanut hallituksen tärkeimpinä haasteina olevan kehityksen ja talouskasvun nopeuttaminen ja jakaminen yhä oikeudenmukaisemmin kaikkialle yhteiskuntaan. Intian yhteiskunnallisen vakauden peruskysymyksiä ovat aina olleet yhteiskunnan rakenteellinen epätasa-arvoisuus sekä uskontoryhmien väliset suhteet. Näyttäisi siltä, että näihin haasteisiin vastaamiseksi Intian kansa on valinnut parhaan mahdollisen puolueen valtaan. Intian puolue-eliitin ongelmana on ollut jalkautumisen vaikeus kabinetista kentälle. Gandhi-dynastian loistavin nuori tähti Rahul Gandhi kiersi nyt ahkerasti

maaseutua kampanjoimassa erityisesti korostaen nuorten merkitystä Intian tulevassa kehityksessä. Suurin osa intialaisista ei edelleenkään ole osallisena maan hidastuneessa, mutta edelleen huikessa talouskasvussa. Kansa haluaa vakautta, kehitystä ja perustoimeentulon perheelleen. Edellisen UPA-hallituksen massiiviset toimet maaseudun kehitykseen ovat pikkuhiljaa alkaneet tuottamaan hienoisia tuloksia, mutta kovan työn aika ei ole vielä pitkään aikaan ohi. Intian köyhyysoongelma on edelleen mittavampi kuin missään muualla maailmassa. Voimavarojen puute ei ole ongelma, mutta päätöksenteon heikkous, korruption yleisyys ja raskas byrokratia kyllä. Liittovaltiotasolla tehtyjen päätösten toteutus paikallistasolla usein ontuu.

Sääntely-ympäristön kehitys

WTO-neuvotteluissa Intia on tunnettu tiukoista neuvottelukannoistaan ja pyrkimyksistään toimia kehitysmaaryhmän keulakuvana. Sillä on kuitenkin intressejä valvottavanaan kaikilla keskeisillä sektoreilla, maatalouden lisäksi myös teollisuustuotteissa ja erityisesti palveluissa. Kansainvälinen talouskriisi on entisestään lisännyt paineita kaupan vapauttamiseen tähtäävän sopimuksen aikaansaamiseksi. Tässäkin tilanteessa Intia hyödyntää tehokkaasti kehitys- ja teollisuusmaiden vastakkainasetteluun perustuvaa retoriikkaa, vaikka sen omien etujen kannalta asetelma on huomattavasti monimutkaisempi. Turvatakseen maaseudun elinkelpoisuuden Intia puolustaa voimakkaasti oikeuttaan suojella maataloustuotantoaan ja vaatii teollisuusmailta maataloustukien poistamista. Samalla Intia pyrkii nostamaan jalostusastettaan ja lisäämään maataloustuotteiden vientiä, joten se vaatii kehittyneempien maiden joukossa oikeutta tullien alennukseen. Intialaisneuvottelijoiden markkinoillepääsyaatimuksille on vahvat sisä- ja talouspoliittiset perusteensa, sillä intialaisista saa edelleen maataloudesta elantonsa arviolta 700 miljoonaa kansalaista. Teollisuustuotteissa Intia pyrkii suojelemaan vientiteollisuuttaan ulkomaiselta tuonnilta. Palvelutuotannon suurvaltana Intian tavoitteena on palvelukaupan aito vapauttaminen ja uusien markkinoiden avaaminen. Miten Intia pystyy hyödyntämään teollisuustuotteiden ja palveluiden kutistuneita maailmanmarkkinoita ja samalla saavuttamaan tavoitteensa maataloustuotteiden osalta, on avainkysymys uudelle hallitukselle.

EU ja Intia päättivät Helsingin huippukokouksessa vuonna 2006 käynnistää laaja-alaiset vapaakauppaneuvottelut, jotka aloitettiin kesäkuussa 2007. Alkuperäisen neuvotteluaikataulun mukaan tavoitteena oli, että neuvottelut saataisiin päätökseen vuoteen

Intian politiikan laajempänä trendinä on viime vuosina ollut politiikan alueellistuminen ja ns. kolmansien (toisin sanoen Kongressipuolueen ja BJP:n ulkopuolisten) toimijoiden merkityksen kasvu. Kevään 2009 vaalit kuitenkin osoittivat, että alueelliset kysymykset saattavat nousta merkittäväksi vaaliteemoiksi, mutteivät välttämättä riitä muuttamaan äänestyskäyttäytymistä kovan paikan tullen. Liika itsevarmuus joiden puolueiden taholta koitui niiden kohtaloksi. Kovalla retorikalla tai rahalla ei myöskään saavutettu välttämättä menestystä näissä vaaleissa. Usein Intiassa on ollut trendinä äänestää vallanpitäjät pois vallasta, mutta toisin kävi tällä kertaa – ainakin kansallisella tasolla.

2009 mennessä, mutta aikataulusta on jouduttu joustamaan. EU:n tavoitteena on kunnianhimoinen ja laaja sopimus, joka kattaa tavara- ja palvelukaupan lisäksi myös tullien ulkopuolisia esteitä sekä investointeja, tekijänoikeuksia, kilpailukysymyksiä ja julkisia hankintoja. FTA-neuvottelujen kuudes kierros toteutui maaliskuussa Delhissä 2009 varsin rakentavissa merkeissä. Konkreettisia tuloksia ei parlamenttivaalien alla saavutettu, mikä olikin odotettua. Myönteistä edistystä tapahtui silti lähes kaikilla alueilla, mutta läpimurtoa ei liene odotettavissa syksyn 2009 EU-Intia-huippukokoukseen mennessä. Erityisesti tavarakaupan osalta tariffien alentamista koskevat neuvottelut ovat edelleen edenneet odotettua hitaammin. Palveluissa, investoinneissa ja julkisissa hankinnoissa on varauduttava pitkittyneisiin neuvotteluihin. Aikataulua tärkeämpää EU:lle onkin kunnianhimoisen ja sisällöltään laajan sopimuksen syntyminen, voimaantuloa ei haluta kiirehtiä sisällön kustannuksella. Vapaakauppasopimukseen kohdistuu paljon odotuksia kaupan ja investointien suuren volyymin ja huomattavan yhteistyöpotentiaalini vuoksi. Toteutuessaan sopimuksen uskotaan tuovan taloudellista hyötyä molemmille osapuolille, poistavan kaupan esteitä, lisäävän investointeja ja lisäävän luottamusta epävarmoina aikoina.

Maailmantalouden heikentyneet näkymät ovat entisestään lisänneet Intian mielenkiintoa alueellista yhteistyötä kohtaan. Intialla on voimassa useita kauppasopimuksia ja neuvottelut ovat käynnissä useiden kauppakumppanien kanssa. Vapaakauppasopimukset ASEAN:in, Japanin ja Etelä-Korean kanssa ovat lähellä päätöstä tai jo toteutusvaiheessa. Intia ja Kiina ovat ilmaisseet halunsa keskinäisten kauppasuhteiden kehittämiseen ja investointien lisäämiseen. Intia on ajanut yhteistyön tiivistämistä SAARC:in (South Asian

Association for Regional Cooperation) jäsenmaiden, eli Afganistanin, Bangladeshin, Bhutanin, Malediivien, Nepalin, Pakistanin sekä Sri Lankan kanssa SAFTA:n (South Asian Free Trade Agreement) puitteissa, mutta tulokset ovat jääneet vaatimattomiksi Intian ja Pakistanin välisten jännitteiden vuoksi.

Tullit, yritysten toimintaympäristö ja kaupanesteet

Vaikka Intia on esittänyt voimakkaan huolensa maailmanlaajuisen protektionismin yleistymisestä, se on viime aikoina avannut useita polkumyynti- ja suoja-toimitutkintoja, joiden perusteet on kyseenalaistettu laajalti. Esimerkiksi teräksen ja paperin suoja-toimet on suunnattu voimakkaasti lisääntyvää Kiinan-tuontia vastaan, mutta niistä ovat kärsineet myös suomalaisyritykset. Suoja-toimet on koettu ongelmallisiksi, koska vaaditut kriteerit tuontitullien asettamiseksi ovat hyvin yleisluontoisia ja ne voidaan asettaa verrattain nopeasti.

Suomalaisyritysten kiinnostus Intiaa kohtaan näyttää jatkuvan vakaana kansainvälisestä taantumasta huolimatta. Intian kasvavien markkinoiden uskotaan vetävän uusia yrityksiä myös Suomesta, vaikka raskas byrokratia, verojärjestelmä sekä korruptio vaikuttavat niiden toimintaa. Monimutkaisen tullausmenettelyn ohella tullien luonteiset lisämaksut ja verot lisäävät kustannuksia ja hidastavat kaupankäyntiä. Suoja-toimien ja muiden kaupanestetapausten määrän uskotaan lisääntyvän edelleen. Suomen kansallisilla toimilla ja EU:n kautta tapahtuvalla vaikuttamisella markkinoillepääsyn ongelmiin voidaan puuttua tehokkaasti.

Viime vuosina toteutettujen reformien myötä valtion rooli ja omistus pohja ovat vähentyneet ratkaisevasti. Intia toteuttaa liberalisointia omaa vauhtiaan ja avaa markkinoitaan asteittain. Televiestintä ja siviili-ilmailu ovat esimerkkejä aloista, joissa yksityistämisen prosessi on hyvässä vauhdissa, mikä on lisännyt tuottavuutta ja laskenut kuluttajahintoja alhaisimmiksi maailmassa. Vähittäiskaupassa sekä pankki- ja vakuutus-toiminnassa on toistaiseksi rajoitettu ulkomaalaisomistusta. Vapauttaessaan markkinoitaan hallitus joutuu huomiomaan paitsi hallituskoalition intressit, myös osavaltioiden erityispiirteet ja kehityserot sekä tasapainolemaan keskenään ristiriitaisten vaatimusten kanssa. Tämän vuoksi Intian sääntely-ympäristö on edelleen monimutkainen yhdistelmä liitto- ja osavaltiotason lainsäädäntöä ja jaettua toimivaltaa, jonka seurauk-

kena viranomaisten toiminnan ennakoiminen on vaikeaa. Osavaltioiden välillä ei ole toimivia sisämarkkinoita, joten niiden ulkorajoilla kerätään edelleen erilaisia maksuja ja tulleja joiden käytännöt vaihtelevat. Osavaltiot keräävät yhä 38 prosenttia valtion tuloista. Hallitus on vaaliohjelmassaan asettanut tavoitteeksi tariffien yhtenäistämisen, jolloin osavaltioiden välinen kauppa helpottuisi. Tällä on kuitenkin huomattava vaikutus velkaantuneiden osavaltioiden talouteen, koska ne menettäisivät merkittävimmän tulonlähteen.

Liiketoimintaolosuhteita on helpotettu erityistalousalueilla (Special Economic Zone, SEZ) joissa viranomaiskäsitelyä on yksinkertaistettu ja yrityksiltä perittävät verot ja maksut ovat pienempiä. Erityistalousalueiden perustamiseen, rakennuttamiseen ja hallinnointiin liittyvä sääntely on epäyhtenäistä, mikä aiheuttaa tulkintaerimielisyyksiä. Maanhankintaan liittyvät jännitteet, varsinkin viljelysmaan muuttaminen teollisuuskäyttöön sekä verotulojen ja tullimaksujen menetykset ovat poliittisesti sensitiivisiä aiheita.

Erytistalousalueiden toimilupia on myönnetty runsaat 570 joista toteutusvaiheessa on noin puolet. Erytistalousalueilla tuotettujen hyödykkeiden osuus Intian kokonaisviennistä on noin 11 prosenttia. Yli 60 prosenttia erityistalousalueista on keskittynyt IT-tuotantoon. Taloustaantumana vuoksi kymmeniä SEZ-hankkeita on kuitenkin jäädytetty heikentyneen kysynnän vuoksi, mikä saattaa johtaa sääntelyn purkamiseen. Erytistalousalueiden liiketoimintaolosuhteet vaihtelevat osavaltioittain. Vyöhykkeistä suurin osa on perustettu Maharashtran, Andhra Pradeshin ja Tamil Nadun osavaltioihin.

Intiassa on paljon kaupallista potentiaalia, mutta myös riskejä sekä toimintaympäristöön liittyviä ongelmia. Osavaltioiden välillä on kuitenkin huomattavia eroja, mikä osaltaan selittää ulkomaisten investointien keskittymistä joihinkin osavaltioihin. Korkea tullitaso, hankalat tullausmenetelmät, raskas byrokratia, kohtuuttomat tuotemääräykset, investointiympäristön sääntely ja verotusjärjestelmän monimutkaisuus nousevat toistuvasti esille kaupanestekyselyissä. Infrastruktuurin kehittymättömyys on eräs keskeisimmistä taloudelliseen toimintaan vaikuttavista tekijöistä Intiassa. Intian monimutkaisen ja vanhentuneen työvoimainsäädännön myötä maan työvoimamarkkinat ovat alueellisessa vertailussa suhteellisen joustamattomat. Intia ei ole WTO:n julkisia hankintoja koskevan sopimuksen jäsen, joten tarjouskilpailuissa ilmenneisiin ongelmiin on vaikeaa puuttua.

Yleisarvio

Kongressipuolueen johtama UPA-koalitio ei kulu-
neen vuoden aikana tehnyt uusia aloitteita talouden
liberalisoinnissa, vaan sen huomio keskittyi hallituksen
koossapitämiseen. Kevään 2009 vaalien jälkeen
alkaneella hallituskaudella Kongressipuolueella on
enemmän poliittista liikkumavaraa, eikä se enää ole
samalla tavalla riippuvainen vasemmiston tuesta. Ide-
ologisten ristiriitojen sijasta ratkaisevaa on, pystyykö
uusi hallitus takaamaan talouskasvun ja investointi-
en edellyttämän vakauden ja elintärkeiden reformien
jatkumisen. Intian riippuvuus ulkomaisista investoin-
neista ja teknologiansiirrosta on edelleen suuri. Kes-
keistä on myös, miten hyvin hallitus pystyy pitämään
valtiontalouden velkaantumisen kurissa. Kansalaisten
enemmistönä olevan maaseutuväestön asema ja maa-
taloustuotannon rakennemuutos pysyvät Intiassa poli-
itiikan ytimessä myös tulevaisuudessa.

Intian etuna on valtava markkina, joskin sen hyödyn-
täminen edellyttää yrityksiltä erittäin pitkäjänteistä
toimintaa. Intian vahva demokraattinen perinne luo
liiketoiminnan vaatimaa ennustettavuutta, mikäli
hallitus pysyy koossa täyden vaalikauden. Demokraat-

tin prosessi tuottaa hyvinvointia ja vakautta, jos
talouskasvun hedelmät pystytään jakamaan tasaisem-
min kongressipuolueen Inclusive Growth -periaatteen
mukaisesti. Siksi Intian murros tapahtuu sille ominais-
ta vauhtia ja demokratian pelisääntöjen mukaisesti.

Kaupan vapauttamiseen tähtäävissä WTO ja FTA -neu-
votteluissa Intian varsin tiukkojen kantojen taustalla on
heikosta tuottavuudesta kärsivän maatalous- ja teolli-
suustuotannon suojeleminen ja kauppavajeen kasvun
hillitseminen. Heikossa taloustilanteessa tämä tavoite
vain korostuu, kun Kiinasta sekä muualta Aasiasta tulvii
edullisia ja laadukkaita massatuotteita. Harkitsemat-
tomilla ja pahimmassa tapauksessa perusteettomilla
suojoitoimilla saatavat edut voivat kuitenkin johtaa kot-
timaisten yritysten kilpailukyyn heikentymiseen ja es-
tää tuotantorakenteiden välttämätöntä uudistumista,
sekä lisätä kustannuksia tuonnista riippuvaisilla aloilla.
Pystyykö Intia vastustamaan protektionismin kiusa-
usta, esiintymään rakentavasti WTO- ja FTA-pöydissä
sekä rakentamaan talouttaan pitkäjänteisesti kaupan
ja investointien vapauttamisen varaan? Suunta selvin-
nee heti hallituksen alkutaipaleella.

INDONESIA

** Stefan Lindström*

Taluskriisistä ja sen mukanaantuomasta laajasta protektionismista huolimatta Indonesialla on edelleen paljon markkinapotentiaalia eri mittareilla tarkasteltuna. Viime vuosina maan talous on kasvanut yli 6 prosenttia vuosittain ja poliittinen tilanne on ollut rauhallinen. Suurten kotimarkkinoiden vetämänä kasvun arvioidaan jatkuvan noin 4-5 prosentin tasolla. Johtuen edellisten vuosien puutteellisista investoinneista tullaan energia- ja infrastruktuurin alan panostuksia lisäämään jatkossa merkittävästi. Suurimmat ongelmat muodostuvat mittavista byrokraattisista sääntelymekanismeista, protektionistisista toimista sekä kaikille yhteiskunnan tasoille levinneestä korruptiosta.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Indonesia on Kaakkois-Aasian suurin talous. Sillä on valtavat luonnonvarat, suuri pinta-ala ja maailman neljänneksi suurin väestö. Tämä valtava markkinapotentiaali on kuitenkin jäänyt pääosin hyödyntämättä ja Indonesian roolina on ollut jääminen Kiinan ja Intian valtavien markkinoiden raaka-ainetuottajaksi ja teollisuuden alihankkijaksi. Tämän uhkakuvan hyvin tiedostaen indonesialaiset pyrkivät tällä hetkellä aktiivisesti palaamaan alueelliseksi suurvallaksi ja palauttamaan johtoasemansa muun muassa ASEAN:issa. Näiden pyrkimysten onnistumisen edellytykset löytyvät lähivuosien Indonesian talouden kehittämisestä, joka on osaltaan riippuvainen poliittisesta kehityksestä.

Kasvavan poliittisen vakauden myötä Indonesian talouskasvu on viime vuosina edennyt suhteellisen vakaasti. Makrotalous on tasaantunut ja julkisen velka vähentynyt ja hallitus on kaikesta arvostelusta huolimatta kyennyt tasapainottamaan maan taloutta. Julkista taloutta kuvaavat taloudelliset indikaattorit ovat taluskriisistä huolimatta varsin hyvässä kunnossa. Aikaisemmin villisti laukannutta inflaatiota on pystytty hillitsemään, talouskasvu kiihtyy ja on jo muutaman vuoden ylittänyt 6 prosenttia ja on vuonna 2009 taluskriisin keskellä vielä 4-5 prosenttia. Tämä on korkeimpia lukuja koko maailmassa ja selittyy suurilla kotimarkkinoilla ja sillä, ettei Indonesian ole samalla tavalla riippuvainen viennistä kuin sen keskeisimmät kilpailijamaat. Vienti on naapurimaihin verrattuna hyvin hajautettu ja diversifioitu. Viennin ja BKT:n suhde on vain 27 prosenttia, eli Indonesian talous elää todellakin valtavista kotimarkkinoista. Esimerkiksi Malesiassa sama luku on 120 prosenttia ja Thaimaassa 65 prosenttia. Vaikeuksien keskelläkin rupian arvo on säilynyt suhteellisen vakaana, vienti on monipuolistunut, korot ovat historiallisesti

katsottuna alhaisella tasolla sekä valuuttavaranto on pysynyt vakaana. Talouden perusindikaattorit ovatkin edelleen kunnossa, minkä takia Indonesian odotetaan pärjäävän suhteellisin pienin traumoin maailmaa tällä hetkellä koettelevasta finanssikriisistä.

Vaikka hallituksen talousministerit ajavat varsin uudistusmielistä linjaa, erityisesti poliittinen toimeenpano ja parlamentin toiminta on kuitenkin tuskastuttavan hidasta ja monia talouden rakenteellisia ongelmia on ratkaisematta. Kehittämisestään huolimatta Indonesia on yhä köyhä maa. Arviolta noin puolet väestöstä elää alle kahdella dollarilla päivässä. Köyhyyden vähentämisessä ei talouden kasvusta huolimatta vielä ole saavutettu merkittäviä tuloksia. Nykyinen talouskasvu, joka on pääasiassa perustunut kotimaisen kulutuksen kasvattamiseen, ei ole tarpeeksi suuri vähentämään työttömyyttä. Toistaiseksi talouskasvu ei myöskään ole suuntautunut työvoimavaltaisille aloille. Virallinen työttömyysaste on tällä hetkellä noin 10 prosenttia, mutta todellisuudessa työttömien ja alityöllistettyjen osuus työvoimasta on paljon suurempi. Raaka-aineiden matala maailmanmarkkinahinta aiheuttaa tällä hetkellä suurta huolta. Hallituksen taloudellisia ponnisteluja vaikeuttavat myös toistuvat luonnonkatastrofit ja muut negatiiviset uutiset. Merkittävimmät ovat olleet tsunami Acehissa tapaninpäivänä 2004, Yogyakartaan maanjäristys toukokuussa 2006 ja Etelä-Jaavan tsunami kesäkuussa 2006. Viime aikoina ongelmia ovat lisänneet Länsi-Sumatran maanjäristykset, lintuinfluenssa-tapaukset, EU:n turvallisuusyistä asettama lentokielto sekä Jakartan toistuvat tulvat. Lisäksi kuivuuden, kaskeamisen ja laittomien hakkuiden aiheuttamat metsäpalot Sumatralla ja Kalimantanilla ovat aiheuttaneet savusumua naapurimaissa

** Kirjoittaja toimii lähetystöneuvoksena Suomen Jakartan suurlähetystössä*

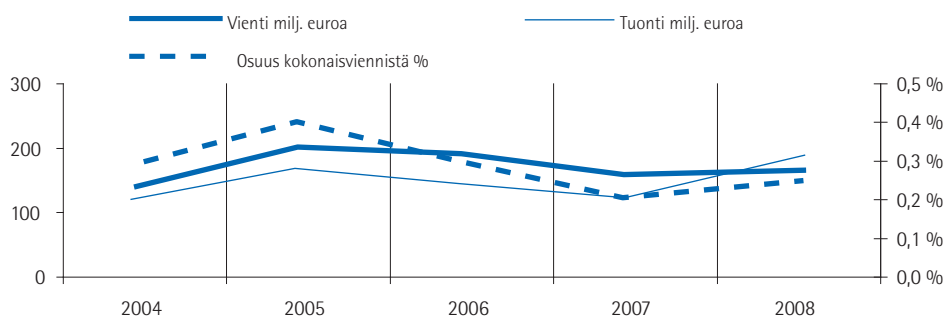
asti. Indonesia on myös tunnetusti maailman suurin laittomien hakkuiden toteuttaja. Tämänkaltaiset kielteiset tapahtumat ja uutiset yhdistetään Indonesiaan maana ja toimintaympäristönä, mikä luo huomattavan imago-ongelman.

Hallitukseen kohdistuneet suuret odotukset ovatkin alkaneet muuttua pettymykseksi, mutta on myös selvää, ettei tarvittavia laajamittaisia muutoksia voida näin valtavassa maassa toteuttaa aivan hetkessä. Hallitus on kaikesta arvostelusta huolimatta saanut Indonesian talouden vakautettua. Muutosprosessia ja päätöksentekoa hidastaa tällä hetkellä ehkä eniten vuoden 2009 parlamentti- ja presidentinvaalit, jotka antavat oman leimansa kehitykselle ja sisäpolitiikalle. Vaalit tarjoavat hallitukselle ja presidentille kaksi vaihtoehtoa: joko ajaa nopeasti ja voimakkaasti läpi uusia taloutta ja investointeja vapauttavia lakeja ja käytäntöjä tai vaihtoehtoisesti edetä kuten tähänkin asti, hyvin varovaisesti ja hitaasti, askel kerrallaan. Jälkimmäinen vaihtoehto oli vielä vuotta ennen vaaleja poliittinen realiteetti, mutta viime kuukausina presidentti ja hallitus ovat määrätietoisesti ja voimakkaasti lähtenyt ajamaan hyvin protektionistista linjaa. Nyt koko maa ja sen mukana ulkomaiset investoinnit odottavat presidentinvaalien tuloksia ja uuden hallituksen nimittämistä syksyllä 2009.

Suomen vienti Indonesiaan vaikea seurata ja analysoida tilastojen kautta

Perinteiset tullitilastot eivät ole monestakin syystä käyttökelpoisia analysoitaessa Suomen vientiä Indonesiaan. Globaalitaloudessa tilastoissa eivät näy kolmansissa maissa tuotettujen tuotteiden, kolmansien maiden kautta kulkevien tuotteiden eikä ennen kaikkea palvelujen kauppaa. Indonesiaan päätyvistä tuotteista merkittävä osa suomalaista alkuperää olevista tuotteista kulkee Singaporen tai Gulfien alueella sijaitsevien vientiterminaalien kautta. Monet suomalaisyrityksistä myyvät hankalien tuontisäännösten takia tuotteitaan CIF Singapore tai CIF Dubai, jolloin tuotteet eivät löydy mistään Indonesiaa koskevista tilastoista. Suurin osa kulutustuotteista ja palveluista myydään Indonesiaan suomalaisyritysten muissa Aasian maissa sijaitsevien tehtaiden tai toimipisteiden kautta. Suomen tai pikemminkin suomalaisyritysten ja Indonesian kauppa- ja taloussuhteiden volyymi lieneekin monikymmenkertainen virallisiin tilastoihin verrattuna. Tämän puolesta puhuu jo se yksityiskohta, että Nokian kummankin yksikön (verkot ja puhelimet) myynti Indonesiassa ylittää reilusti miljardi dollaria vuodessa. Tärkeimmät tilastolliset vientituotteet ovat edelleen paperi- ja kaivosteollisuuden koneet ja niiden huolto, voimakoneet ja matkapuhelimet.

Suomen ja Indonesian välinen kauppa 2004-2008

Lähde: Tullihallitus

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Vuoden 2004 parlamentti- ja presidentinvaalit muodostivat virstanpylvään Indonesian demokratialle. Maan historian ensimmäisissä suorissa vaaleissa valittiin presidentiksi Susilo Bambang Yudhoyono asetti hallitukselleen tavoitteiksi muun muassa korruption kitkemisen ja hyvän hallinnon sekä sisäisten konfliktien ratkaisemisen. Aceh'n rauhanprosessin onnistuminen onkin ollut hallituksen merkittävimpiä saavutuksia ja se on nyt tilanteessa, jossa se voi yhä enemmän pannaostaa talous- ja ulkopoliittikan hoitoon. Oman demokraattisen kehityksen myötä Indonesialle tarjoutuu mahdollisuus laajentaa perspektiiviään ja ryhtyä institutionalisoimaan kansainvälisiä suhteitaan tavalla, joka avaisi taloutta ja edesauttaisi investointien houkuttelemista maahan.

Tätä kehitystä jarruttavat erityisesti kaikille tasoille juurtunut korruptio, valtava byrokratia, jolla on usein oma agendansa, julkishallinnon ja oikeusjärjestelmän heikkous, laaja köyhyys, epätasa-arvo sekä paikalliset konfliktit. Korruption vastaisessa taistelussa otetaan vasta ensimmäisiä edistysaskelia eikä se eri arvioiden mukaan ole merkittävässä määrin vähentynyt ainakaan alemmilla tasoilla. Hallituksen alueellistamispolitiikka on lisäksi luonut uuden päätöstason, joka osaltaan edistää korruptiota. Oikeuslaitoksen heikkous vaikeuttaa myös korruption kitkemistä. Korruptiota vastaan perustettu erityisviranomainen KPK on presidentin tukemana ryhtynyt yhä määrätietoisempiin toimiin. Keskeistä tulevaisuuden osalta tulee olemaan se miten syylliset tuomitaan ja millä tavalla tuomiot pannaan toimeen.

Konservatiivisen islamin vahvistuminen on herättänyt huolestusta ja keskustelua perinteisesti moderaatissa, hinduismista, buddhismista ja animismista vaikutteita saaneessa muslimimaassa. Terrorismin vastaiset toimet ovat vaikeuttaneet Jemaah Islamiyah -järjestön ja siitä irtautuneiden ryhmien toimintaa, mutta uusia iskuja länsimaisia kohteita vastaan pidetään yhä mahdollisina. Indonesia tekee aktiivista monenkeskistä yhteistyötä terrorismin vastaisessa työssä muun muassa YK:n, ASEANin, ARF:n ja ASEM:n puitteissa. Kansainvälisellä tasolla Indonesia edistää aktiivisesti uskontojen välistä vuoropuhelua.

Indonesia näkee itsellään merkittävän alueellisen ja kansainvälisen roolin ja se on lähivuosien aikana ak-

tiivisesti pyrkinyt nostamaan kansainvälistä profiiliaan muun muassa isännöimällä kansainvälisiä kokouksia sekä olemalla aloitteellinen erityisesti ilmastopoliittikan alalla. Ulkopoliittikan tulokset ovat kuitenkin jääneet kerta toisensa jälkeen erilaisissa kansainvälisissä kysymyksissä valitettavan laihoiksi. Usealla rintamalla ja eri asiayhteyksissä toimiminen on antanut kuvaa Indonesiasta, joka ei itsekään ole varma ulkopoliittisista linjauksistaan. Indonesian ulkopoliittisen retoriikan ja varsinaisen toiminnan välillä tuntuu vallitsevan vielä melkoinen kuilu ja kun pitää tehdä päätöksiä, mitään ei tapahdukaan. Puitteet näkyvälle ja tuloksekkaalle kauppa- ja ulkopoliitikalle ovat Indonesian kohdalla kuitenkin selkeästi olemassa: Indonesia on väestöltään maailman kolmanneksi suurin demokratia sekä koti maailman suurimmalle muslimiväestölle. Sen suhteet länsimaihin ovat toimivat. Yhdysvallat arvostaa Indonesian kumppanina terrorismin vastaisessa taistelussa. Samalla Indonesian suhteet myös Venäjään ja Kiinaan ovat kunnossa. Indonesia oli vuosina 2007–2008 YK:n turvallisuusneuvoston jäsen, ja näin sen tiedonsaanti- ja vaikutusmahdollisuudet keskeisiin kansainvälisiin kysymyksiin ovat tällä hetkellä erinomaiset. Omalla alueellaan Indonesia on Kaakkois-Aasian suurin valtio ja ASEANin perustajajäsen. Indonesian G-20 jäsenyys on myös omalta osaltaan korostanut sen kansainvälistä merkitystä ja vaikutusvaltaa luoden samalla jäsenyyden kautta myös uusia velvoitteita.

Indonesiassa pidettiin juuri tätä kirjoittaessa parlamenttivaalit ja heinäkuussa 2009 järjestetään presidentinvaalit. Nämä kahdet vaalit asettavat pelikentän aivan uuteen muotoon ja syksyllä 2009 nimitettävä uusi hallitus kohtaa uudenlaisia haasteita, muun muassa oppositiopoliittikan osalta. Näillä näkymin presidentin puolue saa yhä enemmän vaikutusvaltaa ja presidentti valitaan toiselle kaudelle. Muu vallanjako on täysin auki. Sisäisistä valtopoliittisista kamppailuista huolimatta maa tuskin alkaa laiminlyödä ulkopoliittikan hoitoaan, mutta sisäpolitiikka vaikuttaa yhä voimakkaammin erityisesti kauppapoliittisiin päätöksiin, kun valtaa pitävät pyrkivät toimimaan mahdollisia äänestäjiä miellyttävällä tavalla. Samalla valtiojohdon on pakko huolehtia siitä, etteivät globaalit ongelmat pääse horjuttamaan maan sisäistä stabiilitteettia. Tämän aspektin merkitystä kokonaisuudelle ei Indonesian kaltaisessa maassa voi korostaa liikaa.

Sääntely-ympäristön kehitys

Indonesian kauppapoliittinen toiminta on tällä hetkellä jyrkässä ristiriidassa Indonesian G-20 julkilausuman kanssa. Toimet ovat usein WTO-sitomusten vastaisia ja rahoituskriisin nyt syventyessä asennoituminen vapaa-kauppaan yleensä on todella huolestuttava. Komission tekemän selvityksen mukaan Indonesia on talouskriisin alkamisen jälkeen kaikista maailman maista aktiivoinut toiseksi eniten protektionistisia toimenpiteitä. Indonesia käyttäytyy ikään kuin se ei olisi globaalin kaupan piirissä, ilman minkäänlaisia kansainvälisiä sitoumuksia.

Indonesian kauppa ja -talouspolitiikka perustuvat edelleen luottamukseen laajoihin kotimarkkinoihin sekä pyrkimykseen estää ulkomaista kilpailua tukemalla heikolla tuottavuudella toimivia kotimaisia yrityksiä. Investoinnit sallitaan vain ja ainoastaan jos ne palvelevat kansallisia intressejä. Halu avautua on edelleen heikko. Samanaikaisesti aletaan ymmärtää myös, että aika alkaa käydä vähiin, sillä ASEAN:in taloudellinen liberaalisaatio tähtää laajaan vapaakauppa-alueeseen, jonka on tarkoitus toteutua jo vuonna 2015. Indonesia on tähän edelleen täysin valmistautumaton. Toinen koko ajan vahvistuva ja huolestuttava trendi on se, että kaupaministeriö on yhä useammin altavastaajana muiden linjaministeriöiden päätösten edessä.

Indonesian kauppapoliittiseen ajattelun taustalla vaikuttavat kolme laajempaa tekijää. Ensimmäkin Indonesia pelkää tällä hetkellä kaikista eniten vuoden 1998 tapahtumien toisintoa. Aasia vuosina 1997–98 koetellut talouskriisi jätti syvät arvet ihmisiin, erityisesti henkisellä tasolla. Näin siitä huolimatta, että maaliskuussa 2009 näyttääkin siltä ettei Indonesian talous heikkene oikeastaan ollenkaan vaan, että kasvaa edelleen n. 4–5 prosenttia. Myös rupian heikkeneminen dollaria vastaan koetaan suurena ongelmana.

Toinen kysymys on erittäin laaja salakuljetus, erityisesti Kiinasta mutta myös muista Kaakkois-Aasian maista. Nyt kun Kiinan muiden suurten vientimarkkinoiden veto on heikentynyt, kiinalaiset yritykset hakevat tuotteilleen aktiivisesti uusia markkinoita lähempää. Kiinalaiset massatuotantona tuotetut kulutustuotteet ovat paljon paikallisia halvempia ja niitä tuodaan Indonesiaan tällä hetkellä erittäin laajamittaisesti. Perinteiset ja hyvin toimivat kauppasuhteet kiinalaisten ja Indonesian kiinalaisten välillä edesauttavat luonnollisesti kaupankäyntiä.

Kolmas kysymys liittyy vuoden 2009 parlamentti- ja presidenttivaaleihin, sillä talous on Indonesiassakin se yksittäinen asia jonka kautta vaalit voitetaan ja hävi-

tään. Huhtikuussa käydään parlamenttivaalit ja kesäkuussa presidenttivaalien ensimmäinen kierros, mikä on omiaan tuomaan nationalistiset tunteet etusijalle. Poliitiikka on kuitenkin aina politiikkaa erityisesti vaalivuonna ja retoriikka tulee kasvamaan mitä lähemmäksi vaaleja päästään. Mainittakoon myös vaalien rahoitus, sillä suurimmat rahoittajat ovat suurliikemiehet, jotka luonnollisesti edellyttävät palveluksia tuestaan.

Eurooppalaisten yritysten suurin huolenaihe tällä hetkellä on marraskuussa 2008 esitetty "eräiden tuotteiden tuontilaki" jonka nojalla Indonesia antaa itselleen mahdollisuuden rajata tiettyjen kulutushyödykkeiden tuontia. Siirtymäkauden jälkeen laki astui voimaan tammikuun 2009 lopussa. Laki on voimassa 18 kuukautta ja se voidaan uusia tarpeen vaatiessa. Uutta lakia puolustellaan sen ingressissä talouskriisillä, vaikka se on ilmeisesti ollut valmisteilla huomattavan pitkään ja näyttäisikin siltä, että talouskriisiä käytetään tuontia rajoittavan lain verukkeena. Tuotelistaan kuuluu noin 500 tuotetta, joista mainittakoon pääluokat elektroniikka (kuten tietokoneet, televisiot, stereot, matkapuhelimet), kankaat ja vaatteet, lelut, ruoka- ja juomatarvikkeet. Tuontiluvan voi saada vain erittäin monimutkaisena byrokraattisen lupaprosessin jälkeen ja lupahakemuksessa pitää ilmetä muun muassa tuonnin arvo edelliseltä 12 kuukaudelta, tuontisuunnitelmat seuraavalle 12 kuukaudelle, tuotteen tarkat tekniset spesifikaatiot sekä minkä sataman kautta tuonti on tarkoitus hoitaa. Yritys, jolle myönnetään ns. IT-PT status eli tuontilupa, joutuu raportoimaan neljännesvuosittain tuontimääristä. Kaiken tuonnin on tapahduttava viiden sataman ja/tai kansainvälisten lentokenttien kautta.

Toinen vastaavanlainen lakiuudistus tai pikemminkin tulkinta liittyy kulutustuotteiden merkitsemiseen sekä sertifiointiin. Käytännössä Indonesia ei tällä hetkellä hyväksy minkäänlaista ulkopuolisen tahon suorittamaa sertifiointia ja useimmissa tapauksissa edes kansainvälisesti etabloituja standardeja. Tämä koskee erityisesti maataloustuotteita, mutta tullinjalla ovat myös monet muut tuotteet, esimerkiksi Suomen tapauksessa tällä hetkellä sairaalalaitteiden merkinnät. Jokaisesta tuotteesta edellytetään Indonesialaisten viranomaisten suorittamia sertifiointeja ja elintarvikkeiden osalta paikallisten viranomaisten testaustuloksia sekä etiketöintiä paikalliskielellä. Tähänastiset kokemukset perustuvat enemmänkin tuonnin estämiseen kuin siihen, että tuotteita pitäisi sertifioida paikallisesti jotenkin ruokaturvallisuussyistä. Tämä antaa paikallisviranomaisille hyvin suuren määrätavallan, mitä käytetään häikäi-

lemättömästi hyväkseen. Itse laki on vanhaa perua ja ollut voimassa jo 8 vuotta. Käytännön toimeenpanon mahdollisuuden takia lakia ei ole noudatettu oikeastaan koskaan. Nyt kun tuontia piti jotenkin nopeasti rajoittaa, laki kaivettiin esiin ja todettiin yksinkertaisesti, että tämä on laki ja se on ollut voimassa jo pitkään. Siinä vaiheessa toimijoiden on aivan turha kieltää lain olemassaoloa.

Marraskuussa 2008 parlamentti hyväksyi ns. "pharmalain" joka koskee lääkkeiden rekisteröintiä ja tuontilupia. Lain avulla tuojia (ts. erityisesti eurooppalaisia suuryrityksiä) pakotetaan hyvin erikoiseen byrokraattiseen järjestelmään, joka kulminoituu tuontiluvan kytkemiseen tuotannon aloittamiseen Indonesiassa viiden vuoden sisällä. Elleivät yritykset sitoudu investoimaan Indonesiaan, heille ei myönnetä tuontilupaa tuotteilleen. Tämä kotimaisuuteen pakottava lainsäädäntö on luonnollisesti WTO-sääntöjen vastainen (TRIMS/GATT III). Myös erilaiset vaatimukset halal-merkinnöistä tuottavat ongelmia.

Indonesian kaivospotentiaali, erityisesti kivihiili, kulta, kupari, nikkeli ja tina, on tunnetusti maailman suurimpia. Indonesian parlamentti hyväksyi joulukuussa 2008 uuden seitsemän vuotta valmistelussa olleen lakiuudistuksen kaivossektorille. Merkittävin muutos on kuitenkin määräys, jonka mukaan kaikki louhittu materiaali on jalostettava Indonesiassa, mikä merkitsee käytännössä raaka-aineiden vientikieltoa. Indonesiassa ei ole jatkojalostukseen tarvittavaa teknologiaa, ei infrastruktuuria, ei energiantuotantoa eikä mahdollisuuksia investoida näihin eli tässä vaiheessa laki on torso, mutta siihen palataan varmasti, kun tilanne antaa siihen mahdollisuuden. Hieman vastaavanlaista ajattelua löytyy joulukuussa 2008 toteutetusta telekommunikaatioon liittyvästä lakiehdotuksesta jonka perussisältö on edellyttää kaikilta matkapuhelinoperaattoreilta 30 prosentin kotimaisuusastetta kaikissa hankinnoissa. Huhtikuussa 2009 teollisuusministeriö ilmoitti 30 prosentin kotimaisuusasteen astuvan voimaan kaikissa valtion ja valtionyritysten hankinnoissa yli 500 tuotteen osalta. Myös teräksen ja terästuotteiden tuontia on keväällä rajoitettu uuden lain toimesta ja kaiken tuonnin edellytys on ennakkotarkastus. Tällä viikolla hallitus aloitti "I love Indonesia" -kampanjan, jonka tarkoituksena on suosia kotimaisia tuotteita kaikilla aloilla.

Indonesian ns. investointien negatiivista on jo sellaisenaan huolestuttavan laaja, eikä siihen ole rahoituskriisin johdosta tulossa uusia tuotteita. Keskeisin

ongelma lienee edelleen paikallisten suurliikemiesten varauksellinen suhtautuminen kansainvälistymiseen yleensä josta rahoituskriisi on heidän mielestään hyvä esimerkki. Pääkysymys on kuitenkin pelko sisäisen kilpailun kiristymisestä ja pyrkimys pitää kilpailijat pois laajoilta kotimarkkinoilta. Monien investointien toteutumisen käytännön edellytys on edelleen yhteistoiminta tai yhteisyritys paikallisen yrityksen kanssa. Vaikka tätä ei missään laissa vaadita, se on hyvin pitkälle käytäntö ja poliittinen realiteetti. Tätä kautta paikalliset (suur)yritykset ja poliitikot ovat mahdollisimman laajasti hallinneet markkinoita. Joidenkin investointien osalta on olemassa myös lakisääteinen pakollinen disinvestointi paikallisille tahoille 15 vuoden jälkeen. Ongelmana on myös usein se etteivät paikalliset yritykset halua maksaa osakkeista markkinahintaa, vaan yrittävät alentaa hintaa erilaisin toimin. Vaikka Indonesia täyttää poliittisen vakauden osalta useimmat vaatimukset, lainsäädännön ennakoimattomuus aiheuttaa edelleen suurta epävarmuutta. Lakeja tulkitaan sattumanvaraisesti ja päätöksenteko on hidasta.

Laajasta protektionismista huolimatta Indonesian lait ja säännökset ovat pääosin kunnossa - kyse onkin siitä miten lakeja ja säännöksiä tulkitaan käytännössä. Virallinen Indonesia tukee Kaakkois-Aasian maiden järjestön ASEAN:in talousyhteistyön syventämistä ja tätä tehdään lainsäädännön saamiseksi toimivammaksi, sillä nyt ylimääräiseksi koettu byrokrania hidastaa kaupankäyntiä. Eritasoisia vapaakauppaneuvotteluja käydään muun muassa Australian ja Uuden Seelannin kanssa. Tuontitululleja on karsittu aktiivisesti ja kaupan esteitä poistettu 'teoriassa', mikä ei välttämättä kuitenkaan näy käytännön toiminnassa.

Hallitus on viime aikoina pyrkinyt parantamaan investointi-ilmapiiriä uusimalla tulli-, vero-, aluehallinto- ja työvoimalainsäädäntöä, mutta toimeenpano ja erityisesti parlamentin käsittely on ollut hidasta. Hallitus priorisoi infrastruktuuri-investointeja, sillä heikkotasoinen infrastruktuuri koetaan muun talouden kasvua rajoittavaksi ja tuotannon kustannustasoa nostavaksi. Suurten infrastruktuuri-investointien suunnittelu ja urakointi (tullitiet, satamat, rautatiet, öljynporaus, kaasuputkistot, energian tuotanto ja siirto, vesihuolto ja sanitaatio, jne.) ovat käynnissä koko ajan, mutta etenevät nihkeästi jähmeän byrokranian vuoksi. Monet suomalaisyrityksiäkin kiinnostavista aloista, kuten energiantuotantolaitokset, on suljettu ulkomaisilta sijoituksilta. Tarkoituksena oli luoda selkeät puitteet ulkomaisille sijoituksille, mutta lain toimeenpano ja asetukset ovat ratkaisuvia. Investoinnit ovatkin olleet varsin pieniä.

Syitä investointien houkuttelemisen epäonnistumiseen voidaan tietenkin spekuloida, mutta keskeisin syy lienee paikallisten suuryritysten ja niiden omistajien taitava ja määrätietoinen poliittinen lobbaus. Miksi avata laajat kotimaiset markkinat ulkomaiselle kilpailulle, kun tällä hetkellä tehdään hyvää tulosta ilman kilpailuakin. Tämänkaltaisen kotimaisuusajattelun käytännön toteutus näkyy kaikkialla hyvin selkeästi ja on ehkä talouden kasvun osalta kaikista suurin haaste. Kaiken infrastruktuurin jälkeenjääneisyyden, huoltotoimenpiteitten laiminlyöntien ja väestönkasvun vuoksi vuosittainen investointitarve ylittää 20

miljardia dollaria vuodessa seuraavat seitsemän vuotta. Tämä on edellytys sille, että Indonesia saavuttaisi tärkeimpien kilpakumppaneiden tason. Kun Indonesian budjetissa on tähän tarkoitukseen varattu noin viisi miljardia vuodessa on aivan selvää että kehitystä tapahtuu vain ulkopuolisen rahoituksen ja toiminnan kautta. Todettakoon myös, että tähän on olemassa hyvin selkeä ulko- ja turvallisuuspoliittinen tilaus. Ellei Indonesian talous kehity nopeasti ja tue demokratisoitumisprosessia, se saattaa luoda poliittisen tyhjiön, joka voi purkaantua väkivaltaisesti. Tähän ei ole kenelläkään varaa.

Yleisarvio

Indonesian talous kasvaa talouskriisistä huolimatta edelleen 4–5 prosenttia vuonna 2009. Vaikka Indonesia on tällä hetkellä toimintaympäristönä erittäin vaikea erilaisine riskeineen, tarjoaa 240 miljoonan ihmisen kasvava vauraus merkittävän markkinapotentiaalin pidemmällä tähtäimellä. Kaupan esteistä ja ongelmista huolimatta suomalaiset yritykset alkavat uudelleen tarkastella Indonesiaa potentiaalisena vientikohteena. Suomalaisille yrityksille tärkeiden kaivos-, metsä-, konepaja- infrastruktuuri-, ja telekommunikaatioklustereiden kehittymisen arvioidaan olevan lähivuosina nopeaa suurten ja välttämättömien investointitarpeiden takia. Lähivuosien investointitarve energiasektorilla on valtava ja Indonesian hallituksen asettamia talouden kasvutavoitetta ei pystytä saavuttamaan ilman mittavia energiainvestointeja.

Suurin osa Indonesiasta kärsii tällä hetkellä energiapulasta jopa siinä määrin, että se haittaa teollisuuslaitosten toimintaa estäen samalla investointien tulon

maahan. Öljy- ja kaasuteollisuuden investointitarve on vielä tätä huomattavasti suurempi. Joitakin investointeja on aloitettu, mutta yleisen investointi-ilmapiiirin heikkoudesta ja byrokratiasta johtuen projektit eivät etene. Hallituksen politiikka suosii fossiilisten polttoaineiden käyttöä ja tavoitteena on rakentaa kapasiteettia jopa 20.000 MW edestä seuraavan 10 vuoden aikana. Ilmastonmuutosprosessi asettaa kovia paineita Indonesialle rakentaa "puhdasta teknologiaa" käyttäviä voimaloita, mihin ei tule todennäköisesti olemaan varaa. Tällä hetkellä käynnissä olevien projektien toteuttaja on kiinalainen yritys ja kiinalainen teknisesti vanhentunut teknologia. Öljy- ja kaasuteollisuuden potentiaalista todettakoon, että ASEAN on maailman nopeimmin kasvavia talousalueita, joka tuottaa 11 prosenttia, mutta kuluttaa jo nyt 21 prosenttia maailman öljyn tuotannosta. Indonesiassa on Aasian suurimmat öljy- ja kaasuvaramot. Indonesian osuus Aasian öljyvaroista on 22 prosenttia ja kaasuvaroista 35 prosenttia.

VIETNAM

* Elina Poikonen

Haasteellisista ajoista huolimatta Vietnamin talouden ennustetaan kasvavan vuonna 2009. Taantuma huolettaa kuitenkin vientivetoisessa Vietnamissa, ja on johtanut pyrkimyksiin löytää uusia kohdemarkkinoita ja kumppaneita. Kiinnostus Vietnamia kohtaan on myös ollut kasvussa, ja potentiaalisina sektoreina ovat tulleet esille ICT-ala sekä puhtaan ja ympäristön kannalta kestävä teknologian CleanTechin mahdollisuudet. Vietnamin vahvuuksia ovat vakaus, nuori työikäinen väestö ja luja eteenpäin menemisen tahto. Infrastruktuurin keskeneräisyys ja monimutkainen byrokrazia korruption ohella ovat lähivuosien suurinta työsarjaa.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Haasteellisista ajoista huolimatta Vietnamin talouden ennustetaan kasvavan vuonna 2009

Vietnam elää nyt ainutlaatuisen mielenkiintoista aikaa. Koko 2000-luvun jatkunut vahva talouskasvu on asettanut suuria odotuksia Vietnamin nousemiselle entistä tärkeämmäksi taloudelliseksi toimijaksi Aasiassa Yleismaailmallisen talouden taantumaseurauksia aiheuttaneet luovat paineita ylimenokaudelle. Vuoden 2008 talouden kasvulukemiksi kirjattiin 6,23 prosenttia, mikä on hyvä saavutus, mutta kuvastaa talouden hidastumaa edellisten vuosien huppean nousun aikoihin. Vuosi sitten Vietnamin talouden suurin koetinkivi oli käsistä luisuva inflaatio, joka pahimmillaan kipusi elokuussa 2008 noin 28 prosenttiin. Talouden ylikuumenemisen johtui pitkälti kotimaisista tekijöistä. Maan johto osoitti raha- ja finanssipoliittisella maltillaan tilanteensa, ja inflaatiovauhti onkin hidastunut tasaisesti, ollen 16,3 prosenttia helmikuussa 2009. Hallitus pyrkii edelleen tiukalla talouspolitiikallaan laskemaan inflaation yksinumeroiseksi tämän vuoden kuluessa. Hidastunut vienti ja vähentynyt tuonti laskevat hintapaineita. Kuluttajaindeksiä keinoitekoisesti kasvattanut kiinteistökuupla on myös puhjennut ja vuokratyöntekijät ovat laskeneet useita kymmeniä prosentteja.

Maailmantalouden yleisnäkymät pakottavat Vietnamin vaihtamaan vaihdetta inflaationtorjunnasta taloudellisen kasvun tukemiseen. Alkuvuodesta hyväksytyllä talouden tukipaketilla on tarkoitus kehittää infrastruktuuria sekä tukea pieniä ja keskiuuria yrityksiä. Kaiken kaikkiaan vuodelle 2009 laskelmoitu kasvutavoite 6,5 prosenttia on kova haaste ja on mahdollista, että tätä tavoitetta ei tulla saavuttamaan. Kasvuennusteet vaihtelevat välillä 0,3-5 prosenttia.

Oleellisempaa on kuitenkin se, että Vietnam on yksi harvoista alueen maista, jonka talouden ennustetaan kasvavan vuonna 2009. On mahdollista, että aallonpohja on jo saavutettu.

Siinä missä vuonna 2008 raha- ja finanssipolitiikassa kiristettiin, vuonna 2009 pyritään löysentämään ja sitä kautta virkistämään talouden rattaita. Maan talouskasvussa vientivetoisilla aloilla on keskeinen merkitys ja viennin suuruus vastaa noin 80 prosentin osuutta bruttokansantuotteesta. Vietnamin valuutan dongin odotetaan heikenevän, mutta sillä tuskin on mainittavia vaikutuksia viennin elpymiseen, kun huomioidaan Vietnamin päävientialueiden - Yhdysvaltojen ja Euroopan, talouden tunnelmat.

Vietnamin vahvuuksia talouden haasteiden edessä ovat peruselintarvikkeisiin ja muihin perustuotteisiin pohjautuva vientisektori, jonka tuotteilla on kysyntää taantumankin aikana. Kuluttajien ostotottumuksien vaihtuminen edullisempiin vaihtoehtoihin voi periaatteessa parantaa vietnamilaisten tuotteiden menekkiä maailmalla. Vienti on vuoden 2009 alkupuolella vastoin aikaisempia odotuksia säilyttänyt melko hyvin asemansa. Kun samaan aikaan tuonti on selvästi vähentynyt, on ylijäämäinen kauppatase vaikuttanut myönteisesti myös maksutasapainon elpymiseen. Lisäksi Vietnamin talous ei ole niin vahvasti integroitunut globaaliin talouteen, kuin monen muun alueen maan, mikä todennäköisesti toimii jonkinlaisena iskunvaimentimena. Vietnam pyrkii lisäksi aktiivisesti etsimään uusia vientimarkkinoita ja -kanavia.

Vietnamin taloudessa on eletty tapahtumantäyteisiä aikoja myös suorien ulkomaisten investointien

** Elina Poikonen toimii talous- ja kauppapolittisista asioista vastaavana virkamiehenä Suomen Vietnamin suurlähetystössä*

suhteen: ne kipusivat ennätyskelliselle 64 miljardin dollarin maksulupaustasolle vuoden 2008 päätteeksi. Toteutuneet maksatukset jäävät tästä jälkeen, mutta nousu kuitenkin ollut räjähdysmäistä (vuonna 2007 investointien määrä oli 20 miljardia, vuonna 2006 puolestaan noin 12 miljardia.) Raha virtaa Vietnamiin pääasiassa lähialueilta: Taiwanista, Malesiasta, Japanista, Etelä-Koreasta ja Singaporesta, ja se ohjautuu rakentamiseen, kuten hotelli- ja kiinteistöalalle. Investointien kasvuvauhti tulee mitä todennäköisimmin hidastumaan vuonna 2009, mutta investoijille keskeiset peruselementit, kuten väestörakenne, kustannustaso ja vakaus puoltavat sitä, että Vietnam säilyy investoijien kiikarissa lähivuosinakin.

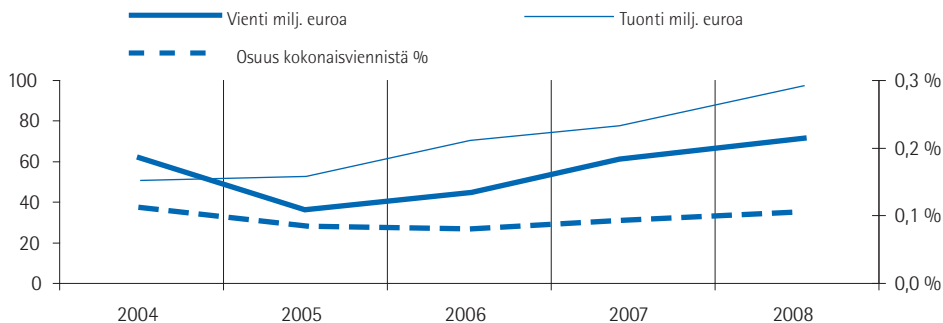
Vietnamin jatkuvasti muuttuvia kaupunkikeskuksia katsoessa on helppo unohtaa, että Vietnam on edelleen alhaisen tulotason maa, jonka bruttokansantuote on noin 1000 dollaria henkeä kohti. Maatalouden asema taloudessa on vielä keskeinen, mutta teollisuus ja palvelualojen rooli kehittyä ja monipuolistuu vuosi

vuodelta. Vietnamin talouden mahdollisuudet keski- ja pitkällä aikavälillä vaikuttavat edelleen lupaavilta.

Suomalaisten yritysten kiinnostus kasvussa

Vietnamin talouden nopea kasvu ja avautuminen sekä rakenteelliset uudistukset luovat jatkuvasti paranevia edellytyksiä kaupallis-taloudellisten suhteiden vahvistamiselle Suomen ja Vietnamin välillä. Maiden välinen kauppavaihto onkin ollut kasvussa 2002–2008 välisenä aikana. Vuonna 2008 kauppavaihto ylsi 170 miljoonaan euroon, kun tuonnin määrä nousi 97,3 miljoonaan euroon ja viennin arvoksi kirjattiin 69,5 miljoonaa euroa. Tuonti kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna neljänneksellä, viennin arvossa oli kasvua 13 prosenttia. Kauppa on Suomelle alijäämäistä. Suomen tärkeimmät vientituotteet ovat koneet ja laitteet sekä erilaiset metsäklusterin tuotteet. Vietnamista tuodaan Suomeen ensisijaisesti jalkineita, huonekaluja, tekstiili- ja vaateustarvikkeita, sekä toimistokoneita ja atk-laitteita.

Suomen ja Vietnamin välinen kauppa 2004–2008

Lähde: Tullihallitus

Kiinnostus Vietnamiä kohtaan on ollut kasvussa, ja potentiaalisina sektoreina ovat tulleet esille muun muassa ICT-alan kehittyvät mahdollisuudet sekä puhtaan tai ympäristön kannalta kestävä teknologian. Clean-Techin mahdollisuudet. Keskeistä Vietnamin potentiaalia arvioitaessa onkin tarkastella asioita keski- ja pitkän aikavälin perspektiivillä. Finpro avasi toimiston maan kaupalliseen keskukseseen Ho Chi Minh Cityyn vuoden 2009 alussa, ja ennestään toinen toimisto sijaitsee jo Hanoiissa. Vietnamin markkinoilla toimii noin 70 suomalaista tai suomalaisia tuotteita edusta-

vaa yritystä. Suomalaiset yritykset ovat edustautuneet Vietnamiissa lähinnä paikallisten agenttien kautta. Kasvava suomalaisten konsulttialan yritysten toiminta Vietnamiissa kuvastaa suomalaisen yrityskehityksen kiinnostusta Vietnamin markkinoita kohtaan. Viimeisen vuoden aikana toimiston Vietnamiin perustivat mm. Metso Minerals ja Foster Wheeler (FW Energia Oy).

Suomen markkinat ovat alkaneet kiinnostaa myös vietnamilaisia toimijoita kaupallisten yhteyksien luomiseksi. Osana Finnpartnership-ohjelmaa ryhmä

vietnamilaisia ICT-alan liikemiehiä teki tutustumis- ja kontaktimatkan Suomeen lokakuussa 2008. Suomen tuontimarkkinoiden mahdollisuuksista tiedottava tilaisuus puolestaan veti yleisöä käytännössä kaikilta Vietnamin vientisektoreilta.

Investointien määrä Vietnamiin on edelleen vähäistä. Suomesta on toistaiseksi tehty Vietnamiin vain yksi merkittävä suora investointi, joka on Huhtamäki-yhtiön pakkaustehdas Ho Chi Minhin kaupungissa Etelä-Vietnamissa.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Perinteitä vaalien kohti modernisoituvaa yhteiskuntaa

Vietnamin yhteiskunnallinen tilanne on vakaa. Maa on yksipuoluevaltio, jossa valtaa käyttää Vietnamin kommunistinen puolue. Lähtöleveysuudessa ei ole havaittavissa mitään sellaisia tekijöitä, jotka enteellisivät poliittisen järjestelmän muutoksia. Poliitiikan yleislinjana ovat pragmaattisuus ja maan taloudellinen kehitys, ja aivan viime aikoihin saakka kaikki onkin mennyt aivan suunnitelmien mukaisesti.

Vietnamin talouskasvu on jatkunut vauhdilla ja kansalaisten elintason kohoaminen etenkin kaupungeissa on ollut konkreettisesti nähtävissä modernisoituvaa katukuvaa ja ihmisvilinää seuraamalla. Vietnamin väestöstä puolet on alle 30-vuotiaita, pitkän noususuhdanteen aikana aikuistuneita. Monelle heistä nyt koettava taloudellinen hidastuma on ensimmäinen kokemus lajissaan. Maan poliittisen johdon kannalta keskeistä nykyisessä taloudellisessa tilanteessa on se, että pystyy vastaamaan aikaisempaa haasteellisemmän toimintaympäristön odotuksiin ja tarpeisiin, ja että pidemmällä aikavälillä taantuma ei luo maahan räikeitä elintasokuluja menestyjien ja selviytyjien ja väliinpuotoajien ja häviäjien välille.

Maan sisäpoliittiset kuviot eivät juuri ulkopuolisille avaudu. Todellista valtaa maassa käyttävät puolueen 15-henkinen politbyroo ja puolueen keskuskomitea. Maan parlamentin rooli ja asema on kuitenkin vähitellen kehittymässä. Maan troikka-johto, eli puolueen pääsihteeri, presidentti ja pääministeri korostavat johdonmukaisesti kolmea teesiä: vakautta, talouskasvua ja talouden avaamista ulkomaailmaan sekä hyvän hallinnon kehittämistä ja korruption kitkemistä. Nämä tavoitteet luovat perustan toiminnalle ja kehityssuunnitelmille. Vallitsevan olotilan säilyttämiselle on vahvat perusteet ja Vietnamin yhteiskunnallinen yllätyksettömyys ja vakaus ovat luoneet myös perustan maan talouskasvulle. Kansallisen yhtenäisyyden korostaminen on ollut Vietnamin aina tärkeää, ja samaa yhteisöllisyyden arvoihin nojaavaa argumenttia käytetään mieluusti toimintaohjeena myös nykyhetken haas-

teiden selvittämiseksi. Vietnamin yhteiskunnallinen ja poliittinen vakaus ovat olleet ulkomaisten investoijien mieleen ja Vietnam mielellään näyttäytyykin ulospäin yhtenä alueen vakaimmista maista.

Muuttuvan maailman ristipaineita

Ihmisoikeustilanteessa yleissuuntaus on ollut positiivinen, joskin kehitys on järjestelmästä johtuen yleisesti ottaen hidasta ja varovaisesti etenevää ja jatkokehitystarpeita luonnollisesti löytyy edelleen. Yksipuoluejärjestelmä on haaste monipuolisten kansalais- ja poliittisten vapauksien kehittämiseksi. Oppositio toiminta katsotaan helposti kansallisen yhtenäisyyden horjuttamiseksi. Median ja sananvapaus hakee tällä hetkellä linjaansa modernisaation ja tradition välistä. Media on Vietnamin valtion kontrollissa, eikä aika näytä vielä olevan kypsä siihen, että sille sallittaisiin modernille yhteiskunnalle tyypillinen yhteiskunnallisen vahtikoiran rooli. Samalla kuitenkin nykyteknologian käyttö kasvattaa jatkuvasti suosiotaan Vietnamin: internetin käyttö on laajaa, ja sitä käytetään paljon tiedon tuottamiseen, levittämiseen ja verkostoitumiseen.

Yhteiskunnallisista haasteista eräs merkittävimmistä on korruption laaja levinneisyys. Maan johto korostaa korruption vastaisen taistelun tärkeyttä ja tiedostaa sen, että korruptiosta aiheutuu hidasteita talouselämän ja liiketoiminnan kehittymiselle. Kuluneen vuoden aikana on käynyt selväksi, että lisäponnisteluita tämän taistelun voittamiseksi tarvitaan vielä lisää. Myös yhteiskunnan tulosodotukset ovat voimistuneet tässä asiassa. Vietnam seuraa myös tarkkaan sitä, millainen imago sillä on ulkomaailmassa ja millainen kuva muille Vietnamista muodostuu.

Vietnamin väestörakenne on lupaava: suurin osa kansasta kuuluu nuoreen, koulutus- ja työikäiseen väestöön. Koulutusta pidetään tärkeänä ja oman elintason nostaminen on yksilötasolla tärkeimpiä tavoitteita. Maan poliittinen johto on vahvasti sitoutunut taloudellisen kehityksen turvaamiseen ja suuntaamiseen kohti markkinataloutta ja globaalia maailmaa. Vietnamin kiinnostus suhteiden kehittämiseen ulkomaailman kanssa tulee

todennäköisesti vain kasvamaan lähitulevaisuudessa. Historiallisista syistä maa on korostanut rauhanomaisten suhteiden kehittämistä kaikkien maiden kanssa, ja perinteisesti lähialueen maat muodostavat luonnollisen

aasialaiseen arvomaailmaan pohjautuvan viiteryhmän. Talouden kehittyminen kuitenkin luo edellytyksiä kehittää myös ulkosuhteita aikaisempaa selkeämmin hyötyjen ja mahdollisuuksien näkökulmasta.

Sääntely-ympäristön kehitys

Perustoimintaympäristö pohjaa asetettuihin kehitystavoitteisiin, WTO-sitoumuksille ja ASEAN-jäsenyydelle

Vietnamin tavoitteena on siirtyminen alhaisen tulotason maasta keskituloisten maiden sarjaan 2010-luvun alussa, ja olla teollisuusvaltio vuoteen 2020 mennessä. Talouspolitiikka on pitkälti valjastettu näitä yleistavoitteita tukevien toimien ja hankkeiden toteuttamiseen. Vietnamin talous- ja kauppapolitiikka on ollut johdonmukaista. Sen keskeisiä elementtejä ovat olleet markkinatalouden edellyttämien ja WTO-kelpoisten instituutioiden kehittäminen, yksityistäminen, pankki- ja rahoitussektorin uudistaminen, ulkomaisten investointien houkuttelemine ja talouden avaaminen ulkomaiselle kilpailulle. Vuoden 2007 alusta toteutunut WTO-jäsenyyden ja siihen liittyvät sitoumukset ovat olleet omiaan vauhdittamaan maan integroitumista maailmantalouteen ja antaneet vauhtia lainsäädännön ja talousreformien etenemiseen. Uudistukset ovat kuitenkin jatkuva projekti, jonka parissa tullaan tekemään töitä vielä paljon tulevina vuosina, eikä aina välttämättä niin nopeasti, kuin ulkomaalaiset toimijat toivoisivat.

Vietnam on ollut Kaakkois-Aasian maiden järjestön ASEAN:in jäsen vuodesta 1995 ja se on liittynyt myös ASEAN:in vapaa-kauppa-alueeseen AFTA:an. ASEAN on Vietnamille tärkein viitekehys, mutta kaupallis-taloudellisissa mielessä se suuntaa katseensa ASEAN:ia kauemmas. Vietnam kuuluu myös APEC:iin. ASEAN:in tavoitteena on yhteismarkkinoiden luominen 10 jäsenmaansa alueelle vuoteen 2015 mennessä. ASEAN:in jäsenmaat ovat keskenään hyvin erilaisia maita. Näistä maissa Vietnamilla on paljon kokeilematonta potentiaalia kaupan- ja talouden alueella, ja se haluaa aktiivisesti kehittää ulkomaankauppasuhteitaan omien intressiensä pohjalta.

Euroopan Unionin ja ASEAN-maiden välillä on käyty vapaakauppaneuvotteluita, jossa ASEAN-maat ovat valinneet Vietnamin omaksi koordinaattoriksi. EU-alue on jo nyt Vietnamin tärkeimpiä vientimarkkina-alueita, ja vapaakauppajärjestelyt Vietnamin kanssa loisivat entisestään parempia mahdollisuuksia kaupan kehittämiseen. Tällä hetkellä Vietnamin merkittävimmistä

kauppakumppaneista muiden paitsi EU:n kanssa vapaakauppa- tai muita kauppasopimusjärjestelyitä on jo luotu.

Vapaakauppajärjestelyt ovat olleet aktiivisesti Vietnamin ja ASEAN:in asialistalla myös kuluneena vuotena. Vapaakauppasopimus, ns. talouskumppanuussopimus Japanin kanssa allekirjoitettiin joulukuussa 2008. Sopimus on kattava, sisältäen tavarakaupan, palvelut, investoinnit, liiketoimintaympäristön kehittämisen, työvoiman ja teknisen yhteistyön. Kumppanuussopimuksen myötä tullit poistuvat noin 90 prosentista tavara- ja palvelujen kaupasta. Sopimus mahdollistaa monien vietnamilaisten maa- ja meritaloustuotteiden tullivapaan pääsyn Japanin markkinoille, Japani puolestaan voi viedä tullitta elektroniikkaa, autojen varosia ja terästä Vietnamiin. Sopimuksen odotetaan astuvan voimaan vuoden 2009 aikana, kunhan molemmat maat ovat läpivieneet tarvittavat ratifiointiprosessit. Täysimittaiseen toimeenpanoon voi kuitenkin mennä vuosia. ASEAN:in vapaakauppasopimus Australian ja Uuden-Seelannin kanssa on jo tehty ja Intian kanssa sopimus on myös valmisteilla. Vietnamin odotukset tämän toisen mahdollisuuksien markkina-alueen suhteen ovat myös korkealla.

Yhdysvaltojen kanssa vuonna 2001 solmitulla kahdenvälisellä kauppasopimuksella on ollut merkittävät vaikutukset Vietnamin ulkomaankaupan kasvuun. USA nousi vuonna 2005 Vietnamin suurimmaksi vientimarkkinaksi, ja pitää hallussaan tätä sijaa edelleen. Kiina on kokonaiskauppavaihdossa suurin kumppani, ja Kiinan merkitys Vietnamin talouskehitykselle on ollut kasvussa. Kiinan puolelta on siirtynyt Vietnamiin myös tuotantoa halvempien tuotantokustannusten johdattelemana, ja Kiina on myös keskisuuri investoija Vietnamin.

Taantuma luo paineita vientisektorin tukemiseksi mutta vuosi 2009 tuo myös uusia mahdollisuuksia

Talouden avaaminen ulkomaailmalle ja siihen liittyvien kaupan esteiden asteittainen poistaminen on ollut talouspolitiikan kulmakiviä - lihavat kasvun vuodet ovat olleet hyvä perusalusta tälle työlle. Työ tullien,

kiintiöiden ja tukiaisten vähentämiseksi on kuitenkin edelleen kesken, samalla kun yleismaailallinen taantuma on tuonut mukanaan huolen talouden kilpailukyvästä ja erityisesti viennistä suoraan riippuvaisten alojen kohtalosta. Ulkomaiset sijoittajat ovat olleet huolissaan mahdollisista tuista vientialojen paikallisille toimijoille ja WTO-sitoumusten aikataulussa pysymistä on korostettu olennaisena elementtinä Vietnamin houkuttelevuuden ylläpitämiseksi. Vientialojen kilpailukyky vaikeina aikoina on ollut yksi maan johdon päähuomion kohteista, mutta toisaalta samalla on korostettu mahdollisuuksia etsiä uusia vientimarkkinoita ja -kumppaneita.

WTO-jäsenyys oli ja on Vietnamille tärkeä asia, ja on muistettava, että maailmankauppajärjestön jäsenyyden myötä suomalaisilla ja eurooppalaisilla yrityksillä on jatkuvasti parantuvat mahdollisuudet päästä Vietnamin kasvaville markkinoille. Vuoden 2009 alusta vähittäiskauppa- ja jakelusektori avautuu kokonaan ulkomaisessa omistuksessa oleville toimijoille, eli ulkomaiset ketjut ja brändit saavat entistä paremmat toimintaedellytykset maassa. Tiettyjä tuoteryhmiä on kuitenkin edelleen säilytetty jakeluoikeuden ulkopuolella (lääkkeet, lehdet, kirjat, DVD:t ja tietyt raaka-aineet ja maatalouden tuotteet). Vähittäismyyntioikeus on kuitenkin alisteinen tarveperustaiselle arvioinnille, ns. ENT-testille, mikä luo mahdollisuuksia väärinkäytöksille eikä ole WTO-säännösten mukainen. Vietnamin nuori, kovaa vauhtia kaupungistuva ja kuluttaviin ikäluokkiin painottuva väestö rakenne tekee kuitenkin tästä toimialasta ehdottomasti yhden vuoden 2009 seuratuimmista ja kiinnostavimmista sektoreista. Toisaalta vaatetus- ja jalkinektorilla Vietnamin oma teollisuus on hyvin hintakilpailukykyistä. Toinen sektori, jolla ulkomaalaisten toimijoiden toimintaedellytykset kohentuvat merkittävästi vuonna 2009 on pankkisektori, jossa pankkien on mahdollista perustaa 100 prosenttisesti ulkomaalaisomistuksessa toimivia tytäryhtiöitä. Kun Vietnamin 86 miljoonaisesta väestöstä tällä hetkellä alle 10 prosentilla on pankkitili ja elintaso ja ostovoima ovat nousussa, ovat Vietnamin markkinat tällä hetkellä pankeille yhdet Aasian houkuttelevimmista.

EU:lla on jalkineiden polkumyyntiä koskeva tarkastelu käynnissä Vietnamin jalkineiteollisuuden osalta. Vuonna 2006 langetetun kahden vuoden määräaikaistullin voimassaolo päättyi vuoden 2008 lokakuussa, minkä seurauksena toimeenpannaan tarkastus. Jalkinektori on Vietnamin päävientialoja. Maitotuotteisiin kohdistunut Kiinan melamiini-skandaali on saanut myös Vietnamin kiristämään linjaa maitotaloustuotteiden

terveysuojelumääräyksissä, mikä on aiheuttanut ongelmia ja lisätutkimusvaatimuksia isoille eurooppalaisille maitoalan yrityksille.

Kilpailukyvyn infrastruktuuri tulevien vuosien haaste

Infrastruktuurin kehittäminen on Vietnamin keskeisimpiä tarpeita lähivuosina taloudellisen kasvun ja kehittämisen ylläpitämiseksi sekä investointien houkuttelemiseksi. Toisaalta infrastruktuurin kehittäminen sinänsä tarjoaa ulkomaisille alan toimijoille mielenkiintoisia toiminta- ja hankemahdollisuuksia. Voimakas tieliikenne-, energia ja logistiikkakeskusten kehittäminen käynnistyi jo vahvan kasvun vuosina, mutta talouden hidastumisen myötä infrastruktuurihankkeita pyritään nyt edistämään osana valtion tukitoimintoja. Yksityisen sektorin mukaantuloa toivotaan kovasti, mutta lainsäädännöllä luodut rajoitteet laskevat ulkomaisten sijoittajien kiinnostusta osallistua mielenkiintoisimpiin hankkeisiin satama- ja tieliikenteessä.

Viennin ja tuonnin perustoimintoihin liittyvässä tavaraliikenteessä on pari merkittävää pullonkaulaa. Vietnamin satamat eivät ole kansainvälisellä tasolla, ja niiden toimintatehokkuus on melko matala. Uusia satamia rakennetaan, muun muassa Cai Mepin satamaa Ho Chi Minh Cityn eteläpuolelle, mikä helpottaa tavaraliikennettä etelässä. Varsinaisen satamanrakennuksen ohella yhtä tärkeää on, että riittävä tuki-infrastruktuuri luodaan rakentamalla kunnolliset maantiet ja rautatiet syöttöliikenteelle, ja että toiminnan tehokkuutta kehitetään järjestelmällisesti. Tullilaitoksen heikko toiminta on toinen merkittävä hidaste sekä tuonnille että viennille. Tullilaitosta pidetään kansainvälisten arvioiden mukaan tehottomana, hitaana ja alttiina korruptiolle.

Koulutetun ja ammattitaitoisen työvoiman saanti on Vietnamin keskeisimpiä tulevaisuuden haasteita. Lukutaitoprosentti on kiittävän korkealla Vietnamissa, mutta ammattikoulutuksessa ja yliopistotasoisessa koulutuksessa puutteet ovat jo merkittäviä. Yleensä yritykset päätyvät kouluttamaan omaa työvoimaansa. Myös kielitaitoisten työntekijöiden löytäminen on vaikeaa. Kilpailu osaavista työntekijöistä on ankaraa, ja yritykset joutuvat panostamaan osaavan väen kiinnipitämiseen. Vuoden 2008 aikana 28 prosenttiin kohonnut inflaatio ja peruselintarvikkeiden kallistuminen loivat myös paineita palkkatason selvään nostamiseen Vietnamissa. Joillakin aloilla palkkoja päädyttiin nostamaan 30–40 prosenttia. Lakot yleistyivät vuoden 2008 aikana ulkomaisissa yrityksissä Vietnamissa.

Vuosittain on noin 150 lakkoa, joista suurin osa on laittomia. Lakkoilu aiheuttaa epäselviä tilanteita molempien osapuolien kannalta, sillä lakkotoimintaa koskeva lainsäädäntö on osittain vielä jäsentymätöntä.

Vietnamin energiantuotanto kapasiteetti vaatii nopeaa ja tehokasta vahvistamista, jotta energiantarve ja taloudellisen kasvun mukanaan tuomat paineet pystytään kohtaamaan. Energiantarve kasvaa 15 prosentilla vuodessa, eli liki yli kaksi kertaa talouskasvun verran. Käytännössä tarkoittaa noin 3,7 miljardin dollarin vuositasoin investointeja vuosien 2006–2025 välisenä aikana. Riittävä energiantuotanto on myös keskeinen edellytys Vietnamia harkitseville ulkomaisille sijoittajille. Vietnamin oma energiasektori ei näihin tarpeisiin pysty yksinään vastaamaan, vaan avuksi tarvitaan ulkomaisia investointeja. Vietnam on tehnyt poliittisen päätöksen ydinvoimaenergian käyttööntamiseksi ja tarkoituksena on, että ensimmäiset atomivoimalat olisivat tuottamassa sähköä alati kasvaville energiantarpeille vuodesta 2020.

Tietotalous, puhdasteknologia ja matkailu ovat tulevaisuuden aloja

Vietnam tavoittelee palvelusektorin nopeaa kasvua. Maatalouden osuus taloudesta on jo laskussa, ja teollisuudessa painopiste on työvoimavaltaisilla matalankustannustason aloilla. Palvelualoilla matkailu on keskeinen kasvun moottori. Ulkomaisista investoinneista noin 15 prosenttia ohjautui rakentamiseen ja hotellialalle vuonna 2008. Vietnam on monien kansainvälisten hotelliketjujen, kiinteistö- ja matkailualan yrittäjien kiikarissa. Ulkomaisten kiinteistö- ja rakennusalan yrittäjien toimintaedellytyksiä Vietnamissa on edistänyt ulkomaalaisten kiinteistön hallintaoikeuden tehdyt lievennykset. Itse rakentamiseen liittyvät lupaprosessit ovat edelleen pitkällisiä ja tiedonsaanti epäselvää. Kiinteistö- ja rakentamisalalla suurimmat toimijat tulevat lähialueen maista.

Suomalaisten matkailijoiden määrä Vietnamiin on ollut vielä melko vaatimatonta, mutta osoittaa selviä kasvun merkkejä. Vuoden 2008–2009 kaudelta varoivat arviot liikkuvat noin 3000 matkailijassa.

Vietnamilla on suuria suunnitelmia IT-alan kehittämiseksi maassa. Internetin ja kännyköiden käyttö kasvaa nopeasti. Ylläpitääkseen vahvaa talouskasvua ja toteuttaakseen yleisemmät kehitystavoitteensa keskitulotasoisiksi taloudeksi maan johto tiedostaa että tuotannon tekijöiden korkeampaan kehittämiseen ja monipuolistamiseen täytyy panostaa aktiivisesti. Ny-

kyisen tieteen- ja teknologian kehitysstrategia viittaa siihen, että tieteestä ja teknologiasta on tulossa yksi tulevien vuosien kasvun moottoreista. Suomi käynnistää vuonna 2009 uuden innovaatiokumppanuushankkeen Vietnamin kanssa. IPP-hanke tukee Vietnamin kehitystä tällä sektorilla, ja luo myöhemmissä vaiheissa edellytyksiä myös yritysten välisen yhteistyön kehittämiseen. Puhtaan teknologian omaksuminen on myös maan tavoitelistalla, mutta käyttöönotosta puuttuvat selkeät ohjeet ja kannustimet.

Ulkomaalaisten sijoittajien toimintaa näillä lupaavilla sektoreilla hankaloittaa kuitenkin Vietnamin hidas eteneminen markkinoillepääsyyntymyksissä, joihin se on sitoutunut WTO-jäsenyyden myötä. Tekijänoikeuden ja henkisenomaisuuden suoja on Vietnamissa heikko ja tuoteväärennökset ovat yleisiä. Ongelma ei ole lainsäädännön puuttuminen, vaan sen heikko toimeenpano. Televiestintäalalla ulkomaalaisten toimijoiden markkinoillepääsyyntymykset ovat edistyneet hitaasti lupauksista huolimatta. Alan ulkomaiset toimijat ovat toivoneet, että Vietnamin johto julkistaisi selkeän tiekartan televiestintäalan kehittämiseksi, josta kävisi myös ilmi, mikä tulee olemaan ulkomaalaisten yritysten ja investoijien rooli ja mahdollisuudet alan kehittämisessä.

Investointeja Vietnamiin kannustetaan ja houkutteellaan aktiivisesti, ja ne ovat tavoitelistan kärjessä myös nyt, kun taloudellinen taantuma hidastaa kasvunrattaita. Vietnamin houkuttelevuuden lisäämiseksi tarkoituksena on panostaa hallintouudistuksen valmistumiseen, byrokraattisten prosessien yksinkertaistamiseen ja tietoteknologiainfrastruktuurin kehittämiseen, joissa kaikissa riittää työskarkaa. Tulkinnanvaraisen lainsäädännön ja monimutkaisen byrokration ohella maan suurimpia yleisiä liiketoimintaympäristön haasteita on kuitenkin edelleen korruptio. Maassa on korruption vastainen laki, mutta tarvitaan vielä asennemuutosta. Maahan rakennetaan myös aktiivisesti teollisuuspuistoja, joissa yrityksille tarjotaan asianmukaiset infrastruktuuri- ja oheispalvelut. Teollisuuspuistojen ja niiden tarjoamien palveluiden taso vaihtelee kuitenkin merkittävästi. Investointien houkuttelemiseksi Vietnamin suunnittelu- ja investointiministeriö on pohdiskellut myös joidenkin toistaiseksi rajoitettujen sektorien nopeampaa avaamista ulkomaalaisille toimijoille, lähinnä sellaisilla aloilla, joissa Vietnamilla on kriittisiä tarpeita, joita se ei itse pysty tyydyttämään.

Vietnamin verotustaso on kireämpää kuin lähialueella ja sen pahimmilla kilpailijamailla yleisesti. Korkea yritysverotus ja henkilökohtainen tulovero (progressii-

vinen asteikko 5-35 prosenttia) ovat jo aiheuttaneet häilyä ulkomaisessa yrityskehityksessä. Henkilökohtaisen tuloveron maksaminen oli määrä aloittaa vuoden 2009 alusta, mutta soveltamista on nyt toistaiseksi lykätty epävarmojen aikojen johdosta. Verotusasteikkoa kiristämällä on pyritty kompensoimaan tuonti- ja

vientitulleista saatavien tulojen laskua, jotka vähenevät asteittain Vietnamin WTO-sitoutumusten myötä. Tuonti- ja vientitullit olivat aiemmin Vietnamin prosentuaalisesti tärkein verotulojen lähde.

Yleisarvio

Vietnamin yhteiskunnallinen kehitys näyttää jatkuvan vakaana tulevina vuosina. Maan talouspolitiikka on ollut ennustettavaa ja johdonmukaista. Viime aikojen talouspolitiikan haasteisiin on kyetty vastaamaan tehokkaasti ja oikea-aikaisesti. Nykyinen taloudellinen taantuma tulee todennäköisesti lähinnä vain hidastamaan Vietnamin talouskasvua. Pitkän aikavälin näkymät pysyvät lupaavina ja markkinoiden tulevaisuuden mahdollisuudet monipuolisina. Ulkomaiset investoijat tulevatkin Vietnamiin lähivuosina pidemmän aikavälin hyötyjen saamisen näkökulmasta.

Vietnamin nopea muutostahti tarkoittaa samalla sitä että sääntely-ympäristössä tapahtuu jatkuvia muutoksia ja ulkomaisilta toimijoilta vaaditaan jatkossakin kärsivällisyyttä erilaisten vielä keskeneräisten uudistusten ja muutosten vuoksi. Korruptio on yksi merkittävimmistä toimintaympäristön ongelmista, ja sen poistaminen on maan keskeisimpiä haasteita.

KAZAKSTAN

** Tuula Yrjölä, Anneli Halonen ja Seppo Lindroos*

Maailmantalouden kriisi ja öljyn hinnan lasku hidastavat vuonna 2009 Kazakstanin talouskasvua ja uudistuskehitystä. Keski-Aasian maista Kazakstanilla on kuitenkin parhaat mahdollisuudet elvyttää taloutensa. Tässä edesauttaa kansallinen öljyrahasto sekä vahva tahtotila saavuttaa asema yhtenä maailman 50 kilpailukykyisimmistä maista. Talouskriisin seurauksena Kazakstan lähentää suhteitaan Venäjään ja valtion ote kansantaloudesta lisääntyy. Toisaalta suhteet EU:hun kehittyvät dynaamisesti EU-maiden osuuden ollessa lähes jo 40 prosenttia maan ulkomaankaupasta. Valtiollisen ”Tie Eurooppaan” -ohjelman ja vuoteen 2030 ulottuvan kehitysstrategian tavoitteina ovat kauppavaihdon lisääminen EU:n kanssa, standardien ja lainsäädännön harmonisointi vastaamaan eurooppalaisia normeja, yksityisyrittäjyyden ja avoimen ulkomaankaupan vahvistaminen sekä kansainvälisten sijoitusten houkuttelemineen maahan. Suomen suurlähetystön avaaminen Astanaan syksyllä 2009 vahvistaa kahdenvälisiä suhteita ja tukee taloudellista yhteistyötä maittemme välillä. Edustuston toiminnan yhtenä prioriteettina tulee olemaan suomalaisyri-tysten toiminnan tukeminen.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Maantieteellisen sijaintinsa ansiosta Kazakstanilla on mahdollisuus toimia siltana Euroopan ja muiden Keski-Aasian tasavaltojen, sekä toisaalta Euroopan ja Aasian välillä. Kazakstan on viime vuosina vahvistanut asemaansa Keski-Aasian alueellisena johtajana ja tehnyt useita poliittisia avauksia alueellisesti ja kansainvälisesti. Energiasektori ja Kazakstanin makrotaloudelliset uudistukset ovat vauhdittaneet laajemmankin alueen talouskasvua.

Keski-Aasian maista Kazakstan tarjoaa ulkomaisille yrityksille parhaat toimintaedellytykset. Sillä on läheisimmät suhteet länsivaltoihin. Maan mittavilla öljy- ja kaasuvaroilla on Euroopan energiatarpeelle kasvava merkitys. Venäjän energiasta yhä riippuvaisempi EU vahvistaa poliittisia ja taloudellisia suhteita Kazakstaniin.

Kymmenen vuoden tasaisen 10 prosentin talouskasvun jälkeen maailmantalouden kriisi ja öljyn hinnan jyrkkä lasku ovat iskeneet voimakkaasti Kazakstanin talouteen ja finanssimarkkinoihin. Toisin kuin muiden talouskriisistä vakavasti kärsivien Keski-Aasian maiden - Kirgistanin ja Tadžikistanin - Kazakstanilla uskotaan kuitenkin olevan parhaat mahdollisuudet talouden kohtuullisen nopeaan elpymiseen. Muissa Keski-Aasian valtioissa talouskriisin vaikutukset ovat poliittisia, mutta Kazakstanissa ennen kaikkea taloudellisia. Turkmenistanin ja Uzbekistanin talouksien ollessa vielä melko suljettuja ne selvinnevät vähimmin vaurioin.

Kazakstanin bruttokansantuotteen reaalin kasvu vuonna 2008 oli 3,2 prosenttia, vain puolet vuoden 2007 kasvusta. Elpymistä odotellessa teollisuutta tukevaa apupakettia rahoitetaan valtion omistamasta, öljy- ja vientituloista kerätystä, kansallisesta öljyrahastosta. Käytännön päätöksiä varojen käytöstä tekee valtion holding-yhtiö Samruk-Kazyna. Hallitus panostaa makro- ja rahatalouden vakauteen, kiinteistömarkkinoiden ongelmien ratkaisemiseen sekä tukeen PK-yrityksille ja maataloudelle. Innovaatio-, teollisuus- ja infrastruktuurihankkeisiin on myönnetty 18 mrd. USD (14 prosenttia BKT:sta). Valtio myös tukee sosiaalisesti heikoimmassa asemassa olevia ryhmiä. Suurin ongelma talouskriisissä on pankkien, ei niinkään valtion valtava velka.

Aiemmin dollariin nähden vakaana pysynyt rahayksikkö tenge devalvoitiin helmikuussa 2009 siten, että 150 tengeä vastaa nyt 1 USD:ia. Päinvastoin kuin Venäjällä, jossa nykyisen talouskriisin seurauksena rupla on devalvoitunut liukuvasti, Kazakstanissa devalvaatio toteutettiin yhdellä kertaa ja tengen devalvoitumisprosentiksi dollariin nähden tuli 18 prosenttia. Samassa yhteydessä viranomaiset myös puuttuivat maan pankkisektorin toimintaan - käytännössä kansallistamalla maan kaksi suurinta pankkia - BTA Bank ja Alliance Bank. Valtion holdingyhtiö Samruk-Kazyna on myös ottanut haltuunsa KazkommertsBankin.

** Tuula Yrjölä työskentelee Itä-Euroopan ja Keski-Aasian yksikön päällikkönä, lähetystöneuvos Anneli Halonen toimii Keski-Aasian kiertävän suurlähettilään toimistossa ja Seppo Lindroos, Kazakstanin kunniakonsulina Suomessa*

Tengen devalvointi tuo mukanaan erilaisia riskejä Kazakstanin kansantaloudelle. Vaikka korkojen lasku on helpottanut kotitalouksien asemaa ja liike-elämän lainanottoa, se on samalla lisännyt pankkien lainanoton kustannuksia ja pankkien kykyä selvitä velvoitteistaan. Valtion ote Kazakstanin kansantalouteen on lisääntymässä.

Kazakstanin suhteet EU:hun kehittyvät dynaamisesti. EU:n vuonna 2007 käynnistämää Keski-Aasia -strategiaa arvostetaan. Kazakstan haluaisi edetä sopimus-suhteessaan EU:hun seuraavaan vaiheeseen. Voimassa on kumppanuus- ja yhteistyösopimus, jonka ensimmäinen 10-vuotiskausi umpeutuu 2009. Vaikka sopimusta on mahdollista jatkaa, toivoo Kazakstan tilalle uutta sopimusta, joka ottaisi huomioon tapahtuneen kehityksen ja maan pyrkimykset lähentyä eurooppalaisia käytäntöjä ja lainsäädäntöä. Tavoitteena on strateginen kumppanuus unionin kanssa ja käytännön tasolla mahdollisimman pitkälle menevä lainsäädännön harmonisointi.

Kazakstanin kauppavaihdon kokonaisarvo v. 2007 oli USD 80,5 mrd. Tästä EU-maiden osuus oli jo lähes 40 prosenttia, kun se Venäjän kanssa oli 20 prosentin luokkaa. Kazakstanin viennistä Eurooppaan yli 80 prosenttia koostuu öljystä ja kaasusta. EU-maista Italia ja Saksa ovat Kazakstanin tärkeimmät kauppakumppanit. Näiden jälkeen tulevat Ranska, Iso-Britannia ja Benelux-maat. Kiinan kaupan osuus on noin 18 prosenttia. Kiinan taloudellinen merkitys kasvaa vuosi vuodelta tämä pyrkiessä turvaamaan omaa kasvuaan koko Keski-Aasian alueella ennen kaikkea energia-alalla.

Elokuussa 2008 Kazakstanissa hyväksyttiin presidentti Nazarbajevin aloitteesta laadittu valtiollinen, vuodet 2009-2011 kattava "Tie Eurooppaan" -ohjelma. Ohjelma on Astanan vastaus EU:n Keski-Aasian strategialle, ja sen tavoitteena on saattaa Kazakstanin ja EU:n suhteet uudelle strategiselle tasolle. Ohjelma asettaa tavoitteiksi kauppavaihdon huomattavan lisäämisen Kazakstanin ja EU:n välillä sekä standardien ja lainsäädännön saattamisen vastaamaan eurooppalaisia vaatimuksia ja normeja. Tie Eurooppaan -ohjelma osoittaa Kazakstanin halun pyrkiä kohti eurooppalaisia käytäntöjä - markkinataloutta ja demokratiaa - mutta maan erityispiirteet huomioon ottavan "oman mallin" mukaisesti. Talouskriisin johdosta keskeisten reformien täytäntöönpano näyttää kuitenkin hidastuneen.

Edellä mainitun ohjelman lisäksi Kazakstanilla on vuoteen 2030 ulottuva kehitysstrategia. Strategian prioriteetteja ovat kansallisen turvallisuuden takaaminen, sisäpoliittisen vakauden vahvistaminen, poliittisen

järjestelmän reformi sekä taloussektorin kehittäminen. Talouskehityksen vetureiksi nähdään yksityisrittäjäisyys, avoin ulkomaankauppa ja kansainvälisten sijoitusten houkuttelevuus maahan. Kazakstan panostaa myös koulutuksen kehittämiseen sekä kestäväen kehityksen ympäristöstandardien käyttöönottoon. Liikenne- ja viestintäinfrastruktuurin sekä sähköisen viestinnän kehittäminen ovat niinkään merkittäviä lähivuosien prioriteetteja.

Kazakstan painottaa kestäväen ympäristöpolitiikan ja vesialan kysymysten merkitystä. Astanaan halutaan perustaa Euraasian vesikeskus. Kazakstan toivoo EU:lta tukea muun muassa kansainvälistä merkitystä omaavien vesivoimalaitosten saneerauksessa ja maatalouden modernisoinnissa. Alueellisenä johtovaltiona Kazakstan kiinnittää myös huomiota muiden Keski-Aasian valtioiden vedenkäytön kysymyksiin. Vesien käyttöön liittyvät ongelmat ovat maiden välisissä suhteissa erittäin ongelmallisia ja vaikeasti ratkaistavissa.

Kazakstanin ulkopoliittikka heijastaa maan energian viennistä riippuvaista taloutta ja sitä ohjaa periaate "multivektoraalisuudesta", eli huomion kiinnittämistä tasapuolisesti eri kumppaneihin päin. Kazakstanin ja Venäjän kahdenväliset taloussuhteet ovat läheiset ja suurin osa Kazakstanin tuottamasta öljystä virtaa Venäjän läpi kulkevan putkiverkoston kautta maailman markkinoille. Kazakstan ei ole allekirjoittanut läntisten maiden esittämiä julkilausumia vaihtoehtoisten energian kuljetusreittien tärkeydestä. Astana haluaa välttää joutumasta ristiriitailanteisiin Moskovan kanssa.

Suhteet Kiinaan ovat muuttumassa Kazakstanille yhä tärkeämmiksi. Kiina haluaa turvata pääsyn Keski-Aasian hiilivetyvaroihin. Kazakstanin edun mukaista on monipuolistaa öljyn ja kaasun kuljetusreittejä, jotta sen neuvotteluasema transitomaksujen suhteen Venäjän kautta vahvistuisi. Kaasuputki Kazakstanista Kiinaan vahvistaa myös Kazakstanin sisäistä energia-turvallisuutta. Putki tulee kulkemaan halki Kazakstanin eteläosan, joka on riippuvainen Uzbekistanista tuotavasta kaasusta. Kaspian alueen hiilivetyvarojen hyväksikäyttöön ovat myös pyrkimässä sellaiset energian suurkuluttajat kuten Intia, Japani ja Etelä-Korea.

Turkki on osaltaan tiiviisti mukana Kazakstanin kehityksessä. Maiden välinen kauppa on kasvanut nopeasti. Turkkilaiset yritykset ovat osallistuneet aktiivisesti muun muassa rakennustoimintaan. Turkista on hyvät lentoyhteydet kaikkiin Keski-Aasian maihin. Taustalla ovat kielellisten ja kulttuuristen siteiden lisäksi taloudelliset ja geopoliittiset syyt.

Kazakstanin merkittävimmät teollisuusalueet ovat Kaspianmeren rannikkoalueilla. Öljyteollisuuden keskus Atyrau, öljy- ja kaasuteollisuuden tuotantoalue Mangistaun lääni, sekä sen pääkaupunki Aktau, ovat vahvimmin kasvavia alueita Astanan ja Almatyn ohella. Valtavan Kashaganin öljykentän käyttöönoton Kaspianmerellä on viivästynyt, mutta tuotannon odotetaan käynnistyvän vuonna 2012. Öljyä tullaan laivamaan Aktaun satamasta tankkereilla Bakuun, josta osa syötetään Batumiin ja osa Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) putkeen. Kazakstanin talouden elpymisstrategiaan kuuluu öljysektorin infrastruktuurin ja jalostuksen kehittäminen. Tässä tarkoituksessa Atyraun, Shymkentin ja Pavlodarin jalostamojen kapasiteettia lisätään.

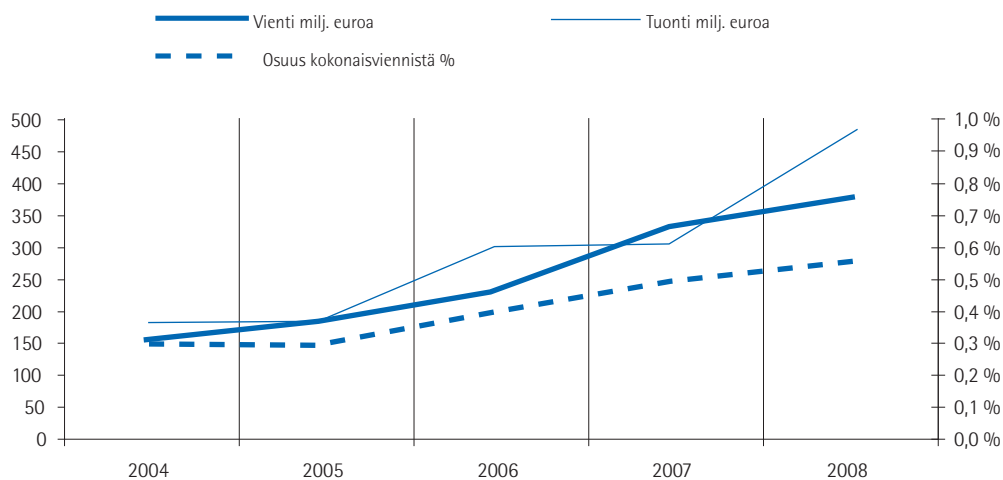
Öljy- ja kaasusektorin ohella keskeisiä ovat metallurgia- ja metalliteollisuus sekä elintarviketeollisuus, joka maatalouden ohella on Kazakstanin hallituksen tärkeitä kehityskohteita. Presidentti Nazarbajev visioi

vuoteen 2015 mennessä maan oman rakennusmateriaalien tuotannon kattavan 80 prosenttia tarpeesta, metallintuotannon ja viennin tuplaantuvan ja lääketeollisuuden vastaavan kotimaista kysyntää. Tarkoituksena on myös maatalouden viennin nostaminen kahdeksaan prosenttiin vuoteen 2015 mennessä.

Kazakstan ja Suomi

Kazakstan on Suomen kolmas vientimaa IVY-alueella Venäjän ja Ukrainan jälkeen. Kauppavaihto on kasvanut jatkuvasti. Vuonna 2008 Suomen viennin arvo oli 379 milj. euroa ja tuonnin 465 milj. euroa. Koneiden ja laitteiden osuus kasvoi vuonna 2008 lähes 78 prosenttiin koko viennistä. Suomen tuonti Kazakstanista koostui vuonna 2008 lähes yksinomaan polttoaineista. Öljyn osuus kokonaistuonnista oli 85,2 prosenttia ja kaasun 4,7 prosenttia.

Suomen ja Kazakstanin välinen kauppa 2004-2008

Lähde: Tullihallitus

Kazakstanissa toimii jo yli 30 suomalaisyritystä, joista 30 prosenttia rakennussektorilla. Lisäksi muun muassa öljy- ja kaasualalla sekä kemian teollisuudessa ja maatalousalalla toimii suomalaisia yrityksiä. Suomalaisia investointeja Kazakstanissa on toistaiseksi vähän, mutta maan kasvava talous ja panostus infrastruktuurin, teollisuuden ja asuinrakennustuotannon kehittämiseen avaavat suomalaisille sijoittajille uusia mahdollisuuksia.

Suomen suurlähetystön avaaminen syksyllä 2009 Astanaan vahvistaa suhteita ja tukee taloudellista yhteistyötä maittemme välillä. Suomea on edustanut Kazakstanissa ja muissa neljässä Keski-Aasian maassa kiertävä suurlähettiläs. Astanasta käsin tullaan vastaisuudessa hoitamaan sivuakkreditointeina Kirgistan ja Tadžikistan, kiertävän suurlähettilään edustaessa edelleen Suomea Turkmenistanissa ja Uzbekistanissa.

Suurlähetystön yhtenä prioriteettina tulee olemaan suomalaisyritysten toiminnan tukeminen. Tässä työssä suurlähetystö tulee tekemään yhteistyötä Almatyssa jo vuodesta 2007 sijaitsevan Finpron paikallistoimiston kanssa. Edustuston tarjoamat arvovaltapalvelut tulevat osaltaan edistämään yritysten pääsyä Kazakstanin markkinoille. Suomen tunnettuuden lisääminen Kazakstanin poliittisen johdon ja talouselämän piirissä tukee liike-elämän pyrkimyksiä. Edustustolla on myös roolinsa Kazakstanin talouskehityksen ja haasteiden tunnetuksi tekemisessä suomalaiselle elinkeinoelämälle.

Toiseksi suurlähetystön toiminnan prioriteetiksi on määritelty Laajemman Euroopan aloitteen toiminnallistaminen Kazakstanissa, Kirgistanissa ja Tadžikistanissa. Laajemman Euroopan aloite on käynnistysvaiheessa oleva Suomen kehitysyhteistyön puiteohjelma, joka kattaa Itä-Euroopan, Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian. Sen mukaiset strategiset pääteemat Keski-Aasiassa ovat energia- ja ympäristöyhteistyö, turvallisuus sekä kauppa ja kehitys. Kazakstanissa kyseeseen tulevat todennäköisesti teknisen avun hankkeet, kun otetaan huomioon maan tärkeys Suomelle kaupallisena yhteistyökumppanina.

Presidentti Nursultan Nazarbajevin Suomeen maaliskuussa 2009 tekemä valtiovierailu vahvisti käsitystä, että Kazakstan pyrkii aktiivisesti kehittämään suhteita Suomeen ja muihin Euroopan maihin erityisesti talous- ja kauppapuolella. Nazarbajevin pääviesti oli, että Kazakstan haluaa monipuolistaa talouttaan. Suomen kanssa Nazarbajev näki mahdollisuuksia yhteistyön kehittämiseen muun muassa maatalouden ja sen tuotteiden jalostuksen sekä jätteiden käsittelyn, lääketeollisuuden, terveydenhoidon ja koulutuksen aloilla. Kazakstan suunnittelee edustuston avaamista Helsingissä parin vuoden sisällä. Suomi viestitti Kazakstanille, että Suomi pitää sitä keskeisenä yhteistyökumppanina Keski-Aasiassa ja katsoo, että talouden kehittämisen lisäksi Kazakstanin tulee jatkaa yhteiskunnallisia uudistuksia.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Kuten muutkin Keski-Aasian yhteiskunnat, Kazakstan on rakenteeltaan vahvan presidentin ylhäältä ohjaama valtio. Yhden puolueen parlamentilla on vain näennäistä valtaa, eikä oppositiopuolueiden ääni juurikaan kuulu. Lehdistö ja media tukevat presidentin tekemiä päätöksiä. Presidentti Nazarbajev on asettanut tavoitteeksi maan siirtymisen "presidentillis-parlamentaar-

Mielenkiintoisia yhteistyöalueita, joilla suomalaisilla on vahvaa osaamista, voi löytyä huipputeknologias- ja innovaatiopoliitikassa. Kazakstan on aloittanut innovaatiokeskusten rakentamisen ja ilmaissut vahvan kiinnostuksen yhteistyöhön suomalaisten organisaatioiden kanssa myös kansainvälisen yhteistyön kehittämiseksi. Tärkeä painopistealue tällä hetkellä on tehokas energian tuotto ja energian säästömenetelmät. Uusia sähköntuottomenetelmiä kehitetään ja esimerkiksi tuulivoiman hyväksikäyttöä suunnitellaan. Meneillään on myös jakeluverkon kunnostaminen ja nykyaikaistaminen.

Suomalaiset asiantuntijaorganisaatiot voivat löytää uusia markkinoita Kazakstanissa ympäristön hoitoon liittyvissä asioissa. Uusia veden käsittelylaitoksia suunnitellaan rakennettavaksi ja vanhoja kunnostettaviksi. Myös maan turvallisuuden, kaupan ja yhteiskunnallisen kehityksen tukemisessa löytyy yhteistyömahdollisuuksia.

Terveydenhuollon saralla rakennetaan useita uusia sairaaloita. Neuvotteluja on käyty suomalaisten yhtiöiden kanssa niin rakentamisen ja teknisen varustamisen kuin koulutusohjelmienkin suhteen. Lääkkeiden, hoitotuotteiden ja päivittäisten kulutustavaroiden valmistusta Kazakstanissa kehitetään niinikään voimakkaasti ja myös tällä sektorilla etsitään yhteistyökumppaneita.

Kone- ja laitevienti on perinteisesti ollut vahva alue suomalaisille yrityksille. Viennin arvioidaan kasvavan ja monipuolistuvan edelleen. Sopimussuhteet Kazakstanin kanssa ovat kunnossa. Vuonna 2008 voimaan tullut investointisuojaosopimus turvaa elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä ja kohentaa sijoitusympäristön ennakoitavuutta. Maiden välinen kaksoisverotuksen estävä sopimus allekirjoitettiin 24.3. 2009 presidentti Nazarbajevin Suomen valtiovierailun yhteydessä. Maittemme välillä on myös voimassa lentoliikennesopimus (1998) ja maantieliikennesopimus (2004).

riseen" järjestelmään. Presidentin virkakausien määrä rajoitetaan kahteen Nazarbajevin jälkeen, mutta hänen oikeuttaan jatkaa virassaan ei ole rajattu. Demokratiakehitys on ylhäältä ohjattua. Demokratiavajeesta huolimatta maassa on vapaampi ilmapiiri, kuin joissakin muissa alueen maissa. Maassa on kohtuullisen toimiva kansalaisyhteiskunta. Tiedotusvälineet ja vapaat kan-

salaisjärjestöt saavat toimia, vaikka niiden toimintaa valvotaan. Vahva oppositio puuttuu, eikä oppositio ole osa poliittista järjestelmää. Ongelmia ovat todellisten vaihtoehtojen puute vaaleissa, keskitetty vallankäyttö ja vallan pysyvyys. Kehitystä aitoon poliittiseen pluralismiin ei ole nähtävissä. Demokratiaan kuuluvia instituutioita on luotu, mutta demokratian sisältö ja käytännöt ovat enimmäkseen toteutumatta.

Vuoden 2010 ETYJ-puheenjohtajuuskauden poliittinen merkitys Kazakstanille on huomattava. Puheenjohtajuus tarjoaa Kazakstanille tärkeän kansainvälisen roolin ja mahdollisuuden ratkaista ETYJ-järjestön haasteita. Lisäksi se antaa Kazakstanille tilaisuuden vahvistaa sisä- ja ulkopolitiikkansa eurooppalaista ulottuvuutta ja lujittaa siteitään EU-maihin. Vielä on ennenaikaisista arvioida, minkä asteista tulosta ETYJ-puheenjohtajuuden saamiseksi tehdyt lupaukset demokratian ja ihmisoikeuksien vahvistamisesta tuottavat, millä

taivoin uudistusmielisiä lakeja toimeenpannaan, ja kuinka paljon esimerkiksi poliittinen ilmapiiri avautuu myös oppositiolle. Talouskriisi on osaltaan hidastanut eurooppalaisen mallin mukaisten sosiaalisten ja poliittisten ohjelmien toimeenpanoa.

Kazakstan on asettanut koulutuksen tason nostamisen kansalliseksi prioriteetiksi. Koulutuksen yleinen taso on laskenut maan itsenäisyyden aikana ja jakautunut epätasaisesti vauraimpien oppilaitosten ja köyhimpien välillä. Kazakstan tähdentääkin suurta potentiaaliaan sekä tarvetta kouluttaa eri alojen asiantuntijoita. Pyrkimyksenä on lisätä yhteistyötä alueella sijaitsevien yliopistojen ja korkeakoulujen välille, samoin kuin niiden ja EU-maiden korkeakoulujen välille, ml. opiskeluvaihtoa. Kazakstan on toivonut koulutusalan yhteistyötä myös Suomen kanssa ja presidentti Nazarbaevin vierailun yhteydessä maan opetusministeri vieraili suomalaisissa alan laitoksissa.

Sääntely-ympäristön kehitys

Suomalaisyritysten Kazakstanissa kokemat markkinoillepääsyongelmat liittyvät työlupiin, yrityksen oikeudelliseen asemaan, tullitariffeihin, muuttuneen lainsäädännön takautuvaan soveltamiseen, tekniisiin kaupanesteisiin ja joissakin tapauksissa tavaraviennin tullausmenettelyihin. Korkeat tullitariffit ovat edelleen ongelma suomalaisyrityksille. Kazakstanin WTO-jäsenyyden myötä tilanne helpottuisi. Kazakstanin yritystoimintaan liittyvä lainsäädäntö on jo IVY-maiden edistyneimpiä ja maalla on Keski-Aasian kehittynein pankkijärjestelmä. Kuten alueen muissakin maissa, korruptio ja raskas byrokraatia vaikeuttavat edelleen yritystoimintaa. Transparency Internationalin luokituksen mukaan Kazakstan oli syyskuussa 2008 145. sijalla 180:stä arvioidusta maasta Suomen ollessa 5. sijalla.

Suomen ja Kazakstanin välillä on hallitusten välinen talous- ja kauppasuhteita käsittelevä sekakomissio, joka käsittelee myös mahdollisia maiden välisen kaupan esteitä. Komissio kokoontui viimeksi syksyllä 2008 Astanassa. Seuraava kokous pidetään Helsingissä todennäköisesti keväällä 2010. Kokous tarjoaa mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen presidentti Nazarbaevin kevään 2009 valtiovierailun seurantaan talous- ja kauppakysymyksissä.

Kazakstan on yksi kolmestakymmenestä Maailman Kauppajärjestön WTO:n jäsenehdokkaasta. Muista IVY-maista järjestön jäseniksi ovat pyrkimässä Venäjän ja Kazakstanin lisäksi Azerbaidzhan, Uzbekistan, Tadžikistan ja Valko-Venäjä. Kazakstanin WTO-jäsenyyssprosessia hankaloittavat sisäiset taloudelliset vaikeudet sekä alueen poliittiset paineet. Erityisesti vireillä olevat neuvottelut tulliliitosta Venäjän ja Valko-Venäjän kanssa vaikuttavat tilanteeseen.

Kazakstan haki WTO-jäsenyyttä 13 vuotta sitten. Jäsenyyssprosessi on kaksiraitainen: Yhtäältä WTO-liittymistyöryhmässä tarkastellaan hakijamaan lainsäädäntöä, ja toisaalta maa käy kahdenvälisiä neuvotteluja markkinoillepääsystä nykyisten WTO-jäsenten kanssa. Jäsenyyssprosessin eteneminen riippuu paljolti siitä, kuinka nopeasti hakija pystyy viemään läpi tarvittavat uudistukset talous- ja kauppajärjestelmässään sekä saattamaan päätökseen kahdenväliset neuvottelut WTO-maiden kanssa. Kazakstanin työ on painottunut pääasiassa kahdenvälisiin markkinoillepääsyneuvotteluihin. Neuvottelut ovat kesken seitsemän jäsenen kanssa, joista merkittävimmät ovat EU ja Yhdysvallat. EU tukee Kazakstanin WTO-jäsenyyssprosessia. Suomi puolestaan on jo pitkään toiminut Kazakstanin WTO-jäsenyyssryhmän vetäjänä.

Yleisarvio

Kazakstanin talouden vaikeuksien odotetaan jatkuvan vuonna 2009 ja BKT:n on arvioitu kasvavan vain 0,3 prosenttia. Mikäli öljyn hinta lähtee hitaaseen nousuun, voisi vuoden 2010 kansantuote kansainvälisten arvioiden mukaan kasvaa kolmisen prosenttia. Kazakstanin talous on valtiojohtoisuudestaan huolimatta avoin ja tahtotila maan kilpailukyyn kehittämiseen ja eurooppalaisten normien täyttämiseen on vahva. WTO-jäsenyys tulee toteutuessaan parantamaan ulkomaisten yritysten toimintaedellytyksiä. EU:n ja Kazakstanin suhteiden tiivistyminen edesauttaa niinkään suomalaisyritysten pääsyä markkinoille.

Kazakstanin tulevan talouskehityksen kannalta mielenkiintoinen kysymys liittyy Euraasian maiden taloudelliseen yhdentymiseen. Kazakstan on yhdessä Venäjän ja Valko-Venäjän kanssa solmimassa vuoden 2010 alusta lähtien yhteisen tulliliiton. Miten tulliliitto sopii yhteen Kazakstanin WTO-jäsenyyden ja maan EU:n kanssa tavoitteleman vapaakauppasopimuksen kanssa, on epäselvää.

Kilpailu Keski-Aasian energiasta on kiristymässä ja Kazakstanin energiavarat ovat erityisen kiinnostuksen kohteena. EU:n tavoitteena on parantaa energiaturvallisuuttaan ja vähentää riippuvuuttaan venäläisestä energiasta. Unionille on myös tärkeää löytää Venäjän ohittavia vaihtoehtoisia reittejä öljy- ja kaasutoimituksille Eurooppaan. Kaspianmeren ympäristöstä on tulossa yksi maailman öljyn- ja kaasuntuotannon keskuksista. Vaikka alueen tunnetut kaasu- ja öljyvarat ovat suhteellisen pieniä (4 prosenttia globaaleista öljy- ja 4,3 prosenttia kaasuvaroista), Kazakstanin avoimuus kansainvälisille yhtiöille lisää kiinnostusta niihin.

Kazakstanin suuria lähivuosien haasteita ovat teollisen tuotannon monipuolistaminen ja pyrkimys riippumattomuuteen öljyn vientiin perustuvasta yksipuolisesta taloudesta. Euraasian liikenteen solmukohtana Kazakstanin on kehitettävä kuljetusinfrastruktuuriaan. Talous- ja yhteiskunnallisen kehityksen avaimet löytyvät koulujärjestelmän vahvistamisesta ja reformeista, joiden myötä kazakstanilainen yhteiskunta, hallinto ja yrityskulttuuri lähentyvät arvoissa ja käytännöissä kansainvälisiä normeja.

Presidentti Nazarbajevin valtiovierailu Suomeen keväällä 2009 vahvisti käsitystä siitä, että suomalaisyrityksille ja suomalaiselle osaamiselle on runsaasti potentiaalia Kazakstanin markkinoilla. Mahdollisuuksia tarjoaa rakennussektorin odotettu elpyminen, mukaan lukien vuonna 2011 järjestettävät Aasian talviurheilukisat ja niiden lisäämä kysyntä rakennuspalveluille Almatyn liepeillä. Lisäksi mahdollisuuksia tarjoavat telekommunikaatiosektorin nopea kasvu, kehittymättömän kulutustavarasektorin tarpeet ja vähittäiskaupan kasvu, teollisuuden monipuolistaminen, maatalouden kehittäminen ja elintarviketeollisuuden modernisointi, ympäristön hoitoon ja energian säästöön tähtäävä politiikka, terveydenhuollon ja koulutuksen kehittämistarpeet, sekä Kazakstanin vahva kiinnostus suomalaisen huipputeknologiaan ja innovaatioihin.

Suomen syksyllä Astanassa avattava suurlähetystö tulee osaltaan palvelemaan suomalaisen vientiteollisuuden ja maassa toimivien yritysten tarpeita yhteistyössä Finpron kanssa, ja syventämään Suomen ja suomalaisten ymmärtämystä tästä vielä melko tuntemattomasta, mutta kasvavan merkityksen omaavasta maasta ja laajemmasta Keski-Aasian alueesta.

ETELÄ-AFRIKKA

* Juha Savolainen

Kehittyneisiin markkinoihin tiiviisti linkittyneen Etelä-Afrikan talouskasvu kääntyi negatiiviseksi vuoden 2008 viimeisellä neljänneksellä. Valtiontalouden hyvä tila antaa liikkumavaraa elvytystoimille ja jalkapallon MM-kisat kirkastavat talousnäkyviä kohti vuotta 2010. Kotimaiset työpaikat ovat toukokuussa 2009 muodostetun Jacob Zuman hallituksen välitön prioriteetti. Ammattiyhdistyksen vahva asema hallituksessa vie elinkeinopolitiikkaa interventionistisempaan suuntaan, mutta Trevor Manuelin nimitys kansallisen suunnittelukomission johtoon tukee maltillisen talouspolitiikan jatkuvuutta.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Etelä-Afrikan talous sukeltaa taantumaa

Monen tasaisen 5 prosentin kasvuvuoden jälkeen Etelä-Afrikan talous oli alkanut yskimään alkuvuodesta 2008 öljyn ja ruoan hintapaineiden sekä kotimaisten energiantuotannon ongelmien myötä. Globaali kysynnän tyrehtyminen iski maahan vuoden kolmannella neljänneksellä, käytännössä pysäyttäen kasvun 0,2 prosenttiin. Seuraavalla neljänneksellä talous supistui jo 1,8 prosentilla. Vuoden 2009 ensimmäisen neljänneksen lukujen ennustetaan indikoivan entistä jyrkempää alamäkeä, mikä myös merkitsisi maan olevan taantumassa, ensimmäisen kerran 17 vuoteen. Ennusteet Etelä-Afrikan koko vuoden 2009 kasvuluvuista vaihtelevat tällä hetkellä suhteellisen laajalla skaalalla -1,3 ja +0,4 välillä riippuen paljolti ennustajan uskosta maailmantalouteen. Jalkapallon vuoden 2010 MM-kisoilta odotetut turismi- ja palvelutulot joka tapauksessa kirkastavat maan talousnäkyviä. Tämän hetken arvioissa kisojen odotetaan lisäävän 0,8 prosenttiyksikköä kasvulukuihin.

Etelä-Afrikan talouden jyrkän alamäen selittää sen tiivis yhteys maailman markkinoihin, erityisesti Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin. Tätä kuvastavat ajankohtaiset ulkomaankaupan ennusteet, joissa viennin arvioidaan romahtavan 52 mrd. euroon viime vuoden 62:sta ja tuonnin 53:een 65:sta, mikä prosentuaalisesti edustaa selvästi suurempaa laskua kuin IMF:n koko maailmankauppaa koskevista ennusteista. Lisäksi maahan virtaavien arvopaperisijoitusten netto oli vuoden 2008 miinuksella sillä seurauksella, että randi heikkeni kyseisenä vuonna 27 prosentilla lisäten tuonnista riippuvaisen talouden inflaatiopaineita. Keskuspankin alkuvuodesta 2009 lähtien tekemät jyrkät koronlaskut

eivät ole toistaiseksi vahvistaneet kotimaista kysyntää, koska noususuhdanteessa pitkälti velkarakhalla kulutetaan ja investointejaan rahoittaneet kotitaloudet ja yritykset painivat lähes 50 prosentilla kasvaneiden maksuhäiriöiden kanssa eivätkä pankit uusien tiukennettujen luototussäädösten puitteissa helposti anna uutta lainaa. Luottamusta lisäävä tekijä tukalan yleislanteen taustalla on se, että tiukasti säännelty rahoitussektori ei myöskään ilmeisimmin ole tehnyt sijoituksia kupliksi osoittautuneisiin kehittyneiden markkinoiden kohteisiin.

Julkisen sektorin lainanotto kaksinkertaistuu

Valtiontalouden hyvä perustila antaa Etelä-Afrikan hallitukselle liikkumavaraa reagoida elvyttävästi heikentyneisiin talousnäkyymiin. Huhtikuussa 2009 alkaneen budjettivuoden menoarvio edustaa reaali-luvuissa n. 8 prosentin lisäystä edellisvuoteen. Valtaosa budjetista allokoidaan opetus- ja terveyssektorille, työllistämishankkeisiin sekä julkisen infrastruktuurin rakentamiseen. Toukokuun 2009 hallituksenvaihdosta seuraava virkamiehien kierrätys saattaa tosin kriittisellä hetkellä hidastaa budjetin toimeenpanoa. Arviolta 3,8 prosenttiin kansantuotteesta kasvava budjettialijäämä on tarkoitus rahoittaa lähestulkoon täysin kotimaisella lainalla. Budjetin ulkopuoliset julkissektorin toimijat, valtionyhtiöt Eskom, Transnet ja Pet-rosa, ovat sen sijaan talouskriisin myötä ottaneet perinteisesti kaihtamansa kansainväliset kehitysrahoituslaitokset harkintaan meneillään olevien investointiohjelmien rahoittamiseksi. Eskomin ja Maailmanpankin yksityissektori-rahoittajan IFC:n sopima 3,8 mrd. euron laina on suurin Etelä-Afrikan koskaan ottama laina Maailmanpankilta. Edullisemman rahoi-

* Juha Savolainen toimii ulkoasiainsihteerinä Suomen suurlähetystössä Pretoriassa, toimenkuvanaan kauppa- ja kehitysasiat

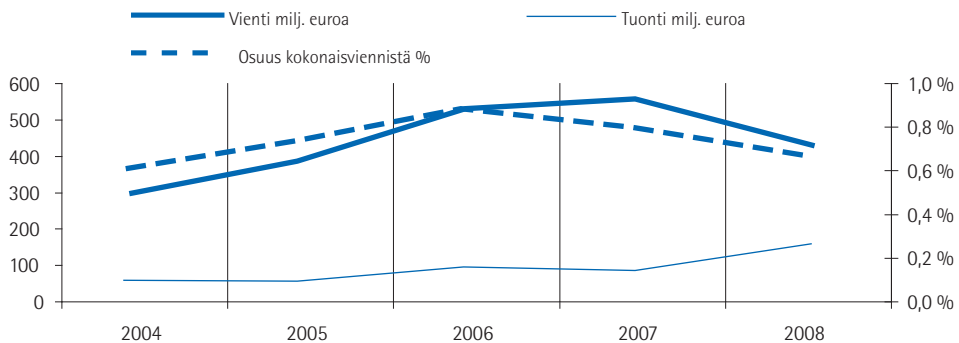
tuksen turvaamiseksi hallitus on lanseerannut valtionyhtiöille 4,6 mrd. euron lainan-takausohjelman. Eskom on jo saanut takauksen, joka pätee sen nykyiseen ja tulevaan velkaan aina 13 mrd. euroon asti. Yhteensä julkisen sektorin lainanotto alkaneelle budjettivuodelle kohoaa 7,5 prosenttiin kansantuotteesta, mikä on lähes kaksinkertainen edellisvuoteen nähden. Julkisen velan ennustetaan kuitenkin näiden toimien myötä nousevan ainoastaan 3 prosenttiyksikköä, ja pysyvän 28 prosentissa kansantuotteesta, eli tässä suhteessa Etelä-Afrikan toistaiset toimet ovat huomattavasti maltillisemmat kuin globaalikriisin lähteillä Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa.

Uusia tuulia Suomen ja Etelä-Afrikan taloussuhteissa

Suomen ja Etelä-Afrikan taloussuhteet tiivistyivät kuluneen vuoden aikana poikkeuksellisen suurten yrityskauppojen siivittämänä. Syyskuussa vuoden 2008 iso uutinen oli kun, M-real myi Kirkniemen ja Kankaan tehtaansa 750 miljoonan euron hintaan ja niiden päätyminen eteläafrikkalaisen hienopaperivalmistaja Sappillen omistukseen. Toukokuusissa 2009 Ruukki Group osti 174 miljoonalla eurolla vajaan 85 prosentin omistus-osuuden eteläafrikkalaisesta Mogale Alloys

-sulattoyhtiöstä. Merkittäviä suomalaisinvestointeja Etelä-Afrikkaan ei sen sijaan toteutunut. Tavarakaupassa Suomen ylijäämä kaventui Tullihallituksen tilastojen perusteella peräti 37 prosentilla edellisvuoteen verrattuna. Vienti laski 434,9 milj. euroon eli 20 prosenttia vuoden 2007 ennätyslukuista, samalla vieden Etelä-Afrikan osuuden kokonaisviennistämme 0,8:sta 0,7 prosenttiin. Merkittävin pudotus koettiin perinteisesti suurimmalla sektorilla eli matkapuhelimissa, laskua havaittiin lisäksi metalleissa sekä paperi- ja pahvituotteissa. Tapahtuneen taustalla lienee yhtäältä monikansallisten yritysten tuotantologistiikka, mutta toisaalta vaikutuksensa lienee ollut myös euron merkittäväällä vahvistumisella randiin nähden. Läpi 2000-luvun epätasaisesti kehittyneen tuonnin puolella vuoden 2008 kokonaissaldo, 157,3 miljoonaa euroa, sen sijaan oli kaikkien aikojen ennätys ja edusti 73,6 prosentin lisäystä edellisvuoteen. Voimakasta kasvua suhteessa edellisvuoteen oli suuria vuosittaisia heilahduksia muutenkin omaavissa kivihiiressä sekä metalleissa, mutta näiden lisäksi merkillepantavaa oli myös moottoriajoneuvojen tuonnin kasvu. Eräänä taustasyynä saattaa jälleen olla euro-rand kurssi ja sen myötä eteläafrikkalaisviennin parantunut veto Suomen markkinoilla.

Suomen ja Etelä-Afrikan välinen kauppa 2004-2008

Lähde: Tullihallitus

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Takana tapahtumarikas vuosi sisäpolitiikassa

Joulukuussa 2007 valtuuspuolue ANC:n johdosta syrjäytetty Thabo Mbeki ei saanut istua loppuun asti toista ja viimeistä kauttaan Etelä-Afrikan presidenttinä. ANC pakotti Mbekin eroamaan virastaan syyskuussa 2008 sen jälkeen kun ANC:n uuden puoluejohtajan Jacob Zuman korruptio-oikeudenkäynnin yhteydessä hovioikeuden tuomari viittasi Mbekin mahdollisesti käyttäneen poliittista valtaansa syytteiden asettamiseen myötä-vaihtuakseen. Zuman vanavedessä ANC:n varapuheenjohtajaksi noussut Kgalema Motlanthe valittiin ylimenokauden presidentiksi johdattamaan maa kevään 2009 parlamenttivaaleihin ja mbekiläisiksi leimaantuneet ANC:läiset perustivat uuden Congress of the People -puolueen (COPE) syömään ääniä valtuuspuolueelta. Vaalien asetelmaa selkeytti osaltaan aivan niiden alla valtakunnansyyttäjäältä kuultu ilmoitus, jossa tämä luopui ANC:n presidenttiehdokkaan Zuman vastaisista korruptiosyytteistä. Parlamenttivaalit pidettiin 22. huhtikuuta. Maaseudulla ja työväestön keskuudessa ylivoimaisen vahva ANC odotetusti voitti vaalit kahmien 66 prosenttia parlamenttipaikoista. Tämä myös sinetöi Zuman nousun presidentiksi ja antoi tälle vapaat kädet hallituksen muodostamiseksi.

Kiistellyn Zuman nousu on siivittänyt keskustelua Etelä-Afrikan kehityksen suunnasta pidemmällä tähtäimellä. Nuori väestö ja laajamittainen köyhyys sekä työttömyys yhdistettynä jo maailmanennätysluokkaa oleviin ja yhä kasvaviin tuloeroihin sekä kiihtyneeseen siirtolaisten virtaan muulta Afrikasta muodostavat vaikean yhtälön, johon tarttumiseksi tarvittaisiin poikkeuksellisen vahvaa poliittista johtajuutta. Ongelman kriittisyyttä kuvaavat kesällä 2008 koko maan kattaneet eteläafrikkalaisten mustien ja afrikkalaisten maahanmuuttajien väliset väkivaltaisuuudet, jotka vaativat yli 60 kuolonuhria ja ajoivat yli 12 000 ihmistä kodeistaan. Nämä olivat 15 demokratian vuoden ylivoimaisesti vakavimmat levottomuudet Etelä-Afrikassa ja heijastivat samalla myös maan yhteiskunnallisen tilanteen linkittymistä alueelliseen kehitykseen eteläisessä Afrikassa. Kriittisin alueellisista kysymyksistä on Zimbabwe, jonka romahdus on heijastunut maahan paitsi miljoonien maahanmuuttajien, mutta kuluneen vuoden aikana myös koleraepidemian muodossa.

Hallituksen rakenne uusiksi; kotimaiset työpai- kat politiikan keskiössä

Zuman astuessa valtaan globaalin talouskriisin keskellä uusien työpaikkojen luomisesta muodostuu paikkotakin hallituspolitiikan välitön prioriteettiaihe, sillä kriisin myötä jo 208 000 ihmistä on joutunut työttömäksi erityisesti valmistusteollisuudessa, kaupassa sekä rakennusalalla. Työpaikkojen luominen on myös maan keskeinen pitkän tähtäimen kehitysongelma, joka juontuu siitä, että maan pääoma- ja osaamisintensiivinen talous tarvitsee koulutettua työvoimaa, kun taas työvoiman tarjontaa löytyy enimmäkseen matalasti koulutettujen keskuudesta. Kuinka Zuma tarttuu haasteeseen? Uusi hallitus ei ole tätä kirjoitettaessa linjauksiaan julkaisut, mutta suuntaa-antavaa on se, että Zuma on muuttanut hallituksen rakennetta perustamalla suoraan alaisuuteensa kansallisen suunnittelukomission koordinoimaan koko hallituksen politiikkaa ja lisännyt valtiovarain- sekä kauppa- ja teollisuusministeriöiden rinnalle uuden talouspolitiikkaa suunnittelevan ministeriön. Uudistukset lisäävät hallituksen sisäistä vuoropuhelua ja luovat ainakin periaatteessa edellytykset talouspoliittisen koordinaation vahvistamiselle.

Pitkäaikaisen valtiovarainministerin, Trevor Manuelin, nimitys suunnittelukomission johtoon sekä verohallinnon tehokkaana johtajana mainetta niittäneen Pravin Gordhanin nimitys tämän seuraajaksi tukevat budjettipolitiikan jatkuvuutta, makrotalouden vakautta sekä myös aikaisempien hallitusten aikana mm. pääomamarkkinoiden avaamiseksi tehtyjen säädösuudistusten pitävyyttä. Gordhan on nimityksensä jälkeen korostanut vallitsevan taloustilanteen edellyttävän hallitukselta hyvää reaktionopeutta ja kykyä tarkastaa politiikkansa suuntaa. Tekstiiliteollisuuden työntekijöiden edunvalvojana uransa luoneen Eb-rahim Patelin nimitys talouspolitiikan suunnitteluministeriön johtoon sekä kommunistipuolueen aktiivi-jäsen Rob Daviesin nousu kauppa- ja teollisuusministeriksi vievät kohti interventionistisempaa elinkeinopolitiikkaa. Tuotannon tukiaisia allokointaneen valikoiduille työvoimavaltaisille teollisuudenaloille, erityisesti tuottavuudeltaan heikoille ja siten enenevästi erityisesti aasialaistuontia vastaan kilpaileville vaate-, tekstiili- ja jalkine- sekä

pääomahyödyketeollisuudelle. Vientiorientoituneista sektoreista tukia saa erityisesti globaalien talouskriisin pahoin lamaannuttama autoteollisuus, mikä samalla edistää myös kotimaista terästuotantoa sekä nahkateollisuutta. Valtionyhtiöiden dominanssi merkittävinä työllistäjinä toimivilla talousinfrastruktuurisektoreilla säilyy huolimatta hitaasta edistymisestä erityisesti

telekommunikaatio- sekä myös energia-alan avaimiseksi ja yksityissektorin investointien houkuttelemiseksi. Vuonna 2006 aloitettu merkittävä julkisen infrastruktuurin rakentamishohjelma saa jatkoa. Tämä takaa toimeentulon sadoille tuhansille matalasti koulutetuille.

Sääntely-ympäristön kehitys

Etelä-Afrikka toistaiseksi kaihtanut protektionistisia toimia

G20:n afrikkalaisjäsenenä Etelä-Afrikka on globaalien talouskriisin keskellä kunnostautunut mantereen puolestapuhujana. Maan profiili on levännyt Trevor Manuelin leveillä harteilla. Tämä vastasi Lontoon huippukokoukselle tehdyn kansainvälisten kehitysrahoituslaitosten hallintouudistusta koskevan esityksen laadinnasta. Etelä-Afrikka on pitänyt huippukokouksen lopputulemaa tervetulleena ja korostanut kehitysrahoituslaitosten pääomankorotusten sekä kansainvälisen valuuttarahaston joustavampien lainaussäännösten merkitystä. Sen mukaan G20:n käyttö lopullisten kompromissien hiontaan saattaisi mahdollistaa neuvottelu-ratkaisuun pääsemisen myös WHO:n kaupanvapauttamisneuvotteluissa paremmin kuin tähänastiset yritykset seitsemän suurimman teollisuutta kehityksensä kesken.

Kuuluttuaan GATT:n Uruguayn neuvottelukierroksella teollisuusmaiden joukkoon, Etelä-Afrikan nykyiset tuontitullit ovat huomattavasti kehitysmaiden keskimääräistä tasoa alempana. Sisäpoliittisesti tärkeäksi muodostunut tuontia vastaan kilpailevien teollisuudenalojen suojeleminen on toisaalta näkynyt Etelä-Afrikan defensiivisinä neuvottelupositioina WTO:n Dohan kierroksen teollisuustuotteiden markkinoillepääsneuvotteluissa, kuten nähtiin vuoden 2008 epäonnistumiseen päätyneissä Geneven ministerikokouksissa. Globaalien talouskriisin puhjettua ulkomaan kaupasta vahvasti riippuvainen Etelä-Afrikka on korostanut vastustavansa kaikkea uutta protektionismia, eikä se toistaiseksi ole tällaisia toimia käyttöön ottanut. Vastikään nimetty kauppa- ja teollisuusministeri Davies on kuitenkin ilmoittanut haluavansa kotimaista teollisuutta suojaavien tariffien nostot harkintaan. Teollisuudelle pahimman uhkan muodostaa tuonti Kiinan ja Intian kaltaisista kehittyvistä talouksista, eli juuri niistä maista, joiden kanssa maa on erityisesti pyrkinyt taloussuhteitaan lämmittämään ja bilateraaliosopimuksia kaupan avaamisesta edistämään.

Muitakin protektionistisia aloitteita on nostettu pöydälle. Uuden hallituksen virkaanastujaisten jälkeen valtion viestintäregulaattori Icasa pyörsi johtavan ammattijärjestön Cosatun painostuksesta aikaisemman hyväksyntänsä valtion teleyhtiö Telcomin sekä brittiläisen Vodafonin väliselle osakekaupalle, jonka avulla jälkimmäinen saisi enemmistöosaman paikallisessa mobiilioperaattorissa Vodacomissa. Perusteluna Cosatu esitti enemmistöosaman antamisen ulkomaiselle yritykselle vaarantavan kotimaiset työpaikat. Tämän jälkeen oikeusistuin on kuitenkin katsonut Icasan peruutuksen aiheettomaksi ja antanut kaupan siten edetä. Tapaus on joka tapauksessa asettanut Icasan kyseenalaiseen valoon elinkeinoelämän piirissä. Se myös ennakoii lisää värikästä talouspoliittista keskustelua uuden hallituksen alkutaipaleelle.

Itäisen ja eteläisen Afrikan alueellisilta järjestöiltä yhteisaloite

Taloudellista integraatiota Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa on monimutkaistanut se, että integraatiota ajavia yhteisöjä on lukuisia ja monet Afrikan maat myös kuuluvat useampaan kuin yhteen yhteisöön. Tässä suhteessa merkillepantavaa on eteläisen ja itäisen Afrikan yhteisöjen COMESA:n, EAC:n ja SADC:n marraskuussa 2008 kolmikantakokouksessa tekemä päätös yhdistää integraatiosuunnitelmansa. Päätöksen toimeenpanoa edesauttamaan on huhtikuussa 2009 perustettu pilottiohjelma COMESA:n, EAC:n ja SADC:n yhteisen pohjois-etelä-kauppakäytävän tie- ja rautatieyhteyksien kunnostamiseksi, rajanylitysmuodollisuuksien virtaviivaistamiseksi sekä muiden relevanttien säästöjen yhdenmukaistamiseksi käytännössä. Tavoitteena pilottiohjelmassa on madaltaa tavaraviennin ja -tuonnin kustannuksia, jotka ovat alueella maailman korkeimpia ja viimeisimpien tietojen mukaan vain nousussa. Etelä-Afrikassa esimerkiksi 20 jalan kontin käsittely-, tulli- ja kotimaan kuljetuskustannukset nousivat vuosien 2007 ja 2008 välillä 836:sta 1070 euroon ja tuontikustannukset 919:sta 1275 euroon.

Pilottiohjelma saattaa eri maihin kauppakäytävän varrella suunniteltavat infrastruktuurihankkeet yhden toimeenpanoyksikön alaisuuteen. Tämä helpottaa hankkeiden koordinoitua suunnittelua ja seurantaa sekä luo myös lisää painetta alueen mailta edellytettävien säädosuudistusten sekä hallintoyhteistyön edistymiselle. Pilottiohjelma ei kuitenkaan poista Afrikan alueellisten yhteisöjen perustavaa laatua olevaa heikkoutta, eli sitä että yhteisen päätöksen toteuttamatta jättävän jäsenmaan sanktiointiin ei ole olemassa keinoja. Poliittista johtajuutta tarvitaan siten ohjelman onnistumiselle, ja erityisesti sitä kaivattaisiin alueellisen kaupan ja investointien keskukselta Etelä-Afrikalta.

EPA -neuvottelumaratoni jatkuu

EU:n Afrikan maille esittämien talouskumppanuussopimusten (EPA) yhtenä päätarkoituksena on edesauttaa integraatiota ja myös vastata tästä kumpuaviin talouden sopeutumistarpeisiin huomattavin kehitysapupanoksin. Etelä-Afrikan mukaan saaminen EPA-prosessiin on tärkeätä johtuen maan alueellisesta taloudellisesta merkityksestä. Vuoden tauon jälkeen EU-komissio sai joulukuussa 2008 Etelä-Afrikan takaisin neuvottelu-pöytään ehdottamalla tälle vuonna 2000 solmitun kahdenvälisen kauppaa- ja yhteistyösopimuksen (TDCA) EU-tavaravientä Etelä-Afrikkaan koskevien tullien uudelleen linjaamista muiden eteläisen Afrikan tulliyhteisön (SACU) jäsenmaiden kanssa neuvotellulle tasolle. Ehdotus antaa Etelä-Afrikalle mahdollisuuden lykätä osittain markkinoidensa avaamista EU-viennille suhteessa siihen, mihin se oli TDCA:n puitteissa jo sitoutunut. Neuvottelut Etelä-Afrikan ja EU-komission välillä ovat kuitenkin edelleen kesken. Keskeinen auki oleva asia on EU:lle tärkeä suosituimmuuslausuuli, joka avaisi EU:lle tavarakaupassa mahdollisuuden samoihin uusiin myönnytyksiin, jotka Etelä-Afrikka mahdollisesti vastaisuudessa neuvottelisi Kiinan, Intian tai Brasilian kaltaisen merkittävän kolmannen kauppakumppanin kanssa.

Kotimaisen liiketoiminnan sääntely-ympäristössä askelia eteen- ja taaksepäin

Liiketoiminnan sääntelyä kotimaisen PK-yrityksen näkökulmasta arvioivassa Doing Business -indeksissä Etelä-Afrikka asettuu tänä vuonna sijalle 32, mikä edustaa kolmen pykälän nousua edellisvuodesta. Yrityksen perustamiseen liittyvien prosessin määrä on vähentynyt kahdeksasta kuuteen sekä näiden yhteenlaskettu kesto-aika lyhentynyt 31:sta 22 päivään, verottajan edellyttämien maksujen määrä on vähentynyt yhdestätoista

yhdeksään ja niiden prosessointiin kuluva aika 350:sta 200 tuntiin, sekä lisäksi liikevoitosta maksettava kokonaisveroprosentti on laskenut 37,1:sta 34,2 prosenttiin. Vuoden 2009/10 budjetissa prosessia yksinkertaistetaan lisää nostamalla alv-rekisteröitymisvelvollisten yritysten liikevaihtoraja 300 000:sta 1 miljoonaan randiin. Työsuhteiden solmimista ja purkamista sekä ulkomaisen työvoiman maahantuloa merkittävästi rajoittava lainsäädäntö on säilynyt ennallaan. Vallitsevassa taloustilanteessa sekä ammatti-yhdistysliikkeen vahvan poliittisen aseman myötä Zuman hallitukselta ei odoteta avauksia tällä saralla.

Mbekin kaudella lanseeratut julkisen sektorin kanssa käytävää kauppaa koskevat erityissäädökset ovat kaikessa monimutkaisuudessaan vakiintuneet osaksi Etelä-Afrikan elinkeinoelämän arkea eikä näiden suhteen ole hallituksenvaihdoksen tiimoilta odotettavissa muutoksia lähitulevaisuudessa. Maassa liiketoimintaa harjoittavien on hyvä jatkossakin huomioida näistä säädöksistä koituvat lisäkustannukset ja hidasteet. Black Economic Empowerment (BEE) edellyttää julkissektorille myyvän yrityksen olevan 25 prosenttisesti mustien eteläafrikkalaisten omistuksessa ja työllistävän pääasiallisesti mustia; ulkomaisen yrityksen on siten käytännössä toimittava konsortiossa paikallisen BEE-vaatimukset täyttävän yrityksen kanssa. National Industrial Participation Programme (NIPP) asettaa vähintään 10 miljoonan dollarin edestä maahan tuotua tavaraa tai palveluita käsittäviin julkisiin hankintoihin ulkomaiseen viejään kohdistuvan vastakauppaveloitteen, suuruudeltaan 30 prosenttia maahantuonnin arvosta; viejän kannattaa sisällyttää velvoite kannattavuuslaskelmiinsa ja olla proaktiivisesti yhteydessä hankinnasta vastaavaan viranomaiseen vaikuttaakseen veloitteen sisältöön.

Kehitystä infrastruktuurisektoreilla

Telekommunikaatiopalveluiden korkea hinta ja laajakaistapalvelujen huono laatu ovat perinteisesti nostaneet liiketoiminnan kustannuksia Etelä-Afrikassa. Läntisen ja eteläisen Afrikan Eurooppaan linkittävät uudet merenalaiset valokaapeliyhteydet luovat vuodesta 2011 lähtien edellytykset paremmille yhteyksille. Työ kansallisen runkoverkon parantamiseksi on alkanut huhtikuussa 2009 Johannesburgin ja Durbanin välillä. Talouskriisin myötä madaltunut kysyntä on tuonut hetkellistä helpotusta tarjontakapasiteetin rajoilla vuosi sitten toimineelle energiasektorille. Lisäkapasiteetin rakentaminen on kuitenkin välttämättömyys tulevan kasvun kannalta keskeisten teollisuusinvestointien energiansaannin turvaamiseksi. Etelä-Afrikan

hallituksen tavoitteena on avata 30 prosenttia valti-
onyhtiö Eskomin dominoimasta sektorista yksityisille
investoijille. Kansallisen energiaregulaattorin NERSA:n
on määrä päättää lähitulevaisuudessa sähkön os-
totariffeista, jotka ovat keskeinen tekijä investoijien
houkuttelemiseksi. Uusiutuvien energiamuotojen
syöttötariffit annettiin maaliskuussa 2009. Tuotan-
tokapasiteetin lisäämisen ohella yrityssektorin ener-
giatehokkuuden lisäämisestä on muodostunut tärkeä
tavoite Etelä-Afrikan hallitukselle. Erään keinon tämän
saavuttamiseksi muodostavat vapaaehtoiset energia-
tehokkuussopimukset yritysten ja hallituksen kesken.
Vuonna 2007 yhteensä 15 yritystä säästi järjestelyn
puitteissa 2405 GWh sähköä, mikä vastaa 3,5 päivän
keskimääräistä kansallista sähköntarvetta. Uusiutu-
vien energiamuotojen käyttöönottoa sekä energiate-
hokkuuden lisäämistä tukee myös hallituksen ilmas-
topolitiikka, jonka tavoitteena on kansallisen ilmasto-
lainsäädännön voimaansaattaminen vuonna 2012.

Suomalaisyrittäjille vetoapua korkean tason vierailusta ja kumppanuusinstrumenteista

Kuluneen vuoden merkkitapahtuma Suomen ja Etelä-
Afrikan suhteissa oli ulkomaankauppa- ja kehitysmini-
steri Värysen ja yli 20-henkisen yritysvaltuuskun-
nan kaupanedistämismatka Etelä-Afrikkaan maaliskuussa 2009. Vierailun aikana allekirjoitettiin julistus

suhteiden monipuolistamisesta ja syventämisestä. Välineinä julistuksen tavoitteisiin pääsemiseksi toi-
mivat ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroin rahoit-
tettavat instrumentit suomalaisten ja kehitysmaiden
valtionlaitosten, korkeakoulujen, yritysten, kuntien
sekä kansalaisjärjestöjen välisten kumppanuusien
edistämiseksi, sekä myös Suomen lahjatuotoinen ke-
hitysyhteistyö eteläisessä Afrikassa alueellisen kaupan,
tieto- ja osaamisyhteiskunnan, uusiutuvien energia-
muotojen ja energiatehokkuuden sekä meteorologia-
palvelujen tukemiseksi.

Yrityskumppanuusien osalta keskeinen instrumentti
on Finnpartnership. Tämä on toistaiseksi rahoittanut
Etelä-Afrikkaan kohdistuvaa kumppanin identifointia,
toteutettavuustutkimuksia, business-suunnitelmien
laadintaa sekä työntekijöiden koulutusta ICT-, elin-
tarviketeollisuuden sekä turvallisuuspalveluiden alalla.
Finpro, Finnpartnership ja Pretorian suurlähetystö ovat
lisäksi järjestäneet yleisiä sekä bioteknologia- että ICT-
aloihin keskittyneitä matchmaking -tilaisuuksia, ja
suurlähetystö on tukenut eettisesti sertifioituihin
tuotteisiin ja palveluihin (elintarvikkeet, viinit, turismi)
sekä ympäristöteknologiaan liittyvää matchmakingia.
Lisäksi Finnfund on tukenut puhtaan teknologian so-
veltamista eteläisessä Afrikassa tekemällä sijoituksen
alueellisesti toimivaan Etelä-Afrikan ensimmäiseen
puhtaan teknologian rahastoon.

Yleisarvio

Maailman markkinoihin tiiviisti linkittyvät Etelä-
Afrikan talous on taantumassa. Maan pankki- ja ra-
hoitussektoria globaali finanssikriisi ei kuitenkaan ole
vahingoittanut, ja valtiontalouden hyvä tila antaa
liikkumavaraa elvytystoimille. Julkinen velka pysyy 28
prosentissa kansantuotteesta ja jalkapallon MM-kisat
kirkastavat talousnäkyviä vuoteen 2010 mentäessä.

ANC:n voitti 22. huhtikuuta 2009 pidetyt parlament-
tivaalit kahmien 66 prosenttia parlamenttipaikoista.
Tämä sinetöi Jacob Zuman nousun presidentiksi. Glo-
baalin talouskriisin myötä välttämättömyydeksi nous-
sivat Trevor Manuelin jatkaminen hallituksessa tuo tois-
taiseksi jatkuvuutta talouspolitiikkaan ja ylläpitää maan
profiilia globaalifoorumeilla. Zuman suhtautuminen
Zimbabwen kysymykseen sekä Eteläisen ja itäisen Af-

rikan integraatiosuunnitelmien yhdistämälaitteeseen
testaavat lähitulevaisuudessa hänen sitoutumisensa
alueellisen kehityksen ja integraation edistämiseen.

Zuman hallituksen välitön kotimaan politiikan prio-
riteetti on työpaikkojen turvaaminen. Ammattiyhdistyksen vahva asema hallituksessa vie elinkeinopoli-
tiikkaa interventionistisempaan suuntaan. Avauksia
työmarkkinoiden avaamiseksi tai muutoksia Black
Economic Empowerment-säädöksiin ei ole odotetta-
vissa. Energiasektoria sen sijaan avataan yksityisille
investoijille sähkön ostotariffeja ja uusiutuvien ener-
giamuotojen syöttötariffeja koskevin päätösin. Liike-
toiminnan sääntelyä arvioiva Doing Business -indeksi
listaa Etelä-Afrikan sijalle 32, edelleen huomattavasti
muuta kehittyviä markkinoita korkeammalle.

IRAK JA MUUT PERSIANLAHDEN MAAT

** Anssi Leino*

Vuoden 2008 merkittävin uusi käänne Suomen kaupassa Persianlahden maiden kanssa oli Irakin paluu tärkeimpien kauppakumppaneittemme joukkoon. Pohjoismaisessa vertailussa Suomi on tärkein viejäämaa Irakiin. Maailmanlaajuinen talouskriisi korostaa Irakin kiinnostavuutta vientimarkkinamaana. Sodanjälkeisen kaaoksen helpottaessa Irakin ostovoima kasvaa samaan aikaan, kun muualla eletään epävarmuudessa. Irakin turvallisuustilanteen parantuessa mahdollisuudet Suomen viennin kasvattamiseen ovat hyvät. Suomalaisilla yrityksillä on maassa vanhastaan hyvä maine, mikä periytyy 1970- ja 80-lukujen toiminnasta erityisesti rakennussektorilla. Tuolloin Irakissa asui parhaimmillaan tuhansia suomalaisia.

Talouden ja ulkomaankaupan kehitys

Irakin talouden ennakoitaan kasvavan jatkossa 5-8 prosentin vuosivauhdilla. Öljyn alhainen hinta kuitenkin painaa maan talousnäkyymiä. Valtion budjettia on jouduttu leikkaamaan reippaasti öljytuloja koskeneiden toiveiden laskiessa.

Irak nousi vuonna 2008 Suomen kolmanneksi tärkeimmäksi vientikohteeksi koko Lähi-idässä Arabiemiraattien ja Saudi-Arabian jälkeen. Suomesta tapahtuvan suoran tavaraviennin arvo oli 184 miljoonaa euroa, ja se kasvoi vuoteen 2007 verrattuna 64 prosenttia. Suomen vienti Irakiin on selvästi pohjoismaisia kilpakumppaneita suurempaa. Ruotsin vienti Irakiin oli vuonna 2008 arvoltaan vain 42 miljoonaa euroa ja Tanskan 23 miljoonaa euroa. Vertailun vuoksi USA:n Irakin-viennin arvo oli tullitilastojen mukaan 1,3 miljardia euroa, Saksan 300 miljoonaa, Italian 200 miljoonaa ja Iso-Britannian 195 miljoonaa euroa. Suomi on suhteellisesti katsottuna merkittävä Irakin-viejä viennin koostuessa pitkälti mobiiliverkkotekniikasta. On kuitenkin todettava, että Irakin kohdalla vientitilastot voivat olla osittain harhaanjohtavia, koska suuri osa viennistä tapahtuu Irakin naapurimaiden kautta.

Perinteiset vientimarkkinat Arabiemiraatit ja Saudi-Arabia laskivat

Suora tavarakauppa Suomesta Persianlahden tärkeimpiin vientikohteisiin Arabiemiraattien liittoon (UAE) ja Saudi-Arabiaan sen sijaan laski tullitilastojen valossa vuonna 2008. Suomen vienti UAE:hen laski 23 prosenttia 640 miljoonaan euroon ja Saudi-Arabiaan 21 prosenttia 618 miljoonaan euroon. UAE ja Saudi-Arabia ovat kuitenkin edelleen Suomen neljänneksi ja viidenneksi tärkeimmät vientikohteet Euroopan ulkopuolella USA:n, Kiinan ja Japanin jälkeen.

Arabiemiraatteihin ja Saudi-Arabiaan kohdistuvan viennin lasku johtunee pitkälti maailmanlaajuisen talouskriisin vaikutuksista. Tähän vaikuttaa todennäköisesti myös suoran tavaraviennin väheneminen suomalaisyritysten tuotannon siirtyessä kolmansiin maihin.

Haasteellinen Iran

Irakin ohella Iran on mielenkiintoinen, mutta haasteellinen kauppakumppani Persianlahdella. Pakotteista huolimatta EU-maiden yhteinen vienti Iraniin nousi noin 13 prosenttia vuonna 2008. Suomen vienti Iraniin kasvoi täsmälleen EU-keskiarvon verran ja oli arvoltaan 140 miljoonaa euroa.

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne

Suomen ja Irakin poliittiset suhteet tiivistyvät

Suomen ja Irakin suhteissa nähtiin tärkeä avaus vuoden alussa, kun Irakin teollisuusministeri Fawzi Hariri

teki 9.-12.2.2009 ensimmäisen virallisen ministerivierailun Irakista Suomeen Saddamin kauden jälkeen. Hariri tapasi suomalaisministerioiden lisäksi noin sata yritysedustajaa, mikä kuvastaa liike-elämän kasvavaa

** Anssi Leino työskentelee Persianlahti-tiimin vetäjänä, ulkoasiainministeriön Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan yksikössä*

kiinnostusta Irakin markkinoihin. Ministeri Hariri toivoi Suomesta ministerivierailuja ja yritysvaltuuskuntia. Maan yksityinen sektori on yhä hyvin kehittymätön, ja talouden tärkeimmät sektorit ovat valtiovallan hallinnassa. Tämän vuoksi Suomi pyrkii tiivistämään kahdenvälisen ministerivierailujen tahtia. Toiveissa myös on, että ministeri Haririn vierailullaan toivoma Suomen ja Irakin välinen sekakomissiókokous voitaisiin järjestää pikaisesti.

Suomen hyviä kahdenvälisiä suhteita Irakiin korostaa myös Suomen antama tuki Irakin jälleenrakennukselle. Vuodesta 2003 lähtien Suomi on avustanut Irakia yhteensä 21 miljoonalla eurolla. Tärkeimmät kanavat ovat olleet YK:n, kansainvälisen Punaisen Ristin ja muiden järjestöjen kautta annettu humanitaarinen tuki irakilaispakolaisille, tuki kansainväliselle jälleenrakennusrahoitusjärjestelylle IRFFI:lle (International Reconstruction Fund Facility for Iraq) sekä osallistuminen EU:n koulutusoperaatioihin oikeusvaltiosektorilla.

Taloudellisesti merkittävimmän panoksen Suomen tuesta muodostaa Pariisin klubin puitteissa sovittu velkahelpotusjärjestely, jonka myötä 80 prosenttia Irakin velasta annetaan anteeksi. Maksuaikataulu ulottuu vuoteen 2038 saakka. Irakin alkuperäisen velan määrä Suomelle oli n. 250 miljoonaa dollaria.

Sääntely-ympäristön kehitys

EU ja Irak neuvottelevat yhteistyöstä

EU:n ja Irakin väliset neuvottelut kauppaa- ja yhteistyösopimuksesta (TCA) ovat edenneet nopeasti. Kyseessä on ensimmäinen sopimussuhde EU:n ja Irakin välillä. Sen tarkoituksena on edistää kauppaa ja investointeja sekä laaja-alaisesti yhteistyötä EU:n ja Irakin välillä. Sopimusneuvotteluissa ollaan jo loppusuoralla. EU ja Irak ovat myös neuvotteleet yhteistyöstä energiasektorilla.

Iran pakotteiden kohteena

Kauppaan Iranin kanssa vaikuttavat YK:n ja EU:n pakotteet, jotka kohdistuvat Iranin ydin- ja ohjusohjelmiin. Pakotelistoilla on muun muassa iranilaisia rahoitus- ja luottolaitoksia. Iraniin kohdistuva maariski hankaloittaa myös maksuliikennettä.

Pakotteet sisältävät ydin- ja ohjusohjelmia koskevan vientikiellon, joka EU:ssa pannaan toimeen perustuen ohjusteknologian vientivalvontajärjestelyn MTCR:n

Irakin sisäiset haasteet

Irakin tärkein haaste on luonnollisesti turvallisuustilanteen vakauttaminen. Tilanne parani merkittävästi vuoden 2008 aikana, mutta maassa tehdään edelleen päivittäisiä väkivallantekoja. Monikansallisten joukkojen vetäytyessä vastuu turvallisuudesta siirtyy yhä enemmän Irakin hallitukselle.

Yhdysvaltojen ja Irakin joulukuussa 2008 allekirjoittaman sopimuksen nojalla kaikki amerikkalaisjoukot poistuvat Irakista vuoden 2011 loppuun mennessä. Lisäksi ne vetäytyvät kaupunkialueilta viimeistään 30.6.2009. Presidentti Obama ilmoitti helmikuussa, että taistelujoukot vedetään Irakista jo 31.8.2010 mennessä.

Irakin seuraavat parlamenttivaalit on tarkoitus järjestää ensi vuoden alussa. Tammikuussa rauhallisesti sujuneet paikallisvaalit loivat uskoa demokration toimivuuteen ja kestäväyteen. Tulevia poliittisia haasteita ovat päättäminen Kirkukin kaupungin ja muiden erityisesti kurdialueiden rajoilla sijaitsevien kiistanalaisten alueiden hallinnollisesta asemasta sekä jumiutuneiden lakiprosessien, kuten perustuslain uudistusprosessin ja öljylain laatimisen jatkaminen. Öljylain valmistelu on sidoksissa myös eri alueiden kiistoihin öljytulojen jakamisesta. Lisäksi maan sisäisille ja ulkomailla oleville pakolaisille on vähitellen luotava mahdollisuudet paluuseen.

sekä ydinalan vientivalvontajärjestelyn NSG:n valvontalistoihin. Pakotteisiin sisältyy ydin- ja ohjusohjelmiin liittyviä yrityksiä, yhteisöjä ja henkilöitä koskeva varainjäädytys, ja kielto kouluttaa Iranin kansalaisia ydin- ja ohjusteknologiaan liittyvillä aloilla. EU on myös tehostanut Irania koskevaa kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaa. Tällä pyritään estämään eurooppalaisten tuotteiden päätyminen Iranin ydinohjelmaan.

Iran ei edelleenkään noudata useita kansainvälisen atomienergiajärjestön IAEA:n ja YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmia. Yhdysvaltain uuden hallinnon Iranille suuntaamat aloitteet herättävät kuitenkin toiveita siitä, että kiistassa voitaisiin päästä ratkaisuun neuvotteluteitse.

Parempia näkymiä vapaakauppaneuvotteluissa GCC:n kanssa

Persianlahden yhteistyöneuvosto (GCC) on vuonna 1981 perustettu Persianlahden arabimaiden Arabi-

emiraattien, Bahrainin, Kuwaitin, Omanin, Qatarin ja Saudi-Arabian yhteistyöelin.

Neuvoston toiminta keskittyy pitkälti taloussektorille. GCC:n yhteismarkkina-alue astui voimaan vuoden 2008 alussa, mutta sen käytännön toimeenpano kestää pitkään. Myöskään vuonna 2003 voimaan astunutta GCC:n tulliliunionia ei ole vielä toteutettu kaikilta osin. GCC:n tavoitteena on ollut yhteisvaluutan käyttöönotto vuoteen 2010 mennessä. Rahaliiton toteutumista tässä aikataulussa pidetään kuitenkin epätodennäköisenä.

Käytännössä tärkein osa EU:n ja GCC:n välistä yhteistyötä ovat olleet pitkään käydyt neuvottelut vapaakauppasopimuksesta. Sitoumus vapaakauppaneuvotteluiden aloittamiseksi sisältyi jo EU:n ja GCC:n vuonna 1989 solmimaan yhteistyösopimukseen. Varsinaiset neuvottelut käynnistyivät komissiolle vuonna 2001 myönnetyn uudistetun neuvottelumandaatin myötä ja GCC -maiden päätettyä samana vuonna tulliliunionin perustamisesta.

Neuvottelut ovat olleet molemmille osapuolille pitkä oppimisprosessi. Ennen EU-GCC -neuvottelujen aloit-

tamista vastaavia kahden maaryhmittymän välisiä vapaakauppasopimuksia ei oltu tehty. Ongelmallisiksi ovat osoittautuneet muun muassa EU:n kolmansien maiden kanssa solmimiin sopimuksiin yleisesti sisällytettävät poliittiset artikkelit, jotka käsittelevät esimerkiksi ihmisoikeuksia.

GCC ilmoitti viime vuodenvaihteessa jäädyttävänsä sopimusneuvottelut, mutta kiistakysymyksistä käydään jatkuvia tunnusteluja EU:n ja GCC:n välillä. Onkin olemassa toiveita, että loputkin avoimet kysymykset saadaan vihdoinkin ratkaistua. Omanissa 29.4.2009 pidetyn vuotuisen EU:n ja GCC:n ministerikokouksen loppukommuniqueassa ei enää viitattu neuvottelujen jäädyttämiseen, vaan ministerit sitoutuivat niiden jatkamiseen.

Viime vuosina GCC on avannut vapaakauppasopimusneuvottelut myös Kiinan, Intian, Japanin ja Australian kanssa. GCC ja EFTA onnistuivat pääsemään sopuun neuvotteluissaan huhtikuussa 2008. Yhdysvallat on solminut GCC -maiden kanssa kahdenvälisiä vapaakauppasopimuksia.

Yleisarvio

Vuonna 2008 Persianlahden talouskasvun edellytyksistä huolestuttiin ensimmäistä kertaa vakavasti. Sitä ennen alueella elettiin vuosia kiihtyvän talouskasvun tilassa. Talouskriisi on iskenyt muun muassa Arabiemiraattien kakkoskaupunkiin ja tunnettuun liikekeskukseen Dubaihin. Ulkomaisia työntekijöitä poistui Dubaista joukoittain - jopa niin kiireellä, että hylätyt autot täyttivät Dubain lentokentän parkkipaikat. Dubain talouskasvu ei ole enää vuosiin perustunut jo ehtyneisiin öljyvaroihin. Onkin syytä epäillä, että kaikille viime vuosina pilvenpiirtäjiin ja keinosaarille rakennetuille liike- ja lomahuoneistoille ei riitä enää ostajia.

Muut Persianlahden kansantaloudet perustuvat edelleen vahvasti öljytuloihin. Öljyn hinnan laskusta huolimatta niillä on siten varma tulopohja. Tämän vuoksi Persianlahden alue onkin nousemassa globaalin talouskriisin oloissa entistä kiinnostavammaksi kauppakumppaniksi. Kun muualla varat ehtyvät, Persianlahdella riittää myös rahaa sijoitettavaksi ulkomaillekin.

Vuodesta 2008 saattaakin muodostua se historiallinen käännekohta, jolloin Persianlahden monarkiat ottivat kansainvälisesti aiempaa huomattavasti suuremman roolin. Niiden viime vuosien korkeiden öljytulojen pullis-

tamat valtiolliset sijoitusrahastot (ns. Sovereign Wealth Funds) tekivät merkittäviä sijoituksia kriisin heikentämiin länsimaisiin rahoituslaitoksiin ja muihin yrityksiin.

Valtiollisista sijoitusrahastoista Abu Dhabi Investment Authority'a pidetään maailman suurimpana. Sen sijoitusten arvoksi arvioidaan karkeasti noin 800 miljardia dollaria. Tämä tarkoittaa, että jokaista Arabiemiraattien liiton kansalaista kohti sijoituksia olisi miljoonan dollarin arvosta.

Kasvava kansainvälinen taloudellinen valta tuo Persianlahden monarkioille myös poliittista itseluottamusta. Esimerkiksi Saudi-Arabia ja Qatar ovat esiintyneet aiempaa selvästi aktiivisempina ulkopoliittisina toimijoina. Persianlahden alue onkin nousemassa arabimaailman sisällä talouden ja politiikan keskipisteeksi.

Persianlahden painoarvon kasvua korostaa Irakin paluu vähitellen parin vuosikymmenen tauon jälkeen merkittäväksi taloudelliseksi toimijaksi. Kun turvallisuustilanteeseen ja sekä fyysiseen että yhteiskunnalliseen jälleenrakentamiseen liittyvät ongelmat saadaan ratkaistua, Irak on jälleen suomalaisillekin yksi maailman lupaavimmista kauppakumppaneista.

